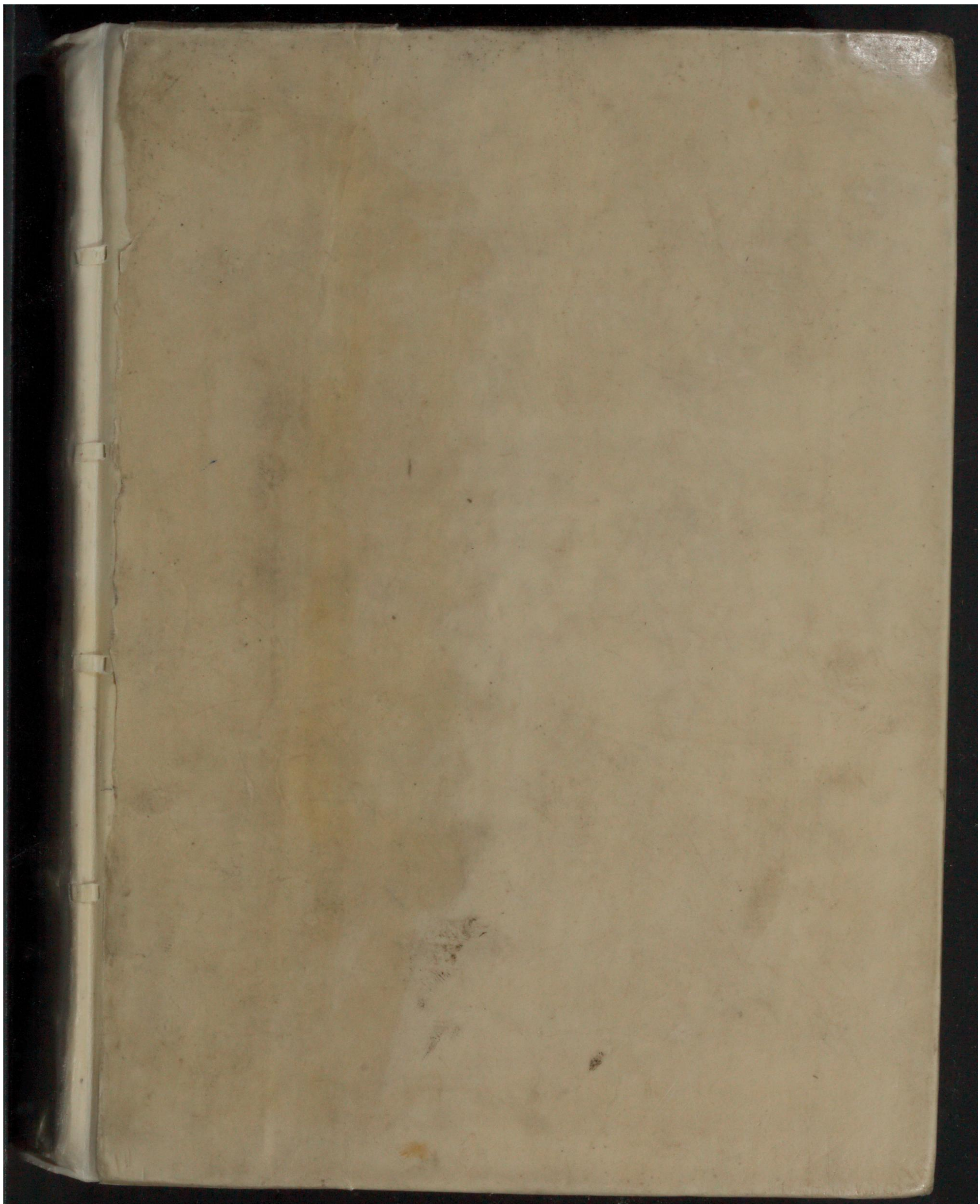
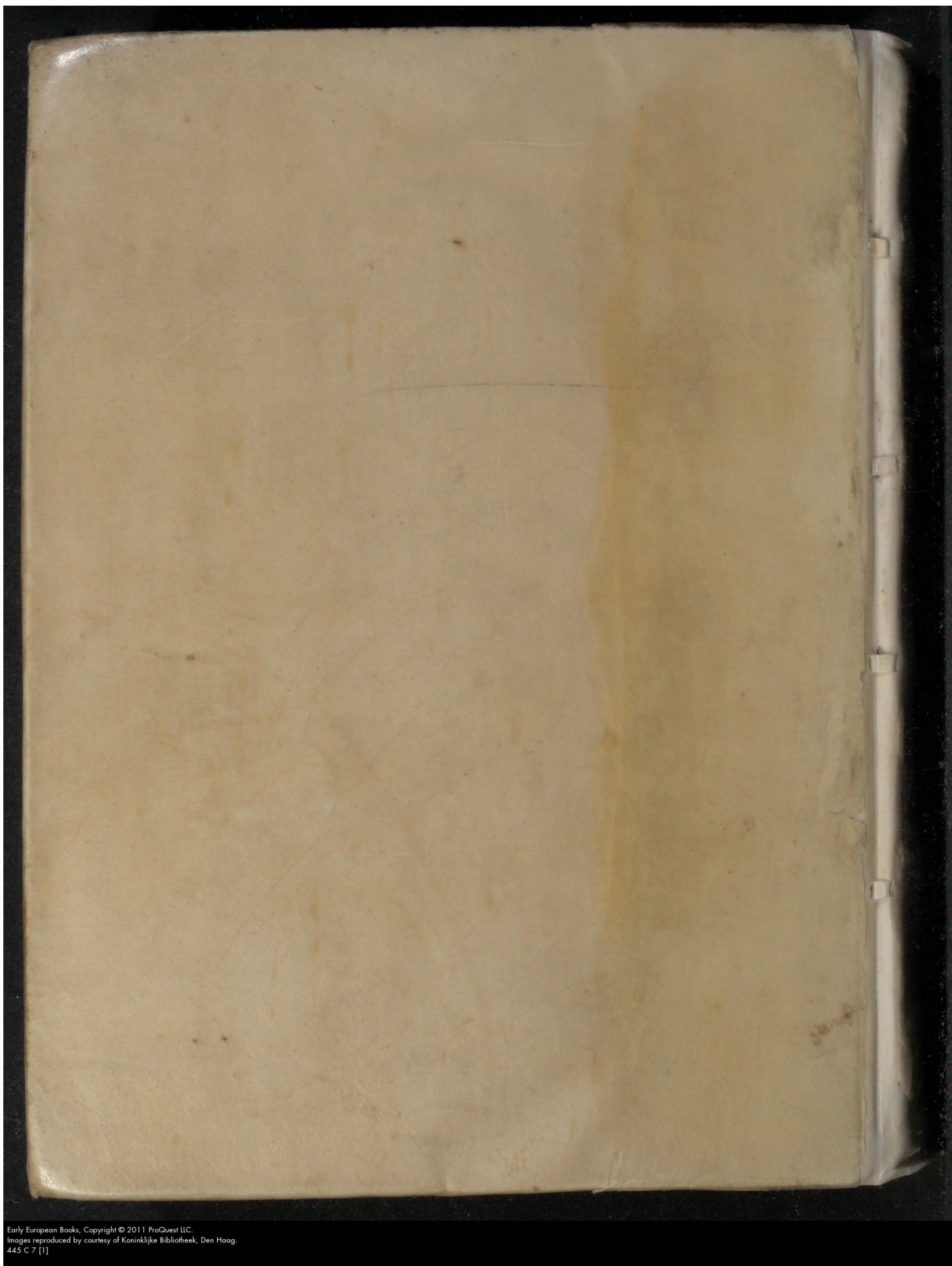

445
HEIDANI.
Consideratien
over eenige saken
der
van
LEYDEN.
C
7

OVERTUYCHDE ONTROUW,

Gepleecht door den Advocaet, plijtende voor de 20 kerck-beroerende Artikulen, in sijn Nodige aenwijsinge der Boecken en Auteuren, door welcke die geleert en te vinden souden zijn.

DAER IN

Dat boven een menighte van valsheden, oock verscheyde gevaerlijcke nieuwigheden van de Heeren *Voetzius*, *Marezius*, en *Hulsius* worden aengewesen, die men in haer (om de vrede te houden) in de Kercke heeft verdragen.

Waer by noch is gevoeght een korte aenmerckinge over de Resolutie van het licentieren van de Heer Heydanus *van sijn Ampt als Professor in de H. Theol: beslooten en uyt-gevoert*

DOOR DE HEEREN

FREDERICK van DORP, Heere van Maesdam &c.
JOAN van TILT, Borgemeester tot Haerlem.
HIERONIMUS van BEVERNING, Afgesandt tot de Vredehandelingh tot Nimmegen &c. en de Heeren BORGERMEESTERE van LEYDEN, als Curateuren van de Universiteyt tot Leyden.

DOOR

GELAZIUS MAJOR.

Gedruckt in Geluck-stadt
in 't Jaer 1676.

Overtuychde Ontrouwe,

Betoont door

den Avocaet der Heeren Curateuren van de Leydſche Academie.

P*Eriit cui pudor periit*, Hy is verloren / die de ſchaemte heeft verloren / is een ſeer oude ſpreucke: maer die door haer ouderdom niet minder / als haer kracht verlooren heeft. De waerheyt van de ſelve / wort door een dadelijcke en dagelijckſe ervarentheyt krachtelijck beveſticht; want die de ſchaemte een ſcheydbrief heeft gegeven / ſal de minſte ſchreum niet hebben / om ſich ſelven af te ſcheuren en te ſcheyden van al dat geene / dat een goedt gemoedt / hem als waerachtigh / eerlijck / heylich voorſtelt en aenprijſt / wanneer het ſlechts / met ſijn eygen voordeel / de ſpil / waer op alle ſijn bewegingen en genegentheden draeyen / niet en accordeert / ofte dat het niet over een en komt met die hertstochten en paſſien / die in ſijn ſiel de meeſter ſpeelen. Iſraels overgroote booſheyt wort ons in haer hoere voorhooft voorgeſtelt / en datſe weygerden ſchaemroodt te worden, Jer. 3: 3. Sy wiſte noch van verbleeken / noch van verbloofen / hoe krachtich dat haer ſonden / en hoe levendich de booſheyt van haer leven wiert voorgeſtelt. Van de onrechtvaerdige Rechter in den Euangelio leeſen wy / dat hy Godt niet vreeſden, en de menſchen niet ontſach, Luc. 18: 2. Het gaet in deſe laetſte en liefdelooſe dagen oock ſo toe met die menſchen / dewelcke haer werck maecken om de geruſte Kercke te ontruſten / en haere onſchuldige broederen voor de heele werelt te beſchuldigen / als of ſy ſwanger gingen / van verſcheyde onchriſtelijcke en onſchriftmatige gevoelens / en vele grouwelijcke monſteren van Ketteryen / in de geboorte ſtonden om gebaert te worden / daer de ſelven ſoo menichmael voor Godt en voor de werelt geproteſteert hebben / en noch proteſteren / bereydt te zijn met haer bloedt / des noodts zijnde / te verſegelen de Leere die in de Heydelberchſe Catechiſmus / Confeſſie / en Canones van het Synodus Nationael van Dordrecht begrepen is / en die ſy in de aenvangh van haere dienſten / tot betuyginge / dat ſy ſtonden in eenigheyt met de Kercke / alle hebben onderteyckent. Maer alles is tot noch toe eydel en vergeefs geweeſt / noch betuygingen noch overtuygingen / hebben by deſe menſchen / of kracht meer of vermogen / 't geen hondert-mael wederleydt is komt t'elckens wederom te voorſchijn / even als of het noyt wederleydt / of iets daer tegen geſeydt en was. Soo doet men ſijn eygen gemoedt gewelt aen / om met gewelt te heerſchen / over de gemoederen en dienſten van ſijn broeders / niet eens denckende / hoe ſeer dat daer door de heylige name Godts ontheylicht / hoe ſchandelijck de Kercke geſchonden / en gebrantmerckt wort / tot vreuchde van de vyanden / tot droefheyt van de vromen / tot ergerniſſe van de ſwacken / en tot ſtijvingen der booſen in haer booſheyt. Men gaet onaengeſien van dat alles / ſonder omſien voort / 't is *calumniare audacter ſemper aliquid hæret*, liech en

laster maer onbeschreumt en onbeschaemt, 't kan soo onbeschaemt niet zijn, of altijt kleeft'er noch wat aen. Dat veele onnosele en eenvoudige menschen / die geen gelegentheyt of genegentheyt hebben / om alles te ondersoecken / geloven waer te zijn / voornamelijck wanneer de uytstroyers zijn menschen die aensien / of in Politie of in Kercke hebben: maer boven al / wanneer men konstelijck met het mom-aensicht van iever voor waerheyt en godsaligheyt de personagie van een bekommerde siele voor de eere Godts / en aengenome leere van de Kercke / weet te speelen. 't Welck dan sulcke ingangh menichmael in de gemoederen der menschen maeckt / dat de selve dan voor alle ontschuldiginge geslooten blijven / en het voor een sonderlijcke iever wort geacht / de beschuldiginge van partijen maer te hooren / aen te nemen / en daer op vonnisse te vellen / en de beschuldighden onbarmhertelijck te veroordelen / gelijck de Leydsche Curateuren soo gehandelt hebben / in het opstellen en uyt-geven van dese oproermaeckende 20 Artikelen. Hoe veel rechtvaerdiger was hier in Festus, die niet tegenstaende hy een Heyden was, betuyghden aen de Joden, die even op sulcken wijse als hier wort gehandelt / Paulum als een Ketter en beroerder van de ruste van de Kercke / ongehoort wilde veroordeelt hebben; dat de Romeynen de gewoonten niet en hadden, eenigh mensche uyt gunste over te geven, ofte te veroordeelen; eer de beschuldighden, de beschuldigers tegenwoordigh en plaetse van verantwoordinge gekregen heeft, over de beschuldinge. Hand. cap. 25. 16. Sal dese Heyden niet in den dach des Oordeels / tegen dese Richters opstaen? wanneer sy / en de veroordeelden verschijnen sullen voor hem die Hert en Nieren doorgront / en aen allen; voornamelijck aen die geenen die de plaetsen van Rechters bekleden / heeft geboden; oordeelt niet na het aensien, maer oordeelt een rechtvaerdich oordeel. Joh. 7. 24.

Hoe schandelijck en hoe valsch dat dese bekende 20 Articulen oock verdraeyt zijn en gestelt / hoe rechtdraets aenlopende tegen het gevoelen van de geenen / op welckers rekeninge dat sy staen / is meermaels krachtich aengewesen; uyt de schriften van de schrijvers niet alleen / maer oock dickwils uyt die eygen plaetsen daer uyt die extracten zijn gehaelt: waer in dat dan oock de valsheyt van dese menschen / voor alle menschen heeft gebleecken; doch daer sy haer behooren verheucht te hebben in de waerheyt / gelijck dat is een onafscheydelijcke eygenschap van de liefde / dat sy haer niet en verblijdt in de ongerechtigheyt, maer in de waerheyt; dat sy alle dingen bedeckt, alle dingen gelooft, alle dingen hoopt, alle dingen verdraecht: 1 Cor. 13. 6, 7. daer ist dat sy in de plaetse van haer te verheugen / daer over dat haer broederen voor Godt en de Werelt betuygen / by de aengenome leere der kercke te willen leven en sterven / en geen de minste gemeynschap te hebben met die Articulen soo als sy daer staen uytgedruckt / voornamelijck: die de leere der waerheyt raken / soo ist dat sy haer meer verblijden in die onrechtvaerdige handel / als in die aengewese waerheyt / de swackheden van de Kercke niet bedecken / maer voor de oogen onser partijen ontdecken / niet ten goeden willen gelooven / niets hoopen / niets verdragen. O hoe veel verscheelt dit van die rechtmatigheyt en rechtheylige iever / van de Stammen Israëls! die hoorende dat de Kinderen Rubens de Kinderen Gads en de halve Stamme Manasse die aen geen sijde van de Jordane woonden een Altaer gemaeckt hadden / om alsoo af te vallen van haer en haerer Vaderen Goden / quamen eenparigh tegen haer op / maer ge-

gehoort hebbende de verantwoordingen van die 3 Stammen en haere hooge betuyginge / seggende de Godt der Goden, de Heere, de Godt der Goden de Heere, die weet het: Israël self sal 't oock weten, ist door wederspannigheyt, of ist door overtredinge tegen den Heere soo en behout ons niet. Soo derven wy oock seggen / de God der Goden de Heere weet het, en Israel sal 't oock weten soo sy 't weten wil, datter geen de allerminste afwijckinge van de aengenome leere by ons is. Hoe geluckigh was dat volck / dat sy met sulcke rechtvaerdige Richters te doen hadden / want deselve verstaen hebbende de betuyginge haerer broederen / sy stelden haer selven daer door gerust / en verheughden sich daer in / seggende: Heden weten wy dat de Heere in het midden van ons is, dewijle ghy dese overtredingē tegen den Heere niet begaen en hebt, en de Afgesanten brachten dat antwoort weder aen geheel Israël; en het was goedt in de oogen van de Kinderen Israëls, en sy loofden de Heere haren Godt Jos. 22. Och dat wy soo geluckigh waren! Och dat soo met ons gehandelt wiert! Godt weet onse onschult / en sal het te sijner tijt openbaren: maer de outste van ons Israel / die willen 't niet gelooven / noch betuyging noch ontschuldinge aennemen. 't Is met ons gelijck Absolom eertijts seyde 2 Sam. 15. 3. Siet uwe saecken die zijn goet en recht, maer ghy en hebt geen verhoorder van des Koninghs wegen. Indien het genoech is beschuldight te worden / wie sal onschuldigh zijn? de Spaense Bloed-raet liet noch verantwoordinge toe / maer hier worden Professoren en een Academie beschuldight / en in haer menichte van vrome en rechtsinnige Predikanten / en de Curatoren weygeren de consideratien op die 20 Articulen / en de ontschuldiginge of verantwoordiging van de beschuldighde / hoe wel niet genoemde Professoren / te hooren / te sien / te leesen. Doen de Joodsche Raedt Christum ongehoort veroordeelden / dorsten Nicodemus haer in het aengesichte seggen: oordeelt oock onse Wet een mensche, ten sy datse eerst van hem geoordeelt heeft, en verstaet wat hy doet Johan. 7. 51. en desen haeren Advocaet, derft dese proceduren als heyligh en rechtmatigh Hemel hoogh verheffen. Doch wy dancken God over sijn heylige bestieringe in dit alles / tot ontdeckinge der waerheyt / dat dese saecke soodanigh is beleydt / en dat onse partijen hebben dorven 1. ondernemen om dese 20 Articulen die inde Academie van Leyden / eenige jaren herwaerts geleert soude zijn / te bewijsen / dat alsoo als sy daer te pronck staen zijn geleert / want daer uyt sal nu lichtelijck / de valsheyt en verdraeyinge daer in en ontrent gebruyckt / soo klaer als de Son aen de middagh schijnen / en blijcken dat sy als wilde baren van de Zee haer eygen schande opschuymen Jud. vers 13.

2. Dat haere conscientien eyndelijck noch soo verre door de kracht der waerheyt geroert zijn en geraeckt / dat dese Advocaet der Curatoren, eenighsins begint te bekennen / dat het niet op de saecken die gemeent / geleert / geschreven zijn / maer op spreecks-wijsen alleen aenkomt: gelijck hy betuyght in sijn beslupt / de Heeren Curatoren van de Universiteyt hebben niet ondersocht, hoe sy het hebben gemeent, maer hoe sy hebben gesproocken. Desen Advocaet van quade saecken bekent hier rondelijck / dat de Heeren Curateuren niet ondersocht hebben na de sin en meninge van de veroordeelde Articulen / en derhalven dat sy veroordeelt hebben / het geene sy noch kenden noch verstonden / het welcke immers ongehoorde proceduren zijn. Hy hoeft ons

niet te sweeren / dat de Curateurs noch de schriften van Coccejus noch van Descartes doorsocht hebben / noch ondersocht / wat de sin is en meninge van die groote lichten in haer stellingen; want hadden sy die geweten / 't is buyten twijffel dat sy soo niet sonder exempel souden hebben / en haer selven gemaeckt tot blinde uytvoerders van de passie sommiger Theologanten / die niet konnen lijden dat haer licht betimmert wort / en gewoon zijn gelijck Spanheym en Hulsius by de Curateuren te loopen klagen; soo wanneer sy van Studenten in haer Disputen wierden vast geset / van haer mislagen overtuyght en by gevolgen / niet eerbiedichlijck genoegh bejegent / gelijk dit tot Leyden ten vollen is bekent / en in 't bysonder tusschen Spanheym en den Heer vander Linden is geschiet / en wat proceduren daer op zijn gevolcht; een Historie die waerdigh is het licht te sien. Maer moet dat Godt dan niet geklaecht zijn / datmen om spreeckwijsen / sulcken ophef maeckt en sulcken beroeringe / als of waerheyt en Godsaligheyt gevaer liepen / om de ketterye ten prooy te worden en te gront te sullen gaen? Is dat Curateuren werck? is dat sorge dragen voor de eere en luyster van die beroemde Academie / die boven alle Academieu in Christenrijck het hooft plach op te steecken? kan 't iemant oordeelen / dat dat / of een goede of wijse Vader soude zijn / die sijn Dochter / misschien om een onvoorsichtigh woort of twee / dat niet al te eerlijck in sijn ooren klonck / alleen op het aenbrengen van anderen / op een Schavot liet geesselen en brantmercken / onder betuyginge dat hy het beste met haer meenden / en geen ander ooghwit hadde / als om haer wel uyt te besteden? De Academie behoorden de Curateuren als een waerde Dochter te wesen / maer hier wort sy van haer Vaders op een Schavot gebracht / en voor de oogen van de heele Werelt wreedelijck gegeesselt en schandelijck gebrantmerckt; en men meent dat het genoeghsaem is tot herstellingh van haer eer / datmen die geschonde maecht / die alleen op het seggen van haer vyanden ongehoort veroordeelt is; uyt besteedt aen een onverstandige Hulsius, die met sijn schelden / liegen / lasteren / tegen Coccejus die hy niet verstaet / een professorale tabbert heeft verdient / eeven gelijck ten tijden van Lutherus, die Papen en Munnicken / die de onbeschaemste lasteringe tegen die groote Man uytbraeckten / groot wierden in de Werelt / en met Cardinaels Hoeden / Bischops Mijters / Abts Staven / eere en rijckdommen beloont. Van Bellarminus leestmen / dat hy een heel boeck van de rechtvaerdighmakinge uyt de wercken hebbende gemaeckt / eyndelijck door de waerheyt overwonnen zijnde / dat boeck besluyt / en alles dat hy hadt geleert omstiet met dese woorden: dat het allerveylighst was / op de genade Godes te vertrouwen. So dese Advocaet van de Curateuren alles hebbende opgehaelt / dat sijn bitterheyt kon voort brengen / om op de reeckeninge van Coccejus, Wittichius en Descartes, allerhande soorten van boose ketterye te stellen / tot Atheisterye toe / soo versmelt alles eyndelijck in spreeckwijsen / en is de questie niet over saecken die door haer gedreven worden of niet. Hadden de Joden niet op die voet groote reden om Johannes als een verloochenaer van de H. Geest te veroordelen / om dat hy rondelijck betuychden / dat den H. Geest noch niet was, overmits Jesus noch niet en was verheerlijckt Johan. 7. 39. En soumen op die grondt niet mogen seggen / dat Paulus Sociniaens was / en de saligheyt der Vaderen onder het O. Test. ontkenden / om dat hy geleert heeft dat de selve gestorven zijn,

de

de beloften niet verkregen hebben Hebr. 11. 13. soude het genoeghsaem zijn/ om het oordeel van lasteringe en valsche beschuldiginge te ontgaen/ te seggen/ wy ondersoecken niet hoe sy het gemeent, maer hoe sy gesproocken hebben, en wederom hebben sy het anders gemeent, sy moesten anders gesproocken hebben. Hoewel soude Hulsius het nemen indien men hem met sulke mate eens begoste in te meten/ gelijck hy wel verdient/ en met sijn en Spanheims acceptilatie hem voor een Sociniaen upt maeckten/ dat bzy wat meerder schijn heeft als eenige beswaringe/ die hy soo liberael Coccejus te laste lijdt/ dat is recht spinne werck/ die vuyl vergif upt de geurichste bloemen en heylsaemste kruyden konnen trecken; niet soo seer om dat dat quaet/ of in de bloemen of in de kruyden sit/ maer upt kracht van haer boose en vergiftige natuur.

Maer wy moeten desen Advocaet van de Curateuren eens wat nader onder de oogen sien/ om sijn groote onbeschaemtheyt in sijn voorrede/ en sijn weerga-loose valsheyt en boosheyt/ in het citteren van de plaetsen/ daer de 20 Articulen/ om welcke Professoren, van en upt haer diensten moeten van stonden aen worden uptgestoot/ te vinden souden zijn/ voor de oogen van de heele Werelt te ondersoecken en aen haer oordeel te bevelen.

Hy noemt het I. 20 schadelijcke positien van nieuwigheden in de Religie; daer verre de meeste van die stellingen zijn puer Philosoophs, en sien op de gronden van die Philosophie die door Descartes is geleert/ daerom oock expresselijck zijn Metaphysica verboden wort. Is nu de Philosophie Religie geworden/ en sijn Philosoophse stellingen in geloofs Articulen verkeert? Maer hoe sounen anders de Discipulen Cocceji, bequamelijck by de eenvoudige gemeenten hatelijck konnen maecken/ als door het vergrooten van het getal van Articulen/ die quansuys de Religie treffen/ en hoe soumen krachtiger betonen konnen/ datmen sich moet wachten van die menschen als van valse of ten minsten gevaerlijcke Leeraers/ en dat het tijdt wort om te dencken op middelen/ om die allesints upt de Kercke te boenen? De Heeren Curateuren, die veroordelen die Articulen/ om dat die soo niet te vinden zijn in de Formulieren van eenigheyt, van allen derven sy niet seggen/ dat deselve/ heel niet, daer in te vinden zijn/ maer soo niet, dat is; niet met uytgedruckte woorden, soo zijnse daer eenighsins in/ maer om dat sy daer soo niet in en zijn/ soo moeten sy als vals veroordeelt worden en verworpen. Onse Kercke heeft tot allen tijdt tegen de Wederdoperen geoordeelt/ dat by exempel de Kinder-doop, en andere waerheden die met soo veel letteren in Godts woort niet uptgedruckt en staen/ evenwel in de Schrift te vinden zijn/ wanneer daer in soodanige fundamenten gevonden worden/ op welcke een goede consequentie gegrontvest wort; maer hier wort geoordeelt dat strijdigh met de Formulieren der eenigheyt is, wat daer niet so, (dat is uytdruckelijck) wort ingebonden. Indien Hulsius sulck een voet hadden tegen sijn partijen/ O de genoemde Coccejanen en Cartesianen die waren al mede in desen wederdoops! maer nu is het goet en heyligh/ om dat het door de Curateuren tegen sijn partijen is gestelt.

Voorwaer 't en is niet wonder/ dat die Articulen alle soo niet gevonden worden in de Formulieren, want wie souw dromen dat in die geschriften/ die alleen behelsende gront-articulen van het Christelijck geloof, dat daer in oock

moesten begrepen worden / het geene een Philosooph mach leeren ; en dat die Philosoophsche stellingen verboden worden / om dat sy in de Formulieren van eenigheyt niet staen / soude dan oock wel de Philosophie van Aristoteles, de Metaphysica van Burgersdijck, de distinctien van Castanæus, over welcke om die te verstaen / Maresius een heel Boeck heeft geschreven / wel in de Formulieren te binden zijn ? wie hoorde oyt van wijser mannen grooter dwaeshevt ! Wat sullen alle verstandigen en liefhebbers van geleertheyt van soodanige Curateuren oordeelen ? die soodanigh de vryheyt van Philosopheren in banden en boejens leggen / dat een Professor op pœne van cassatie niet, of directelijck of indirectelijck, noch in het openbaer noch in het heymelijck mach eenige saecken stellen, leesen, of tot oeffeninge van de Jeucht disputeren, die in de Formulieren van eenigheyt, ô ongehoorde ongerijmtheyt! niet en zijn te vinden. Wat verresiende Ouders sullen lust hebben / om haer Kinderen op soodanigen Academie te senden / daer niet alleen alle wackere verstanden en schrandere geesten soo worden upt geblust ; maer oock / daer de selve alle dagen gevaer loopen / om als oproerige leden, van de Academie gerelegeert te worden en verbannen. Waer konnen de verblinde drijften en redenlose passien/ de mensch niet toe verhoeren ?

Den Advocaet der Curateuren roemt geweldigh over het drucken en herdrucken van dat schoon extract / tot soo verre / dat een drucker binnen Amsteldam alleen in weynigh dagen over de 2000 exemplaren heeft verkocht, 't is voorwaer seer veel / doch dat sullen de Amsteldamsche Quacksalvers, met geen minder waerheyt konnen van haer leugen-briefjens seggen / dat sy alleen maer op een Maendach meerder exemplaren hebben upt-gedeelt / briefjens die met dese Articulen meer gemeynschap hebben als men ten eersten wel souw dencken ; en wat wonder dan / dat sy oock het selve geluck deelachtigh zijn : want 1. die Quacksalvers briefjens steecken gemeenlijck vol van leugenen / soo oock dese Articulen. 2. Die briefjens swetsen van seer krachtige genees-middelen / tegen allerhande doodelijcke kranckheyt / soo oock dese Articulen worden voor gestelt / als heylsame remedien tegen de doodelijcke kranckheyt / in welcke de Academie en Kercke door verleydende geesten souden gevallen en vervallen zijn. 3. Wanneer men de remedien van die Quacksalvers ondersoeckt en gebruyckt / men bevintse niet alleen krachteloos maer schadelijck ; ja dickwils schadelijcker als de sieckte selfs. Soo oock wanneer men dese Articulen wat nader ondersoeckt / men sal bevinden dat het zijn remedien die erger als de kranckheyt selve zijn / bequaem om het vier in de wonden te jagen / en om scheuringe in Kerck en Politie te maecken. 4. Het oochwit van die briefjens is niet genesinge der krancken / maer het gelt van de dwase menschen die haer geloven upt de beurs te jagen : soo hier dese Articulen niet om de Kercke in rust te brengen / maer om de Coccejanen / die men tot een doelwit van sijn passie maeckt / tot een voorwerp van haet de gemeente voor te werpen / upt de Kerck te jagen : en alsoo der sommige haeren wraecklust te versaden. 5. Elck neemt al een briefje / om sijn nieusgierigheyt te voeden / en dan de selve te versenden daer 't behoort : soo oock hier elck was benieuwt / over dese nieuwe stijl / die sy noyt in eenige Almanacken gevonden hadden / de eene was verwondert / de andere verbaest / de andere bedroeft / andere hebben de spot daer mede gedreven / na

dat

dat elck in sijn gedachten en gevoelen was gestelt / maer echter heeft elck een exemplaer moeten hebben / om of sijn droefheyt of sijn blijtschap / of sijn toe of tegenstemminge by de sijnen te vertonen: wie kan sich daer over dan verwonderen / datter soo veel exemplaren zijn gedruckt; te meer / dewijl het seecker is / datmen de selve met alle binnen-schuyten / op alle dorpen by-na heeft afgesonden / daer de eenvoudige huys-luyden en gemeenten / alsoo weynigh wisten / wat op de Academie wiert gedisputeert / wat Coccejus, wat Descartes heeft geleert / als wat in de Joodsche Talmud is vervat; een onwedersprееckelijck bewijs / datmen wat groots met dese Articulen heeft voor gehadt / want een van tween / of de Kercken zijn met dese schadelijcke en schandelijcke stellingen soo als sy daer worden uyt-gedruckt / besmet of niet / sy zijn door de Leeraers geleert of niet; soo ja / waerom zijn die Leeraers niet beschuldight gestraft / en als onwaerdigh de stoel der waerheyt te betreden / sonder eenige barmhertigheyt / doch rechtvaerdighlijck uytgeworpen en af-geset? daer tot noch toe / noch in de Suydt-Hollantse noch de Noordt-Hollantse Synode, dat is niet in een Kercke van ons Vaderlant, een eenigh Predikant daer over is aengeklaecht, veel min veroordeelt? Maer soo die Articulen niet geleert en zijn / waer toe die dan soo laten drucken? waer toe die in sulcken overvloet gesonden op alle Dorpen / indien het maer een particulier reglement voor de Professoren op de Academie is? waer toe die soo gedruckt en des volgends daeghs na de notificatie in de Senaet aen de poort van de Academie geplackt? placht men soo met particuliere reglementen voor de Professoren te doen? is daer wel exempel van? waer toe de eenvoudige ingenomen en wijs gemaeckt / dat dat de Leere is / die door veelen van haer Leeraers wort geleert / die men dan selfs niet en schaemt te noemen / onder betuyginge van droefheyt / en dat men dat doet met een goede conscientie om de vromen te waerschouwen? doch wy seggen daer op niet anders als met den onnoselen en verdruckten Sacharias, de Heere sal het sien, en soecken 2 Chron. 24. 22. Soo dat niet wel te dencken is / datter een ander ooghwit van alle dese woelerijen weesen kan als een scheuringe te maecken / en dese en geene Professoren en Predikanten die haer in de weegh zijn / uyt de wech te doen / en van haer diensten af te setten / gelijck onlanghs een Predikant tot Middelborch / met ronde woorden / tegen een persoon van grooten aensien heeft geseght / daer moet een scheuring zijn, of anders konnen wy onse desseinen niet uytvoeren, wat desseynen dat dit zijn / weet hy / en weet Godt / die ick hoope en vertrouwe dat alle die Achitophels raetslagen tot sotheyt maecken sal: en soo heeft een ander Predikant van den geleerden vromen en vreedsamen Professor Wittichius, die van Hulsius, en Rijsen en diergelijcke oproerige en onverstandige menschen / belogen / belastert gescholden en geschonden wordende / echter om vrede / en de Academie in rust te houden / die tot dese uyre noch niet ontrust en is geweest / als door dese proceduren dorst seggen / nu swijcht hy als een pissebed, maer het gaet hoe het gaet, hy moet er uyt. 't Is wonder dat dit niet de een-en-twintighsten Articul is, dat die onder de Coccejanen swijght als hy belogen en belastert wort, de *facto* de *portabel* is, want men kan nu self met swijgen niet voldoen / spreecken machmen niet / en swijgen wort veroordeelt / en dit durft seggen / soo een Man die niet heeft dat hem kenbaer maeckt / als sijn stoute onbeschaemtheyt / die soo

hy

hy een scherp examen in de Theologie uyt souw moeten staen / geensins souw bestaen/en niet anders als uyt mededogentheyt gelijck in sijn eerste is geschiet/ konnen aen-genomen worden / en sulcke menschen derven dan soo roepen / en dat slach isset dat de meeste bewegingen maeckt / en van welckers onbeschaemde stoutheyt en stoute onbeschaemtheyt / sich eenige weynige belhamels die dese tol soo drijven / listelijck bedienen: en die men sijn Hoogheyt self tot Predikant derft recommanderen / op dat die goede Vorst gestadigh oorblasers en oproepers tegen de genoemde Coccejanen soude hebben.

Hy roemt dat dese Articulen by ontallijcke vrome luyden / het gewenschte effect / die al mede tot dese nieuwigheden, schoon met weynigh kennisse verslingert waren, heeft uyt-gewerckt. Wat dat dit effect sy / daer mogen wy / en moeten wy na raden; want dat wort niet uyt gedruckt. Dit kan niet sien op de Studenten van de Academie / of op de Professoren / want daer toe waren geen 1000den van exemplaren nodigh / dit moet dan sien / op de eenvoudige gemeenten door haer leyderen verleyt, en door haer Predikanten van de waerheyt en het Evangelium, tot een valsche leere / en wel tot dese schadelijcke Articulen / soo als sy hier worden voor gestelt / ja self tot een wech tot Atheistery; gelijck hy in het laetste van dese schoone aenspraeck spreeckt / verboert. O schrickelijcke beschuldiginge! met wat voor een gemoet kan sulck een mensche dencken op het negende gebodt / want waer / wanneer / door wie / door wat Leeraers zijn oopt dese Articulen geleert? dat is alle sijn medebroeders die het met hem houden / voor stomme honden uyt maecken/ die sulcke schandelijcke en schadelijcke leere / hoorende van de predickstoelen leeren / dat nooyt door wettelijcke wegen / getracht hebben te stutten of te stuyten. Isser dan oock niet een eerlijck Kerckenraet in Suyd of Noord-Hollant te vinden geweest om voor de verdruckte waerheyt in te staen?

Dat hy meent dat dese Articulen misschien de oogen van de menschen wat geopent hebben / om haer te doen sien en kennen / dat sy te vooren niet geweten hebben / dat houden wy voor soo verre waer te zijn / maer dat hy meent / dat daer door het van hem gehaeten / doch schriftmatige gevoelen van Coccejus, meer verdacht / en veracht gemaeckt souw zijn / daer sal hy en alle die het met hem houden sich selven / jammerlijck door Godts genade / in bedrogen vinden: Dit is seeckerlijck daer mede uytgewrocht; dat 1. de menschen sien voor haere oogen / en nu glooben moeten dat geene dat sy te vooren noch wisten nochte sagen/ noch geloben konden dat sulke vuyle en valsche streeken / sulcken trouloosheyt / sulcke leugens / sulcken bitterheyt / uyt de boesem van Predikanten en Leeraers konde komen / die anderen in leer en leven tot lichten / en voorbeelden van sachtmoedigheyt / vrede / liefde en waerheyt moesten zijn.

2. Veele oock die tot noch toe / haer werck van dese geschillen (als de Saligheyt geensins raeckende) te ondersoecken niet maeckende / hebben die wat nauwer ondersocht / sich mondelingh / en schriftelijck geinformeert en als buyten partyschap zijnde / klaerlijck konnen sien / dat niet anders als door boose passien / de waerheyt wort verdruckt.

Maer het effect dat seeckerlijck is door dese Articulen uyt gewrocht / en dat buyten twijffel daer door is beooght / doch datmen niet derft uyten / is beroeringe in alle Kercken te verwecken / om daer door tot scheuringe te komen.

komen. Lichtelijck sal den Leeser dencken dat dit al te scherp gaet/ en al te swaere beschuldiginge/ die oock wel vals kan zijn/ is tegen sijne broederen/ over welckers bitterheden datmen klaeght opgenomen. Die sulcke gedachten hebben/ die oordeelen niet vreemt/ dewijle dat sy maer van buyten alles in sien/ en geen genoeghsame kennisse van saecken hebben/ die haer oordeel lichtelijck veranderen souden/ indien sy dit werck in al haer omtreck/ en met alle haer omstandigheden/ wat nader overwogen; en daerom sal het niet ondienstigh zijn/ eens de oorspronck van dese onrust wat nader te ontdecken.

In dat schrickelijcke Schrickel-jaer van 1672. doen men niet en wist of men landt of geen en hadde/ of men de Kercken aen de Antichrist souw moeten in-ruymen/ en sich tot een wreede vervolginge als in voorgaende tijden te bereyden hadt/ doen het voor en boven al tijdt was/ om malkander aen te mercken tot opscherpinge van liefde ende goede wercken, doen is dese twistappel onder de broederen geworpen: want op de Synode van Enckhuysen heeft een Predikant van Haerlem de grondt van dese beroeringe gelecht; als dewelcke in het eynde van de Synode, wanneer de *gravamina* al waeren afgehandelt/ de Correspondenten haer afscheydt al genomen hadden/ en elck in die gevaerlijcke tijdt na sijn huys en na de sijne eylden/ te voorschijn gebracht/ soo men voorgaf/ van sijn Classis, seecker quæritur, bestaende in dese woorden: 1. Nadien de tegenwoordige tijden seer vruchtbaer zijn van velerhande aenstotelijcke nieuwigheden, welcke op de Predick-stoelen worden gebracht, en ogenschijnelijck staen te veroorsaecken groote hinder in de liefde en Vrede der Kercke; soo wert de Christelijcke Synode in bedencken gegeven, of niet oorbaer, en voor de ruste der Kercken dienstigh ware, de Classen respective te vermanen, om met allen yver en voorsichtigheyt tegen de aenstotelijcke nieuwigheden te waecken. Dit wiert niet sonder alteratie van alle vredelievende leden van die vergaderingh gehoort: en dat wel is aen te merken/ dit quæritur was noyt in de Classis van Haerlem voorgestelt/ derhalven vals en versiert/ onaennemelijck in de Synode/ daer niet en magh gebracht worden; of als een gravamen of quæritur, ten sy het eerste in de Classen/ uyt welckers name dat het wort voor-gestelt/ gedient heeft.

2. Het en was/ volgens Synodale ordre aen de respective Classen/ om haer resolutie daer over in te brengen/ het welcke moeste zijn/ niet om en uyt geschreven. Daer het was een saecke die alle Kercken betreften/ en van groter gewicht als een van de gravamina, die doen ter tijt in de voorgemelte Synode heeft gedient/ of daer is af gehandelt.

Dit schoone werck/ van daer op sulcken ongehoorde en onwettelijcke wijse gekomen zijnde/ hadden veele die saecke en als ontijdigh/ en niet *debito modo* daer komende/ (hoewel het eerste bedrogh doen aen de Leden van de Synodus noch niet en was bekent/) gaern van de handt geschoven en aen een zijde gestelt; te meer/ door dien men niet en wilde te voorschijn komen/ en seggen wat men door die nieuwigheden meenden: maer anderen/ die buyten twijfel doen met dese beroeringe al swanger gingen/ leyden daer heftigh tegen in; soo dat eyndelijck besloten wiert/ met meerderheyt van stemmen/ en niet sonder groot ongenoegen van veelen/ en is dese navolgende Resolutie genomen.

De Christelijcke Synodus heeft dese voorgestelde bedenckinge soo gefundeert gevonden, datse gewilt heeft, dit voorstel in haer eyge Synodale resolutie te veranderen, en vermaent alle de respective Classen, met allen yver en voorsichtigheyt, tegen de aenstotelijcke nieuwigheden te waecken.

Hier sprongh nu de Synode verder als haer stock kon reycken / als dewelke geen macht en heeft om op haer eyge houtje eenige regelen of wetten te maecken / die de gemeene Kerken raecken: die macht is noyt aen 12 Predikanten en 12 Ouderlingen / daer de meeste van maer slechte Huys-luyden zijn / op-gedragen; of het was haest met de rust en vrede van de Kercke gedaen: in saecken van sulcken natuur worden maer de resolutien van de respective Classen voorgelesen / en daer op dan de conclusie geformeert; doch hier wort conclusie genomen / een wet gemaeckt die allen Classen sal verbinden / sonder kennisse van haer Committenten / en dat selfs over saecken die dese wet-maeckers selfs niet wisten / of daer sulcke nieuwigheden / of welcke dat die waeren / of van wat gewicht die waeren / of sy tot Uytrecht / of tot Groeningen / of tot Leyden waren uytgebroeydt of niet; men moeste op syn Paeps *fide implicita* dat aennemen / het moester mee door; men hadt wat meer der in de sin / en daerom al die onordentelijckheden moesten worden over 't hooft gesien.

Dit dan alsoo in de respective Classen gekomen en vernomen zijnde / bracht geen kleyne ontsteltenis aldaer / en gaf onder de Broederen dickwils aenleydinge / tot gestadige en niet seer broederlijcke disputen; eeven-wel de vreedsaemste sochten dit na de aert der liefde noch al ten goede te duyden / terwijl dat niemant wiert genoemt / en dat het aller plicht is / sich niet alleen te wachten voor / maer oock te weeren alle aenstotelijcke nieuwigheden uyt Godts Kerck; sy waren wel bekommert / en sagen uyt die opgeresen banck het eene of andere onweer te gemoet; maer wetende hoe dierbaren pandt de vrede is / datmen die soo wel als de waerheyt dickwils kopen moet / soo saten sy stil / en hielden haer gerust: maer andere hebben voort dese resolutie gretich op genomen / niet weynigh daer toe door een Predikant uyt den Haach en eenige uyt Leyden / zijnde opgeroeyt.

De Classen van Edam / en bysonderlijck van Haerlem / daer men schrickelijck over dat *quæritur* over hoop gelegen hadde / hebben in haer *gravaminaes*, die op de Classis van Edam 1673. moesten dienen / wederom gesproocken van remedien tegen gevaerlijcke nieuwigheden / en alsoo die Bal weder opgeheben / sonder echter uyt te drucken welcke dat die nieuwigheden waren: het schijnt datmen de tijdt noch niet gebooren sagh om Juffer uyt de mont te spreecken / men moest eerst de Kercken en de gemeenten een in-druck geven / dat sommige Predikanten monsters van opinien in haere boesems voeden / om dan daer na een grooter en swaerder slagh te konnen geven. Wanneer nu de resolutien van de Respective Classen daer over opgelesen wierden / en geensins accordeerden / dat lichtelijck en te voorsien / en te vooren was te weten / en derhalven die saecke als een saecke van seer groot belangh / weder aen de Classen moeste devolveren: soo komt de Heer Fannius, Commissaris wegens de Heeren Staten van Hollant en West-vrieslant / met een concept te voorschijn / bestaende in 10 Articulen / die wy kortheyts halven hier niet en sullen stellen / doch Articulen soodanigh in-gestelt / dat ver-

verschepden tegen het gemeen gebruyck van Classen en Synoden quamen aen te loopen/ andere geweldigh stieten tegen de gronden van de reformatie; voornamelijck het laetste/ in welcke alle dienaers woort gelast te blijven by de formulieren van eenigheyt/ soo als de Text daer van luyt, ende in de Gereformeerde Kercken tot noch toe is geleert, sonder daer omtrent in Prediken, Catechiseren ofte Schrijven, eenige nieuwigheden te gebruycken, het sy in saecken, het sy in expressien, directelijck of indirectelijck, of deselve te taxeeren, het sy in saecken het sy in expressien, mede directelijck of indirectelijck. Dit wiert nu als een temperament den Classen toegesonden/ om daer over tegen de aenstaende Alckmaerse Synode de resolutien der Classen in te brengen. Wanneer dese saecke nu in de Classen quam/ wiert deselve van de verresienste leden niet sonder droefheyt aengesien; sy meenden men klaeghden over gevaerlijcke nieuwigheden/ en maeckten sich aen groote nieuwigheden schuldigh/ nieuwigheden die puer op de gronden van het Pausdom steunden: men sochte/ gelijck in 't 4 en 5de Artikel is te sien/ de Nederlantse versie en haere kant-teyckeningen te authentiseren, even gelijck de Papisten haere vulgate versie, en dat by na met de selfde woorden van het Concilium van Trenten; men stelden de Formulieren van eenigheyt tot regels van ons geloof/ niet alleen in saecken maer self in expressien/ gelijck de Papisten de Leere van de Moeder de Roomse Kerck/ en dat sonder eens gewach te maecken van Godts Woort/ tot soo verre dat het ongeoorloft was/ self van de woorden en expressien der Formulieren / self indirectelijck af te wijcken/ 't welck ontrent Godts Woort niet ongeoorloft is; want andersins waer soumen blijven met alle die Philosophische en Scholastijcke termen/ met welcken de schriften van Voetius, Spanhemius, Marezius, en meest alle Theologanten zijn verbult: sy merckten aen dat onse Formulieren niet alles soo en met die expressien hebben/ het geene de Engelse/ de Franse/ de Switserse/en andere Formulieren van onse Religions-genoten hebben/ of die daer om te veroordeelen waeren als niet rechtsinnigh/ en of dat niet de wegh tot scheuringe en baenden. Sy beweerden dat noyt de Formulieren van eenigheyt tot dien eynde waeren in-gestelt/ als de welcke alleen de fundamentele puncten des Geloofs behelsende/ toonden wat dat noodtsakelijck inde Kercken/ die vrede met malkanderen in eenigheyt des Geloofs wilden houden/ geleert moest worden/ sonder oyt gedroomt te hebben/ dat een Leeraer/ niet als dat alleen/ en dat met die uytdruckinge mochte leeren. Men vraeghde waer toe dese nieuwe reglementen/ daer alle de Formulieren onderteeckent hebben/ en bereydt zijn daer by te blijven/ te leven en te sterven? waer toe niet geprocedeert tegen soodanigen die daer tegen sondigen? evenwel de drift van sommige was soo krachtigh/ dat men daer over moeste resolveren/ gelijck geschiet is/ na dat die Articulen wat beschaeft waren/ en het aenstotelijckste daer uyt genomen was/ sijnde weder gebracht in het Synodus van Alckmaer en daer gearresteert. Het welcke geschiet sijnde/ heeft de Heer Fannius Saliger rapport daer van in de vergaderinge van de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant gedaen/ die sich dat niet alleen hebben laten welgevallen/ maer oock in een Staetse Resolutie verandert; uytgesondert alleen/ dat haer Edele Groot-Mogende niet hebben willen aen dat laetste Articul de Heeren Professoren/ (dat wel expresselijck daer stondt) gebonden

den hebben / als wetende hoe strijdigh dat het selve met haere Professie is. Dit dan is het volgende Jaer niet alleen van de Synode van Noort-Hollant/ maer oock van Suyt-Hollant (hoewel onder protestatie dat in alle haere Classen niemant kenden die aen eenige gevaerlijcke nieuwigheden schuldigh was / over sulks geen twist/ geen oneenighept / en daerom oock sulcke reglementen onnodigh) aengenomen.

Alles scheen sich nu tot rust te nijgen / de gemoederen begosten te bedaren ;/ buyten twijfel souden in het kort geen twist / maer liefde-vieren hebben sien ontsteecken / en de waerheyt krachtelijck getoont ; dat de Discipelen Cocceji niet de wegh tot Atheisterye / maer waere Godtsaligheyt / niet tot Kettery / maer tot vast-stellinge van de eenmael aengenome waerheyt banen / en niet anders soecken als Christum haer Heere / en sijn geestelijcke Koninckrijcke te verheerlijcken / dat de Heere een mach zijn, en sijnen name een. Zach. 14. 9. Maer daer op komen nu op nieuws uyt / dese 20 Articulen, en luyden met schrickelijcke forze de eyselijcke brant-klock. Die dit alles soo overweecht Christelijcke Leser / heeft die geen reden om te seggen en te dencken / dat het eenigste effect / dat door dese menschen wort beoocht / is oproer te verwecken, en dan in dat troubel-water te vissen?

Maer onse man die verwondert sigh / en neemt het qualijck datter gebonden worden menschen / die hy noemt hoofden en drijvers van die Articulen, die haer daer tegen setten en daer krachtigh tegen woelen, en datmen met volle kaken van de Predick-stoelen met uytnemende passie derft seggen, dat het lasteringen, en malicieuse verdraeyinge van woorden zijn, en also voort. 1. Soo wort hier vast gestelt / dat het nu niet meer zijn Professoren die dese 20 schadelijcke Articulen leeren, maer rondelijck worden hier mede beschuldight Predikanten, Predikanten in de aensienlijckste Steden, Predikanten die hy soo beschrijft, datse op de Predick-Stoelen hebben gesproocken van geestelijke broeder-moort, die hy derhalven seer wel kent; waerom die niet aen haere Kercken-Raden aengeklaecht ? waerom die niet aengesproocken? want zijn sy hoofden en drijvers van die Articulen ; soo die daer tot ophitsinge van de gemeenten zijn gestelt / soo konnen noch mogen sy in de Kercke niet geduldet worden: maer soo langh dit niet en wort gedaen / blijft onse man een Advocaet van quade saecken / een openbare lasteraer van sijn Broederen/ en trouloos in sijn dienst.

Maer 2. Dese man / schijnt het vreemt te doen / dat sy haer tegen die valse beschuldiginge versetten ; Hoe ? sullen sy haer laten slaen / geesselen/ brantmercken/ en daer niet tegen kicken mogen ? salmen hare personen treden / haer eere quetsen / haer diensten onvruchtbaer maecken / de waerheyt vervolgen / sal men dat al moeten met geduldigheyt verdragen / en alsoo oorsaeck geven aen de eenvoudige gemeente / te dencken en te geloven dat de lasteringen waerheyt zijn / en dat haer Leeraers met sulcke Atheistische grouwelen swanger gaen ? neen / haer eer / haer diensten en de waerheyt Godts / sijn haer liever als haer eygen leven: sy hebben van haer Meester Jesus dat geleert / dat sy haer mogen verantwoorden wanneer sy door valse getuygen / en verdraeyinge van haer woorden / daer de Ziele gemeenlijck van de valse getuygenisse in te vinden is / Matth. 26. 61.

wor-

worden beswaert; Paulus vermaent alle geloovigen / hoe veel te meer moet het inde Leeraers plaetse hebben / datse moeten sorge dragen / dat haer goet niet gelastert worde, Rom. 14. 16.

Sy hebben dat / genoodsaeckt door de onbeschaemtheyt van haer partijen / moeten op de Preeckstoel brengen / om voor haer gemeenten haere onnoselheyt in die saecke te betonen; ja in haer gebeeden dat voor het ooge Gods / gelijck Hiskias Rabsakes laster-brieven open te leggen / en die alwetende Godt / die haer en onse Rechter is / met Paulo tot een getuyge in haer Zielen aen te roepen. En dit konnense doen / om datse sigh in allen desen onschuldig kennen / en met den selfden Apostel konnen seggen 1 Cor. 4. 4. ick en ben my selve geenes dinghs bewust. Maer dit middel wort by dese man quaedt gekeurt / om dat hy buyten twijfel door ervarentheyt bevint / hoe veel goedt dat daer / tot ontlastinge van haer belaste Broederen / door te wege is gebracht: want de Gemeente hoorende die eenparige en hooge betuyginge van haer Leeraers / daerse noopt als het goede van bespeurt / en die sy ten minsten voor eerlijcke Mannen hebben aengesien / wat konnen sy anders als haer ontschuldigh kennen / en versoepen die lasteraers en lasteringen / die haer soo soecken te schenden / en haer dienst te schand te maecken.

Onder andere klaeght hy oock / dat sommigen dese proceduren der Curatoren voor conscientie-dwangh uyt maecken.

Wy weten wel wat eygentlijck conscientie-dwangh is / en dat niemant hier gedwongen wort; gelijck eygentlijck de conscientie niet gedwongen worden kan / om te gelooven het geene hy niet gelooft; of te leeren / dat hy in sijn gemoedt met de waerheyt strijdigh keurt; want de Poort van ontslagingh van sijn dienst die staet hen t'allen tijden open: soo dat dit / op een strickte wijs genomen zijnde / geen eygentlijcke conscientie dwangh en is; maer my valt daer in de sin / het geene van de by geleerde Lieden (wel bekende Baudius) verhaelt wort / dat hy eens in Vranckrijck by verschepde geleerde / doch altesaem Papisten personen zijnde / daer wiert geklaecht dat de Hugenoten soo bitter waren en soo stout / dat sy de Paus in openbare schriften dorsten voor den Antichrist uyt maecken / en daer over sijn oordeel zijnde afgevraeght / gaf dit aerdigh antwoort; indien hy het niet is, soo lijckt hy hem seer wel. Soo ist oock geen conscientie-dwangh / dat een Leeraer een waerheyt daer van hy overtuyght is in sijn Ziel / die hy weet dat tot eere van sijn Godt sal strecken / en daer hy moet de gantsche Raet Gods, sonder iets daer achter van te houden, verkondigen, Actor. 20. 27. dat hy echter op pene van cassatie / dat noch directe noch indirecte mach verkondigen / alleen maer om dat het soo niet in de Formulieren van eenigheyt te vinden is? ick laet hier over het oordeel aen den Leeser.

Hy doet hier by / dat dese publijcke voor-stellingen geschiet met dat oogh-merck, ja met anders geen oogmerck, als om sijn Hoogheyt en sijnen Raet by de gemeente gehaedt te maecken. O liefdelose Oordeel! Hier oordeelt dese mensche van het herte en gemoet van sijne Broederen / en set sich op de Throon van Godt / die alleen een herten-kenner is; wie heeft u ô bitter mensch! kennisse gegeven / van het oog-wit uwer Broederen / en dan noch sulcken oog-wit / dat niet als met de ruine van Kerck en Politie

swanger gaet / en dan noch dat alleen / en geen ander; konder dan geen ander oog-wit wesen? moest dit het eenige en het eenighst zijn? maer geen booser acht ick konder uytgebonden worden / en daerom moest dit het oog-wit van dese Leeraers / en noch wel het eenighste met uytsluytinge van alle andere zijn: daer wy voor Godt en voor de Weerelt protesteren / noyt de minste gedachten daer van in onse gemoederen te zijn opgeresen / en dat wy verfoeyen in onse Herten / alle die geenen / die sulcks trachten te ondernemen. Maer hoe komt doch hier sijn Hoogheyt en sijn Raedt te pas? die immers in de resolutie van de Curatoren niet eens gedacht en worden. Het schijnt dat dese Menschen over al met sijn Hoogheyts naem te spelden / hem trachten in het spel te brengen / en de Weerelt wijs te maecken / dat hy party en zijd gekooren heeft / om soo wel als sy de genaemde Coccejanen en Cartesianen te vervolgen; waer door dat dan niet anders kan volgen / als dat soodanigen indruck eens in de gemoederen der menschen vat genomen hebbende / sijn Hoogheyt, die nu sulcke diepe wortelen van liefde in de Zielen van alle vrome ingesetenen geschoten heeft / de gunst en genegentheyt van een ontelbare menighte / doorgaens niet van de minste of ongeachste / in alle de gemeentens van ons Vaderlant / verliesen sal / en te gelijck so veel ernstige gebeden / en maecken dat die in droeve suchtingen tot Godt sullen verandert worden; of dit nu / soo men anders niet de eene of andere verborgentheyt der ongerechtigheyt en smeede / het interest van sijn Koninckliicke Hoogheyt is / willen wy gaern aen sijn wijse Raedt in bedenckingh geven. Wy ondertusschen hebben dat vertrouwen op die beroemde wijsheyt en vredelieventhеyt van sijn gemelte Hoogheyt, dat hy sonder eenige reden / sijn getrouwe Dienaers die noyt de minste schijn of schaduwe gegeven hebben / waer uyt dat eenige ongenegentheyt / ick laet staen afkeer soude blijcken / soude trachten tot vyanden te maecken; maer veel eer om door moderate raetslagen / gelijk een andere Moses, sijn twistende Broederen tot vrede te dringen, Exod. 2.

Voorwaer daer zijn wel andere saecken / die goede Patriotten in bekommernisse brengen / of daer niet wel heel van een andere kant beoocht souw konnen worden / het geene hier de genaemde Coccejaensche en Carthesiaensche Predikanten wort te last geleyt / van sodanigen die de roepers slachten / en willen wesen daer / daer sy rechtdraets af van sien; de Werelt die is boos / Atheistische en Machiavellische Maximen gaen onder de Politiquen maer al te veel om; 't is *qui nescit simulare, nescit regnare*. Souden daer niet wel menschen konnen zijn / die schoon sy nu de huyck na de wint hangen / en schijnen te yveren voor sijn Hoogheyts eere, het selve vyantlijcke gemoet / dat sy te vooren hadden / noch behouden; en niet anders trachten / als oproer onder de gemeenten te verwecken / scheuringe uyt te wercken / sijn Hoogheyt door het verkiesen van party gehaet te maken / en alsoo haer boose oog-wit tegen sijn Hoogheyt te bekomen: Godt wil ons lieve Vaderlant / sijn Kercke / en sijn Hoogheyt van sulcke boose Achitophels genadighlijck bewaren. *Res est solliciti plena timoris, amor.*

De Liefde doet ons vresen
'T geen licht niet is in wesen.

Onsen man dan / sijn opgeworpe partijen hebbende uyt gemaeckt / voor

voor sulcke bittere vyanden van sijn Hoogheyt, stelt daer tegen de Godvruchtige intentie van sijn Doorluchtige Hoogheyt, van sijnen Raedt, van de Heeren Curateuren der Universiteyt, en der Burgermeesteren der Stadt van Leyden: hy roemt over de Godvruchtige intentie der gemelte Heeren/ tot behoudenisse van de kennisse en vreese Godts, in de gemoederen der Inwoonderen deser Landen, en van de ware Gereformeerde Religie.

Wat van de intentie der gemelte Heeren is/ en willen wy ons niet inlaten om daer van te oordeelen/ dat laten wy bevolen aen Hem, die Hert en Nieren door-grondt, en eenmael aen den dagh sal brengen de verborge raetslagen der menschen: wy vertrouwen wel/ dat sy alle niet een en het selfde (hoewel wy in liefde willen hoopen dat sy een goet) oog-wit hebben. Doch wy meenen met groote reden te mogen en te konnen seggen/ dat dit middel seer onbequaem is/ om daer door sulck een heyligh en heylsaem eynde te bereycken. Immers wy konnen geensins ons inbeelden/ wanneer wy alles onpartydigh overwegen/ dat dit oock het oog-wit van die menschen wesen kan/ die met soo veel lasteringen/ vals- en bitterheden/ haere mede-broederen beswaren/ en was het mogelijck de heele Regeringe en Staet tegen de selve op te hitsen/ om die als verleyders, leyders tot Atheisterye, en vyanden van de kennisse en vreese Godes, en waere Gereformeerde Religie, ten Lande uyt te jagen.

Heeft dan Coccejus en de sijnen de sleutel der kennisse trachten wegh te nemen? ick vertrouwe dat sy tot haer droefheyt wel ter degen het tegendeel bevinden/ niet allen in beroemde mannen/ door alle de Vereenighde Provincien, die haer menighmael van haer onwetentheyt in de Goddelijcke schriften/ en in de bedeelinge en bedieninge van de genade en veelvoudige wijsheyt Godts krachtigh hebben overtuyght/ maer oock in eenvoudige Ledematen/ die van Cocceji discipulen onderwesen zijnde/ de Schrifture in sijn t'samenhang te lesen/ en te letten op die spreeckwijsen/ die God na het onderscheydt der tijden/ voor de Wet/ onder de Wet/ en na de Wet gebruyckt/ niet selden haere Leeraers hebben beschaemt gemaeckt/ en doen hooren dat sy niet en wisten.

Op wie past doch beter dese beschuldiginge/ op de genaemde Coccejanen ofte haer partijen? daer de eerste drijven/ dat men noodtsakelijck de twee grondt-talen moet verstaen/ om als Leeraers in te dringen tot de kern van de waerheyt in het woort geopenbaert: daer haer partijen oordeelen/ het niet nodigh te zijn om Godts woort grondigh uyt te leggen/ kennisse van de Hebreeusche of Griecksche tael te hebben/ dewijle de Kercke voorsien is met een seer goede oversettinge; daer dan op siet het geene in de voor-gemelte 10 Articulen in de Synode door/ en de Kerke opgedrongen is te sien/ datmen daer van niet mach afwijcken; gelijck men daer op in het eerste drongh/ of directe of indirecte/ waer mede dan immers die studie van de talen in het voetsant leydt; want moet ick te vrede wesen met de versie/ mach ick daer van niet af wijcken/ waer toe dan dat verdrietigh studie van die talen te leeren?

De Coccejanen houde mede dat het nodigh is/ om de Propheten te verstaen; datmen oock moet kennisse van de Kerckelijcke geschiedenissen/ so van het O. als N. Test. mitsgaders van de opgangh en voortgangh van

de 4 beroemde Monarchien / en wat sich daer ontrent heeft toegedragen. Maer haer partyen achten by na het genoegh te zijn / niet anders / als so wat *locos communes* de memorie in te drucken / om op de gemeene trant / een examen uyt te konnen staen / en wat Engelsche Predicatien te leeren / uyt te schrijven / en op de Predickstoel te brengen / en met een sonderlinge brymoedigheyt die voor de gemeenten op te konnen seggen / daer dickwils dan / die boven andere in achtinge geraecken / niet die met gaven van geleertheyt zijn voorsien / en des noodts zijnde bequaemheyt hebben om de partyen de mondt te konnen stoppen / maer die het geluck van een vloeyende tonge / groote memorie / en geen kleyne stoutheyt hebben : of dit soo niet in dese dagen toe gaet / voornamelijk ontrent die geene / die uyt de Schole van Voetius op de Predikstoel klimmen / en die gewoon is in een Jaer of twee / Duytsche Kiercken / die niet alleen noch Hebreeus noch Griecks / maer ook of niet of naeulijks Latijn verstaen / op sijn wijs bequaem te maken / laet ick aen het oordeel / en beroep my op de gemoederen van die geenen / die kennisse van saecken hebben / en dit zijn de mannen die Cocceji Discipulen moeten uyt de Kerck weeren / om daer in de kennisse / die anders verdwijnen soude / te bewaren. Schone liefhebbers van geleertheyt ! Maer 't is niet alleen om de kennisse / maer oock om de vreese Godts te doen ; want soo de genaemde Coccejanen in de Kerck blijven / moet Godts vrees daer uyt verbannen worden. O grouwelijcke lasteringe ! immers dit is Cocceji oog-wit / noch in sijn leven / noch oock in sijn leer geweest ; sijn sijne Discipulen soo afgeweecken van de wegh op welcke haer Meester haer heeft voorgewandelt / behoorde dat niet aengewesen te worden ? maer 't is heden genoegh die menschen te beschuldigen / en hy staet schuldigh van gevaerlijcke nieuwigheden verdacht te zijn / die de beschuldigden voor / en die beschuldiginge tegen-spreeckt. Wat Coccejus belanght in sijn leven / is een exemplaer van alle Godsaligheyt geweest ; sijne vyanden self getuygen zijnde. Sietmen op sijn schriften / ô sijn Jesus die blinckt te veel aen allen sijden uyt ! dan datmen daer eenige gedachten op souw konnen hebben / van verminderinge of verminckinge van de vreese Godts : of souw het daer van zijn / om dat hy in de schriften des O. Testam. over al in de Boecken Mosis, in de Psalmen, in de Propheten, sijn Jesus weet te vinden : gelijck hem dat wel ten quade is toe geduydt / dat hy over al heeft Jesus uytgevonden ; of souw het wesen / om dat hy boven alle Theologanten Godts natuurlijcke rechtvaerdigheyt in het noodsaeckelijck straffen van de sonden tegen de Socinianen heeft bewesen ? of souw het wesen om dat hy soo heerlijck het verbondt des vredes / en de kracht van Godts genade van het Paradijs tot Sinai, van Sinai tot de Kribbe, van de Kribbe tot het Kruys, van het Kruys tot Christi kroon en Hemelvaert, ja tot sijn tweede komste / heeft vertoont en vast gestelt ; voorwaer dit alles lijckt nergens minder na / als na het wegh-nemen van de vreese Godts. Soo dan dese vreese eenighsins gegrondt was / het moeste dan / Coccejus saliglijck in den Heere ontslapen zijnde / in sijne Discipelen plaetse hebben. Maer in welcke ? in allen of in eenigen ? in leven of in leere ? Wat het leven aengaet / wy dancken Godt voor sijn genade / door welcke dat wy zijn die geene die wy zijn ; en hoewel wy / na de vermaninge van den Apostel / in ootmoedigheyt onse naesten gaern uytnemender achten willen als ons selven Phil. 2, 3. en bekennen dátter noch seer veel aen ons mankeert /
als

als dewelcken onse schatten in aerde vaten dragen 2 Cor. 4. 7. soo konnen wy met den selven Apostel seggen / dat wy ons hier in oeffenen, om altijt een onergerlijcke conscientie te hebben by Godt en de menschen Actor. 24. 16. soo wy echter van onse Broederen geoordeelt en veroordeelt worden / wy weeten dat het is de plicht van een Dienaer Christi / met sijn Meester te wandelen door goede en quade geruchten, soo wel door schande als door eeren, en dat wy met een heylige geduldigheyt van Paulus en met Paulus moeten leeren seggen / het is my voor het minste van een mensch geoordeelt te worden, ofte van een menschelijck oordeel; die my oordeelt die is Godt. 1 Cor. 4. 3, 4. Ondertusschen derf ick haer wel uyt terten / om aen te wijsen onder die geenen die voor rechtschapen Coccejanen gaen / en die dese onse man derft hoofden en drijvers van dese nieuwigheden noemen / eenigen die van een opspraeckelijcke wandel zijn / wy hebben immers onses wetens niet onder ons dronckaerts / niet welkers quade huys-houdinge en huys-twisten / noch al hoger als tot woorden loopen / en diemen met ongeloofelijcke driften tegen alle ordere / en Kerckelijcke wetten / in de grootste gemeenten derft in-dringen / gelijck straetkundigh is / het geene deser dagen in de Haechsche beroepinge van Lobell, door de ongehoorde kuyperyen van Landtman is geschiet. Niet die berucht / en niet sonder reden op het hooghste verdacht zijn van onkuysheyt / niet die geenen die haer werck maken / van sich met een andermans doen te bemoeyen tegen de vermaninge 1 Petr. 4. 15. wy sullen tegenwoordigh niet verder gaen; maer versoecken de Broederen dat sy haer handen eens in haer eyge boesem steecken / en eens besien of sy die niet vry wat melaets daer uyt trecken sullen. In allen gevallen wy konnen geensins sien / dat dat bewijsen van Godts vrese zijn / sijn naesten soo te schenden als in dese extracten wort gedaen / moet Godts vrese op sulck een wijse in sijn Kercke bewaert worden? soo sal de remedie niet min gevaerlijck als de sieckte selve zijn / willen sy van haer Broederen niet leeren / laten sy van de boetvaerdige Moordenaer leeren; dat het spotten het schelden en lasteren van haer naesten / met de vreese Godes geensins kan bestaen / want wanneer sijn metgesel / dat voorbeelt van verstocktheyt / met de Doodt op de lippen Jesum dorste lasteren / soo wert hy van sijn boetvaerdige metgesel met dese beweeghlijcke woorden aen gesproocken / vreest ghy oock Godt niet, daer ghy in het selve oordeel zijt Luc. 23. 41. Maer lichtelijck machmen het nemen op de Leer / het geene in het leven van de Leeraers niet te vinden is: maer indien eenige stellingen ofte eenige gronden / door de genaemde Coccejanen en Carthesianen gestelt / geleert ofte verdedight worden / die men toonen kan / dat in haer selven soodanigh zijn dat de vreese Godts daer door / of krachteloos gemaeckt wort / of de minste krak ontfanght / wy sullen de Broeders daer over hertelijck bedancken / en de eerste zijn die een anathema daer tegen sullen uyt-spreecken; maer dat het oock daer niet te vinden is / sal blijcken wanneer wy sullen spreecken van dese befaemde 20 Articulen in 't bysonder.

Maer 't is niet alleen dat de Coccejanen beschuldight worden over het leggen van gronden die / en kennisse en vreese Godts / maer oock de ware Christelijcke Gereformeerde Religie om-stooten; voorwaer swaerder beschuldiginge en konnen tegen Predikanten niet worden op-genomen en in-gebracht: is dit soo? soo is een Coccejaen niet waerdigh de stoel der waerheyt te betreden /

den / maer moeten als grijpende Wolven gegrepen worden / en uyt Christi schaeps-koop gejaeght. Maer die heyligh lijck protesteren voor Godt en voor de Weerelt dat sy haer houden aen de Formulieren van eenigheyt, Catechismus, Confessie, Synodus Nationaal, sonder daer van af te wijcken, bereydt zijnde goet en bloet daer by op te setten; behoordemen de soodanigen soo te bejegenen? indien ondertusschen ietwes van haer / of in haer Predicatien of in haer schriften wort bespeurt / datmen niet gewoon en was te hooren; was het dan niet betamelijck die Broederen vriendelijck aen te spreecken / van haer meninge te onder-vragen / en alsoo te besorgen het geene tot stichtinge van Godts Kercke hoort? of soecktmen weer een Jaer 1618 op het Tonneel te brengen / dat ons lieve Vaderlant soo langh heeft betreurt / in het beschouwen van die gemaeckte scheuringe? maer dat het geen yver voor de Religie is / sullen wy naderhant oogschijnelijck betonen / wanneer wy sullen tonen, dat onse partyen meer van de Formulieren afwijcken, als by Coccejus of de zijne oyt of oyt geschiet is.

Dese gronden dan geleght hebbende / komt onse man te voorschijn als een Advocaet van de Heeren Curateuren, en seght; derhalven hebben wy (als of hy was een Koningh van sijn hals) niet alleen tot verdedigingh van de eer en Christelijcken yver van onse Hooge Overigheyt, al-hoewel van niemant dies versocht zijnde, goet gevonden de Autheuren, de Boecken, de woorden, de pagien daer dese 20 Articulen te vinden zijn, te citeren, maer tot wat eynde? 1. Om dese stoute tegen-spreeckers de mont te stoppen. 2. Om de gemeenten alle voor-oordeel, als of men niet ter goeder trouw en handelden, te benemen. 3. Op dat als lasteraers bevonden worden die geenen, die de Overigheyt van lasteringe beschuldigen. Hier heeft de Leeser nu het oogh-wit van dat schoone schrift / en Apologie voor de 20 oproer-makende Articulen.

Het is aenmerckelijck dat hy getuyght dat hy van niemant is versocht om dese Apologie te doen / hy is dan geen gehuerde Advocaet / gelijck Marezius geseydt wort / ontrent de verdediginge van de Canoniken tot Uytrecht; immers dit is seecker / dat hy daer voor 100 goude Souvainen ofte 1500 Guldens heeft genoten; hy isser niet toe versocht: dit is een Ruyter-dienst; maer hy en hoeft het niet ten heyligen te sweeren / dat hy daer toe niet versocht en is; want soo die Heeren, Advocaten van nooden hadden / sy souden buyten twijffel op niemant minder als op sulcken ongeluckigen / en onverstandigen voor-spraeck / gedacht hebben als dese is / die sijn Meesters in de plaetse van te wassen / tot de keel toe in de modder dompelt; ick meen oock dat hy waerlijck sijn danck al wech sal hebben / *nec tali auxilio nec defensoribus istis tempus eget.*

Sulck een hulp en sulcke vrienden
Zijn het niet die dees tijdt dienden.

Maer wie zijn hier zijn Hooge Overigheyt? de Heeren Curatoren? of de Heeren Borgemeesteren van Leyden? of de Raedt van sijn Hoogheyt? of sijn Hoogheyt; of die elck in 't bysonder, of met malkander in een Societeyt vergadert? hier heeft Hollant nu een nieuwe Hooge Overigheyt gekregen: wat of dit voor een Potentaet mach zijn? die sulck een taele derft voeren / en noch wel als een Advocaet, als een Advocaet van sulcke Heeren? hoe wel moet dit klincken in haer ooren? of ick misse / of ick sien hier een treck van het

het

het hoogh verlicht verstant van Hulsius, die door sijn schielijcke verhooginge topswaer zijnde/ en supsebollende/ niet heeft geweeten wat hy schreef: dese plompert hoor uyt het publijck gebedt te weeten/ wie sijn Hooge Overigheyt is/ en datmen in Hollandt geen andere Hooge Overigheyt en kent/ als haere Edele Groot-Mogende de Heeren Staten van Hollant en West-Vrieslant: by welcke Regeeringe de groote Godt ons genadighlijck wil behouden/ en segenen soo langh als Hollant Hollant wesen sal; andere Heeren hoe hoogh die mogen zijn/ voor de Hooge Overigheyt op te derven werpen en dat in publijcke schriften, is sich schuldigh maecken aen *crimen læsæ majestatis*; maer ick wil hoopen dat het dese Advocaet soo qualijck niet gemeent en heeft/ misschien is het sijn eerste proces/ en daerom is de goede knecht wat toe te geven.

Te meer/ dewijle hy soo yverigh is/ om (soo hy seydt) de stoute tegen-spreeckers de mondt te stoppen.

Dat dese mensche meent/ door dit chartabelletje sijn partijen de mondt te stoppen/ is even soo veel als of iemant de Honingh uyt de Bye-korven wech-nemende/ sich in-beelden dat alle de Byen uyt vreese wech vliegen/ en hem gelegentheyt geven souden/ om sich daer in vrede en by die beroofde Korven met gemack ter ruste neer te mogen leggen; soo veel als het die menschen soude/ soo sal het seecker onse man ontschieten/ hy mach sich tegen de angels van de beroofde Byen wapenen; de monde van sijn partijen heeft hy wel geopent/ haere pennen gaende gemaeckt/ die veele vredens-halve geswegen en sich stil gehouden hebben; maer die nu te sluyten/ en te stuyten/ sal hy noch sijns gelijcken oproer-maeckers/ geensins machtigh zijn/ want door die/ en diergelijcke schriften de genaemde Coccejanen en Cartesianen al te groote voordeel wort gegeven/ om aen de eene kant haere onschult/ aen de andere/ de onbeschaemtheyt en valsheyt van haere partijen te vertonen.

Dese 20 Articulen soo gedruckt/ soo over geset/ soo het geheele Landt door en door gestroopt/ en konnen wy niet anders op-nemen/ als voor een Chartel of verklaringe van openbare oorloch/ aen de sijde van desen Advocaet; en niet anders als lust tot rust en ootmoedige gehoorsaemheyt aen onse H. Overigheyt, indien die het ons gebiedt/ kan onse monden sluyten/ of ons de pennen uyt de handt doen vallen.

Het tweede oog-wit dat hy heeft/ is alle voor-oordeel te benemen, als of men niet ter goeder trouwe in het stellen van dese 20 Articulen gehandelt hadde.

Wat hier van wesen sal/ salmen haest sien/ en te gelijck dat dese mensch so vol passien en voor oordeel steeckt/ dat hy sich in-beelt te sien datter niet en is/ of dat hy denckt dat alle menschen hem maer geloven moeten op sijn bloot seggen/ dat die bewijsen die hy by brenght genoeghsaem zijn/ om sijn Broederen soo wredelijck te beschuldigen/ als hy tot noch toe heeft/ en in die Articulen wort gedaen. Pedanten zijn gewoon van haer leer-jongers ontsien/ en op haer simpel seggen geloof te krijgen/ maer wy vertrouwen dat het hem hier jammerlijck ontschieten/ en hy niet anders als naer het seggen Jud. vers 13. sijn eyge schande sal opschuymen.

Maer ten 3. seydt hy/ dat wy de Overigheyt van lasteringh beschuldigen. Ick wiste niet dat de Curateuren van Leyden soo groote en wijde Juridictie had-

hadden / dat alle Discipulen Cocceji, alle Predikanten door alle de Vereenighde Provincien verspreyt, die voor haer Overigheyt te erkennen hadden, sy hebben haren Advocaet wel danck te weten / dat hy haer gebiedt en gebodt soo verre weet uyt te breyden; maer 't is hier / de eene handt die wascht den anderen. Maer dat hy ons beschuldight van haer te lasteren / geschiet niet sonder lasteringh; wy weten wel wat wy schuldigh zijn aen die genen / die Godt in eere / ampten / staten / heeft verheven / wy weten wat een sonde dat het is / de Heerschappye te verwerpen en de Heerlijckheden te lasteren Jud. vers 8. en was te wenschen dat die geenen die hier soo liberael zijn om haer Broeders in desen te beschuldigen / soo volvaerdigh waren tot een eerbiedige gehoorsaemheyt aen haere Respective Overheden: daer het tegendeel in verscheyde tijden en plaetsen / soodanige proeven van gegeven heeft / datmen des noodts zijnde / veele Historien daer van verhalen soude konnen / wat tot Uytrecht, in den Haech, Middelborg en elders is geschiet; maer het lust ons niet in die dreck te wroeten.

Wy en beschuldigen oock de Heeren Curateuren niet van lasteringen / maer seggen simpelijck dat het lasteringen zijn / indien die 20 Articulen worden gestelt op de reeckeningen van Coccejus en sijn Discipulen, gelijck niet de Curateuren, die geen gewach en maecken van Coccejus, maer gelijck Hulsius en diergelijcke oproerige krijters / de Weerelt soecken wijs te maecken / wat de Curateuren voor hebben / laten wy haer gemoet bevolen; die eens aen de groote Curateur van sijn Kercke sullen moeten reeckeninge doen. Behalven dat soo weten wy / dat het wat anders is / liegen / wat anders een leugen te spreecken / te lasteren / of een laster te verhalen; 't is te gelooben dat gelijck dese Man genoeghsaem bekent / dat de Curateuren haer dese Articulen misschien van een Lantman, van een Spanheym, van een Hulsius, of van d'een of d'ander van diergelijcke ongeruste geesten / hebben laten inde handen steecken / en de selve gelovende de waerheyt gelijckformigh te zijn; hebben / en niet sonder reden geoordeelt / dat op haere Academie niet geleert behoorde te worden / sulcke gevaerlijcke en aenstootelijcke nieuwigheden; soo dat de lasteraers zijn / niet de Heeren Curateuren, maer die geenen / die de selven soo schandelijck mis-leyden.

Dit dan als sijn oogh-merck hebbende voor af gestelt / soo tracht hy hier een swarigheyt voor te komen / die in sijn selve onoplosselijck zijnde / seer licht van hem wort op-gelost. 't Is dit / dat de Autheuren van die Articulen / dit soo niet gemeynt en hebben als de woorden leggen: hoe wort dit opgelost? 't is by hem een uytvlucht / en noch wel een vergeesse uytvlucht; en waerom doch? hoe het de Autheuren gemeent hebben is hier de vrage niet, maer hoe sy gesproocken en geschreven hebben. O liefde! ô waerheyt / hoe verre zijt ghy van de gemoederen van sulck slach van menschen afgesondert! is het mogelijck dat mannen van verstandt / geleerde mannen / Professoren, Predikanten haer soodanigh door hare passien konnen verrucken en vervoeren laeten / dat sy hare eyge naecktheyt soo ondecken! wat komt het nu niet op de sin en meeningh van de Autheuren aen? te seggen en voor Godt en de Weerelt soo hoogh / soo dier / soo krachtigh te betuygen / dat geensins haer meeninge en is / het geene die woorden schijnen mee te brengen / en datmen daer van de Weerelt soeckt te doen gelooven. Is dat nu maer een uytvlucht / en noch wel

die

die vergeefs gedaen wort? soo helpen dan noch woorden noch betuygingen; men moet een verleyder een ketter een Atheistis mensche zijn, als het dese man of Hulsius met de zijnen maer behaeght / haer daer voor uyt te maecken; plaetse van verantwoordinge gelt hier niet: maer wy hoopen dat de goetwillige Leeser beter gedachten van haer Leeraers hebben/en dese overgeve bitterheyt versoepen sal. Wat verkeertheyt is dat? woorden van een schrijver op te nemen / sonder de moeyten te willen doen om de meeninge van de selve te verstaen / ja die tegen de bekende meeningh een andere sin op te dichten / daer uyt consequentien te trecken die gantsch boos / onheyligh ja heyloos zijn / en dan te roepen / dat wort geleert; sulcke en sulcke dwalingen worden in de Kercke in-gevoert. Maer door wie? niet door de Autheuren van die woorden of spreeckwijsen / want elck is een uytlegger van sijn eyge woorden / 't is dan niet de leere van die Autheuren / maer van die geene die soo verkeerdelijk die woorden draeyen en verdraeyen: is hier liefden? is hier waerheyt? over langh hadt de Kercke in lichte vlam gestaen / indien die geene die nu soo verbolcht worden / die wegh hadden willen in-slaen / doen de Kercke met allerhande Voetiaensche nieuwigheden wiert vervult, de welcke in groote menighten van Marezius in sijn Theologo paradoxo hem te laste worden geleydt / in de voorrede van dat selfde Boeck genoemt gevaerlijcke dwalingen, dewelcke te willen verschoonen, was een werck het welcke niet met de liefde, maer die te verdedigen, niet met eenige schaemte kon bestaen, en daer van hy getuygt / datse *Scepticismum periculosum* in voeren; evenwel om vredens wille/ heeft men dat gedult / geen bewegingen gemaeckt / niet tegen-staende datter al verscheyde dingen waren / daer met meer fundament swarigheyt over gemaeckt kon worden / als over het geene Coccejus te laste wort geleydt / alleen om dat men sach dat het fundament niet wiert geraeckt / en om datmen de ruste van de Kercke beminden en vreesden de partijen die buyten zijn / de mondt tot lasteringe van de Leere der Kercke te openen. Hy gaet voort en seydt: Hoe het de Autheuren gemeent hebben, is hier de vrage niet, maer hoe sy gesproocken of geschreven hebben. Ick hebbe altijt in mijn eenvoudigheyt gemeent / het de plicht van een eerlijck man te zijn / datmen moeste ondersoecken / wat de sin en meeningh van een schrijver ofte spreecker is / en niet hoe dat de woorden op de pijn-banck van een boose en verkeerde uytlegginge zijnde uyt-gereckt / konnen verdraeyt en op-genomen worden. Op dese gront worden alle schriften en onderlinge redenen in twist-appelen verkeert / en wort het voortaen een onmogelijcke saecke / de waerheyt uyt te vinden; want altijdt blijft dese schoone uytvlucht open / dat de woorden so of so genomen konnen worden / schoon de Autheuren het so niet gemeent en hebben / en voornamentlijk/ als de woorden van haer samen-hang / en van haer oog-wit worden afgescheyden en gescheurt; is dat ruste soecken? is dat de vrede betrachten in liefde? of is dat de grondt-leggen om alles met twist / met tweedracht / haet / bitterheyt te vervullen / en de Kercke in een louter Babel van verwerringe te veranderen. De Jesuiten in hare moralen soecken alle boosheyt goet te maecken/ met het goede eynde (soo sy voorgeven) dat door haer wort beoocht: Maer dese man gaet daer recht-draets tegen aen / en smijt het eynde en oogh-wit overboort / en blijft alleen aen de bast der woorden hangen / beyde met een en de selfde dwaesheyt en dwalinge. Soo dese regel gelt / hoe heeft Christus konnen

vry gesprocken worden van die beschuldiginge / van den Tempel Godts af te willen breecken ; want of schoon de meyninge niet sach op de steene Tempel / maer op die Tempel / in welcke de volheyt der Godtheyt lichamelijck woonden / soo kan men seggen / hoe het Jesus heeft gemeent is hier de vrage niet / maer wat hy en hoe hy heeft gesprocken ; hoe konnen dese getuygen van Godts Geest op het swart register van valsche getuygen worden gestelt ? onse Advocaet souse vry geleyt hebben. Soo is dan dese sijne regel noch goet noch uyt Godt / kan hyse met een schoolse distinctie by sijn Meesters staende houden / hy sie toe hoe hy het stelle by die groote Rechter / die van dit proces de decisie moet doen / eens seeckerlijck sal doen / en dat met sulck een uytspraeck op dewelcke geen appel en valt. Wat soumen een Systema van een schoone Theologie konnen toe-stellen / indienmen op sulcken voet dat uyt de schriften van onse partyen en voornamelijck van Hulsius soude doen ? en in het bysonder uyt sijn *Filo Ariadnæ*, 't sal een druck-fout zijn / en moet wesen *Filum Araneæ* ofte Spinnekops-draet ; want gelijck de Spin / uyt sijn vuyl en vergiftigh ingewant sijn netten weeft / netten die nergens toe en doogen / als om kleyne vliegen en muggen daer in te verwerren en te vangen ; soo ist dat hy oock daer doet / hy haelt uyt sijn eyge hooft en verwerde hersenen draden van stellingen / en weeft netten van consequentien / die niet als op een vergiftige valsheyt zijn gegrondt en nergens toe en doogen / als om eenvoudige Zielen te verstricken / in te nemen en te verleyden. Voorwaer indien men so handelden met hem / hy sou klagen datmen hem ongelijck dede / en sou daer in geen ongelijck hebben ; maer waerom denckt hy dan niet op de gulde spreucke / *quod tibi non vis fieri alteri non feceris*. 't Geen ghy niet en wilt dat u geschiet, doet dat oock een ander niet.

Hy gaet voort / en meenende sijn dingen wel bestelt te hebben ; voechter by / hoe sy het gemeent hebben, dat weten die, die Professie maecken hare schriften te lesen en te ondersoecken. Hier geeft hy genoeghsaem te kennen / dat hy niet en weet de meeninge Cocceji, en dat hy sijn schriften niet verstaet / want dat laet hy over aen de liefhebbers van die salige man en van sijn geleerde schriften / oock is hem dit wel bylichst : want van tween een / of hy weet de meeninge van Coccejus en sijne Discipelen / in en ontrent die genoemde Articulen / of niet ; hoe datmen 't neemt hy sal sich hier schrickelijck bedraeyt en schandelijck bekaeyt vinden / het leste was voor hem het beste ; want indien hy stelt / dat hy en de zijnen weeten en geweeten hebben de meeninge van Coccejus en die hem volgen / soo vervolgen sy de waerheyt die sy kennen / en dat tegen haer beter weten / en tegen de overtuyginge van haer eygene conscientie / alleen door haet en haere passien gedreven zijnde / hoe verre dat dit siet / sien alle die wat sien / en niet sonder schroom en schrick gedencken hoe groote stappen dat dit zijn / tot de aller-grouwelijckste sonden tegen den H. Geest / daer Godt alle menschen genadighlijck voor bewaren wil ; als dewelcke voornamelijck bestaet / in een vervolginge van de waerheyt / uyt loutere haet / en dat tegen de overtuyginge van de conscientie : Och dat God dese dingen onse Broederen eens geliefde na behooren / met een geset gemoet te doen overwegen ! men raeckt dickwils in de hitten der disputen verder wech als men te vooren hadt gedacht / en daer over men sich als het menighmael te laet is wel schamen ja versoeyen sal. Maer indien men stelt dat sy geen

geen rechte kennisse van de meninge van haer partyen hebben; is dat dan niet een over groote bitterheyt / niet alleen te veroordelen het geene men niet verstaet / maer het selve als Ziel verderbende dwalingen te lasteren / ja voor te stellen / als dingen die tot Atheistery de wech baenden? Hoewel zijn de Curateuren van sulcke adviseurs gedient? wat voorsichtigheyt is dat op de aenklachten van sulcke menschen / de aengeklaeghde onverhoort te veroordelen / en op pœne van een dadelijck deportement te verbieden / haer gevoelen te leeren ofte voort te stellen? waft niet wel de pijne waert geweest / met een Christelijck gemoet / de meeninge van sijne Broederen / met welcke men tot hier toe in rust en vrede heeft geleeft / eerst eens grondelijck te ondersoecken / eermen op sulcken wreede wijse begint tegen haer te woeden / haere diensten tracht vruchteloos te maecken / en haer Personen als schadelijcke Leeraers voor de heele Weerelt schavotteert; doch misschien hebben sy met Hulsius dat gevoelen / datmen alle bitterheyt allerhande scurrile scheldinge en lasteringe / sonder sich aen laster schuldigh te maecken / mach gebruycken / so lang men de Personen niet en noemt / gelijck hy dat over een tijt in de tegenwoordigheyt van 2 Predikanten stoutelijck staende socht te houden; ick achte dat hy weynigh menschen / ten sy door passien verblint / in desen / immers niet die waerlijck den Heere vreesen / tot sijn gevoelen soude konnen krijgen; of sou dit wel konnen bestaen met het woort van Christus? dat van elck ydel woort in de dagh des oordeels sal moeten worden rekeningh gegeven Matth. 12. vers 36.

Maer seght hy voorder: Hebben sy het beter gemeynt, als sy geschreven en gesproocken hebben, soo moesten sy beter geschreven en gesproocken hebben.

Hier derf ick my beroepen op de conscientе van dese Schrijver / of hy niet en weet uyt de menighvuldige protesten / uyt de verscheyde ronde verklaringen / uyt de schriften van Coccejus en van sijn Discipelen / dat dit noch het gevoelen / noch de gedachten van sijn partijen zijn / gelijck die hier soo hatelijck in dese 20 Articulen worden voor-gestelt?

Maer zy mochten anders gesproocken hebben: soo komt alles eyndelijck hier op spreeckwijsen aen. Maer salmen sulck een oproer maecken / ja toe leggen op een scheuringe over eenige spreeckwijsen / die of wat ongewoon zijn of wat hart in onse ooren klincken? Wy dancken onse Godt / dat wy van onse bitterste partijen soo verre gerechtvaerdight worden / dat dese geheele strijt / niet en is een strijdt van saecken / maer van woorden / en vertrouwen dat dit vry wat gerustheyt in de onruste gemoederen / en geloof sal geven / aen soo veele diere protestatien door de beschuldighde partije gedaen; dat sy niet ongesonts in hare boesem voeden / en leven en sterven willen / by die Leere die zy in de Formulieren van eenigheyt onderteyckent hebben.

Indien men het op spreeckwijsen sal nemen / waer salmen met Hulsius, met Marezius, met Voetius, met Essenius blijven / uyt welckers schriften dat seer vreemde spreeckwijsen te halen zijn; het staet my noch voor dat den Heer Triglandius, die gewoon was de Schriftuur wat meerder te gebruycken / als veele Professoren, die met haer Scholastike wijsheyt proncken / en dese dagen doen placht te seggen / de Schrifture spreeckt soo niet, *Scriptura non ita subtiliter distinguit*, waer sal Spanheim met sijn *acceptilatio* heen? 't welck immers een suyvere Sociniaensche spreeckwijs is; waer Hulsius met

sijn

syn beschrijvinge van de Godtlijcke Personen? etc. waer salmen Maresius mee bevryden/ die de over-al-tegenwoordigheyt Godts beschrijft *per modum diffusionis*, 't welck niet anders als lichamelijck konnende worden op-genomen/ soo vervalt hy tot de Vorstiaensche dwalinge; en wat soumen niet al konnen uyt-vinden/ wat al vreemde *corollaria* zijn niet wel onder Voetius gedisputeert? hoe gemeen zijn tot allen tijden de *quodlibetica*, dat is van een en de selfde saecken voor en tegen gedisputeert/ self van saecken van gewicht/ met een ongeloofelijcke vryheyt/ soo niet dertelheyt/ en ondertusschen heeftmen die luyden ongemoeyt gelaten/ en vrede gehouden.

Maer isser soo veel om spreeckwijsen te doen? wat spreeckwijsen mach dan een Theologant gebruycken/ wie sal Rechter daer over zijn? de Synoden hebben noyt daer over decisie gedaen? of sullen dit eenige weynige menschen aenbevolen worden; maer wie sal haer daer toe last geven? de Curateuren? zijn sy dan oock Curateuren over de Kercken? of sullen het onse Hooge Overigheyt doen? dat de selve *circa Sacra* en seer groote macht hebben/ erkennen wy seer gaern/ en hebben altijdt getoont meer gehoorsaemheyt en eerbiedigheyt ontrent haer bevelen en Personen/ als onse partijen/ die de Uytersche wint in het hooft hebben. Maer echter achte niet dat haer Edele Groot-Mogende oyt daer toe komen sullen/ om en Professoren en Predikanten voor te schrijven, met wat woorden of spreeckwijsen, sy de Schriftuur verklaren sullen; geloove oock niet als het daer op aen komen/ en dat in 't gemeen en sonder onderscheyt of aenneming van Personen sou geschieden/ dat onse partijen/ daer seer in gesticht soude zijn. Maer sulje seggen/ men kan en mach gebieden, dat alle aenstotelijcke manieren van spreecken moeten na gelaten worden. 't Is waer/ maer daer mede is de swarigheyt niet wech genomen/ want dan blijft al wederom over; welcke dat die aenstotelijcke Phrasiologien zijn/ het geene de eene aenstotelijck is sal soo verre daer van wesen/ dat het in het oogh en oordeel van een ander soodanigh soude zijn/ dat hy sal meenen de selve goedt/ heyligh en schriftuurlijck te wesen; wie sal daer wederom het oordeel over vellen/ en hoe sal dat gaen? wanneer sal een spreeckwijse voor aenstotelijck geoordeelt worden? als een mensch sich daer aen stoot; of moeten het veele zijn? soo veele? hoe veel en hoe groot sal dat getal moeten zijn? wie siet niet wat verwerringe en swarigheden dat dit maecken en geven souden? Indien het onse Broederen belieft hadde/ met oprechtigheyt dese saecke en tot stichtinge van de Kercke te handelen; hoe licht was al dese swarigheyt voor gekomen of wech genomen/ indien men hadde voor-gestelt/ wat en waer het haer geschort hadde/ waer over sy bekommert waren/ op wat spreeckwijsen of oock saecken sy het geladen hadde; wat de meeninge was; hoe ras en gemackelijck soumen malkander hebben verstaen; hoe broederlijck te gemoet gekomen; en hoe licht hadt men om de swackheyt van de selve nagelaten/ dese en geene spreeckwijsen te gebruycken?

Maer men moeste seydt hy geschreven en gesproken hebben, gelijck andere Theologanten voor desen geschreven en gesproken hebben. 't Is wonder hoe dat dese menschen soo op de leest van het Pausdom schoeyen; dan in de versie, dan in de uyt-legginge, nu self in de spreeckwijsen. Soo konmen met recht klagen over Lutherus, Calvinus, Sadeel, Triglandius, dewelcke niet schreven

noch

noch spraecken als veele voor haer hadden gedaen; het was haer genoegh/ dat sy in eenvoudigheyt de saecke Gods uytdruckten met de woorden Gods; en de laetste van die genoemde plachte gemeenlijck te suchten/ en te seggen van die scholastike Leeraers: *isti Scholastici corruperunt totam nostram Theologiam*; die scholastike Leeraers hebben onse heele Theologie verdorven. Hoe sou hy op gesien/ en na sijn gewoonelijcken yver uyt-gedondert hebben/ datmen heden sijn wel eer beminde Collega, Coccejus na sijn doot so vinnighlijck vervolght/ en in en met hem alle die geenen/ die een afkeer van dat scholastike vulnis hebben; dat Godts woort niet verklaert maer verduystert/ en de eenvoudige Christenen van het leesen van de Boecken haerer Leeraers afschrickt. Ick meenden dat de H. Schrifture was een regel van ons leven en geloove, en dat niet alleen in saecken maer oock woorden en expressien; gelijck Paulus daer op aendringht Galat. 6. 16. Soo veele als'er na desen regel sullen wandelen, over de selve sal zijn vrede en barmhertigheyt, en over het Israël Godts. Maer hier sien ick datmen de voorgaende Theologanten, tot een regel in spreecken en schrijven/ hebben en houden moet. Maer alle Theologanten houden niet de selve voet; sy verschillen dickwils in spreeckwijsen en manieren van saecken seer veel van malkanderen: gelijck in die groote Gomarus is te sien/ die seer weynigh in spreeckwijse en maniere van saecken te verhandelen/ met andere Theologanten accordeert. Het was wel de pijne waert/ dat onse man maeckte een nieuwe *index expurgatorius*, en leerden wie men vrygh volgen mochte; en wie dat/ als met een houte-kool geteyckent zijnde/ te vermijden en te verwerpen waren.

Oock seydt hy/ moesten haere navolgers, siende de aenstotelijckheyt van die nieuwe maniere van schrijven en spreecken, sich daer van gewacht hebben; so soude de gemeynte in rust gebleven zijn.

De aenstoot daer hier van gesprooken wort/ is niet gegeven maer genomen/ niet van de gemeente maer van eenige weynige Leeraers/ die dat stiet; dat soo veel als Cocceji gedachten/ en manier van leeren/ aengenamer wiert/ en meer door drongh/ dat soo veel daelden/ en onaengenamer wiert haer scholastike wijsheyt/ met al de prullen/ van haer menighvuldige distinctien en onverstaenbare termen; 't welck na my van goeder hant bericht is/ de eenighste oorsaeck is/ die Hulsius bewogen heeft/ met niet min onverstandt als vinnigheyt/ gestadigh tegen de genaemde Coccejanen en Carthesianen te disputeren/ en daer in voort te gaen; niet tegenstaende/ dat hy en van sijn eygen discipulen en andere Studenten/ dickwils is vast geset en opentlijck ten toon gestelt.

Dat onsen man spreeckt van de gemeenten en haer onrust/ *hic Rodus hic saltus*: laet hy eens een eenige gemeenten aen-wijsen/ die door de Coccejanen is onterust/ daer over klachten zijn geschiet; al de onrust is veroorsaeckt door hem en sijns gelijcke woel-waters/ die Salems stil-lopend water hebben troubel en beroert gemaeckt.

Ende ondertusschen/ dit is die groote sonde/ die soo hy secht occasie gegeven heeft aen de besorgers der Universiteyt, om soo een extract te doen emaneren, daer sy niet ondersoecken hoe het de Auteuren gemeynt hebben; maer verklaren alleen, dat soodanige expressien in de Formulieren van eenigheyt soo niet en zijn te vinden, en derhalven niet en willen dat die so sullen gedoceeert

worden; en dit is soo mooy in sijn oogen/ dat hy het in het besluyt noch eens verhaelt/ op dat het doch niet vergeten mochte worden. Maer hebben sy oock wel ondersocht/ of ingesien/ die plaetsen daer dit extract is uyt-gehaelt? ick geloove het eene soo weynigh als het andere; hier wort een schoone Kroon geset op de hoofden van de besorgers der Universiteyt/ die men hier ten toon stelt als blinde uytvoerders van de passien van eenige onrustige geesten/ die de selve in de handen stoppen eenige valsche extracten, die wonderlijck weten te verswaren; en daer op gaen de Curateuren, spreeckwijsen die sy niet weten of waer zijn of niet; spreeckwijsen van saecken die sy noyt hebben ondersocht veroordeelen/ en dat op pæne van cassatie van die Professoren die de selve soude komen te gebruycken; is dat voorsichtigheyt? is dat wijsheyt? is dat gerechtigheyt? versorght men soo de welstandt van de Academie? die men soo doende in faem maeckt voor de Weerelt/ even als of sy van sulcke monsters swanger gongh; behoorde men niet eerst gesproocken te hebben met die geenen/ die men in het ooge hadden/ om te sien of men niet door sachte middelen het quaedt/ datmen vermoeden daer te schuylen/ kon verdrijven? 't welck wy seecker weeten dat noyt en is geschiet; nu begintmen *ab executione*, en dat sonder kennisse van saecken/ gelijck onsen Tertullus seydt: de rechte wegh om het vier niet uyt/ maer in de wonde te meesteren. My dunckt dat ick hier weder een klauw sie van het Apocalyptische beest; want als in het Pausdom de geestelijckheyt iemant voor een ketter heeft veroordeelt/ so leveren sy die maer in de handen van de wereltlijcke Rechter/ en die oordeelen en veroordeelen/ sonder ondersoeckinge van saecken/ soo blindelinghs daer heen.

pudet hæc opprobria nobis
Et dici potuisse & non potuisse refelli.

Ick schaem my dat men dit kan seggen,
En die schand niet kan weder-leggen.

En wat isser belacchelijcker als datmen dese spreeckwijsen veroordeelt/ om dat sy soo niet in de Formulieren van eenigheyt te vinden zijn/ daer immers niet als fundamentelen Theologische waerheden ter neder zijn gestelt/ en niet spreeckwijsen/ veel min Philosophische dingen/ gelijck het meeste van dese Articulen zijn; dit schaemt sijn eygen selven/ en toont wel ter degen/ datmen niet geweten heeft/ watmen veroordeelden/ en dat noch wel op pæne van cassatie. Maer wat wort doch verstaen met dese woorden/ soo niet en zijn te vinden?

Onse man is buyten twijfel van de geheyme Raedt geweest/ die weet de meninge; of hoeven wy na sijn stellingen/ niet te vragen na de meninge/ maer hebben maer te sien wat datmen heeft geschreven of gesproocken; die privilegie laten wy voor hem en voor de zijnen/ nu dan het kan genomen worden/ of soo dat die 20 Articulen daer niet en zijn te vinden/ 't welck geen wonder is/ want soo als sy daer staen uyt-gedruckt zijnse nergens te vinden/ als in de liefdelose hersenen van onse vinnige partyen. Of dat een saecke in de Formulieren niet gebonden wort/ met soo veel uytgedruckte woorden; of wanneer eenige spreeckwijsen/ met welcke dat de saecken worden uyt-gedruckt daer niet en zijn te vinden/ hoe moeten wy de saecke hier verstaen? hy

wacht

wacht hem wel van dit uyt te drucken; om altijdt een deure open te houden/ om gedrongen wordende eenighsins te konnen ontsnappen. Maer wy moeten met desen Pedant op een pedantse wijse handelen. Alles wat niet soo in de Formulieren van eenigheyt te vinden is/ mach niet gedoceert/ maer moet als een gevaerlijcke nieuwigheyt op pæne van een dadelijck deportement/ nagelaten en verworpen worden.

Maer Hulsii Spinnekops-draet, met alle sijne doctorale consequentien/ sijn acceptilatio; sijne beschrijvinge van de Goddelijcke Personen; en noch menigte van Marezii concepten; van de over-al-tegenwoordigheyt Gods; en noch Voetii gevoelen van het voorwerp van Godts verkiesinge; 't welk hy stelt niet de gevallen maer een ongeschapen mensch; en datmen Christus niet als Middelaer mach aen-roepen; en dat alles en 1000 diergelijcke dingen/ en zijn soo in de Formulieren niet te vinden. Ergo dat alles mach niet gedoceert/ maer moet als gevaerlijcke nieuwigheden verworpen worden. Laet hy hier sijn nagels wat beknabbelen; laet hy hier al de laden van sijn *Sophismata* door en door gaen soecken/ en al de krachten van sijn doctorael verstant vry in gaen spannen/ en eens besien hoe hy hier sijn selven en de sijnen uyt de slijck sal trecken; het beste dat ick voor hem weet/ is dit; dat dese Wet niet generael moet genomen worden/ maer dat sy alleen de genaemde Coccejanen en Carthesianen raeckt; op de grondt van dit bekende veersje.

Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas

Ick wil soo, en gebied, 't is by my vast geset;
Mijn reden is mijn wil, mijn wil die is mijn Wet.

Evenwel hy meent/ de Heeren hebben haere dingen seer wel gedaen; wat wonder? het waeyt hem in sijn zeyl/ en hy hoopt nu met dese vloet gemackelijck/ en sonder veel laveerens/ de haven die hy hadt bestevent te beseylen; soo veel kan eygen interest te wege brengen/ datmen het quade goet, het duystere licht, en het bittere soet sal noemen: maer Godt, wiens oordeel altijdt na waerheyt is, spreeckt een wee daer over uyt Esai. 5. 20. Maer waer dat hy het doch op? de Heeren Curateuren, die hy hier wederom verheft met de titel van Overigheyt/ daer sy na de wetten van de Academie, na den Rector Magnificus komen/ daer sy moeten achter sitten; wat een hoogen Overigheyt moet dan de Rector wel in sijne oogen zijn? die Heeren seydt hy/ maecken hier geen nieuwe Theologische definitien of bepalingen van de Christelijcke Leere; maer sy doen haer ampt als bewaerders van beyde de Tafelen van de Wet, willende datmen sal blijven by de suyvere Leere, die te vooren inde Kercke bepaelt, en by soo veele kerckelijcke vergaderingen en nationale Synoden geapprobeert is.

Soo men maer geloven wil wat dese man dicteert/ soo isset wel; maer hy moest al een krachtigh gelove/ of ten minste een ingewickelt Paeps gelove hebben/ die voor ganghbaer Gelt dese quade munte sou ontfangen: want wat? maecken sy geen nieuwe Theologische definitien, die decisie derven maecken, daer toe de particuliere Synoden niet zijn bevoecht, en oockdat tot noch toe niet hebben derven doen; als onder anderen dat de 10 woorden

ofte 10 Geboden (aengemerckt in alle haer omstandigheden) niet en zijn het verbondt der genade; dit is immers een Theologische questie/ en van sulcken belangh/ dat soo die anders opgenomen wort/ de Joden, de Socinianen, de Papisten in haere dwalingen gestijft worden en gesterckt. De Synoden heeft hier geen uytspraeck tot noch toe derven doen; maer de Curateuren stappen over alles heen/ willen niet dat sulcks sal geleert worden; soo veroordelen sy dan dese waerheyt/ die tegenwoordigh soo bekent is/ dat de kinderen in de Catechisatien daer van rekenschap en reden konnen geven. Als dese grondt eens is geleght/ dan hebben wy geen Synoden Nationael meer van noden/ maer hebben alleenlijck de lippen der Curateuren te vragen, en sullen de Wet uyt haer mont moeten soeken. So heeft dan ook de Gereformeerde Kerck een politiecke Paus gekregen.

Sy doen (seyt hy) haer ampt als bewaerders van beyde de Tafelen van de Wet. Of de Heeren Curatoren wel weten dat sy sulck een groten macht hebben? hebben sy oock *jus vitæ & næcis*? macht over lijf en leven; soo mogen de Coccejanen en Carthesianen wel in tijdts wat Water in haer Wijn doen/ so sy niet gevaer van haer ampten en leven willen loopen: ick sou schier bedencken dat het waer was/ dewijle sy derven recht-draets aen tegen de order van de Heeren Staten resolveren; want daer de selve op het rapport van de Heer Fannius Zaliger/ hebben expressselijck uyt die voor-gemelte 20 Articulen gelicht, dat geene dat de Heeren Professoren raeckten: namelijck, dat die soo wel als de Predikanten gehouden en gebonden souden zijn in woorden en expressien, noch directelijck, noch indirectetelijck af te mogen wijcken van de Formulieren van eenigheyt; en hebben die Heeren/ die wy alleen voor onse wettelijcke Hoge Overigheyt kenne en erkennen/ volgens haere gewoonelijcke wijsheyt na alle apparentie geoordeelt/ dat het niet met de Professie kon bestaen/ die so naeuw te bepaelen/ gelijck oock noyt soodanigh is bepaelt geweest; maer de Heeren Curateuren die haelen een streep door die ordre/ en gebieden het tegendeel daer van/ en dat al wederom op pene van cassatie. Maer misschien sal iemant dencken dat de Heeren Staten andere ordre gegeven hebben/ en van resolutie (om gewichtige redenen van Staet of andersins) verandert zijn; doch daer van is de minste tijdingh niet; ick meen 't wel te weten/ dat noyt hier over is een Staetse resolutie gegaen: kort-om, een werck en betoninge van de hooge macht der Heeren Curateuren, als bewaerders van beyde de Tafelen van de Wet.

Maer de Heeren Curateuren willen datmen sal blijven by de suyvere Leere die te vooren is geleert. Dit is op het hooghste loffelijck en prijs-waerdigh; dat is het eenighste oogh-wit van de genaemde Coccejanen; daer by willen sy leven en sterven; en laet getoont worden eenigh mensch die daer van onder de Leeraren af wil wijcken/ sy zijn bereyt die op 't allerernstigst tegen te gaen.

Het geene onse man soo afkeerigh van dese soo hatelijck genaemde nieuwigheden maeckt/ is dat hy geen andere vruchten daer van siet: als 1. vervreemdinge van gemoederen ontrent Kerckelijcke Personen. 2. Dat aen de jonckheyt een gebaende wech geopent wort tot Atheisterye.

Dat hy geen andere vruchten van Cocceji Theologie siet/ als sulcke bittere en doodelijcke vruchten/ is niet vreemt; want hy heeft een quaet gesicht,

sicht; als dewelcke siet door de geele en vergalde Bril van sijn liefdeloose voor-oordelen; verbreemdinge van gemoederen is daer door ontstaen onder kerckelijcke. Maer wat kerckelijcken? soodanige die gewoon zijn over haere Broederen meesterschap te voeren/ en niet konnen verdragen/ als het geene dat van haer of van de haeren komt; die schoon men met haer in 99 Articulen accordeerden/ men hadt haer gunst verloren/ indien men van haer afweeck in het hondertste: evenwel soo verre is dit seggen onwaerachtigh/ dat ick menighten van Predikanten ken/ die niet tegenstaende het verschil in dese swevende Articulen/ als broederen in alle vrede en vrientschap leven: en hoe licht was dat allesins te doen? indien men maer niet al te swaer en tilden aen het geene in zijn selve niet swaer en is/ en niet voor fundamenteel uyt kreet/ het welcke niet fundamenteel en is. Ick weet en ben verseeckert dat de Coccejanen (het is bedroeft datmen sulke namen van scheuringe moet noemen/ waer van Hulsius en de sijnen de Auteuren zijn) bereydt zijn/ haere Broederen in het hare te verdragen/ en aen-nemen sullen de gevoelens van de selve op de Predik-stoelen in waerden te laten/ en niet te sullen weder-leggen; wanneer dat maer mede van de andere sijde wort gedaen; en daer mede was dese aengesteecke blam geblust.

Maer het tweede dat passeert alle grouwelen. Hoe Broederen/ wort in de Gereformeerde Kerck de wegh tot Atheistery gebaent? heeftmen dat jaer en dagh geweten? blijftmen met sulcke boose boeven in-gespannen in het jock van dienst? kanmen uyt de handen van sulcke vervloeckte menschen het Broot des Heeren/tot een teecken dat wy een Lichaem zijn/ ontfangen? voorwaer die dan haer tongh niet roeren/ en haere waerschuwende stemme laten hooren/ toonen dat sy rechte stomme honden zijn; gelijck het een van de swaerste steecken die Christi Hert doorsteecken hebben was/ dat hy door sijn eygen Apostel wiert en afgeswooren en verlochent: soo oock Christi Kercke kan niet swaerder en schandelijcker brantmerck worden toegevoeght/ als dat door eygen Leeraers de selve van Atheisterye/ en dan noch die te dulden/ die te voeden/ wort beschuldight.

ab quo dementia cives.
Perduxit miseros!

Christus, die hier in sijn waerheyt en dienaers wort vervolght/ rekene u dat niet toe. Maer hy bewijst het met een exempel wat gebeurt was/ noch onlanghs in een solemnele actie in de Leydsche Academie; dat onder de aenroepinge van Godts naem/ seer oneerbiedigh is gelacchen en gespot.

Dit geloof ick raeckt hem/ en daer van spreeckt hy met een levendigh gevoelen; die daet (indien sy so gebeurt is) is op het hooghste te mis-prijsen/ en niemant als profane menschen sullen dat werck of konnen of willen voorspreecken. Maer hoe komt dat hier te pas? daer zijn eenige profane jonge dertele Studententen/ die onder het gebedt van een afgebroockene ellendige oratie gelacchen hebben; ergo Cocceji Theologie, en Carthesi Philosophie geven een aenleydinge tot Atheisterye; dit is een wonderlijcke *logica*, maer misschien sal die met distinctien goet te maecken zijn/ daer ick hem voor laet sorgen; immers de saecke die is dese/ daer onse man van spreeckt. Wanneer Hulsius tot noch toe geweest Regent van het State Collegie, in welcke bedieninge hy sich geen de minste opgangh hadt gemaeckt/

en met der daedt toonde tot dat ampt geen bequaemheyt te hebben / tot soo verre dat hy in een algemeene verachtinge by alle Studenten / in en buyten het Collegie was geraeckt; heeft hy met soo groote onverstandt als bitterheyt / beginnen te disputeren tegen Coccejus, in welcke disputen hy menighmael openbaerlijck is van de Studenten over de valsheyt van sijn beschuldigingen en stellingen ten toon gestelt / doch dit vaerden hem gunsten by anderen; immers hy is van de Curateuren, tot verwonderinge van al de Weerelt / en al-gemeen mis-noegen van de Studenten in alle faculteyten, tot Professor in de Theologie verkooren; en dat noch wel in de plaetse van die geleerde Coccejus, die soo ongeleerdelijck door hem geschonden en gelastert was. Hier op heeft hy sijn oratie gedaen / die soo ellendigh is geweest / gelijck my van een geleert man/ die daer tegenwoordigh was is verhaelt / dat het naulijcks te geloven is / dat die Academie, die door de geleertheyt van soo veel heerlijcke mannen / een naem door de wijde Weerelt heeft verkregen / nu door sulcke *tenebriones*, al haer luyster gevaer loopt te verliesen. Dit baerde in de alree ontstelde gemoederen noch meer ontstelteniße; gaf oorsaeck aen de dertele jeucht tot stampen / kloppen / roepen / gelijck dat meermael in Academien gebeurt / wanneer of Professor of Student, sijn dingen na behooren niet en doet; 't welck dan soo langh duerden en soo dickwils voorviel / dat de nieuwe Professor genoodsaeckt wiert sijne gebroockene oratie af te breecken; en sullende nu eyndigen met den gebeden / was daer onder die woeste hoop geen stilstandt te bekomen: 't welk / gelijck wy seggen / een groote en onbetamelijcke disorder is geweest. Maer de Godt van order straft dickwils de eene disorder met een andere. Doch om nu wat nader tot de saecke self te komen. In dese hoop zijn buyten twijfel Papisten, Lutheranen, Arminianen, Mennoniten, en allerhande gesintheden geweest; sijn dat alle Coccejanen? die de Atheistery uyt sijne of sijner discipelen borsten suygen of gesogen hebben? wat verseeckeringe heeft hy / dat een eenige Coccejaen aen dese daet is schuldigh? en schoon daer waren Coccejanen onder geweest; is dat nu bewijs genoegh / om te toonen dat die daet uyt kracht van de Theologie van Coccejus voort-gesprooten is? wy weten immers allen / dat leven en gelove dickwils seer wijt van malkanderen verschillen / en souden niet gaern sien dat de particulieren sonden / fauten / overtredingen / die door de belijders van de waerheyt worden begaen / aen de Leere die door haer beleden wort / geweten wiert; daer en boven worden verscheyde sonden wel gepleecht / die inde grondt / uyt een heymelijcke Atheisterye spruyten / dat echter die geene diese plegen / noch Atheisten zijn / noch daer voor gehouden moeten worden: by exempel; wanneer men met voor-bedachte raedt lieght / sijn naesten beschuldight / de waerheyt daer men van verseeckert is vervolcht; is dat niet soo veel als of men seyde / de Godt Jacobs siet het niet, de Godt Israels en hoort het niet, en souden dat alle Atheisten zijn / soo was het met veel partijen van de Coccejanen slecht gestelt / die haer (so wy vreesen) aen dese sake veel schuldigh maecken. Maer om dit alles te besluyten / wanneer wy dit werck eens wat dieper in gaen sien; souw men daer in niet konnen sien de vinger Godts? *vox populi*, seytmen gemeenlijck *vox Dei*, de stemme des Volcks / is de stemme Godts; de Studenten zijn *populus & cives Academiæ*, het

Volck

Volck en Borgers van de Academie / die toonen een algemeen misnoegen over die gedane verkiesinge ; voorwaer soo men al sou als quaedt veroordelen / dat geene / tot welckers uytvoeringe de middelen niet te prijsen zijn / veel saecken daer de Goddelijcke voorsienigheyt wonderlijck in gespeelt heeft / souden als quaedt veroordeelt moeten worden. Bekent is de Beelt-stormery in de tijden van de Reformatie ; wie kon daer anders als een disordre in sien ? en echter wie en sietter oock niet in de vinger Godts. Dat sijn Hoogheyt is herstelt in de Ampten door sijn voor ouderen bekleedt / en met hem de Staet van Regeringe op de oude voet gebracht / daer door Godt haer heeft gelieven in voorige tijden soo heerlijck te segenen / achten wy een groote segen Godts te zijn / die danckbaerheyt is waerdigh ; maer de middelen die daer toe in veele Steden zijn gebruyckt / souden die in alle omstandigheden / als wel en wettelijck gepresen konnen worden ? en daerom my dunckt dat hy niet qualijck gedaen sou hebben / indien hy dit exempel hadde nagelaten. Doch wy sullen overtreden / om eens te gaen beschouwen hoe getrouw hy in het volvoeren en vervullen van sijn belosten sich betonen sal / daer wy ons niet veel goedts van te beloven hebben.

Dit sullen wy van dese Articulen voor af seggen / dat het soo verre daer van daen is / dat eenigh genoemde Coccejaen die aennemen / leeren of erkennen sal / soo als sy daer zijn uyt-gedruckt / en gelijck men het Volck wijs maeckt / dat sy van de selve gedreven worden / en op haer rekeningh gestelt ; dat by aldien het haer op verbeurte van haer Ampten / ja van haer leven self / van hoger-hant bevolen wiert die te leeren / sy liever hare Ampten / ja haer leven self afleggen en verlaten soude / eer dat sy dat Volck / dat haer van Jesus haren Meester aenbevolen is / om het selve met het gesonde woort Godts te voeden / en haer te onderwijsen in het woort der waerheyt dat na de Godtsaligheyt is / met sulcke ongesonde spijse soude voeden / met een moes, daer waerlijck de Doodt is in de Pot. En nochtans met sulcken huyck / worden sy van haere Broederen / na der selver gewoonelijcke broederlijcke liefde / omhangen en verciert.

In het verhandelen van dese Articulen sullen wy op driederhande wijse de groote onbeschaemtheyt van dese Schrijvers tonen. 1. Dat hy en de sijne die dese Articulen de Curateuren hebben in de handt gestopt / buyten alle twijffel seer wel geweten hebben / dat noch Coccejus noch de sijne / noch Cartesius en de sijnen / oyt sulcken gevoelen heeft gehadt als men hier de Werelt soeckt wijs te maecken / het welcke derhalven niet anders als door een werk tot oproer / en om scheuringe in de Kerke te verwecken / kan aengemerckt worden.

2. Dat dese Articulen met groote ontrouw en seer quaed-aerdigheyt zijn uytgeschreven en aengeteyckent.

3. Sullen wy handt-tastelijck betonen / dat die geenen die anderen van gevaerlijcke nieuwigheden proces aendoen / self met swaerder en gevaerelijcker nieuwigheden behangen en bevangen zijn.

De eerste stellinge dan is dese ; Dat aen de Vaderen van het O. T. voor de laetste tijden, de waere en altijdt durende goederen niet en zijn gegeven ; en dat de Zaligheyt self haer in der daet niet en is geopenbaert.

In het gemeen staet hier aen te mercken / dat de eerste 5 stellingen die de voornaemste zijn / en eygentlijck de Theologie raecken / en waerom men voor-

voornamelijck / de Kercke soo ontrust / worden op de reeckeninge van Coccejus gestelt; de resterende meest alle / raecken de Philosophie meerder als de Theologie, daerom sy oock alle Carthesius en den Carthesianen op en overdrongen worden: Maer dit wenschten ick / dat met nadruck van den Leser overdocht wiert / 1. dat het gene dies aengaende van de Heer Coccejus is geleert / van hem is geschreven / doen hy noch Professor was te Franiker; gelijck sijn Ultima Mosis, en Fœdus; 2 Schriften in welcke de gronden van alle die heylige en heerlijcke gedachten / om het O. en N. Testam. grondigh te verstaen / zijn gelecht; en niet tegenstaende die positien is hy tot Leyden in de Theologische Professie beroepen; hoe was het doen waerheyt dat nu dwalinge is? doen heyligh dat nu soo heyloos is? waer komt die veranderingh doch van daen? immers de waerheyt blijft waerheyt / gelijck de leugen / leugen tot in der eeuwigheyt.

Of soumen / doen hy wert tot Leyden beroepen / wel onwetend zijn geweest wat hy van gevoelen was / of geschreven hadde? Van de Curateuren is dit / volgens de lofweijcke verdedigingh van desen haeren Advocaet, lichtelijck te dencken / als dewelcke niet ondersoecken wat Coccejus heeft gemeent; maer alleen de maniere van spreecken die hy gebruyckt / even als vele Boeren / die meer letten op de stem van de Prediker die sy beroepen sullen / als op de saecken die hy preeckt; maer oock die spreeckwijsen worden gehaelt / uyt die doen al gedruckte Boecken: so moeten dan de Curateuren, na sijn stellinge / soo weynigh kennisse van de woorden gehadt hebben als van saecken. Maer schoon de Curateuren hebben / het geene haer Eedel: licht toe te geven is / dit juyst niet geweten; zijn 2 Academien dan blint geweest? die van Franiker, daer sijn schriften zijn gedruckt / die van Leyden die hem minnelijck ontfangen hebben / daer hy sijn gevoelen / sonder de minste tegenspraeck / vry uyt heeft geleert: voorwaer dat is 2 Academien beschuldigen van al te groote slaphheyt / ende yverloosheyt / ontrent 't hanthaben van de oude rechtsinnige waerheyt / die een man sulcke schadelijcke nieuwigheden drijvende hebben laten leeren. Wat wasser een beweginge ten tijden onser Vaderen / doen de Arminiaensche factie Vorstius met gewelt in de Leydsche Professie indrongh; door dien hy uyt sijn Boeck de Deo, berucht was swanger te wesen met Sociniaensche dwalinge / alles versetten sich daer tegen / Professoren, Predikanten, de Gedeputeerden der Synoden, gaven tegen hem Remonstrantien over aen de Heeren Staten; wanneer Arminius van Amsteldam tot de Theologische professie mede tot Leyde was beroepen / om datmen eenige quade gedachten van hem hadden / van ongesontheyt inde Leere / alleen maer om dat hy nu en dan eenige verdachte woorden sich op den Predick-stoel hadt ontvallen laten / en eenige Brieven met Junius over de predestinatie verwisselt; men was daer over soo bekommert / dat hy in sijn Ampt niet en is bevestight / voor dat hy met Gomarus in conferentie getreden / en vergenoeginge gegeven hadde. Maer ontrent Coccejus is in het minste diergelijcken niet geschiet: een onwederspreeckelijck bewijs / dat hy buyten alle nabedenckinge van ongesontheyt in de Leere is geweest / en dat doen ter tijt niemant gedachten heeft gehadt / om uyt sijn schriften met eenige grondt van waerheyt / sulcke onwaerheden te konnen haelen; of dese onse man / met de sijnen / moet meerder sien / als alle Curateuren, Academien, Professoren, Classen, Synoden, Predikan-

kanten; doch die dat sal geloven / moet een seer groot gelove hebben; voor my ick beken in desen mijne swackheyt; dat dan soo zijnde voor afgestelt: so gaen wy over om dese mensche met al die het lust / met hem dit spel te maecken / en dese spil van oproer en scheuringe te draeyen / van overgevene en onveranderlijcke onbeschaemtheyt te over-tuygen. Indien dese 20 Articulen / soo als sy daer leggen en na de letter luyden / waren van hare Autheuren soo rou soo onbeschaeft / en onbeschoft ter neder gestelt / sonder haer nader te verklaren; men soude mogen dencken / dat sucht en liefde tot de waerheyt / dese menschen hadt bewogen / om op soodanigen wijse / tegen het in-breecken van sulcke gevaerlijcke nieuwigheden / stemmen / pennen / handen / monden / en alles te verheffen; maer sy zijn van het tegen-deel soo dickwils / so klaer / soo krachtigh onderricht / gewaerschouwt / overtuyght / dat het onmogelijck voor haer is / indien sy maer conscientie als een mostert-saetje over hadden / dat sy dat ontkennen konnen; soo dat indien sy noch de onwetende speelen / wy met Petro mogen seggen / willens is haer dit onbekent 2 Petr. 3. 5. 't Is licht menschen te bedriegen; maer Godt voor wiens aengesichte dat wy staen / en op wiens oordeel dat wy ons beroepen / die laet sich niet bedriegen; en niet bespotten.

1. Van het eerste Artikel is / dat op de Academie geleert sou zijn / dat aen de Vaderen van het O. Testam. voor de laetste tijden, de ware en altijt-durende goederen, niet en zijn gegeven, en dat de saligheyt self haer niet en is geopenbaert geweest.

Die dese woorden op-neemt soo als sy luyden / wie sou anders konnen of dencken of geloven / als dat hy niet een Christen, maer een Discipel van Socinus hoorden spreecken / dewelcke drijven dat de Vaderen des O. Testam. geen geestelijcke beloften, geen beloften van het eeuwigh leven, maer alleen van lichamelijcke dingen, ontfangen of verkregen hebben; en derhalven als een hoop swijnen uyt Epicuri kot, met de aeckeren van aertsche lusten zijn gevoet, sonder eenige genegentheden tot het hemelsche te hebben: want sijn haer de waere en altijt-durende goederen niet gegeven / soo hebben sy die oock niet gehadt; soo zijnse dan versteecken geweest van de rechtvaerdighmakinge, heylighmaeckinge, geloof-aenneminge tot Kinderen, weder-geboorte en het eeuwigh leven, menschen die met een woort / waren inde Staet der Heydenen gestelt; van welcke Paulus getuyght Ephes. 2. 12. dat sy voor Christi verheerlijckinge waren, sonder Christo, vervreemt van het Borgerschap Israels, en vreemdelingen van de verbonden der beloften, geen hoop hebbende, soo oock sonder Godt in de Weerelt, ja dat sy soo verre waren van te hongeren en te dorsten na de gerechtigheyt / of om met de Kercke Mach. 7. vers 7. uyt te sien na den Heere en te wachten op de Godt hares heyls, dat sy noch kennisse noch openbaringh daer van hadden; wat is dat wederom anders als de Heydenen beschreven worden? als sittende in den Lande der duysternisse en schaduwe des Doodts. Matth. 4. 16. dit alles brenght dit eerste Artikel mee / en dat isser oock / daer mede datmen Coccejus en de sijnen soeckt swart te maecken / dat strooptmen by allen uyt / voornamelijck by den eenvoudigen. Immers de woorden moeten een sin hebben / sy zijn niet sonder sin / of sinneloos gesproocken; zijnse quaedt en deportementen waerdigh, soo moeten sy het zijn / om het geene dat daer door wiert gemeent. Maer nu beroep

ick my al wederom op de conscientie van dese menschen / of sy niet wel geweten hebben / dat dit geensins de meeningh van Coccejus of van de sijne is geweest / dat sy soo verre als de Hemel van de Aerde is / soo verre van dit gevoelen zijn; wy derven seggen / dat van alle Theologanten niemant soo verre van dat gevoelen is gescheyden / als die men hier soo hatelijck voor de Weerelt daer mede betichtight en beschuldight: soo spreeckt dan van dese saecke Coccejus;

De Vaderen onder het O. Testam. hebben gehadt gemeynschap met Godt en met sijn Koninckrijck, door het Geloove (gelijck wy door het selve gemeynschap met hem hebben, Coll. 1. 12. Ephes. 2. 19. Hebr. 12. 22, 23.) en de hoope van het eeuwige leven, als van een NB. altijt-durende, of blijvende erffenisse, en na de afgesloofde dienstbaerheyt deses levens, oock den ingangh in de selve. Ult: Mosis §. 1574.

Soo spreeckt hy oock in sijne uytlegginge over Daniel cap. 12. §. 7. Hier uyt blijckt dat het eeuwige Leven onder het O. Testam. in de beloften is voor-gestelt om daer op te hoopen, dewelcke de Vaderen oock verkregen hebben.

Wie heeft opt dese waerheyt soo krachtig of immers met grondiger en bondiger redenen verdedight / als Coccejus in sijn Boeck van het verbont Godts, daer wy onder een groote menighte alleen maer dese weynige uytdruckingen sullen uyt schrijven.

Voorts van de val Adams, heeft Godt de genade Christi belooft tot rechtvaerdigheyt. §. 289.

Dat de Vaderen de NB. altijt-durende genade, die door Christum wort gegeven, deelachtigh zijn geweest, waer uyt dan mede blijckt:

Dat door de selve genade, verlossinge, rechtvaerdighmakinge, door welcke wy, oock de ouden, zijn bemint geweest, verlost en gerechtvaerdight. §. 282.

Eer dat wy overtreden tot aenmerckinge van het onderscheyt van die twee tijden, soo moeten wy eerst en voor al vast voor uyt stellen, ofte als NB. een fundament leggen, dat Jesus Christus is, gisteren, en heden, en in der eeuwigheyt de selve Hebr. 13. 8. dat is, dat Christus is geweest het voorwerp van het Geloof ter Zaligheyt in het O. en N. Testament, en dat door sijn genade Zaligh zijn geworden, en in der eeuwigheyt Zaligh sullen worden, die Zaligh worden. §. 278. Sou de onbeschaemtheyt sich niet schamen / het Volck wijs te maecken / dat een man die soo spreeckt / van gevoelen soude zijn / of soude konnen zijn / dat de Vaderen onder het O. Testam. de ware en altijt-durende goederen niet zijn gegeven / en dat de saligheyt self daer in der daet niet en soude zijn geopenbaert geweest.

In sijn uytlegginge over de Heydelberchse Catechismus spreeckt hy alsoo / op de 29 Vrage: de Ouden hebben het eeuwige leven gehoopt en oock verkregen.

Het bekende Boeckje genaemt Cocceji Godt-geleertheyt dat alle Cocceji vyanden seer in het ooge steeckt / om dat het soo menigh mensch de ogen heeft geopent / dat haer geensins onbekent kan zijn / daer hebben sy immers wel gelesen / wat dat daer wort getuyght / dat namelijck:

Het wesen van het verbondt der genade altijdt stant grijpt ontrent de gelovi-
gen;

gen; doch al het onderscheyt is, meest siende op de staet der gelovigen op der aerden, en raeckt de uyterlijke huyshoudinge, verscheyde opsichten en andere toevallligheden: dit bewijst hy uyt de aengetoge plaets uyt Coccejus Fœdus. § 278. dit toont hy om dat Coccejus in sijn Summa Theol: eer hy self komt tot de verhandelinge van het O. Testam. spreeckt van de weder-geboorte, bekeeringe, geloove, en in het bysonder van het gelove der Vaderen in Christus, waer uyt dat de hoope van haere Zaligheyt ontstaet, en haere heerlijck-makinge gevolcht is; mitsgaders, van de rechtvaerdigheyt des geloofs; volstandigheyt der Heyligen; seeckerheyt der Saligheydt, als zijnde weldaden, die Godt de Heere sijne Kercke geschoncken heeft; en wanneer doch? van de beginne der Werelt, met dat hy het Genade-Testament in het Paradijs heeft bekent gemaeckt.

Die sulcke goederen/ en genade-giften Godts genoten hebben/ zijn die de altijt-durende goederen niet gegeven? soo moesten de altijt-durende goederen andere als de genoemde zijn; laten sy dan eens noemen en ons leeren wat sy door die goederen verstaen; moet dan soo haer lasteringe voor de eenvoudighste Nathanaels, met al haer schande sich al te naeckt vertonen.

Die Auteur gaet voort/ en toont dat Coccejus in Fœdere § 279. het met 10 krachtige redenen bewijst/ dat Christus altijt het voorwerp van het gelove, hope en vertrouwen der Vaderen is geweest, die op so een wijse als wy saligh zijn geworden.

Het bekende Boeckje/ onder de naem van voorloper op het bericht/ raeckende de Coccejaensche en Carthesiaensche nieuwigheden, spreeckt van dese materie seer krachtigh/ en toont wat het gevoelen van Coccejus en de sijne is.

De weldaden die Godt aen sijn Kercke geeft, worden aen-gemerckt of als vloeyende uyt het eeuwigh Testament, en in die sin zijnse alle gelovige gemeen, of als vloeyende uyt de bedeelinge van het O. en N. Testam. en dan valt'er onderscheyt: in de scholen soumen seggen, dat die weldaden tweesins worden genomen, ἁπλῶς en κατά τι; die de woorden vergevinge der sonden, H. Geest, rechtvaerdighmaeckinge, aenneminge tot kinderen, heylighmakinge, geloove, liefde, saligheyt &c. aenmerckt als goederen vloeyende uyt het eeuwigh Testament, die moet seggen dat de Vaderen des O. Testam. die gehadt hebben; en onder alle Theologanten vinde ick byna niemant die dat soo krachtigh doet als Coccejus. p. 82. 83.

Ende in sijn Tegen-bericht spreecken sy alsoo.

Uyt aenmerckinge van welcke dingen het openbaer is, datter al heel geen onderscheyt en is tusschen de gelovige voor de Wet, onder de Wet en onder het Evangelium, voor soo veel de gront-stucken des Geloofs en der Zaligheyt aengaet. p. 6.

Pag. 47. klaeght hy over de berichters in het valsch voorstellen van haer Leere.

De berichters seydt hy, stellen het onderscheyt soodanigh voor, als of Coccejus de Vaderen des O. Testam. alle geloof, blijdtschap, verseeckeringe, gerustheyt, vergevinge der sonden, aenneminge tot Kinderen, het Evangelium &c. benam, om de eenvoudige suspicie te geven, datter Socinianery achter Cocceji stellingh schuylt; welcke maniere van doen, het

ſy dan uyt onnoſelheyt, het ſy dan met voordacht ter handt genomen, niemant ſal 't konnen prijſen, die de oprechtigheyt lief heeft. Den Leſer zy dan wederom gewaerſchuwt, dat het onderſcheyt van Coccejus niet geſtelt wort in de Zaligheyt; maer in goederen die boven de Zaligheyt, de Kercke hier op aerden, in verſcheyde tijden ontfanght: daer-en-boven dat ſy nergens de Vaderen des O. Teſtam. van de vergevinge der ſonden, van de Geeſt der Heylighmakinge, van de aenneminge tot Kinderen, van de blijtſchap en verſeeckeringe des Geloofs berooft; maer alleen aenwijſt waer in onſe meerder volmaecktheyt beſtaet.

In de ſedige conſideratien over eenige genaemde nieuwigheden / door P. G. A. B. F. in-geſtelt tegen Leydecker.

Gaet den Auteur rondt, en ſeydt volmondigh uyt. Het is buyten twijffel dat de Vaderen zijn gerechtvaerdight door het geloove op Chriſtus de Middelaer, en alſoo gerechtvaerdight met de ſelfde rechtvaerdighmakinge als wy gerechtvaerdight worden. p. 137.

De Heer Burmannus Profeſſor Theol: tot Uytrecht, op wie de partijen van de genaemde Coccejanen het gemeenelijck aller-meeſt geladen hebben; verklaert deſe ſaecke op deſe wijſe; hebbende te voren beſchreven het genade-verbondt of Teſtament / voechter by deſe woorden:

De goederen van dit Teſtament zijn Gode en Chriſtus den Teſtament-maecker waerdigh, en worden in 2 groote weldaden begrepen en vervat, namentlijck: de aller-volkomenſte verſoeninge met Godt in dit leven, en ten laetſten met de erffeniſſe van het eeuwige leven en haere verwachtinge in het toekomende.

Ende dewijle deſe goederen onafſcheydelijck zijn van het Teſtament der genade, ſoo zijnſe oock gemeen geweeſt, alle hare tijden en ſtaten, en hare verſcheyde huys-houdinge, ſoo wel onder het O. als N. Teſtament, ſoo nochtans, dat na de verſcheyde ſtaet en jaren van de Kerck, in de bedieninge van die genade, ſich eenigh onderſcheyt heeft op-gedaen. Burm: Synop: Theol: Tom: 1. p. 480.

In het vierde Capittel van het derde Boeck / bewijſt hy met veele krachtige redenen / dat de Vaderen hebben gelooft in Chriſtum / de Middelaer van het genade Teſtament / en dat met een Geloof / het welcke met der daet het ſelve met het onſe is geweeſt; hy bewijſt daer voorder op dat Geloof een gemeynſchap aen de weldaden / en van van verloſſinge en gerechtigheyt in dit leven / en van Zaligheyt na dit leven.

Maer waer ſouden wy heenen / indien ons luſte de rechtſinnigheyt van die men gaern als onrechtſinnigh verdacht en veracht ſou maecken / wilden den Leeſer onder de oogen ſtellen; het ſou haer in het leeſen / gelijck my in het uytſchrijven / waerlijck bedroeven / ſiende hoe bitter datmen en hoe licht / dickwils ſijn eyge gemoet beſwaert / om ſijn partijen ſwart / en was het mogelijck ſijn quade ſaecke goet te maecken.

Men ſoude dit deſe menſchen vergeven konnen / indien ſy maer ſoo een afgeſcheurde reden laſen / of dit ſoo ongeſouten hoorden of predicken of leeren / ſonder te hebben eenige nader kenniſſe van ſaecken; maer wie kan dit geloven van deſe ongeluckigen Advocaet en ſijne mede-ſtanders / die buyten twijffel / de drijvers van deſe draey-tol zijn / die lichtelijck met haer bericht, en nader

nader bericht, de grondt van dese twist gelecht / en dese brandt gestoockt hebben met Haeghsche wint, daer toe door een Theologische blaesbalck, tot verstens toe opgeblasen zijnde; so dat het onmogelijck is geweest of de menschen hebben wel geweten dat dese stellinge soo zijnde voor-gestelt / van niet een eenige onder alle / die Cocceji gedachten beminnen / soude aen-genomen maer met de hooghste verantwoordinge verworpen worden; evenwel het heeft haer beliest / niet tegenstaende sy die schriften in handen en doorlesen hebben / dit op die reeckeninge van die goede Luyden te setten: waerom? gelooft het de eene niet de andere sal het aennemen / en de genaemde Coccejanen so doende in de haet geraken; dit zijn geen liberale / maer recht swarte konsten / die eyndelijck de konstenaers te schande maecken.

Een getuygenisse sal ick hier noch by doen / dat onse partijen self geensins wraacken konnen.

Het staet te noteren, dat eenige weldaden aen de bedieninge van het N. Test. soo worden toe-geschreven, als of sy al geheel geen plaets en hadden gehadt in het O. Testam. als daer zijn de vergevinge der sonden, de in-schrijvinge van de Wet in het Hert, de uytstortinge van den H. Geest, de kennisse Godts, en anderen van sulck slach, niet als of sy in der daet daer niet geweest en waren, maer om dat sy ons nu te beurte vallen, in meerder graed, mate, en overvloedigheyt: het zijn de woorden van die uytsteeckende Theologant Fred: Spanhemius de Oude, och dat sijn Sone / die heden sijn Vaders plaets bekleedt / die en diergelijcke gedachten omhelsden als waerachtigh / misschien was de Kerck tot droefheyt van de vrome / met dese 20 boose Articulen / noch belastert noch belast.

Maer sal lichtelijck iemant dencken / evenwel dit Artikel is geleert / geschreven en te vinden in Ult: Mosis tot Franiker gedruckt, Anno 1650. p. 244. So is het dan waerheyt dat dit is geleert.

Wy antwoorden 1. Dat hier voor al dient te worden overwogen / wat dat onse man bewijsen moet; en wat is dat? ditte / dat dese stellinge is geleert in de Universiteyt tot Leyden, en dat het de Leere is geweest die eenige Jaren herwaerts / en van tijdt tot tijdt daer geventileert is: want hier wort verboden / dat in de Academie was geleert / en dat de Curateuren met dit verbodt hebben willen verbieden en voor-komen; want soo luyden hier de woorden van het extract, de Curateuren over de Universiteyt en Borgermeesteren der Stadt Leyden, hebben met droefheyt, en groot misnoegen vernomen, dat eenige Jaren herwaerts, en sulcks van tijdt tot tijdt, in de voorschreve Universiteyt zijn geventileert, stellingen en positien &c. diese nu hier mee verbieden. Wie kan anders uyt dat hooft oordeelen / of dese stellinge / van dit eerste Artikel: Dat de Vaderen des O. Testam. de ware en altijt-durende goederen niet en zijn gegeven &c. is een gemeene Leere geweest / daer op door de Professoren aen-gedrongen en die door haer bewesen en bewaert is.

Hier is nu de vrage / of dat waerheyt is of niet? wy seggen rondt uyt / het onwaerheyt. Het tegen-deel moet onsen Advocaet bewijsen; hoe wort dat uyt gewerckt? wonderlijck / belacchelijck / en echter sonder ontrouw niet.

Hy moet bewijsen dat tot Leyden eenige jaren herwaerts / en sulcks van tijdt tot tijdt / dit is geleert / en weet niet anders in te brengen / als een eenige plaets uyt al de Schriften van Coccejus en de sijne / daer in ultimus Mosis

 eenige

eenige woorden staen / die hier ontledet / en van de samenhang van haer lichaem worden afgescheurt / een citatie uyt een Boeck te Franeker gedruckt / *risam teneatis amici.* Te Franeker is een Boeck gedruckt van Coccejus, daer in is een plaetse te vinden die wat sweemt na het eerste Artikel; ergo, het eerste Artikel is eenige jaren herwaerts / en van tijdt tot tijdt op de Leydsche Academie geleert; dit is uytmuntent subtijl / misschien moet dit voor een demonstratie uytgaen; ick geef hem Hulsius te hulp / laet hem trecken / scheuren / woelen / weven / knoopen / en sien of hy dese consequentie goet kan maken. Sou ick niet met alsoo groot recht besluyten konnen dat Hulsius van tijdt tot tijdt in het Collegie tot Leyden had geleert / dat Godt kan bedriegen soo hy wil? Want hy heeft in het Walsche Synode tot Naerden het Boek van de Heer Wolzoogen, uyt welcke dit 16 Artikel is gehaelt / voor goet gekeurt / als tot een bysondere ondersoeckinge van het selve / zijnde van de Synode als Præses gedeputeert / en heeft dat Boeck menighmael en by menigh mensch geprezen; is dese consequentie niet soo goet als de voorgaende? want is daer Franeker / hier is Naerden; is daer een Schrift van Coccejus, hier van Wolzoogen; is daer in een aenstotelijck punt / hier oock / beyde staen sy op het swart register van schadelijcke nieuwigheden; was de Autheur van het eene Coccejus, van het ander Wolzoogen; doch geapprobeert van Hulsius in een solemneele Synodale vergaderinge / daer hy de Præsident van was / moet dit het eerste geleert zijn in de Academie van Leyden / om dat Coccejus naderhandt daer Professor is geweest / soo moet het ander oock geleert zijn in het Collegie / waer van de laetste naderhandt de Rector is geworden.

Schoon genomen dat het eerste Artikel / soo als het hier wordt voorgestelt / soo wierd gevonden in de aengetooge plaets / soo was 'er niet met het minste bewesen dat te bewijsen stondt / en derhalven / hier laet den Autheur sijn Meesters in de dreck. Maer

2. Soo wordt hier begaen een schandelijcke valschheyt en onverantwoordelijcke ontrouw: want hy vilt met sijn verroeste mes dese woorden uyt het midden van het lichaem der reden uyt / om deselve alsoo een sin aen te wrijven / daer op den Schrijver noyt gedacht en heeft. Indien onsen Man op sijn doodt-bed leggende / en voor Godts Oordeel wordende geciteert / om daer staende te houden dat Coccejus geleert sou hebben / self in dese plaets / dat de Vaderen des Ouden Testaments de ware en altijdt-durende goederen niet en zijn gegeven / ick vertrouwe dat hy dan wel een andere toon en tael gebruycken soude: want hadde hy de voorgaende 885. §. willen hier nevens setten / als mede de woorden die op sijn geciteerde woorden volgen / en die daer van de sin verklaren / de Aldereenvoudigsten souden met handen hebben konnen tasten / dat noch schijn noch schaduwe van sulck een Sociniaens gevoel by Coccejus was te vinden: want 1. soo getuyght Coccejus in de §885. Hy bestraft, seydt hy / het volck over hare dwaesheyt. Hy bewijst het uyt het 6 veers, dat Godt de Vader van dat volck was, als dewelcke het selve verkregen, gemaeckt had, en met alle goederen voorsien, het welcke niet alleen te verstaen is in de figure of voorbeelden, en van de uyterlijcke weldaedt; maer van de weldaedt der verlossinge, nieuwe scheppinge, en gevinge van alles, dat tot het leven en de godtsaligheyt behoort, waer door hy met der daedt getoont

wordt

wordt een Vader van dat volck te zijn, ten opsicht van sijn uytverkoorene Kinderen, vers. 5/9. En hy verhaelt de voorgaende weldaden, 1. De verkiesinge van Jacob als sijn volck, de Heydenen voorby gaende. Dese verkiesinge, seyt hy/ is de oorsaeck van de verlossinge en bewesen heylighmakinge. 2. Die dingen die de genade Godts verzegelen aen Israel, na de verkiesinge, en zijn een voorbereydinge, om aen sijn volck te openbaren de waerheyt der genade, die daerom oock van de genade en saligheyt self te onderscheyden zijn. Dit luydt heel anders/ en soo verder hebbende vertoont/ wat uyterlijcke weldaden sy hadden ontfangen/ die haer als teeckenen en zegelen verstrecken konden van de geestelijcke: soo voeght hy daer nu op de geciteerde woorden van onsen Man/ die oock self het tegendeel getuyght/ gelijck het eerste toont/ daer Coccejus seydt: Het ooghmerck van het voorgaende is om te betoonen, dat de verkiesinge des volcks Israels is tot de openbaringe der saligheyt. Die dan leert dat Israel verkooren is tot openbaringe van saligheyt/ leert die dat de saligheyt haer niet geopenbaert en is? Wordt haer niet het tegendeel gestelt? En die verkooren zijn tot openbaringe van saligheyt/ zijn die niet verkooren tot de saligheyt self? Of is het met haer gestelt geweest gelijck met die ongeloovigen Hooftman? 2 Reg. 7: 2. tot welcke geseydt wierd/ siet ghy sult het met uwe oogen sien/ maer daer niet van erven; doch dat was geen zegen/ maer een straf. Soo dan haer de saligheyt is geopenbaert/ zijn haer dan de ware en altijdt-durende goederen niet gegeven? Of is de saligheyt daer onder niet te tellen/ noch te stellen? Het moeten dan wel wonderlijcke goederen zijn/ die daer toe niet behooren/ of die daer onder niet te vinden zijn. Soo wijst het dan sich selfs/ dat de volgende woorden haer sin van dese voorgaende ontfangen moeten/ en dat alleen Coccejus dit wil seggen/ dat/ schoon dat sy soo veel goederen/ geestelijcke en lichamelijcke verkregen hadden/ dat sy echter dat niet gekregen hadden/ dat Godt alleen voor het N. Testament had wechgeleyt/ namelijck/ de uytwerckinge van de saligheyt door Jesum Christum/ als het eynde van de Wet/ Rom. 10. vers 4. En het lichaem van alle die schaduwen/ Coloss. 2: 17. Dit hebbense niet gehad/ dit kondense niet hebben; en derhalven/ Coccejus spreeckt hier niet anders als Joan. 1: 17. De Wet is door Mosis gegeven/ de genade en de waerheydt is door Christum geworden; en wat is het anders dat wy lesen/ Hebr. 2: 3. daer getuyght wort/ dat de saligheyt is begonnen verkondight te worden door Jesum Christum; soo dat dit/ te wederspreecken/ is de spraecke Godts veroordeelen. Maer soo wy voortgaen/ en letten hoe listigh uytgelaten worden de volgende saecken/ soo kan men lichtelijck afnemen dat het onse Man maer te doen geweest is om de werelt te bedriegen: want het 3. dat hier van Coccejus wordt gestelt/ waer van onsen Advocaet alleen het 1. en 2. uytdruckt/ is dit: Dat het geen ander en is/ van welcke sy het meerder/ namelijck/ de saligheydt self te verwachten hadden/ als die geene van welcke sy het mindere ontfangen hadden; die de saligheyt te verwachten hadden; hebben die geen blijvende goederen gehad? Hoe is het mogelijck/ dat menschen soo haer conscientie/ kracht/ en gewelt konnen aendoen/ in het verdraeyen van de woorden sijnes Broeders/ dit is niet gelijck Godt het licht haelde uyt duysternisse/ maer recht het tegendeel/ duysternisse uyt het licht: die lust heeft dese saecke krachtigh gededoceert te sien/

leese de Consideratien van de Heer Heydanus p. 5. en het eenvoudigh Bericht.

Het 2. Artikel is. Dat de Vaderen onder het O. T. geen geruste conscientie konnen gehadt hebben.

Een geruste conscientie te hebben / is een vrucht van onse rechtvaerdighmakinge en versoeninge met Godt / dewelcke door de werckinge van Godts Geest en door middel van het gelove / gewrocht en gebrocht om in het herte van Godts kinderen / gelijck Paulus alsoo besluyt Rom. 5. 1. gerechtvaerdight zijnde door het Gelove, hebben wy vrede by Godt door Jesum Christum: daer uyt dan oock vloeyt de seeckerheyt der Zaligheyt / de liefde tot Godt / de vreuchde in Godt / en de eenige troost in leven en sterven. Na de stellinge van dit Artikel / moeste Coccejus met de sijnen dan op de Academie van Leyden geleert / en de onbedachte jeucht het tegendeel van dit alles hebben in-gestampt; dat namel: de Vaderen des O. Testam. noch deel aen de rechtvaerdighmakinge hebben gehadt / noch aen de versoeninge met Godt / noch kennisse daer van / noch gelove / noch blijtschap in haer Zielen; ja dat sy dit alles geensins konden hebben / dat noch Abraham / noch David / noch Moses / noch eenige van alle die groote Heyligen / met eenige seeckerheyt Godt haer Godt konden noemen / noch haer selven met eenigh fundament / in haer benautheyt / strijdt / vervolginge / met sijn genade / of met de levendige hoope / van het eeuwige leven vertroosten of verquicken. Voorwaer dat is een schandelijcke Leer / die recht-draets aen-loopt tegen de nature van het verbondt der genade en genade des verbont / en noyt van een Gereformeerd Leeraer is geleert. En siet Leser; sulcken dreck schaemt men sich niet Coccejus en de sijnen in het aengesicht te werpen / en voor de oogen van de Weerelt haer Academie te beschuldigen / dat sulcke dwalingen daer eenige Jaren herwaerts zijn geleert.

Wy seggen wederom / dat dit / so opgenomen zijnde / gelijck het moet opgenomen worden / dat het is een vercierde valsheyt / noyt gedaen / noyt gedacht / noyt gelooft / noyt geleert.

Dit weet oock onsen Advocaet seer wel / en alle die geenen die met hem die Heeren Curateuren soo misleydt hebben / om Coccejus die soo veel verdient heeft in sijn Leven van haer Academie / soo bitterlijck te vervolgen na sijn Doodt.

Sy konnen niet onkundigh zijn / van het gesont gevoelen Cocceji ontrent dit Artikel / als dewelcke sich ten vollen dies-aengaende in sijn schriften heeft verklaert / sy hebben oock op haer bericht, soodanigh tegen-bericht ontfangen / dat so sy liefden hadden sy moesten te vreden / en in haer conscientie beschaemt wesen; sulcken onwedersprekelijcken ongelijck haere Broederen te doen.

Onsen Advocaet heeft immers gelesen het Nader-bericht / over dese Artikelen uyt-gegeven door Philadelphus Verinus, diens vragen hem in het eynde van dit sijn schoone werck / soo verlegen maeckten / dat geen de minste antwoort / die een redelijck mensche kan voldoen / daer op geeft of geven kan: dat het gevoelen van Coccejus is; dat die geenen die te vooren op Christus gehoopt hebben, om datse een verbondt met Godt hadden, konden roemen dat Godt haer Godt was. Coccejus ad quæst. 83. §. 88.

En

En hoe nadruckelijck is het gene / dat hy tegen Nathanael Johnson niet sonder betoninge van misnoegen / dat hem door die Autheur te laste wiert geleght / even dat geene / waer mede hy en de syne alhier door de Curateuren wort beschuldight / heeft betuyght.

Ghy hout staende seyt hy, dat de Vaders des O. Testam. de vrede der conscientie gehadt hebben; wie lochent dat? Siet vrienden / die met sulcken verwonderinge vraeght / wie dat dat lochent; kan of mach die met eenige schijn van reden / daer over verdacht beschuldight ja veroordeelt worden? twijffelt iemant noch daer aen / hy hoore hem dan voorder spreecken: sy hebben, seydt hy, het Gelove gehadt, en NB. een goede conscientie; soo hebben sy dan oock gehadt een geruste conscientie / want behoort de geruste conscientie / niet tot een goede / kan iemant met waerheyt gesegt worde een goede conscientie te hebben / die door de stormen van een ontrust gemoet / herwaerts en derwaerts geslingert en gedreven wort? maer om alle schaduwe van bedenckinge ten vollen te verdrijven / soo toont hy wat hy door een goede conscientie verstaet; namelijck / een conscientie der rechtvaerdighmakinge in het gelove met den rechtvaerdigen Abraham. Indignat: Just. §. 115. Die dit weet / die dit leest / en noch voortgaet in het beschuldigen van soodanige Personen / dat sy drijven souden dat de Vaderen des O. Testam. geen geruste conscientie konden hebben; soumen niet met groote reden konnen vragen / of sulcke menschen wel conscientie hebben / en of sy sulcke beschuldigingen in den dach des Oordeels / wel met een geruste conscientie soude derven staenden houden?

Onse man die weet oock wel wat de Tegen-berichters dies aen-gaende geschreven hebben / wanneer de Berichters soo breedt gingen waeyen / dat de Coccejanen noyt hadden derven rondelijck ja seggen / op dese vragen: Of Godt aen de conscientien der Vaderen, niet hadde toe-gepast de genadige Sententie, van de vergevinge van haer sonden in Christo, die voor haer voldoen soude, of sy niet met blijtschap, en betuyginge van danckbaerheyt in haere conscientien hebben gevoelt &c.

Hy weet / wat daer op met ronde woorden is geantwoort; namelijck dit. Wy seggen absoluyt en wel uytdruckelijck ja, op alle die voor-stellingen. Godt heeft haer, de genadige sententie van de vergevinge van haer sonden in Christo, die voor haer voldoen soude toegepast; sy hebben met blijtschap en betuyginge van danckbaerheyt, dese genade in hare conscientien gevoelt, en de selve door gewisse bewijsen, met verseeckeringe van haere Zaligheyt, erkent en aen-genomen. Antwoort op het Nader-bericht p. 86. 87. Dit is immers Duyts; hy moeste wel en onverstaenbare of onverstandige Wael wesen / die dit niet en kon verstaen / of moetwilligh in de hooghste graedt / die dit niet en wil verstaen / en voort gaen in sijn lasteringh.

Maer laet ons de plaetsen uyt welcke dit Artikel is gehaelt / eens ter proeve brengen.

De eerste is gehaelt uyt Cocceji uytlegginge over de Sendbrief tot den Hebr. cap. 10. 2. en zijn te vinden §. 15.

De Vrage is of Coccejus heeft gedreven en geleert / dat de Vaderen des O. Test. geen geruste conscientie hebben gehadt of konnen hebben? 't welck gelijck het hier sonder eenige bepalingh wort gestelt / oock moet bewesen

worden dat het soo gedreven geschreven en geleert is / en daer op seggen wy dat de woorden door onse man geciteert / geensins en bewijsen dat te bewijsen is; maer of gescheurt zijnde van de t'samen-hangh der saecken / in een heel andere sin gedraept worden / als den Autheur in desen heeft beooght/ doch dit is volgens haere gewoone liefde en trouwe / de woorden / die zijn desen.

De conscientie die en kan niet rusten, eer en bevoor de menschen versoent zy door de offerhande, met en door welcke hy tot Godt komen moet, en dat hy wete, dat hy op 't vertrouwen van die offerhande tot Godt komt; in die offerhande dan, is eerst de conscientie, volmaeckt en bevredight, en soo langh heeft de mensche noodsaeckelijck de conscientie sijner sonde, die hem voor Godt beschuldight, en van Godts gemeynschap hem afsondert. Soo wil dan den Apostel, dat die tot Godt naderen, de conscientie der sonden hebben, eyschende een noodsaeckelijcke reyniginge, oock self onder de verkondiginge van de genade en de belofte, soo lange tot Christus in den vleesche is verschenen, en de offerhande voor de Sonde heeft geoffert.

Die nu met aendacht let / op het oogh-wit van Coccejus, en met wat insicht dat hy hier soo redeneert / sal bevinden dat hy de minste gedachten niet en heeft gehadt/ om so absolutelijck te stellen/ dat de Vaders van het O. Test. geen geruste conscientie konden hebben: want Coccejus die wil toonen / dat niet de offerhanden van de Wet / maer alleen Christi offerhande / dewelcke door alle de offerhande van de Wet / als door soo veel schaduwen en geestelijcke Schilderyen wort af-gebeelt / was die offerhande / in welcke alleen de Ziele van de Sondaer rust en troost kon vinden; dat in die eene offerhande alle offerhanden eyndighden en haere vervullinge bequamen / die derhalven wegens sijn volmaecktheyt / niet dickwils geschieden / ofte herhaelt moest worden gelijck de anderen. Soo toont hy §. 1. waerom dat de offerhande van de Wet menighmael geschieden moesten. §. 2. Toont wat haer gebruyck was. 1. De toekomende goederen voor te beelden. 2. De Sonden in gedachtenisse te brengen. Soo dat in de selve noch eygentlijck rust / noch troost / noch Zaligheyt te vinden was. Daer tegen stelt hy nu Christi volmaeckte offerhande; §. 3. en getuyght daer van, dat hy gekomen is om de wille des Heeren te doen, in welcke wille is de heylighmakinge; maer dat hy gekomen is om de wille des Heeren te doen, blijckt daer uyt; 1. om dat van hem geschreven is in de rolle des Boecks. 2. Om dat hy hem een Lichaem heeft toebereydt. Derhalven in de offerhande van het Lichaem Christi, is de uytvoeringe van de wille Godes, door welcke dat wy geheylight worden, en dienvolgens is die offerhande geensins te herdoen.

Daer op dat hy dan verder voort gaet / en seydt §. 4. dese dingen worden tot de Hebreen gedisputeert, niet dat sy eyschten dat Christus dickwils sich selven soude moeten offeren, maer op dat hy haer van alle sorge en bekommeringe van een verder offerhande af sou trecken; en dat hy niet anders voor en heeft als dit / kan klaerlijck uyt het op-schrift van dese §. 15. blijcken: die daerom wel listelijck / maer niet getrouwelijck van onse man achter is gehouden; soo is de titel van dese sijne stellinge / de conscientie van een Sondaer en wort niet gerust gestelt, als alleen door de offerhande Christi. Ick geloove immers dat

dat onse partijen dit bekennen sullen / of sy moeten toonen / waer de ruste des gemoets anders / of meerder / of buyten Christus is te vinden; immers wy seggen met Petro / Heere tot wie sullen wy gaen, want ghy hebt de woorden des eeuwigen Levens Johan. 6.68. en wy geloven / en nemen met een danckbaer Herte / de nodigingh van Christus aen; Matth. 11.28. komt herwaerts tot my, alle die vermoeyt en belast zijn en ick sal u ruste geven. Dese waerheyt wil Coccejus met en door de aengetoge plaets bewijsen / en getuyght dat in die offerhande Christi / de Conscientie eerst recht wort volmaeckt en bevredight / en dat soo langh als daer niet en was die offerhande / dat noodsaeckelijck de sonde niet konde wegh genomen zijn / en dat de legale offerhande / het bloet der Bocken of der Stieren / de conscientien niet en konde reynigen; nu dit toont hy verder §. 16. daer hy leert / dat als de conscientie is volmaeckt / dat dan moet ophouden het offeren der offerhanden / 't welck al wederom vertoont de kracht en vrucht van Christi offerhande en Doodt; boven het slachten van de beesten onder het O. Test. wat is hier nu op te seggen / wat onrechtsinnigheyt / wat ongerijmtheyt / wat dwalinge leyt hier in of schuylt hier achter / maer oock wat schijn heeft dit na dese tweede stellinge dat Coccejus leeren souden / dat de Vaderen onder het O. Testam. geen geruste conscientie konden hebben: of hebben de Vaderen konnen rusten op de schaduwen die het lichaem niet en hadden / maer als toekomende aenwesen / of hebben sy geen conscientie meer van sonden gehadt? beyde regel-recht tegen de Leere des Apostels Hebr. 10.1,2. indien sy de tale van de Schriftuur wat beter leerden / en ondersochten wat dat was conscientie der sonden / en wederom een volmaeckte conscientie hebben / sy souden haer schamen / sulcke dingen op het pampier te stellen; maer tot soo langh sullen wy dienen gedult met haer te hebben.

De 2 plaetse die door haer by het hayr getrocken wort is dese / die te vinden is by Coccejum in sijn uytlegginge over de Brief tot de Colloss. cap. 2. 14. §. 106. en luydt na haer oversettinge aldus: de insettingen (te weten de Wet der ceremonien gegeven aen de Out-vaders) dit sijn ingeflanste woorden van onsen Advocaet, die ons hier laet raden / wat of wie hy door dese Outvaderen verstaet; 't is buyten twijfel dat men hier niet hoger mach op-klimmen als tot die Vaderen / die wegens de overtredinge en sonden met het gulde Kalf / met dit jock der ceremonien en met dit handtschrift zijn beswaert; nu hier van seght Coccejus, dat die waren haer eenighsins tegen, om dat sy haer niet toe en lieten tot Godt te naderen, sy en lieten haer niet toe, te doen het geene die doen, die verlost zijn, dewelcke roemen en blijde zijn, en hebben een volmaeckte conscientie en vry zijn; noch en lieten haer niet toe, te versoecken de dingen, die die geenen versoecken en ontfangen, dewelcke verlost zijn in dit leven, te weten het erfdeel der Heydenen; op de selfde wijse wort geseydt dat de Wet toorn werckt.

Ick vrage hier nu weder of Coccejus hier leert / dat de Vaderen des O. Testam. geen geruste conscientien konde hebben? dese woorden moesten eerst wel ter degen gebeult en gepijnigt worden / eer sy tegen haer meeninge die tale souden spreecken; onse man die slacht de Kinderen / die op het klincken van de klocken alle deuntjes konnen singen.

Ick bid u Leeser wat is hier in dese woorden doch aenstotelijck? isset dat de Wet der Ceremonien was een handt-schrift dat Israel eenighsins tegen was? maer dat zijn de woorden Pauli self. Isset dat hy getuyght dat de Vaderen beledt wierden tot Godt te naderen; maer dat is een onwedersprecckelijcke waerheyt/ en een bewijs van een schandelijcke onervarentheyt inde H. Schrifture/ dat te lochenen; immers moeste het volck van verre staen/ en aensien hoe de Priesteren gingen in het Heylighdom/ sy mochten niet tot den Altaer naderen/ self niet aenroeren die geheylighde goederen; dit was een voor-recht van het Levitische Priesterdom/ dat nu door het scheuren van het handt-schrift is wech-genomen: want seydt Paulus, wy Broeders hebben vrymoedigheyt om in te gaen in het Heylighdom door het Bloedt Jesu, op een versse en levendige wegh, welcke hy ons ingewijdt heeft, door het voor-hanghsel, dat is sijn vleesch; en dewijle wy hebben eenen grooten Priester over het Huys Godts, soo laet ons toe-gaen met een waerachtigh herte, in volle versekertheyt des Geloofs, onse herten gereynight zijnde van de quade conscientie, en het lichaem gewassen zijnde met reyn water. Hebr. 10. 19, 20, 21, 22.

Of is de swarigheyt gelegen in dese woorden/ dat het handt-schrift haer niet toe en liet te doen dat geene, dat doen die geenen die verlost zijn, of die geenen die onder het N. Testam. leven, en daerom verlosten worden genoemt, om dat het rantsoen voor haer betaelt is, en sy van het jock en wet der dienstbaerheyt verlost zijn? dat kan oock niet zijn; want de saecke spreeckt van self/ dat sy niet en mochten doen/ het geene dat een Christen nu mach doen sonder handt-schrift/ sonder offerhanden te naderen tot Godt: of hapert het hier/ dat sy niet en mochten versoecken die dingen, die die geenen versoecken die verlost zijn; te weten het erfdeel der Heydenen? dit schaemt sijn selven/ want mochten de Vaderen versoecken voor de komste Christi en voor het verscheuren van het handt-schrift/ de roepinge der Heydenen/ die niet als in de volheyt des tijdts/ en na de betalinge van de borg-tocht was belooft? soo moet dan al de swarigheyt in dese woorden op-geslooten zijn/ dat Coccejus getuyght van de verlosten/ die waerlijck door het dadelijck betalen van 't rantsoen verlost zijn/ dat die roemen en blijde zijn en een volmaeckte conscientie hebben. Immers soo sy niet moetwillens blint en willen zijn/ soo konnen sy wel sien dat Coccejus, de gelovige in het N. Testam. niet absolutelijck toe schrijft/ of roem of blijtschap/ of een volmaeckte conscientie/ als of dat alles niet/ of geensins by de Vaderen des O. Testam. te vinden was; maer alleen in een hoger graet en door uytmuntentheyt/ door en in het besitten en genieten in die voor-gemelte goederen/ die de Vaderen in het O. Testam. niet hadden noch niet konden hebben/ gelijck nu aengewesen is. Het is voorwaer op het hooghste te verwonderen/ dat onse man soo onbeschaemt is/ dat hy dese plaets heeft derven aentrecken/ om daer uyt te bewijsen/ dat de Vaders geen geruste conscientie en konden hebben, daer de woorden inde 105 §. die even te vooren gaen/ ons klaerlijck het tegendeel getuygen; want soo spreeckt daer Coccejus. Hoewel die dingen, die na de insettingen geschieden, getuyghden dat de versoeninge der sonden noch afwesigh was, nochtans soo vervreemden sy den menschen niet, van het verbondt of van de vrientschap

Godts,

Godts, maer getuychden veel eer, datter van Godt bloedt gegeven wert voor hare Zielen, en datse om niet gerechtvaerdight wierden, en niet door haer eyge gerechtigheyt; de offerhanden getuyghden, datmen een verbont met Godt hadde in een offerhande Psalm 50. 3. en dat dat geschieden door belijdenis daer van; de doopen of afwasschingen verklaerden, datter reyn water wert gegeven, waer door sy van alle onreynigheyt afgewasschen worden, op datse soude mogen naderen tot het Huys Godts, waer in vrede is, gerechtigheyt en het eeuwige leven; soo waeren die gewoonten gestelt nevens de besnijdenisse, dewelcke was een zegel van de rechtvaerdigheyt des geloofs Rom. 4. 11. dewelcke de andere insettingen niet uyt en slooten. Heeft dese mensch oock dese woorden niet gelesen/ doen hy de volgende lag? heeft sijn herte niet geklopt en sijn handt niet gebeeft/ doen hy dese woorden schreef/ om Coccejus te bekladden/ met het drijben van dese tweede stellinge? weet hy niet wat over dese plaetse door de Tegen-berichters rondelijck/klaerlijck en krachtelijck is geschreben? daer misschien sijn adem al mede over is gegaen; hy kent de oude man met de Bril wel/ daer de Nader-berichters van spreecken/ en noch derft men hier mee te voorschijn komen; de Leeser so het hem geluste/ kan daer over na lesen het Tegen-bericht p. 62. en Antwoort op het Nader-bericht p. 125.

Sijn derde plaetse is genomen uyt de verklaringe Cocceji, over dese woorden/ de Wet werckt toorn Rom. 4. 15. en na het seggen van onse man/ spreeckt hy soo:

De Wet gaf doen ter tijdt te kennen, dat de schuld noch door geen bequame offerhande geboedt en was; daerom wierd oock den geenen die de beloftenis geloofden, belast, datse een hand-schrift tegen haer selven geven moesten, doende al haer leven langh, seer beswaerlijcke wercken, met ongemeene bevinge, angst en vreese.

Is dit nu bewesen/ dat de Vaderen geen geruste conscientien en konden hebben in het O. Testam. is dit beslupt goedt/ die al haer leven langh/ seer beswaerlijcke dingen moesten doen/ met ongemeene bevinge/ anghst en vreese; die konden geen geruste conscientie hebben? salmen dan op de selve grondt niet beslupten mogen/ dat oock de gelovigen in het N. Test. geen geruste conscientie en konnen hebben? en waerom doch? om dat soo langh sy hier op aerde leven/ soo moeten sy haere Zaligheyt uytwercken in vreese en in beven: Phil. 2: 12. segje dese vreese kan bestaen met een geruste conscientie/ wy seggen oock het selfde van die vreese en angst/ van welcke Coccejus spreeckt/ als dewelcke nergens anders op siet/ als op die bedieninge der genade onder dat sware jock der ceremonien en dienstbaerheyt Gal. 5. 1. het welcke Petrus noemt een ondraechelijck jock Act. 15. 10. het welcke met sulcken strenghept wert upt-gevoert/ dat Paulus getupght/ dat so iemant de Wet van Moses heeft te niete gedaen, dat die sonder barmhertigheyt onder twee of drie getuygen de Doodt moet sterven Hebr. 10. 28. en wy verben dese man die hier soo plept voor de geruste conscientien der Vaderen/ die van niemant in twijffelingh getrocken wort/ dit wel op sijn conscientie leggen/ of hy oock wel met een geruste conscientie durft seggen/ te geloven dat Coccejus in dese aengetoge plaets/ tracht te bewijsen dat geene/ dat hy hem hier te laste leght? maer wat mach ick vragen na de sin?

onse man die ondersoeckt niet wat Coccejus gemeent heeft / maer alleen na woorden die hy na sijn sin kan draeyen / om Coccejus als een sinneloose dwael-geest door de Weerelt door te strijcken. Doch die lust heeft om de waerheyt van ons seggen klaerlijck te sien / hy hoeft maer te overwegen wat Coccejus een weynigh voor dese woorden heeft geschreven. Daer hy de woorden Rom. 4. 15. de Wet werckt toorn: uytleggende / toont wat dat Godts Geest verstaet door het woort Wet op dese plaetse / namelijck die woorden en bevelen, dewelcke by de beloften zijn gekomen: by exempel; dat sy zijn geboden een onderscheyt te maecken van spijse, en iets onreyn achten; dat Israel met haer eerst-geborene Soonen, van den Altaer zijn geweert; dat de jaerlijckse versoeningen van de onreynigheden Israels zijn ingevoert; dat sy zijn gedwongen offerhanden voor de sonden op te offeren &c. Dese Wet seydt, heeft toorn gewrocht; daer hy oock dan het woort toorn en des selfs sin verklaert. Dat is seydt hy, heeft iets op-gestelt, het geene van de sonde, van de schult ter straffe, van de Wet de sonde veroordeelende, van de vloeck en alsoo van de toorn was afkomstigh; want toorn wort genoemt niet een wil om te straffen, maer evenwel een wil om strengheyt te oeffenen, en om dat volck strenger, en niet in sulcke achtinge te houden, als voor Kinderen, om dat de offerhande voor de sonde noch niet en was geschiet; het welcke hy dan oock bewijst met verscheyde Schriftuur-plaetsen. Jerem. 31. 31. Ezech. 20. 25. Esai. 54. 6, 7, 8. Uyt welck alles met handen is te tasten / voor alle die haer ogen hier niet moetwilligh willen sluyten; dat Coccejus niet anders en beooght / als om te toonen het onderscheyt datter is in de bedieninge der genade in het N. en O. Testam. dat onse dagen als de aengename tijdt en dagh der Zaligheyt verlost zijn van alle de sware lasten en bekommeringe / die daer uyt noodtwendigh moeste vloeyen / geen de minste gedachten hebbende / om te leeren dat de Vaderen des O. Testam. in opsicht van de vrede met haer Godt / van de vergevinge harer sonden en het bekomen van de Zaligheyt / geen geruste conscientie gehadt souden hebben / maer oock self niet konden hebben; foey der lasteringen.

Eyndelijck voeght onsen Advocaet daer by. Daerom ist dat de volmaeckte en geruste conscientie, mede gerekent wort onder de goederen des N. T. gestelt tegen de toorn, die de Wet werckt in het O. Testam. leest seydt hy, Cocceji Fœdus gedruckt tot Amsteldam 1672. p. 291. Die lust heeft om Cocceji woorden en deductie van saecken daer te lesen / sal daer niet leesen dese stellingen / dat de Vaderen enz. oock niet dat daer na lijckt; maer wel dat die gerustheyt der conscientie / in de dagen van het N. Testam. is in de gelovigen met meerder na-druck / of grooter mate *majori emphasi*; door dien wy nu niet zijn onder de Wet maer onder de genade, en om dat alle de schaduwen met de komste Christi geweecken en verdwenen zijn; wie kan dat tegen-spreecken? en dat soo zijnde gestelt / wie kan besluyten? om datter een meerder ruste voor de conscientie is in de dagen van het N. Testam. gelijck Christus de sijnen tegen die vermoeyde en beladenen / belooft ruste te sullen vinden voor haer Zielen Matth. 11. 28, 29. als daer was in de tijden van het O. Testam. doen sy noch onder het jock der ceremonien geboogen gingen. Ergo soo wasser geen geruste conscientie onder het O.

Test.

Test. ja konden die Vaderen geen geruste conscientie hebben? kinderlijcke redenen/ besluyten/ gedachten: even soo soumen mogen besluyten/ de gaven des H. Geestes is een bysonder voor-recht van het N. Testam. ergo/ niet geweest in het O. de inschrijvinge van de Wet Godts in de herten van Godts bontgenooten/ wort specialijck belooft Jer. 31.33. en vast gemaeckt aen het N. Testam. soumen daerom besluyten mogen/ dat daerom van die weldaet uyt te sluyten zijn/ alle die voor die tijt geleeft en gelooft hebben; de eerste leerlingen in de logica, souden haeren Meester hier konnen beschamen/ en seggen dat dit was een *paralogismus à dicto secundùm quid ad dictum simpliciter*.

Wy gaen over tot de derde stellingen/ om te sien hoe geluckigh dat hy daer in is; deselve wort met dese woorden voor-gestelt.

3. Dat de H. Geest, in haer niet voort-gebracht heeft, werckingen die Godt als haren Vader, en haer als Godts Kinderen pasten.

Op dese beschuldiginge seggen wy voor eerst/ dat indien de Heeren Curateuren, haere berichters en Cocceji geslagen vyanden/ niet blindelingh hadden gelieven te geloven; maer in sijn schriften sijne meeningh ondersocht/ sy souden van stonden aen de valsheyt van dit Artikel hebben konnen voelen en tasten: want wat zijn doch sodanige werckingen/ die Godt als Vader en haer als Kinderen passen? zijn het niet aen de sijde Godts/ een doodtwaerdigh sondaer in genade aen te nemen? het verbondt des vredes met hem op te richten? sijn sonden hem te vergeven? hem van de eeuwige doodt en verdoemenisse te verlossen? hem in dit leven de bekeeringe en hier na het eeuwigh leven toe te brengen; zijnder andere of grooter genade-giften/ laet onse geleerde Rabbi die ons aen-wijsen. Maer van onse kandt/ wat zijn die werckinge die iemant als een Kint Godts/ aen Godt sijn Vader is schuldigh op te dragen? is het niet/ gelove/ vertrouwen/ gehoorsaemheyt/ liefde/ vreese? maer ick hebbe noch die liefde voor onse bittere partijen/ die so onbroederlijck met haer Broeders handelen/ dat ick niet kan dencken dat selfde bitterste onder haer/ noch van Coccejus noch van de sijnen/ of gevoelen/ of gevoelen konnen/ of gevoelen willen/ dat sy dat alles niet soo en in oprechtigheyt geloven.

Om de waerheyt van ons seggen te bevestigen/ hoeftmen geen heele Boecken van Coccejus na te lesen/ maer alleen te letten op de saecken die hy heeft verhandelt/ soo in zijn *summa Theologiæ* als van sijn verbondt; want als hy handelt van het verbondt der genade/ dat hy toe-past alle de uytverkorenen voor de Wet onder de Wet na de wet/ soo merckt hy aen het goedt dat daer in wort voor-gestelt. 1. Het eeuwige leven. 2. De maniere om tot dat goede te geraecken; namelijck door een loutere genade-gifte. 3. De Middelaer door welcke de mensch die genade deelachtigh soude worden, te weeten Christus Godt en mensch. 4. Hoe datmen die Middelaer en sijn gerechtigheyt deelachtig worden moet, namelijck door het gelove. 5. Dat dat gelove alleen aen Abrahams Saet geschoncken wort, soo uyt de besnijdenisse als uyt de voor-huyt en soo voort. Niet min krachtigh is hy/ om dese waerheyt te bevestigen; *in summa Theol.* want daer toont hy dat de Vaderen des O. Testam. soo wel als wy gehadt hebben de roepinge ter Zaligheyt, de weder-geboorte, de bekeeringe, het gelove in Jesum Christum, waer uyt de hoope van haer Zaligheyt ontstondt,,

stondt, de rechtvaerdigheyt des Geloofs, de volstandigheyt der Heyligen, de seeckerheyt der Zaligheyt, en dat alles verhandelt hy van het twee-en-veertigste tot het vijftighste cap. toe.

Soo dit geen werckinge zijn die Godt als een Vader / en die gelovigen als sijn Kinderen pasten / soo hebben sy 't gewonnen; maer soo sy moeten bekennen dat dit alles werckingen zijn / die niet als uyt een Vaders handt en Herte konnen komen / soo behoorden sy oock te bekennen dat desen Coccejus en de sijnen / kracht en gewelt wort aen gedaen: en voorwaer soo de H. Geest in die Vaderen niet gewrocht heeft sulcke werckinge / soo heeft hy oock niet gewrocht in de gelovigen van het N. Testam. maer heeft hyse daer gewrocht / soo heeft hyse oock gewrocht in de Vaderen van het O. Testam. want Coccejus die betuyght volmondigh / in sijn Boeck van het verbondt §. 278. dat Christus gisteren, heden en in der eeuwigheyt de selve is Hebr. 13. 8. dat hy geweest is / en is het voorwercks des Geloofs ter Zaligheyt / in beyde tijden; namelijck soo wel onder het O. als N. Test.

Dat dit het gevoelen van Coccejus is / heeft onsen man seer wel geweten / uyt het tractaetje van Philadelphus Veronus, dat hy wat beknabbelt / en niet derft weder-leggen / als dewelcke dit met krachtige plaetsen uyt Cocceji schriften vast maeckt en bewijst pag. 11. hy weet oock hoe naecktelijck dat dese valsheyt voor-gestelt is / in het eenvoudigh en oprecht bericht, dat maer op een vel in 6 calommen gedruckt is. Hy heeft sonder twijffel / doch niet sonder smert gelesen / dat in het Tegen-bericht wort getuyght / dat Coccejus, nergens de Vaderen des O. Testam. van de vergevinge der sonden, van de Geest der Heylighmakinge, van de aenneminge tot Kinderen, van de blijtschap en verseeckertheyt des Geloofs berooft; maer alleen aenwijst, waer in onse meerder volmaecktheyt bestaet. Tegen-bericht p. 47. dit behoor hy te glooven / als dewelcke bekent / dat die geenen, die de schriften van Coccejus en de sijnen gewoon sy te door-lesen en te doorsoecken, weten wat dat hy heeft gemeynt: soo spreeckt hy self in dese schoone pleydoye van de Curateuren. pag. 11.

Sijn bewijs om dese quade saecke goedt te maecken / haelt hy uyt Cocceji Boeck van het verbondt; och of hy het sonder passie en verbondt tegen de waerheyt hadt gelesen! daer uyt dan / treckt hy dese woorden aen.

Al-hoe-wel de Heyligen des O. Testam. ontfangen hebben de Heylighmaeckende Geest; soo en heeft deselve in haer niet gewerckt de toe-genegentheyt, dewelcke Gode als een Vader, en haer als Sonen waerdigh ware; maer was in haer een Geest der dienstbaerheyt tot vrese.

Wy antwoorden daer op; 1. het Artikel spreeckt van werckingen die Gode als een Vader waerdigh waren: de plaetse Cocceji van toe-genegentheyt; ergo bewijst niet dat te bewijsen is. 2. Stoot dese stellinge Cocceji niet haer stellinge onder de voet / die betuyght dat de Vaderen hebben ontfangen de Heyligmakende / of Heyligende Geest / door welcke sy dienvolgende van onheylige tot Heyligen geworden zijn; kan men van de soodanige seggen dat hy glooft / dat de H. Geest in Vaderen niet heeft voort-gebracht genegentheden / die Gode als haer Vader of haer als Kinderen waerdigh waren? of is van onheyligh tot Heyligh / van ongelovigh tot gelovigh / van duysternisse tot licht worden; niet te tellen of te stellen onder die genegentheden? soo die daer

daer toe niet behooren; sy leeren ons dan eens wat of welcke dat die zijn / en men mach dan eens over-wegen / of sy met de oude rechtsinnige waerheyt al recht accorderen. Soo dat 3. Coccejus alhier wederom in vergelijckinge spreeckt / en niet absolutelijck / dat de geloovige van het N. Test. nu niet meer gehandelt worden als in het O. Testam. dit en niet anders wil Coccejus seggen / gelijck klaerlijck kan blijcken / die de moeyte doen wil / om het voorste en achterste van de 352 afdeelinge daer dese woorden uyt genomen zijn / met aendacht te overwegen; voornamelijck de woorden met welcke dat hy de selfde eyndight. Soo seydt hy is van het N. Testam. de blijtschap uyt-nemende / en de liefde Godes als een Vader / met een meerder mate / en na de staet van dese eeuwe volmaeckt. Ghy siet Leeser alles is hier maer in vergelijckinge / dat de Geest Godts / meerder en grooter mate van genade uyt-deelt / als in 't O. T. doen Israel met dat swaere jock der ceremonien beladen was; heeft onse man lust om dit tegen te spreecken / wy sien het aen.

De tweede plaets die hier wort geciteert / is uyt de uytlegginge over den Brief tot den Romeynen / daer hy dese woorden heeft; de toorn was wel niet een wille om te straffen, maer evenwel een wille, om straffigheyt (in het Latijn staet *severitas*, het welcke eygentlijck beteeckent strengheyt) te oeffenen, en nalatiger en straffer te handelen, als men met Soonen handelt, om dat de offerhande voor de sonde noch niet volbracht en was. Is dat nu bewesen dat den H. Geest in haer niet gewrocht en heeft werckingen / die Godt als haeren Vader / en haer als Godts Kinderen pasten? Daer hy alleen toont het onderscheyt tusschen de staet der gelovigen onder het O. en N. Testam. daer het immers seecker is / dat Godt sijn Kinderen onder het O. Testam. heeft gelieven met het jock der ceremonien / als een jock der dienstbaerheyt te beswaren; gelijck Paulus spreeckt Gal. 5. 1. een jock soo lastigh en so swaer / dat dat Petrus daer van heeft getuyght / dat noch Sy noch haere Vaderen dat niet hadden konnen dragen Actor. 15. 10. daerom oock uyt-druckelijck geseght wort van den Apostel / dat ten opsicht van die uyterlijcke bedieninge / die gelovigen weynigh verschilden van dienst-knechten / om dat sy onder de pædagogie van de Wet stonden / en alsoo wierden geregeert; want soo spreeckt hy Gal. 4. 1 soo langen tijdt als de erfgenaem een Kint is, soo en verschilt hy niets van een dienst-knecht; hoewel hy een Heere is van alles, maer hy is onder voochden en versorgers, tot de tijdt van de Vader te vooren gestelt: alsoo wy oock doen wy Kinderen waren, soo waren wy dienst-baer gemaeckt, onder de eerste beginselen der Weerelt; maer wanneer de volheyt des tijdts gekomen is, heeft Godt sijnen Soone uyt-gesonden, geworden uyt een Vrouwe, geworden onder de Wet, op dat hy de geenen die onder de Wet waren, verlossen soude, en op dat wy de aenneminge tot kinderen verkrijgen souden. En nu moeste Godt door sijn Geest / sijn kinderen niet soodanigh bewercken / als over een quam met die staet in welcke de gelovigen onder die voochden en versorgers waren / dat alleen is in het oog-wit van Coccejus, dat dan van hem in vergelijckinge met de staet der geloovigen in het N. Testam. geseght wort; is dat eerlijck en wel gedaen / soodanigh voor te stellen? als of absolutelijck was gestelt; of sou onsen Advocaet (gelijck sommige Advocaten) om wat veel te doen te hebben / en vuyl gewins wille / geen processen hoe onrecht-

vaerdigh / af en wijsen? alles wat maer tot nadeel van de Coccejanen dient; gelijck in sijn vergifte Spinnekops-draet, of *Filo Ariadnes* derft verdedigen; wel derven seggen dat de Geest Godts onder het O. Testam. heeft in de herte van Godts kinderen gewrocht / soodanige beweginge en werckingen / als naderhandt wanneer het jock verbroocken / het handtschrift verscheurt / en het vry jaer / het jaer van Godts wel-behagen / het welcke Paulus noemt de aengename tijdt en dagh der Zaligheyt was uyt-geroepen; laet hy sich hier op eens verklaren / en hy sal of sijn onverstandt / of sijn boosheyt / of die beyde te gelijck vertoonen.

De vierde stellinge is / dat sy door haer gantsche leven, de macht des duyvels in het Latijn staet *imperium diaboli*, eygentlijck de heerschappy des duyvels en vreese des doodts onderworpen geweest zijn.

Die onder de heerschappye van de Duyvel zijn / zijn slaven van de selve / vervreemt van Godt en sijn verbondt; en soo lange als sy soodanigh zijn / versteecken van alle hoope van het eeuwigh leven. En / ô grouwel! dit wort hier volmondigh op Cocceji rekeningh gestelt / dat de Vaderen des O. Testam. in sulcken staet souden zijn geweest; sulck een vervloeckten Leer sou eenige jaren herwaerts op de Academie van Leyden zijn geleert: was dat waer geweest / hy was niet waert geweest sijn voeten in de Academie te setten. Maer wat salmen oordelen van sulcke menschen / het sy Curateuren, het sy Predikanten, het sy Professoren, die jaer en dagh / soo een man / schuldigh staende aen sulcken grouwelijcken Leere / hebben laten voort-gaen / om sijn fenijn te stropen en de jeucht te vergiftigen.

Dit Artikel is twee-ledigh. 1. Dat de Vaderen haer gantsche leven door de heerschappye van de Duyvel / 2. de vreese des Doodts onder-worpen zijn geweest.

Het eerste is een op-geraepte leugen / vuyle en valsche lasteringe / van Coccejus noyt geleert / noyt geschreven / noyt geseyt / noyt gedacht. Het tweede zijn de woorden Pauli Hebr. 2. 15. Dit holt en helt na de Godts-lasterlijcke stellingen van het Paeps concilium van Constans; dat dorste seggen / dat niet tegenstaende Christus het Avontmael onder de 2 specien van Broodt en Wijn had in gestelt / dat echter de moeder der Kerck goedt vondt de Beecker de Leecken te onthouden; soo oock hier / niet tegenstaende dat Paulus leert / dat de Vaderen al haer leven de vreese des doots onderworpen waren; het moet evenwel als een schadelijcke nieuwigheyt in Coccejo en de sijnen verbannen worden: maer wy achten het een eer / het selfde lot met den Apostel te mogen lopen.

Wat het eerste lidt belanght / dat is so notoir valsch / dat ick het onnodigh achte / het tegendeel daer van te bewijsen: alleen sal ick maer een staeltje den Leeser voor dragen / op dat hy mach oordelen van dese schandelijcke lasteringe. Coccejus bewijst dat door de opneminge van Enoch in den Hemel, krachtigh van Godt vertoont is, wat hy den gelovigen hadt bereydt, namelijck een hemelsche Stadt, in welcke de overwinninge van het geestelijcke Saet over den Sathan was; namelijck de schult uyt te wissen, de gerechtigheyt aen te brengen, de heylighmakinge, de vernietinge, ja de zegeninge van de doodt deses lichaems self *in Fœd.* §. 310. Ick geve nu den Leeser in bedenckinge / of die geene die soo leert / dat Godt in Enoch toont / hoe dat het geestelijcke Saet

den Sathan overwonnen heeft / door het uytwisschen van de schult / daer doch immers al sijn macht in bestaet / door de gerechtigheyt en heyligh-makinge aen te brengen enz. en dat Godt voor haer een hemelsche Stadt bereydt hadde. Kan dit bestaen met de heerschappy des Duyvels / soo moet die soo vreeselijck niet zijn / als tot noch toe de Theologanten hebben gemeent / en noch meenen alle die den Heere vreesen. Maer 't is wonder hoe verblint dat menschen door haer passien konnen worden ; het volgende staeltje / wort voorgestelt als een schadelijcke nieuwigheyt / dat de 10 woorden zijn een verbont der genade / dat Godt met sijn oude Volck soude hebben op-gerecht ; hoe accorderen dese snaren onder de heerschappye van de Duyvel te zijn / en onder het genade-verbondt te leven ; of sou Coccejus wel soo eenvoudigh zijn geweest / van te meenen / dat dit met malkander kon bestaen ? dit schaemt sijn self. Maer hoe sal hy nu bewijsen / dat dese grouwel van tijdt tot tijdt op de Academie is geleert ? hier komt hy te voorschijn met een eenige plaets / in welcke niet een letter is die van de Duyvel of van sijn macht of heerschappye spreeckt ; schaemt u lasteraer / is dat bewijsen ? is dat ter goeder trouwe gaen ? is dat aenwijsen / de Auteuren, de Boecken, de woorden, de pagien daer dese 20 positien te vinden zijn gelijck ghy belooft ? om de Leser wat sant in de ogen te werpen pag. 11. daer niet een eenige titel te vinden is / noch schijn noch schaduwe van dese duyvels heerschappye. Soo luyden dan de woorden / met welcke hy dese valsche beschuldiginge meent goet te maecken.

In het O. Test. dat de Israeliten hebben ontfangen, was het landt (namelijck van Canaan) tot een erfdeel gegeven, met tijdelijcke goederen en een langh leven ; 't welck NB. den gelovigen was een onder-pandt des eeuwigen levens in den Hemel, derhalven moesten sy dat pandt beminnen : en daerom moesten sy vreesen een ontijdige Doodt, als een wraecke der overtredinge, en moesten derhalven de dienstbaerheyt dragen, om in die wraecke niet te vervallen.

Wat moetmen een sterck gelove hebben om te geloven / en Arents ogen om te konnen sien / dat dese plaetse ons leert / dat Coccejus heeft geleert / dat de Vaderen des O. Testam. al haer leven geweest zijn onder des Duyvels heerschappye ; ick beroep my op de Leeser / of hy wel glooft sou hebben / datmen op sulcken grondt / sulcken beschuldigingh soude konnen bouwen ; en dat noch bekent staen voor de oogen van de Weerelt / daer immers het tegendeel / seer krachtigh uyt de selve bewesen worden kan. Het Landt van Canaan was den gelovigen een pandt ; waren het gelovigen ? hoe waren sy slaven van de Duyvel ? hoe waren sy gelovigen ? kan iemant te gelijck door ongeloof onder de heerschappye des Sathans / en te gelijck door het gelove onder de heerschappye Christi zijn ? dat is te gelijck gelovigh en ongelovigh / een kint des Duyvels en een kint Godts. Immers is het gelove een overwinninge des Weerelts 1 Johan. 5.4. en daer door wort de Duyvel wederstaen 1 Petr. 5. 9.

Ten anderen / Coccejus getuyght dat dat Landt haer is geweest een pant van het eeuwigh hemelsch leven ; wie heeft haer doch dit pandt gegeven ? was het niet Godt / die tot haer heeft gesproocken ? ick quam met u in verbondt en ghy wiert mijne Ezech. 16. 8. hoe heeft Godt sijn vyanden / des duyvels dienaers en onderdanen niet alleen den Hemel toe-geseydt / maer tot

haer meerder troost / dat Landt tot een onderpant / om aen haere Zielen / die waerheyt te verseeckeren en te versegelen / gegeven; dit strijdt immers volstrecktelijck met dese heerschappy: en evenwel Coccejus moet hier leeren het tegendeel van het geene dat hy leert; ô bitterheyt!

Wat nu het tweede deel van dese stellinge belanght / de vreese des Doodts; dit wort hier soo onbepaelt gestelt / even als of alle de Vaderen die door Christum geleeft hebben / in soodanige vreese souden geleeft hebben: ten anderen als of dit soo wel sach op de eeuwige als tijdelijcke Doodt; beyde wort van Coccejus rondelijck ontkent: want soo spreeckt hy ten opsicht van het eerste.

Sy zijn haer gantsche leven door de dienstbaerheyt onderworpen, door vreese van de Doodt. Dit is NB. van sommige te verstaen; want by voorbeelt: Abraham was niet alsoo door vreese van de Doodt de dienstbaerheyt onderworpen, als na 430 Jaren van het geven der beloftenisse, sijn Saedt, de dienstbaerheyt onderworpen is geworden; voor de Wet wiert de Sonde niet toe-gerekent Rom. 5. 13. maer alleen de gerechtigheyt en genade, wiert door Godts woort aen die geenen die de beloften geloofden toe-gedient en bekent gemaeckt. Cocceji over Hebr. 2. 15. §. 83. en §. 84, toont hy van wat dienstbaerheyt dat hy dit verstaet; namelijck die dienstbaerheyt, die de erfgenaem onderworpen was, soo langh als hy een Kint was Gal. 4. 1,2,3,4. want hier wort gesien op de dienstbaerheyt, die onderscheyden is NB. van de dienstbaerheyt des Sathans.

Hy gaet voort en toont wat Doodt dit was / die haer te vreesen stondt / niet de eeuwige maer de tijdelijcke; die hier wort genoemt *mors immatura*, een ontijdige Doodt als straffe van haer overtredinge, gelijck blijckt in Uzza, die met een goedt voornemen de ten val-nijgende Arcke, onvoorsichtelijck, hoe wel met een goedt oogh-merck onderstutten wilde, wiert geslagen dat hy stierf 2 Sam. 6. en de Bethzeniten, die om datse in de Arcke hadden gesien, Godt sloegh van den Volcken 50000 en 70 mannen 1 Sam. 6. en Aarons Sonen, die met vreemt vier verschijnende voor Godt, van het vier dat van Godts aengesichte uytgingh, wierden verslonden en verteert. Lev. 10.

Daer op gaet Coccejus inde aengetoge plaetse voort en seydt; soo moesten sy dan die dienstbaerheyt dragen, op dat sy in die straffen niet vervielen, dat is haer geweest tot een oeffeninge van haer gelove en gehoorsaemheyt, en aenprickelinge van haer sucht, als van een seeckere dorst, tot de verlossinge en openbaringe van de gerechtigheyt in Christo. Soo is dan die dienstbaerheyt in Godts Kinderen, geweest een werck van de Geest der heylighmakinge, die haer in die tijdt is geweest een Geest der dienstbaerheyt, dat is werckende, dat Geloof, en die gehoorsaemheyt, die sy in die dienstbaerheyt moesten oeffenen, en heeft die dienstbaerheyt en vreese, haer gantsche leven door geduert, maer niet NB. na dit leven; want na dit leven zijn sy in de heerlijckheyt in-geleydt geweest.

Wat gelijckenis / ô Leser / heeft nu dit alles met dese vierde stellingh / daer even het contrarie wort geleert; soumen niet eer en meer besluyten mogen / dat die uyt dese woorden van Coccejus, sulcke besluyten maeckt / dat die toont noch conscientie noch vreese Godts te hebben?

De

De vijfde stellinge siet op de 10 woorden ofte 10 Geboden / daer van geseght wort dat geleert is:

Dat de Wet der 10 Geboden in 't O. Testam. alleen een verbondt der genade geweest soude zijn. Maer dat de inschrijvinge van de Wet in de herten der gelovigen, onder de goederen van het O. Test. niet en is.

In het extract der Curateuren, datmen / so wy onsen Advocaet met breuchden hebben hooren roemen / met soo veel duysenden heeft door het Landt gestroopt / staen dese woorden bry wat anders; namelijck / dat alleen de Wet der 10 Geboden zijn het verbondt geweest / even als of de Vaderen voor de wetgevinge op Sinai geen verbondt met Godt gehadt en hadden / en derhalven geleeft buyten het borgerschap Israels, sonder de verbonden der beloften, sonder hoope, en alsoo oock sonder Godt in de Weerelt. Soo strooptmen eerst de leugens uyt; dat zijn de kunstjens om sijn partijen swart en gehaet maecken: maer als het op een bewijsen aen-komt / so staetmen schandelijck verlegen / en aen openbare valshept schuldigh.

In dese stellinge zijn 2 onderschepde saecken waer te nemen; het 1. raeckt de 10 woorden aen te mercken als een verbondt of niet. 2. De inschrijvinge van de Wet in de herten der gelovigen.

Wat het eerste belanght / den Auteur van het eenvoudigh en oprecht Bericht, (gedruckt in plano met 6 Calommen) heeft seer wel aengemerckt / dat dit hier soo wort voor-gestelt / datmen qualijck begrijpen kan / wat men seggen wil dat geleert is. Of dat het verbondt der genade, eerst door de Wet der 10 Geboden, soude op-gerecht zijn in het O. Testam. en te vooren niet.

Of datmen soude geleert hebben, dat de Wet der wercken, of der seden, die in de 10 woorden bevadt is, 't verbondt der genaden is.

Of datmen geleert heeft, dat'er in de 10 Geboden, 't sy datmen die ten deele, of stucks-wijse aenmerckt, niet anders als het verbont der genade soude geweest zijn.

Men hoeft niet veel te ondersoecken / waerom dit soo verwert door / en op schroeven wort gestelt; *dolus versatur in generalibus*, bedrogh tiert best in en onder generale woorden, indien men de saecke eenvoudighlijck / en de staet des geschils na waerhept hadde uyt-gedruckt / men sou de occasie verloren hebben / van sijn partijen swart en van vreemde gevoelens verdacht te maecken; want geen mensche onderwesen in de Goddelijcke waerhept / soude dan daer in eenige ongerijmthept konnen sien / de waerhept soude door haer straelen alle mist van quade nadenckinge verdrijven; nu laet men den Leeser raden wat de meningh is / dewelcke dan oock na de driften en genegentheden / die in de menschen heerschen / opgenomen zijnde / overvloedige stof tot disputen en krackelingen verschaffen / waer van dat de schult dan op de schouderen van Coccejus wort geschoven; het geene alleen by haer wort beooght / om alsoo sijn Theologie by al de Weerelt hatelijck te maecken. Onse man weet immers wel / dat soo als dit Artickel hier is voor-gestelt / dat Coccejus of iemant van de sijnen / noyt soo heeft gesproocken / of dit soo gedreven; want hy weet wel hoe dat in het Tegen-bericht pag. 42. de staet des geschils is voor-gestelt: namelijck, of de 10 woorden, aengemerckt als een verbondt, in alle omstandigheden, na de intentie Godts, in het geven van de

selve, in haer beloften, dreygementen, eysch van geloof en liefde, een verbondt der genade of der wercken zijn. Coccejus met de voornaemste Theologanten stelt het eerste; dit schaemt hem Coccejus met de sijnen niet te leeren; dit moestmen bewijsen dat met Godts woort is strijdigh; dit moestmen toonen dat gelijck in het extract staet / dat een nieuwigheyt en schadelijcke nieuwigheyt was.

Hy weet wel dat de Tegen-berichter heeft getoont / dat dit geen nieuwe Leere of nieuwigheyt en is / door Coccejus bedacht / en in Godts Kercke ingevoert; want soo spreeckt daer dien Auteur. Die het geleert tractaetje van de 10 woorden in het Jaer 1672 uytgegeven, belieft na te sien, sal daer met haer eyge woorden geciteert vinden; Calvinus, Bullingerus, Ruardus, Acronius, J. Nahumius, Isaac Ambrosius, Apollonius, Perkinsius, Piscator, Mylius, Francis Robberts, Ravanellus, die alle met Cocceji het selfde gevoelen. De Voorloper voecht'er onse kant-teeckeninge by over Jerem. 31. 32. dit kan dan geen nieuwigheyt zijn / ofte mach niet als sodanigh uytgekreten / veel min Professor of Predikant daerom uyt sijn dienst geschopt worden; of die groote mannen en salige Zielen / welckers gedachtenisse in de Kercke in segeninge is / worden nu na een heele eeuw / of ten minste veele jaren / veroordeelt van de Curateuren, als schuldigh aen sodanigen gevoelen dewelcke een Professor sijn professie onwaerdigh maeckt.

Onse man die weet seer wel / dat dese saecke soodanigh door de Tegen-berichter is af en uyt gedisputeert / soo grondigh bewesen en beweert / dat daer niet met eenige schijn op of tegen valt te seggen: de Kinderen in onse Catechisatien / weeten de ongerijmtheyt van het contrarie gevoelen krachtelijck te toonen / en is te verwonderen dat sy hier mede te voorschijn derven komen; maer sy zijn voorsichtigh / het selve soo verwert voorstellende / op dat sy altijdt een open deure / om niet soo licht achterhaelt te worden / mochten hebben.

Waer mede tracht hy nu dese sijne stellingh te bewijsen? ick noeme het sijne stellingh; want noyt heeft Coccejus soo gesprooken / 't is sijn verciersel / of der sijnen.

Hy citeert hier de woorden Cocceji in sijn Catech: handelende over vrage 94. daer hy op dese wijse spreeckt; de 10 woorden worden een verbondt gemaeckt, en alsoo een wet-gevinge van het Testament; (dese woorden laet onse man uyt / wat hem daer toe beweeght / laet ick den verstandigen Leeser oordelen.) want Israel en konde geen verbont hebben met Godt, ten sy uyt kracht des Testaments; en over sulcks en konde haer niet gegeven worden, een gebodt om een verbondt te hebben; als alleen het gebodt des Geloofs in Godt, die sijn Testament bekent maeckte, en der danckbaerheyt om Godt te verheerlijcken, en om roem te hebben uyt het Testament: soo volght dan dat de 10 woorden eygentlijck en in haere eyge intentie, zijn een wetgevinge van het verbondt der genade, en volgens van de bekeeringe tot Godt in gelove en liefde &c. 't voegt dan wel (in het Latijn staet *convenit*, 't welck beteyckent eygentlijck / daer in komt men over een) dat in de 10 woorden niet eygentlijck en is, een Wet der wercken, waer van dit een teycken is, dat daer niet geseydt en wordt, die dat doet, sal daer door leven.

Uyt wat woorden sal onse man nu sijne stellinge bewijsen / dat alleen de

Wet der 10 Geboden, of de Wet der 10 Geboden alleen, het verbondt der genade is geweest; *Solum decalogum fuisse fœdus gratiæ in Veteri Testamento.* Spreeckt Coccejus hier alsoo? die seydt/ de 10 woorden eygentlijck/ en in haer eygene intentie/ soo als sy in alle haer omstandigheden op Sinai/ en dat wel door de Soone Godts/ gelijck hy in de voorgaende woorden krachtelijck en onweder-spreeckelijck bewijst/ zijn een wet-gevinge van het verbondt der genade; seydt die/ dat of de Wet der 10 Geboden, aengemerckt als een Wet: want dat soecktmen het Volck wijs te maecken/ is het verbondt der genade; of dat alleen de Wet der 10 Geboden is het verbondt der genade, of dat de Wet der 10 Geboden alleen is het verbondt der genade; of kan het eene of het ander door een wettelijcke consequentie daer uyt volgen? Dit is het gewoonelijcke werck van dese menschen; uyt rechtsinnige woorden/ onrechtsinnige gevolgen te trecken/ en die dan als leer-punten/ die door haer partijen gedreven worden/ de gemeynten voor te stellen/ en de selven dan noch met allerhande schandelijcke en schadelijcke ja grouwelijcke ongerijmtheden op nieuws te beswaren/ om quansuys te toonen/ met wat monsters van opinien haer partijen swanger gaen/ en hoe getrouwe wachters dat sy zijn/ die tegen het in-breecken van sulcke ketteryen waecken; gelijck Hulsius, van Rijsen, Marezius, in die kunst de opper-meesters zijn; maer sy sien toe of niet op haer passen de woorden Hos. 9. vers 8. de Propheet is een Vogelvangers-strick op alle sijne wegen, een haet in den huyse sijnes Godts.

Het was te wenschen/ dat dese menschen ons toonden wat dat daer aenstootelijck in dese woorden was/ en watmen hier/ buyten vreese van uytstootingh uyt sijn dienst/ mocht leeren; is dit de dwalinge datmen leert, dat de 10 woorden een verbondt zijn? soo moeten sy Godt tegen-spreecken/ en de Bybel corrigeren; die doorgaens daer van soo spreeckt. Hy schreef op de Tafelen de woorden des verbondts, de 10 woorden; Exod. 34. 28. doen verkondighde hy u sijn verbondt, dat hy u geboodt te doen, de 10 woorden Deuter. 4. 13. dit is Godts gewoone tale van de 10 woorden. Of sou wel dit de dwalinge zijn/ die hier so bitter wort verbolgt/ dat Coccejus de 10 woorden een wet-gevingh noemt? ick ben verseeckert dat haer dit niet qualijck kan gevallen; soo moet het alleen aen-komen op dese woorden/ dat sy zijn een eygentlijcke wet-gevinge van het verbont der genade; is dat niet waer? soo moetmen stellen dat Godt een verbondt der wercken met sijn Volck op Horeb heeft in en aengegaen: want de Schriftuur en maeckt van geen andere verbonden gewach/ als van een verbondt der wercken of der genade/ dat in de plaetse van het verbrooke verbondt der wercken is gekomen. Is dit de oude rechtsinnige Theologie? is dit in de formulieren van eenigheyt te vinden? wat is een gevaerlijcke nieuwigheyt in Kercke in te voeren/ soo het dit niet is? waer door de Joden worden gestijft in haer gevoelen/ om uyt de Wet haer gerechtighept te soecken/ en de Messias te verstooten/ de Socinianen en Papisten voet gegeven/ om haere ketteryen ontrent de rechtvaerdighmakinge uyt en door haer wercken/ vast te houden.

Doch indien men het alleen geladen heeft op dit Artikel/ soo als het hier staet uyt-gedruckt/ dat dat niet soo moet geleert worden/ noch in de Academie noch Kercke; wy seggen daer op fiat; maer men moet dan niet seggen dat het in de Academie of Kercke is geleert,/ daermen niemant kan aenwijsen

die het heeft geleert / of het op de reeckeninge van Coccejus setten / die sulcks noyt gedacht en heeft.

Het tweede deel van dit Artikel raeckt de inschrijvinge van Godts Wet in de herten der gelovigen, als of deselve niet onder het O. Test. te vinden was / en derhalven dat de Vaderen daer van versteecken soude zijn geweest.

Dit heeft Coccejus noyt soo absolutelijck geseght / dit weet onse man seer wel; soo niet uyt de schriften van Coccejus die hy toont dat hy of noyt met oprechtigheyt / ofte ten minste niet met aendacht of verstandt gelesen heeft / immers wel uyt de schriften die over dese materie dagelijcks uyt-gegeven worden / en een tijdt herwaerts uyt-gegeven zijn. Het kan hem niet onbekent zijn / wat de Antwoort op het Nader-bericht pag. 8. en 9. met ronde woorden heeft toe-gestaen; dat namelijck, waer en weder-zijds bekent is.

1. Dat Godt door de kracht sijnes H. Geestes, sijn wetten, dat is het ware gelove in Jesum Christum, en vervolgens alles wat den staedt der heylighmaeckinge vereyscht, dat de menschen volgens de Wet doen moet, in sijn herte in-schrijft.

2. Dat de mensche door dese in-schrijvinge, ofte ware bekeringe tot Godt, op en aengenomen zijnde in het verbondt der genade, oock de vruchten daer van komt te genieten; te weten dat Godt sijn Godt is, dat hy tot Gods Volck behoort, en dat hem alle sonden door Jesum Christum zijn vergeven.

Die soo leeren en soo geloven / konnen die met eenige schijn van waerheyt beschuldight worden / als of sy dreven / dat de Vaders onder het O. Testam. t'eenemael van de in-schrijvinge van Gods Wet in hare herten ontbloodt geweest? de plaetsen die sy uyt Coccejus by-brenght / die wy om haer langheyt niet uyt en schrijven / die spreecken maer in vergelijckinge / met de Vaderen van het O. Testam. die in-schrijvinge is geweest / onder het O. sy is onder het N. Testam. maer nu op een heerlijcker en uytmuntender wijse als te vooren; wy moeten al wederom die aenmerckens-waerdige woorden van den Ouden Heer Spanheymius in dub. Evang. parte 3. Tom. 2. pag. 531. hier by voegen. Het staet te noteren, dat eenige weldaden aen de bedieninge van het N. Testam. soo worden toe-geschreven, als of sy al heel geen plaets hadden gehadt in het O. Testam. als daer zijn de vergevinge der sonden; de NB. inschrijvinge van de Wet in het herte; de uytstortinge van de H. Geest &c. nier als of sy, in der daedt daer niet waeren geweest; maer om dat sy ons nu te beurt vallen, in meerder graed, mate en overvloedigheyt. Dit en niet anders wil Coccejus seggen / soo dat het wederom een quaed-aerdige onbeschaemtheyt is / dese stellinge absolutelijck gestelt / hem te last te leggen.

Het misverstandt van dese menschen / soo men het so noemen mach / ontstaet eensdeels daer uyt / dat sy geen recht begrip en hebben / wat door het O. Testam. te verstaen sy; anderdeels / dat sy geen onderschejt en maecken / tusschen een goedt het welcke kan wesen onder het O. Testam. en tusschen een goet dat daer uyt vloeyt / en uyt kracht daer van gegeven wort. Gelove / bekeeringe / het eeuwigh leven / zijn geweest onder het O. Testam. maer wie sal seggen / dat dat waren of vruchten ofte werckingen / of voorrechten / die af-vloeyden uyt kracht van het O. Test. het welcke welcke eerst sijn aenvangh op Sinai genomen / en met Christi Doodt sijn eynde heeft bekomen? indien sy de moeyte wilden doen om Godt in sijn spreeckwijsen te

leeren verstaen / sy souden haer schamen de Kercken met sulcke onnodige beroerten te bedroeben.

Wy gaen over tot de seste stellinge welcke dese is.

Dat het klaer en onderscheyde begrip, in saecken van geloof, een regel en maet der waarheyt is.

Dit wort gestelt op de reeckeninge van de Professor Wittichius, als het selve gedreven en geschreven hebbende in sijn Theol. pacifica. de 6. 7. 8. 9. 11. 12. 13. 17. positien worden uyt Wittichii Theol. pacifica bewesen 8 van twintigh by na de helft; dit alles mach nu Wittichius niet leeren / op verbeurte van sijn ampt; daer nochtans dit Boeck geschreven en gedruckt was / eer Wittichius tot de Professie van Leyden was beroepen; ja daer het een van de voornaemste beweegh-redenen geweest is / die hem tot dese Professie gevordert heeft / dat hy dit Boeck / so vol geleertheyt en breedsaemheyt geschreven hadde: want wanneer Nicolaus Arnoldus, Professor tot Franiker, door een van de Heeren Curateuren tot de Theologische Professie wiert voor-gestelt / is hy voort van de andere Curatoren, als te onrustigh en te quastigh over voort geset / en van den Heere van Tilt Wittichius om sijn geleertheyt en breedsaemheyt / blijckende uyt sijn Theol. pacifica voor-gedragen / waer op oock die beroepingh sijn voortgangh heeft gehadt; nu wilde ick wel weten / hoe dat dese man / by dese selfde Heeren Curateuren, de Professie onwaerdigh kan geoordeelt worden om dese dingen / om welcke hy te vooren / van de selve / de Professie verkregen heeft / dit is onbegrijpelijck voor my; het penetrante oordeel van Hulsius die soo veel dingen kan sien / die daer niet en zijn / sal oock misschien hier een gat in konnen sien; maer hy behoorden oock desen onnosele Advocaet wat nader onderrichtinge gegeven te hebben / om sijn meesters eere wat beter te verdedigen.

Wat nu dese stellinge aengaet / is soo hatelijck gestelt / dat een eenvoudigh Leeser soude dencken / dat die uyt Socini winckel was gehaelt / en is oock noyt soo rouw van Wittichius geleert / noch gelooft; onsen Advocaet weet seer wel de meeningh van die breedsame Ziele; maer die na waerheyt voor te stellen / laet sijn haet noch bitterheyt niet toe: want dan mocht hy wel met de geschonde Thamar seggen; en ick, waer henen soude ick mijne schande brengen? 2 Sam. 13. 13.

Ick moet hem dan al weder overtuygen; hy weet immers / hoe dat dit is door den Tegen-berichter verklaert p. 261. dit zijn haer woorden. Een klaer en net begrip van saecken, en is niet het richtsnoer der waerheyt in haer selven aengemerckt, eygentlijck te spreecken: want de waerheyt blijft de waerheyt, schoon deselve van niemant net en klaer begrepen wort; maer de nette en klare gedachte van een saecke, is het richtsnoer van iemants oordeel, welcke gevolgt wordende, iemant brenght tot de waerheyt, en verseeckert hem dat hy de waerheyt wel gevat heeft.

Ick wenschte wel eens te weeten / hoe dat onsen Advocaet en alle die hier tegen soo luyd en lelijck krijten / haer selven van eenige waerheyt komen verseeckeren / soo sy geen klaer en net begrip daer van hebben; sy sullen langh soecken / soo sy dit in de Chaos van verwerde hersenen / en confuse gedachten sullen vinden; en eyndelijck genoodsaeckt zijn / ons een nieuwe Sceptische Theologie op te richten / daer sy de wegh seer treffelijck toe banen.

Maer de Tegen-berichter gaet voort/ en soeckende de dwalende Berichters op de rechte wegh te brengen; geeft haer dese onderrichtinge. pag. 263. Ghy dwaelt; hadje Wittichius of Carthesius maer bedaert believen te lesen, ghy soudt haest voldaen zijn geweest: want de nette en klare gedachten, die zijn wel de toetsteen der waerheden, maer de waerheden en zijn niet van een nature. Alle waerheden NB. die het menschelijck vernuft kan vatten, moeten klaer en net self begrepen worden, en soo wortmen verseeckert van haer, dat het waerheden zijn. Maer verborgentheden, die niet klaer en net konnen begrepen worden, wegens haere hoogheyt en oneyndige volmaecktheden, daer van is, de toetsteen der waerheyt, NB. klaer en net te vatten, dat Godt deselve geopenbaert heeft, gelijck Godt door sijn Geest de herten van sijn Kinderen soo overtuyght, en van sijn openbaringe klare nette gedachten geeft: dit alles wort noch nader verklaert in het Antwoort op het Nader-bericht. p. 172. 173. &c. Valt hier noch wat op te seggen? en dit soo gestelt/ soo genomen zijnde/ gelijck het Wittichius soo verstaet; sou dan het Was van dese geplepsterde Artikel/ voor de Son van dese waerheyt niet versmelten? maer men soeckt de geschillen/ so der eenige zijn/ niet te verklijnen maer te vergrooten/ niet te verminderen maer wel te vermeerderen/ van een pupsje een sweer/ van een sweer een gevaerlijck geswel te maecken/ en van een geswel een doodelijcke kancker; daer niet anders als af-settinge op te verwachten is.

Niet min krachtigh is het geene Phil: Verinus in sijn Nader-bericht heeft voor-gestelt/ het welck onsen Advocaet wel heeft geweten/ maer niet heeft konnen wederleggen; dit seydt hy pag. 13. gevoelt Wittichius. Al-hoewel in die dingen, die alleen op goddelijcke openbaringh steunen; als daer zijn, de verborgentheyt der Dry-eenheyt, de menschwerdinge Christi &c. het klaer en onderscheyden begrip geen plaetse heeft, dewijle sy voor het licht der reden, on-naspeurelijck zijn, noch door menschelijcke wetenschap gekent worden, maer door geloof steunende op godlijcke getuygenis, worden aengenomen; so is nochtans het gebruyck van de set-regel, oock hier blijckelijck, dat wy niets mogen toe-stemmen, nochte iets met een god'lijck geloof aennemen, als NB. dat wy klaer, en onderscheyden begrepen hebben, van Godt geopenbaert te zijn: invoegen in god'lijcke dingen, oock geen sekerheyt kan zijn, als op een klaer en onderscheyden begrijp der openbaringe, gelijck in Philosophische saecken, maer voortaen een klaer en onderscheyde begrip der saecken self, die wy toe-stemmen; daer op Verinus met groote reden vraeght. Of soude ick moeten geloven na desen, self die dingen, van welcke ick niet klaer, en onderscheyde begrijpe, datse geopenbaert zijn? mits dat men (soo verstaet het Wittichius) geen gelove wygere, aen dingen die in Godts Woort geopenbaert zijn; al konde het licht van ons eyndige verstant deselve niet begrijpen: daeren-tegen als het blijckt dat het geopenbaert is; al supponeerden wy, dat het tegen ons klaer en onderscheyden begrip aenliep, soo moetmen echter meer geloof geven NB. aen de god'lijcke openbaringe als aen ons eygen oordeel; Theol. pac. §. 29. en cap. 4. ante §. 37.

Dit heeft onsen Advocaet wel geweten/ wy derven ons beroepen op sijn conscientie/ of hy dese stellinge derft tegen spreecken/ en of hy het contrarie daer van soude derven staende houden? soo neen/ gelijck wy vast stellen en geloven; waer is dan de schaemte/ die Wittichius tegen een overtuyght ge-

gemoet / sulcke dingen / die soo directe met sijn gevoelen strijden / derft te laste leggen? soo ja / soo laet ick de Gereformeerde Kercke oordeelen / of dan onsen Advocaet / niet ongehoorde (en de fundamenten van het Christelijcke Geloove omkeerende) oneenigheden in-voert in de Kercke.

Maer waer mede bewijst hy nu dese seste stellinge? hy wijst ons tot de Theol. pacif. p. 20.

Het eerste gebruyck, het welcke de Philosophie van Descartes geeft aen een Theologant, is dat sy dickwils vermaent, datmen niet en moet oordeelen, als van dingen, diemen klaerlijck en distinctelijck heeft begrepen; en betoont, dat wy seeckerlijck de waerheyt sullen verkrijgen, in soodanige oordeelen, die wy formeeren uyt dingen die klaerlijck en distinctelijck begrepen zijn; en sulcks bewijst hy met exempelen door haer geheel lichaem verspreyt. En voorwaer al hadde Ren: Des Cart: anders geen dienst gedaen, aen het menschelijck geslacht, als dat hy ontdeckt heeft, de algemeene Fonteyne van alle dwalingen en seeckerheyt; te weten, dat wy daer door alleen konnen verkrijgen de seeckere en ongetwijffelde waerheyt, indien wy onse toe-stemminge van die dingen af houden, die niet klaerlijck en distinctelijck begrepen hebben; maer ter contrarie geven aen, die dingen, die van ons klaerlijck en distinctelijck zijn verstaen: soo soude evenwel, dat alleen soo groot zijn, dat wy aen de voorsienigheyt Godts noyt genoeghsame danckbaerheyt bewijsen konnen, voor dat hy dese man soodanige gedachten in-gegeven heeft &c. wel is waer, datter oock voor Cartes. veele waerheden in menschelijcke wetenschappen, voornamelijck in de Mathematijck zijn ontdeckt, door kracht van de klare en distincte perceptie, maer die Ouden hebben niet genoegh aengemerckt, dat deselve moet gehouden worden voor een onveranderlijcke richtsnoer van alle waerheyt en seeckerheyt, en datmen dat alleen moet toe-stemmen, datmen klaerlijck en distinctelijck verstaen heeft.

Nu beroep ick my al weder op den Leeser; is met dese plaetse nu bewesen / dat het klare en onderscheyde begrip in saecken van geloof, een regel en maet der waerheyt is? immers dit is noch ten opsicht van woorden noch van sin in dese plaets te vinden; hier is onse man al weder vuyl en vals. In die aengetoge plaets zijn 2 dingen waer te nemen; het eerste raeckt den Theologant; het tweede den Philosooph en menschelijcke kennisse; het laetste beginnende van dese woorden. Wel is waer datter oock voor Carthes. &c. en komt dan hier niet te pas / daer even / wel alleen van een richtsnoer wort gewaecht: want de vrage is of Wittichius geleert heeft, dat het klaer begrip in saecken van geloof, en niet van naturelijcke saecken is een regel en mate van de waerheyt? en daer van staet in de aengetoge plaetse niet een titel van.

Alleen dit. Datmen niet moet oordeelen, te weten in saecken van geloof; als van dingen die men klaerlijck en distinctelijck begrepen heeft. Wy konnen klaerlijck en distinctelijck begrijpen / dat onsen Advocaet pleyt / leert / leest / disputeert / het geene dat hy niet verstaet; maer te gelijck konnen wy klaerlijck sien en begrijpen / dat hy en sijn meesters / met al de sijnen die hem daer toe hebben opgeroopt / de droeve stoocke-branden van dese onnodige oneenigheden zijn. Wat? wilmen dat een Christen heden moet

geloven dat geene / daer hy geen klaer en distinct begrip van heeft / dat het waer of leugen is; dat het van Godt geopenbaert is of niet? dat sal een schoon geloof uyt maecken; en is de rechte wegh na Romen / om het ingewickelt gelove kracht te geven / en alles alleen te geloven om dat het de Kerck gelooft? en wat sou dan noch de Kercke zijn? Hulsius, en de sijnen: want datmen soude meenen dat Wittichius vereyscht / dat hy de saecke selve die te geloven zijn / als by exempel: de verborgentheden van de Drieeenheyt / menschwerdinge / scheppinge enz. eerst moeste distinctelijck begrijpen konnen en over-een-brengen met sijn eyndelijck verstandt / is noyt van hem gedacht; maer dat sal hy als een Socinjaensche grouwel / verwerpen / veroordeelen / verfoeyen; gelijck onsen Advocaet seer wel weet: want in het op-schrift van het derde cap. uyt welcke hy dese woorden haelt, soo kan hy sien / hoe verre dat Wittichius dese regel ten opsicht van geloofssaecken uyt-breydt. Dese regelen seydt hy, hebben oock in de Theologie plaets; in welcke wy niet moeten, voor van Godt geopenbaerde dingen houden, die wy niet klaerlijck en distinctelijck weeten, van Godt geopenbaert te zijn. Sal nu onsen Advocaet Wittichius tegen-spreecken / soo moet hy stellen / dat een Christen niet alleen mach maer oock moet aen-nemen dingen, daer hy geen seeckerheyt van heeft dat sy van Godt zijn geopenbaert; heeft hy lust soo te geloven / hy sie toe dat hy niet met alle wint der Leere en worde om-gevoert Ephes. 4. 14. Anders vatten het den Evangelist Luc. 1. 1. die niet en wilde noch schrijven noch leeren als die dingen, die volkome seeckerheyt hadden onder haer. Is hem dit noch niet genoeg / hy leese dan noch het op-schrift van het vierde cap. daer Wittichius toont / wat hy in het selve soude verhandelen; namelijck: datmen geensins geloof mach weygeren aen die dingen, die ons in Godts Woort geopenbaert zijn; schoon-genomen dat het licht van ons eyndige verstandt die niet en kan begrijpen, ja indien de openbaringe vast staet en seecker gaet, schoon wy voor-af stellen, dat sy strijdt met ons klaer en distinct begrip, so moetmen evenwel liever de God'lijcke authoriteyt, als ons eyge oordeel geloof geven. Dit meenen wy dat soo krachtig is / dat de onbeschaemtheyt self noch sich soude schaemen / om dese positie ten laste van Wittichius te leggen.

Wat nu verder belanght / het onderscheyt van een Theologische en Philosophische waerheyt / daer hy in 't vervolgh van spreeckt / dat komt hier niet te passe / en derhalven gaen wy het oock hier voor by.

De sevende Stellinge is: Dat de H. Schrifture spreeckt na de dwalende voor-oordeelen van het gemeene Volck.

Dese stellinge staet op de rekeninge van Wittichius, hier over is eenige ontsteltenisse gemaeckt door eenige ontstellende en ontstelde geesten / doen hy noch tot Nimmegen Professor was / tot soo verre dat het op de Geldersche Synoden heeft gedient; daer hy dan oock sich soodanigh heeft verdedight / dat de Christ: Synodus in sijne verklaringe volkome vergenoeginge genomen heeft: waer mede die storm is gestilt / en de Synodale resolutie tot rechtvaerdiginge Wittichii, de Weerelt door de Druck bekent gemaeckt; wáer toe dan dese oude Koeyen uyt het graf gehaelt / dit hebben immers de Heeren Curateuren wel geweten: waerom hier veroordeelt een stellinge die

die de Geldersche Synode / volgens de nader verklaringe Wittichii, door goet gekeurt / en gekent heeft. Maer misschien mis ick / en sien de Curateuren niet op Wittichius, als dewelcke die stellinge noyt soo rouw / en met soo onbeschaefde woorden heeft gestelt?

Onsen Man / in sijn gewoonlijcke ontrouw en bitterheyt / vat hier Wittichius by het hayr / en schuyft de schult van dese stelling op sijn schouders. Ondertusschen weet hy in sijn conscientie wel / dat het geene in desen / door desen Professor is geleert / noch nieuw / noch schadelijcke nieuwigheyt in is ; hy heeft immers wel gelesen met wat bericht / hy door de Tegenberichter, over de selfde beschuldinge is onderricht geweest / pag. 271. daer deselve aldus spreeckt: Wat seyt hier Wittichius buyten dat de andere Theologanten niet geseght hebben in dese saecke? Timotheus Verinus citeert hier over pag. 22. en 23. Chrysost. Calvinus, Rivetus Pareus, en een geheele swerm van Orthodoxe Leeraers, en versoeckt den Leser deselve na te sien, die al het selve spreecken ; in het bysonder brengt hy by Syntagma Polani, lib. 5:23. Rivet. in Gen. in 4. p. 595. Spanhemius in dub. p. 525. Twissus de Amis. grat. lib. 2. crim. 2. sect. 5. digress. 1. in 4. p. 18. Dese groote Lichten hebben alle geleert dat Wittichius hier leert / soo men hem / men moet oock haer veroordeelen ; immers het moet so nieuw niet zijn / dat niet alleen Calvinus, maer oock Chrysostomus al in haer tijdt hebben geleert. Aenmerckelijk is het geene hier omtrent geschreven is door de Heer Spanheim in dub. Evang. wiens Sone sijne bitterheyt tegen de Coccejanen en Carthesianen allesins vertoont ; soo spreeckt dan hier over de gemelde Heer: Het is gewoonte van de Schriftuur van de dingen te spreecken, somwijlen soo als sy zijn, somwijlen soo als sy schijnen, dan eens na de nature van de saecke, dan eens NB. na de opinien der menschen, soo van ons selven, als van anderen, soo worden de Son en Maen groote Lichten genoemt, en van de Goden van Damascus geseght dat sy Achaz hebben geslagen; soo noemt den Apostel hem selven een dwaes; so worden geseght de Sterren van den Hemel te vallen, &c. Is dit nu niet even het geene Wittichius gevoelt? Kan het nu in hem een gevaerlijcke nieuwigheyt wesen / het gene in den Heere Spanheim sonder eenige aenstoot wordt gelesen? Of is het hier gelijck het gemeene spreeckwoort seyde: *Duo cum dicunt idem, non est idem*; wanneer twee het selfde seggen, is het niet het selfde? Het schijnt dat genoeghsaem dit tegenwoordigh de practijck is omtrent die gene / dewelcke van haer gevoelen zijn / sou men heele Kemelen inswelgen ; maer omtrent de andere in het alderschraelste en magerste mughje sticken. Behalven het geen dat daer is vertoont weet hy oock seer wel / hoe buyten alle aenstoot is het geene door Wittichius in desen wordt geleert / wy het geene door Allinga ter neder is gestelt. Ten is niet / seyt hy / in sijn Zedige Verdediging, p. 77. de meeninge Wittichii, dat de Geest de doolinge des slechten volcks stilswijgens billijcken, of voeden wilden ; maer dat den H. Geest na sijn vryheyt, van sulcke natuurlijcke dingen spreeckende, volgden de wijse van seggen, by het volck gebruyckelijck, of schoon het volck omtrent die saecke een dwalende meening hadden. Onder andere getuygenissen die daer door hem aengetrocken worden / waer mede hy vertoont dat door Wittichius, de voornaemste Godtgeleerde / soo geleert / soo gelooft / soo geschreven / soo

gesproken hebben; soo brengt hy onder onse oogen het gevoelen van Franc. Junius, die vermaerde Leeraer/ die soo groote diensten aen Godts Kerck heeft gedaen/ soo spreeckt hier van die salige Ziele/ 1 Tom. Operum, p. 15. De H. Geest spreeckt in dese dingen, niet na de Philosophische nettigheyt; maer na het gemeene volck, en na den schijn, dat is, niet als die dingen zijn, maer als sy schijnen te zijn.

Oock kan onsen Man niet onkundigh zijn/ hoe dat Eubulus Philometor voor al de Werelt heeft getoont/ dat Wittichius over dese saecke/ die in dese stelling wordt getoont/ soodanige vergenoeginge aen de Kercke/ en alle die Godt vreesen/ en waerheyt/ en vrede lieven/ heeft gegeven/ dat niemant als die door onse Mans geest gedreven worden/ souden derven Wittichius hier over in Proces trecken: want hy toont pag. 59. dat Wittichius sijn Boeck/ uyt welcke dese ingebeelde aenstootelijcke woorden zijn getrocken/ wederom gedruckt wordende/ heeft daer uyt wechgenomen die spreeckwijsen die aenstootelijck waren; hy verhaelt aldaer de eygen woorden des Professors in sijn Consensu Verit. Præfat. De Tijtel, seght hy/ van het voorgaende Boeck is verandert, op datse sich niet wederom stooren souden, &c. Oock dat heb ick aen de conscientien der geener die wat swacker zijn toegegeven, dat ick die maniere van spreecken, dat NB. de Schrifture dickwils van natuurlijcke dingen spreeckt, na de opinie van het gemeene Volck, of de gemeene opinie, niet na de nauwkeurige waerheyt, die ick te vooren gebruyckt hebbe, om die steen des aenstoots wech te nemen, verandert hebbe, een ander gevoechelijcker maniere van spreecken zijnde, in de plaets gestelt; doch NB. die meenen, dat haer door het gebruyck van die Spreeckwijsen aenstoot gegeven zy, die bidde ick, dat sy my, en meer andere rechtsinnige Theologanten, die de selfde manier van spreecken gebruyckt hebben, het selve ten besten houden, &c. En vorder: Het verschil is niet over de waerheyt, of authoriteyt der Schrifture; maer over de sin van de selve. De vrage is niet, of men de Schrifture gelooven moet? Of de Schrifture iets spreeckt dat valsch zy, of de Schrifture vol zy van falsiteyten, dat mijn Partijen my baldadighlijck aendichten, &c.

Dit alles heeft onsen Advocaet seer wel geweten; maer echter/ of hem dat/ of diergelijck hem noyt was voorgekomen? Soo dorst men op Wittichii reeckeningh stellen/ dat hy de Man is die tot Leyden heeft geleert: Dat de Schrifture spreeckt na de dwalende voor-oordeelen van het gemeene Volck.

Dit staet hier t'eenemael onbepaelt, even als of de Schrifture altijdt soo sprack. 2. In alle dingen, selfs Geestelijcke, en Goddelijcke saken. En derhalven/ 3. Even als of het Woordt der Waerheyt leugen leerdt, en aenleydinge tot dwalinge gaf: Gelijck het ooghwit is dese indruck in de herten der eenvoudigen te geven. Maer hoe bewijst hy nu dese stellinge? Uyt Wittichii Theol. Pacif. pag. 15. De vrage is/ of niet den H. Geest in het voorstellen van die twee mirakelen (te weten in het stilstaen van de Sonne, Jos. 10. en te rugge gaen van de schaduwe, 2 Reg. 20: 11.) gebruyckt de gewoone manier van spreecken, alhoewel sy op voor-oordeelen steunden, het welcke ick gantschelijck soo te zijn oordeele. En wederom: De H. Geest, spreeckende van natuurlijcke dingen, wilde niet gaen boven de kennisse van

't gemeene Volck; en ibid. pag. 14. De H. Geest en wilde de dwalinge van het gemeene Volck niet wederleggen, doch oock niet voor spreecken.

Is dit nu met dese woorden bewesen? het Artikel spreeckt sonder eenige bepalinge/ en Wittichius spreeckt van 2 mirakelen/ op welcke dat dese regel wort gepast; en toont ons hoe datmen die plaetsen moet verstaen. Wittichius bepaelt sijn seggen/ door natuurlijcke dingen. Indien onsen Advocaet dese pleyt sou winnen/ hy moeste ons een text uyt de schriften Wittichius aenwijsen/ daer in dat dese stellinge soo generael/ en so onbepaelt wort voorgestelt; maer dit niet geschiedende/ soo schiet hy hier in sijn bewijsen wederom te kort. Maer soude dese man het tegendeel wel derven staende houden? dat namelijck de H. Schrifture noyt in natuurlijcke saecken spreeckt na de opinien der menschen/ en dat tegen so veel vermaerde Godts-geleerden aen? Ick sal noch verder gaen; sou dese mensch wel derven staende houden/ dat de Schrift noyt/ self ontrent saecken van geloof/ spreeckt na de dwalende opinien der menschen? hy legge dan eens uyt het eerste gebodt/ ghy en sult geen andere Goden voor mijn aengesichte hebben: immers die daer spreeckt is Godt; die geenen tot welcke dat hy spreeckt was sijn Volck; het geene dat hy verbiedt is/ geen andere Goden enz. Nu vraegh ick of daer meer als een Godt is? offer andere Goden zijn/ als de Godt van Israel? 't is bekent van neen; hoe spreeckt hy dan van andere Goden? niet na sijn eyge oordeel/ niet na de waerheyt van de saecke: wat blijft hier over? niet anders als het dwalende gevoelen van den verblinden mensch/ die sijn ongeluckige knien buygende voor die geenen die geen Goden zijn Gal. 4. 8. sich selven Goden opwerpt/ maeckt verciert: soo ick hier in dwael/ hy sal my een Apollo wesen/ indien hy my mijn dwalingh kan aenwijsen.

De achtste stellinge spreeckende van de Al-om-tegenwoordigheyt Godts; luydt aldus. Dat de Al-om-tegenwoordigheyt Godts is de aller-krachtighste wille Godts, waer door hy alles onderhout, en regeert, die verklaert moet worden van de werckinge, waer door hy iets buyten sich selven voortbrenght.

Dit Artikel is wederom op het hatelijckste voor-gestelt/ om de Professoren van Leyden en Predikanten/ die men in het ooge heeft/ by de gemeenten verdacht te maecken; even als of sy met Vorstius/ Godts wesen in den Hemel besluytende/ in hem alleen een over-al-tegenwoordigheyt ten opsicht van sijn kracht/ werckinge/ en eygenschappen/ kenden en erkenden. Daer niemant van alle oude of nieuwe Godts-geleerde/ krachtiger Godts eenvoudigheyt/ Godts geestelijckheyt/ en dienvolgens oock sijn wesentlijcke over-al-tegenwoordigheyt/ verdedigt hebben/ als diese soo schimpelijck Coccejaensche en Carthesiaensche Theologanten noemen.

Heeft onse man niet geweten/ wat het gevoelen of van Coccejus of Wittichius in desen is geweest? onmogelijck: want in het Nader-bericht van Philad: Verinus heeft hy immers dit gelesen.

Hier valt alleen op aen te mercken, dat Coccejus en Wittichius belijden dat die aller-krachtigste wille Godts NB. Godts wesen self sy; Theol. Pacif. §. 261. soo dat hy oock getuyght, dat Godt over-al-tegenwoordigh is; ten aensien van sijn wesen Append. pag. 93. Cocceji Ep: 169. 170. 176. 179. Godts wille is niet anders als het willende wesen Godts.

Kan

Kan een Godts-geleerde gesonder spreecken? ronder spreecken? klaerder spreecken? kan hier een ongesonde Leere uyt-gesogen worden? ick vertrouwe dat niemant sulcken meester-stuck machtigh soude zijn/of hy moeste Hulsii tongh en lippen hebben.

Maer laet ons sijn bewijs eens overwegen. Leest seydt hy dit in Theol. pacif. hy moest al een Bril hebben/ waer mede men *maculas in Sole*, vlecken in de Son kan sien, soo men dit in Wittichii Theol. soude sien; de plaets die wort ons aen-gewesen p. 176. Verklarende de maniere van Godts over-al-tegenwoordigheyt, beginnen wy van de God'lijcke werckingen; overmits hy alles in allen werckt, allen Creaturen haer wesen geeft &c. Dus verre seggen wy dat Godt over-al-tegenwoordigh is NB. ten aensien van sijn wesen, voor soo veel de God'lijcke werckinge, wercksamelijck en in Godt geconsidereert, niet anders en is als een krachtdadige en wercksame god'lijke wille, die oock Godts wesen self is: in het Latijn zijn dese laetste woorden wat krachtiger/ *est ipsissima Dei essentia.* men sou het konnen over-setten, het aller-eygenste wesen Godts.

Dese woorden zijn met een stomp mes/ als uyt het midden van haer lichaem uyt-gevilt/ en wel anders sullen klincken/ en toonen dat haer meester een heel ander oogh-wit heeft/ als waer mede dat hy haer door al de Weerelt wort beswaert: wanneer men die in haer samen-hangh beschout. En echter soo krachtigh is de waerheyt/ dat even in de woorden met welcke dat hy Wittichius beschuldight/ als of hy leerden dat Godts over-al-tegenwoordigheyt alleen maer bestondt in sijn aller-krachtighste wil/ tegenstelt/ ofte onderscheyden van sijn wesen; hy evenwel met de selve adem moet bekennen dat die wille Godts is *ipsissima Dei essentia*, Godts aller-eygenste weesen: soo gelooft dan Wittichius dat Godt niet alleen tegenwoordigh is met sijn wille/ maer oock met sijn wesen/ soo wel met sijn wesen als met sijn wille; want die twee sijn een. En voorwaer is dat niet onse gewoone antwoort op de uytvluchten van de Socinianen/ wanneer sy excipieren op onse argumenten/ waer mede door ons de over-al-tegenwoordigheyt Godts bewesen wort/ dat die meest spreecken van de kracht Godts en sijne eygenschappen ofte wercken; dat dan haer wort getoont dat de kracht Godts/ dat de eygenschappen/ sijn Godt en sijn wesen self; om dat wegens die allerhooghste en volmaeckste eenvoudigheyt van Godt/ alles Godt is/ wat in Godt is. Mach dit argument gelden tegen de Socinianen/ het behoorde oock te mogen gelden om de rechtsinnigheyt van onse Broederen daer mede te verdedigen; of andersins men sie toe/ datmen door sijn bitterheyt ontrent sijn Broederen/ de Socinianen geen voordeel op ons geve. Doch de plaetse is al te heerlijck/ dan dat wy die verby soude gaen/ of over-slaen. Hy heeft immers buyten twijffel de even voorgaende woorden Wittichii wel gelesen: waerom die na-gelaten? om dat dan al de schijn van sijn beschuldinge verdwenen/ en sijn quaed-aerdigheyt al te krachtigh door-geschenen soude hebben.

Wy seggen dan (het zijn de woorden van Wittichius) voor eerst, dat God over-al-tegenwoordigh is, ten aensien van sijn werckinge, om dat hy alles in allen werckt; dit vloeyt uyt de natuur Godts, voor soo verre hem die volmaecktheyt toe-komt, dat alles in 't gemeyn, en in het bysonder, van hem af-hanght; soo datter geen wesen of iets reels, of eenige werckinge sy, welc-

welcke van Godt niet gewrocht en voort-gebracht wort; op dese wijse en ordre verklaert de Schrifture, Godts Al-om-tegenwoordigheyt. Actor. 17.27,28. Maer seght Wittichius verder. (want hier en blijven wy niet staen; maer worden van den Advocaet verder geleyt:) nademael dat Godt, alles dat hy in allen werckt, door sijn macht werckt: So seggen wy ten tweeden, dat Godt over-al-tegenwoordigh is, ten aensien van sijn macht: want te rechte wort Godt geseydt, by die dingen tegenwoordigh te zijn, daer over hy sorge draeght. Ende de aenmerckinge van dese tegenwoordigheyt Godts, leydt ons NB. tot het Godd'lijcke weesen; so dat wy ten derden seggen, dat Godt over-al-tegenwoordigh is ten aensien NB. van sijn wesen; nademael Godts macht, na welcke wy hem over-al-tegenwoordigh stellen, niet NB. verschilt van sijn weesen; welck weesen, sijn macht genaemt wort; voor soo verre, deselve haer opsicht heeft, op sijn voor-werpen en werckingen, die van hem afvloeyen en voortgebracht worden. Daer op volgen nu de woorden geciteert van onse man; maer hy heefter afgeknepen dese volgende woorden. Op dese wijse besluyt Christus, uyt sijn werckinge in de herten der gelovigen; dat hy en de Vader in haer herten woonde Johan. 14. 23.

Hy wacht sich oock wel het besluyt / daer Wittichius afdeelinge mede begint; en daer onmiddelijck op volght / daer hy te voegen / soo luyden de woorden.

Soo blijckt dan, wat oock Marezius daer tegen tracht in te brengen, dat de Carthesianen vast stellen, dat Godt NB. over-al-tegenwoordigh is, ten opsicht van sijn wesen, en hy sal noyt het tegendeel, of uyt Carthesius, ofte iemant die hem recht philosopherende volght, machtigh wesen te bewijsen.

Wie heeft oyt in dese materie / of krachtiger of suyverder gesprooken? sou dit nu wel die Leere weesen / die de Curateuren op verbeurten van ampt en dienst verbieden; Godt wil haer en sijn Kercke daer voor bewaren. So neen; wat heeft dan onsen Advocaet bewesen? dan dat hy beyde sonder schaemte en sonder liefde is.

De negende Stellinge raeckt de Engelen / en of die in verscheyde plaetsen te gelijck konnen tegenwoordigh zijn: en luydt aldus.

Dat de Engelen in verscheyde plaetsen tegenwoordigh zijn, en in de selve te gelijck wercken konnen.

Dit Artikel is niet anders als een Philosophische speculatie / daer ick geen swarigheyt in kan sien / in het bekennen of ontkennen van de selve / waer door noch het Christelijck gelove / noch het leven van de Christenen / de minste nadeel / niet wort aen gedaen; en nochtans die dit wil staende houden / heeft niet anders te verwachten / dan als een onnut en onwaerdigh lidt der Academie / daer uyt gestooten en geschopt te worden: dit zijn als Dracoos wetten / van welcke om haer strengheyt gesecht wiert / dat sy met bloedt geschreven waren; en als de decreten van het Concilium van Trenten / daer de Doodt en Anathema het besluyt van waren. 't Is goedt dat dese man sich niet voor een Propheet uyt geeft / want hy al te ongeluckigh in het waerseggen is; doch of sijn taele nergens past / soo pastse ebenwel niemant beter / als sodanigen Advocaet / die sulcke quade saecken derft verdedigen: want self ontrent dit arme en sobere Artikel / moet echter de waerheyt noch eenighsins geschonden worden. Hy moet bewijsen / dat op de Academie

mie van Leyden eenige Jaren herwaerts is geleert, dat de Engelen in verscheyde plaetsen tegenwoordigh zijn &c. en als het daer op aen komt / soo wijst hy ons tot Wittichii Theol. Pacif. pag. 150. nu wat staet daer? Daer is NB. geen contradictie dat de Engelen, veele werckingen buyten haer te gelijck verrichten, en dienvolgens in 2 plaetsen konnen zijn. Het Artikel spreeckt absolupt / de Engelen konnen in verscheyde plaetsen tegenwoordigh zijn. Maer Wittichius zeght alleen dat het geen contradictie en is / dat dat soude konnen zijn: ick achte dat hier sich een merckelijk onderschept vertoont / en derhalven dat het geene te bewijsen was / hier niet bewesen is. Sou Hulsius niet een merckelijck onderschept vinden in dese 2 stellingen?

Hulsius heeft gedisputeert tegen Coccejus, en hem van veele dwalingen beschuldight; niet om dat hy de waerheyt lief hadt / maer om daer door sich in een achtinge by sijn Collegisten te brengen / by welcke hy te vooren in groote verachtingh was geweest; gelijck een Leyds Predikant op seeckere tijdt / als sijn vrient zijnde / dese oorsaeck van sijn schrijven en disputeren sijn verschoningh heeft gegeven / daer by dan noch wel de hoope van een Professorale Tabbert by gekomen is. ofte

Het is geen contradictie / dat Hulsius om dese 2 geseyde redenen soude konnen schrijven en disputeren tegen Coccejus; indien men hem de keure van die 2 stellingen sou geven / ick twijffele niet of hy sou de laetste voor de eerste kiesen; soo hy daer dan een ongelijckheyt in kan sien / so geloof ick dat oock onsen Advocaet / die al veel Hulsii Bril gebruyckt / wel sal konnen sien dat hy mis-gesien en niet wel gekeeken heeft / als hy dit 9. art. met dese woorden Wittichii bewijsen wil.

Maer wat de saecke self belanght / ick sou wel benieuwt zijn / om onse man te hooren verklaren / op wat wijse den Engel Godts in het Leger van Sennacherib in een nacht 185000 menschen heeft konnen dooden; of hy niet op het selfde oogenblick heeft gedoodt / menschen die lichtelijck mijlen veer van malkanderen gescheyden zijn / gelijck noodsaeckelijck de grootheyt en wijdheyt der uytbreydinge / in soo machtige Legers dat vereyscht; en of hy die menschen / die soo verre van malkander afgescheyden waren / op het selvige oogenblick doodende / daer tegenwoordigh is geweest? soo ja / of hy dan niet te gelijck op verscheyde plaetsen kan tegenwoordigh zijn? soo neen; hoe hy deselve heeft konnen dooden? daer nochtans dit werck den Engel toe-geschreven wort. Maer misschien moeten wy dese saecke by een ander hant vat grijpen; namelijck / soo dat wy den Engel / een aller-subtielste lichaem toe gaen schrijven / het welcke na gelegentheyt van tijdt / plaets en saecke / kan of uyt-gereckt of ingetrocken worden; (want haer als een denckend wesen te begrijpen / dat ruyckt na de Carthesiaensche mutzard / en komt met de rechtsinnige oude Philosophie geensins over een/) en dan hem wapenen met allerhande soorten / van mede het aller-subtielste geweer dat bedacht kan worden; soo dat hy staende in het midden van het Leger / met sijn rechterhandt de menschen die in het Oosten / met sijn slincker-handt die in het Westen lagen / te gelijck geslagen heeft; en soo oock maer met een geswinde omdraey in het Noorden en Zuyden: dit dunckt my dat aller-naest aen haere lichamelijcke gedachten komt / die sy gewonelijck hebben van de Engelen / en haere plaetselijcke tegenwoordigheyt; soo ick echter misse / wil my gaern onder-

onderrechten laten / en leeren / hoe den Engel in soo wijt en zijdts uyt-gestreckte Leger / en in soo verre afgescheyde plaetsen / heeft sonder tegenwoordigh te zijn / daer konnen wercken. Ondertusschen wil ick hem versoecken dat hy met aendacht leese / de deductie van dese saecke in het Tegen-bericht pag. 299. &c. en Timoth. Verinus p. 34. 35. daer sal hy van sijn onbeschaemtheyt konnen worden overtuyght / en in sijn plompheyt onderricht: hoewel hy dit alles uyt de voornoemde schriften wel geweten heeft / en nochtans het licht van sijn kennisse weeten en geweten; soo woelt en werckt.

De thiende stellinge is dese: Dat alle philosophie sonder Godts-dienst is; en dat 's menschen hooghste goedt bestaet in een gemoet, dat met sijn staedt en conditie is te vreden.

Hier worden vermenght *quadrata rotundis*, saecken van seer verscheyde aert / en die geen gemeenschap met malkander hebben; worden hier onder een gemoest. Het eerste spreeckt van de philosophie / het andere van het hooghste goedt; het eerste wort als een ketterye of ten minsten dwalinge / verboden en verbannen in de natuurlijcke kennisse; het ander in het Christelijck Geloof / beyde den Christenen nadeeligh.

Wat het eerste belanght: Dat alle philosophie sonder Godts-dienst is; wat of sy daer mee meenen? Dit schijnt uyt de Ægyptische duysternisse gehaelt / om de Leeser te doen omtasten / en in onseeckerheyt te doen raden / wat hier de eygentlijcke dwalinge is die hier wort veroordeelt. En gelijck de natuure van de mensche is verdorven / en genegen meer ten quade als ten goede / occasie te geven om allerhande monsteren van opinien de arme Carthesianen op te dichten; gelijck Hulsius in sijn Spinnekops-draet / de Berichters, en van Rijsen doen.

Soude dit hier wel gemeent worden / dat de Carthesianen drijven / dat de philosophie strijdt met de waere Godts-dienst? of datmen onderwesen zijnde in de philosophie / geen Theologie heeft van noden; even als of men door het licht der nature / tot het licht der genade en der heerlijckheyt geraken konde? of dat de Philosophen als een hoop Atheisten en *Esprits forts* met alle Godts-dienst spotten. Dit of diergelijcke wort buyten alle twijffel de eenvoudigen op de mouw gespelt; dit vertellen malkander de wevers op haer getouwen / en de wijfjens aen haer spinrockens; datter sulcke Leeraren gevonden worden / die sulcken kancker in haer borsten hebben: maer wy derven voor Godt en de geheele Weerelt betuygen / dat wy alle die en diergelijcke gedachten / stellingen / opinien / van gront des herten verfoeyen.

Maer wanneer men dit soo opneemt / datmen onderscheyt maeckt tusschen de Philosophie en Theologie / en dat de eerste wort aengemerckt / als een kennisse van natuurlijcke saecken / dewelcke alleen door de reden wort bekomen; maer de Theologie als hebbende tot haer voorwerp Goddelijcke saecken / en die de Zaligheyt betreffen: wiens grondt / alleen de openbaringe van Godt / te vinden is in de H. Schrifture; in het eerste is onse leydstar het licht der nature / in het andere het licht der Schrifture; in het eerste neme ick een waerheyt aen / om dat deselve met de reden accordeert; en het tweede om dat Godt my dat voor-schrijft in sijn woort. Die dan seggen dat de Philosophie sonder Godts-dienst is / willen alleen dit daer mee te kennen geven / dat de Philosophie andere gronden als de Theologie heeft / en niet rust op de

openbaringe van Godt in sijn Woort; dat een Philosooph een Philosooph kan zijn / dat is van de naturelijcke saecken / soo verre als sy tot de nature behooren / sonder behulp van de Bybel philosopheren en redeneren / gelijck de ervarentheyt van alle tijden heeft geleert / en gebleecken is in Aristoteles, Plato; de Munnicken in het Pausdom / self in *seculo ferreo* die eysere eeuwe / doen de Schriftuure by na / self in de Schoolen der Theologanten / een onbekent Boeck was. Dit soo opgenomen zijnde / wat swarigheyt leyt daer in opgeslooten? het leght alleen de gront om die 2 faculteyten de Theologie en Philosophie / sonder onder malkanderen vermenght te worden / elck op sijn selven te houden / 't welck waerlijck een wenschelijcke saecke was: want door het invoeren van de Philosophie in de Theologie / en datmen de tael van Aristoteles een heydens mensch, die als vervreemt van het Borgerschap Israels, en als een vreemdeling van de verbonden der beloften, geen hoop hebbende, en sonder Godt geleeft heeft in de Weerelt, wil gebruycken om Godts taele te verstaen; daer door zijn allerhande dwalinge en ketteryen in de Kercken / niet alleen ingekroopen en gesloopen / maer ingevoert met kracht en met gewelt. Soude het niet een ongerijmde saecke zijn / dat om te bewijsen het ebben en vloeyen van de Zee / waerom dat de Zeyl-steen het yser na sich treckt / wat een plaetse is / waer in de nature van een beweginge bestaet / welcke de eygenschappen van de hersenen / senuwen / long / lever enz. in het menschelijcke lichaem zijn; en of daer een gestadige omlopinge van het bloedt is / en wat diergelijcke duysenden van saecken meerder zijn; dat ick de Bybel soude moeten open slaen / om dat alles daer uyt goedt te maecken? die sulcke gedachten hebben / die bannen de Philosophie uyt de Weerelt / en maecken die niet alleen tot een Hagar van Sara / een dienstmaecht van de Theologie; maer veranderen haer in de meestresse self / als dewelcke van een en de selfde autoriteyt en oorspronck / met de selfde sou zijn. Evenwel die haer roemen van de oude rechtsinnige Theologie en Philosophie te zijn / schijnen daer in geen de minste swarigheyt te vinden / als dewelcke hebben derven verdedigen tot Leyden in het openbaer 1674. Apr: 28. Dat niet alleen geoorloft is, maer oock nodigh, meer als in een geval, Godts woort raedt te vragen, (verstaet in het ondersoecken van natuurlijcke saecken) en alsoo de Philosophie te brengen tot verder volmaecktheyt; is dat rechtsinnigh en out? ick achte dat'et eer is onsinnigh en nieuw / en nergens na soo out als die geene die dat heeft gedreven. Sou dit oock wel het oogh-wit van de Heeren Curateuren zijn / in het opstellen van dit Artikel? het schijnt'er al vry wat na te swijmen / dewijle haer Eed: hebben dese Articulen verbannen / om dat sy die soo in de Formulieren niet en vonden; derhalven om datmen gelooft / dat de Philosophie uyt de Schrifture niet bewesen worden kan. Is dat haer oog-wit / soo hebben sy vergeten / de order aen de Professoren van de Theologie en Philosophi e gegeven / en voor-geschreven van haer Edele Groot-mogende, onse alleen wettelijcke Hooge Overigheyt. den 6. Oct. 1656. aldus luydende. Nademael alle faculteyten en scientien, en sulcks mede de Theologie en Philosophie, hebben haer eygene gesette palen en limiten, binnen welcke sy respectivelijck, om alle confusie te vermeyden, moeten worden gecontinueert, sonder de een, in de andere te schrijden. Derhalven de Curatoren en Borgermeesteren van Leyden, sal worden gelast en geordonneert, gelijck hen gelast en geordonneert wort mits

desen;

desen; sorghvuldigh te letten en te præcaveren, aen de eene sijde, dat de materien en quæstien, die de Theologie eygen zijn en NB. alleen uyt Gods woort, door openbaringe bekent worden, als NB. t'eenemael onderscheyden, van die quæstien die Philosophie eygen zijn, en allen uyt de nature konnen, en moeten ondersocht en geweten worden, den Theologanten alleen gelaten worden. Dit luydt wat anders/ en komt in de grondt over een met het hier verbannende Artikel.

Maer laet ons het bewijs van onsen man oock eens besien; hy bewijst ten 1 uyt het Bericht, te samen gestelt/ uyt geslagene vyanden van de Coccejanen en Carthesianen, uyt welcken oock dese Artikelen genoeghsaem alle zijn gehaelt; en welckers passien de Heeren Curateuren, voor dese tijdt ten dienste zijn.

2. Hy en noemt niet den Autheur/ die dat heeft geleert; op dat den Leeser geen occasie soude hebben om de saecke naer te sien/ en alsoo sijn gewonelijcke ontrouw in het citeren en afscheuren van de geciteerde plaetsen/ van haer samenhangh/ met het voorgaende ofte volgende/ niet gewaer sou worden. Het komt eyndelijck op een dispuyt aen/ gedisputeert den 31 Jan. 1671. de Leeser die mach wat raden wie dat/ of onder wie het is gedisputeert; maer stelt nu het was een gedisputeert/ gelijck menige paradoxe en vreemde stellingen volgens de vryheyt van philosophen/ tot oeffeninge der verstanden in de Academien worden bedisputeert; was dat nu een bewijs/ dat dit eenige Jaren herwaerts/ en van tijdt tot tijdt was in de Academie geventileert; hoe volght dit? indien een Register wiert gemaeckt/ wat van tijdt tot tijdt wel *pro* en *contra*, wat wonderlijcke en paradoxe stellingen daer zijn gedisputeert; wat soumen niet wel voor den dagh konnen brengen/ dat in de ooren van den Leeser wonderlijck sou klincken: en nochtans de Heeren Curateuren van die Academie zijn wel wijser geweest/ van daerom sulcke Artikelen te maecken/ die met sulcke scherpe straffen zijn gewapent.

Maer wat zijn de woorden van dat dispuyt/ die wy op het gelove van onse partijen moeten aennemen? na het seggen van onse man/ die seer weynigh geloof verdient/ luyden sy aldus: Derhalven is het niet minder tegen de reden, dat sommige willen hebben, dat de philosophie Christelijck is; als dat sy seyden, dat deselve Mahumedaens was: want alle philosophie is sonder eenige openbaringe, en sonder eenige Religie en t'eenemael Heydens.

De Leeser gelieve voor eerst in achtinge te nemen/ dat dese woorden zijn sluyt-reden van 't geene te vooren is gestelt/ blijckende uyt het sluyt-woort derhalven: want in het bericht dat hier wort geallegeert/ staet het woortje/ derhalven, als een teecken van een sluyt-reden/ het welcke onse man met een voorbedachte raedt uyt-laet/ op dat de Leeser soude meenen dat dese woorden soo absolutelijck daer te lesen waren; dat vals is. Het schijnt een onmogelijcke saeck te zijn/ iet ongeschroept of ongeschonden uyt de handt van dese man te krijgen; en noch derft hy roemen/ in sijn besluydt sijn beloften te hebben voldaen/ van te sullen getrouwelijck citeren de Auteuren/ Boecken/ woorden/ pagien/ daer dese 20 Articulen te vinden zijn.

2. Dese woorden self brengen haere antwoort mede; want den Auteur die toont/ waerom de Philosophie/ noch Christelijck/ noch oock Mahumetaens is; om dat sy is sonder eenige openbaringe/ daer de Religie alleenlijck

op ruſt / en derhalven alleen op de reden is gegrondt; immers alles wat de Godts-dienſt raeckt / ruſt op de openbaringe van Godts wil in ſijn woort; maer wie durft ſeggen dat de Philoſophie ruſt op die openbaringe? hy moet dan al gauwe ooge hebben / en van een ſubtiele inventie zijn / die de Godsdienſt in de Philoſophie ſal vinden.

3. Dat de Philoſophie heydens wort genoemt / moet niemant vreemt duncken; want in ſaecken van geloof / kan heydens niet beſtaen; maer ſeer wel in de Philoſophie: voornamelijck te Leyden en te Uytrecht, daer de oude rechtſinnige Philoſophie is de heydenſche; namelijck de Philoſophie van Ariſtoteles, die ſoo heyligh in de oogen van deſe menſchen is / dat ſy oock in de Formulieren van eenigheyt door haer wort gebonden; en derhalven / dit laetſte woortje accordeert volkomelijck met haer oude rechtſinnige Philoſophie.

Het tweede deel van deſe ſtellinge beſtaet in deſe woorden:

Des menſchen hooghſte goedt, beſtaet in een gemoedt, dat met ſijn ſtaet en conditie is te vreden.

Gelijck Æſopus van ſijn meeſter gelaſt zijnde de aller-beſte / en naderhant de aller-booſte ſpijs te ſchaffen / op beyde reyſen een gerecht van tongen heeft aen-gerecht; ſoo mogen wy oock ſeggen / dat het met deſe ſtellinge gelegen is; dat haer wel op ſy is waer / dat haer qualijck op / ſy is de valsheyt en de godtlooſheyt ſelf. Die wort hier ſoo naeckt en bloodt / ſonder eenigh onderſcheyt of bepalingh voor geſtelt / om de menſchen diets te maecken / dat men in de Academie tot Leyden leert / dat het hooghſte goedt beſtaet / of in de weilusten / of in rijckdom / of in des weerelts heerlijckheyt of genietingh van de ſonde / na dat een aerts-geſinde Ziele / door de tochten van ſijn ontuchtigh vleeſch geſlingert en gedreven wort; het welcke wel een ſwijn uyt Epicuri kot, maer geen Schapen uyt Chriſti ſtal en paſt: noyt heeft een Chriſten ſoo geſproocken / veel min een Chriſtelijcke onder-wijſer / van een Chriſtelijcke jeucht. Maer ſiet nu eens een geheylighde en begenadighde Ziele / die door het gelove met ſijn Godt in Chriſto is vereenight; kan die grooter ofte meerder goedt hebben / als in ſijn Godt vergenoeght te zijn? wanneer een Aſſaph ſal uyt-roepen Pſalm 37. 25, 26. wie heb ick nevens u in den Hemel, neffens u en luſt my oock niets op der Aerde: beſwijckt mijn vleeſch ende mijn herte, ſoo is Godt de rotſteen mijnes herten, en mijn deel in eeuwigheyt. Indien men Aſſaph hadt gevraeght / waer in ſijn hooghſte goet beſtondt; ſoude hy niet met waerheyt mogen ſeggen? in een gemoedt dat met ſijn deel (*ſua ſorte*, ſtater) eygentlijck te vreden is; en is het wel mogelijck het hooghſte goedt / ſonder de allerhooghſte vergenoeginge te genieten? immers dat kan het hooghſte goedt niet zijn / dat niet op alle tijden / op alle plaetſen / en in alle gelegentheden de Ziele niet vergenoegen kan; en buyten het welcke dat noch wat anders wort vereyſcht. Ick hebbe altijdt gemeent dat als de Kercke ſeyde Thren. 3. 24. de Heere is mijn deel; als de Bruydt die betuyginge dede Hoochl. 8. 7. al gave iemant al het goedt van ſijn Huys voor deſe liefde, men ſoude hem t'eenemael verachten: als David ſich ſoo verheughde in de glantſch en verheffinge van Godts aengeſichte over hem / dat hy daer van in de aller-grootſte vreede / vreughde en vergenoeginge van zijn Ziele uyt-roept; ghy hebt vreughde gegeven in mijn herte, meer dan ter tijdt,

tijdt, als haer koorn en most vermenighvuldight zijn, en daerom ick sal in vrede neder-liggen Psalm 4. 7, 8, 9. dat dan alles immers gesprooocken wiert van het hooghste goedt / en van de vergenoeghtheyt van de Zielen der Heyligen in de selve / en dat dat was haer hooghste heyl / soo vergenoeght te zijn in Godt. Maer nu sal my dese genaemde oude rechtsinnige Theologie / dese nieuwe onsinnigheyt op leggen om te geloven / op verbeurte van mijn ampt / dat ick niet mach seggen; een Ziele genietende Godt en die vrede Godts die alle verstandt te boven gaet Phil. 4. 7. dat die vergenoeghtheyt met sijn deel, of met sijn lodt, is sijn hooghste goedt. Soo moeter noch wat grooter of wat beter zijn als dat: hier over sullen wy een nader onderrichtinge afwachten. 't Is immers bekent / dat Godt alleen *objective* is het hooghste goedt; maer dat het *subjective* in de mensch is / *die quies animæ*, die ruste des gemoedts, die vergenoeginge in Godt, en genietinge van Godt, die sijn lodt en deel is; maer nu machmen op verbeurte van een Professorale Tabbert soo niet spreecken.

Maer hoe en waer door / wort nu dese stellinge bewesen? al wederom wort hier de partye rechter / en worden wy tot die scherpe en vinnige Berichteren gewesen; en die sullen ons wederom tot een dispuyt wijsen / gehouden den 10 Juny 1673. sonder openinge van de Professor die of onder welcke dat dit is gedisputeert / en dat noch maer simpelijck als een *corollarium* apparent van de Student, dewelcke gewoon zijn *corollaria* te stellen / die dickwils van buyten aen te sien wonderlijck luyden; daer het dan gemeenlijck met een schoolse distinctie wordt goedt gemaeckt. Indien men eens gingh doorsoecken de *corollaria* die onder Stuart en anderen wel verdedight zijn; wat soumen daer niet vinden? en heeftmen opt soo tegen haer gehandelt? maer Leser ledt al wederom op dit bewijs: onsen Advocaet moet bewijsen / dat inde Universiteyt eenige Jaren herwaerts en sulcks van tijdt tot tijdt, dese stellingen zijn geventileert; en tot dien eynde wort by-gebracht een eenigh *corollarium*, van een Student achter een disputie gestelt; wat is belacchelijck / soo het dit niet en is? ten waere datmen overdachte / de boosheyt en bitterheyt / door welcke onse partijen worden wech-geruckt / en wat haer oogh-wit in dit alles is.

De elfde is, dat de Weerelt uyt seeckere beginselen als saden voort-gekomen is.

Die dit soo leest / wie sou niet dencken / voornamelijck een eenvoudigh mensche / dat onder dit gras / een vergiftige slange op sijn luymen leydt; en dat hier de Scheppinge des Weerelts uyt niet / die alle ware Christenen erkennen wiert gelochent? daer geen Gereformeerd Leeraer dit opt in gedachten is gekomen; en daer die geen op welckers rekeninge dit gestelt wort / hebben het tegendeel geleert.

Descartes, en Wittichius die moeten hier aenhouden; met wat recht / dat mach den Leeser oordelen. Waer is de schaemte van dese mensch? het schijnt dat'er een kracht van dwalingh en van blintheyt over hem is uyt-gestort: want wat Descartes belanght / in de woorden die onsen Advocaet aentreckt / daer is het tegendeel van dese stellinge met uyt-gedruckte woorden in te vinden; want soo spreeckt hy daer. Wy weten seer wel, dat alle dingen soo niet voort-gekomen zijn; namelijck, soo allenskens en als uyt saden; maer laet ons

ons die plaetse selve maer eens uyt-schrijven / en den Leeser selve het oordeel laten vellen. Hy knipt hier de laetste woorden van de voorste af / van welken sy haer licht ontfangen moesten / op dat de waerheyt niet bekent sou worden; het schijnt dat dese man een contract heeft ingegaen / om de waerheyt noyt ongeschroeyt of ongeschonden uyt sijn handen te laten gaen. Soo spreeckt dan Descartes in het derde deel van sijn princ. op de 45 afdeelinge. Om de natuurlijcke saecken beter uyt te leggen, sal ick de oorsaecken der selver wat hooger op gaen halen, als ick self oordeel, NB. dat sy oyt in wesen zijn geweest: want het is buyten twijffel, dat de Weerelt met alle sijn volmaecktheyt in het begin geschapen is geweest; so dat in de selve, en Son, en Aerde, en Maen en Sterren zijn geweest; en oock in de Aerde niet alleen de Saden van de planten, maer oock de planten self; noch Adam noch Eva zijn als Kinderen geboren, maer gemaeckt volwasse menschen. Dat leert het Christelijck Geloof; Dat wort oock door de natuurlijcke reden vast gestelt: want op Godts oneyndige macht acht gevende; soo konnen wy niet geloven NB. dat hy oyt iets dat in allen deelen niet volmaeckt is, gemaeckt sou hebben. Maer evenwel; (hier op volgen nu de woorden by onse man geallegeert / die ick na sijn eyge oversettinge hier ter neder stelle) gelijck het beter is om de nature der planten, en der menschen wel te verstaen; datmen deselve considereert, soo als sy allenskens uyt seeckere Saden konnen voortkomen, als datmense aensiet, soo als sy van den beginne geschapen zijn. Alsoo mede, indien wy eenige eenvoudige beginselen konnen uyt-vinden, die licht om te verstaen zijn, uyt de welcke, gelijck als wy uyt seeckere Saden konden demonstreren, dat de Sterren, de Aerde, en alles wat wy in dese Weerelt sien. (Carthesius seydt in dese sichtbaere Weerelt; waerom hy dat woort sichtbaere heeft uyt gelaten / weet hy best: misschien om de Weerelt diets te maecken / dat oock de geestelijcke weesens als Engelen en menschelijcke Zielen / (so konnen aengemerckt worden) haeren oorspronck konnen hebben;) Alhoewel NB. wy wel weeten, dat sy soo niet voort gekomen zijn. Soo sullen wy nochtans door dat middel, hare nature veel beter uytleggen, als wanneer wyse alleen beschrijven souden; soo als sy nu zijn, en alsoo ick meene soodanige beginselen gevonden te hebben, so sal ick deselve, hier kortelijck verklaren.

Nu laet ick den Leeser oordeelen / of met eenige schijn van waerheyt uyt dese plaetse dese stellinge kan bewesen worden? Dat de Weerelt uyt seeckere beginselen, als uyt Saden voort gekomen is? ja of niet recht het tegendeel hier uyt volght: want 1. Descartes seydt rondt uyt / dat de Weerelt met al sijn volmaecktheyt in den beginne is geschapen / en dat soo / dat hy het buyten alle twijffel stelt. 2. Dat Son / Maen / Sterren / en Aerde is geweest; en niet allenskens / uyt die groote Chaos voort-gekropen zijn; maer van den beginne aen soo geschapen zijn als sy zijn / en seydt hy niet alleen de saden van de planten / maer de planten self. 3. Dat Adam en Eva niet als Kinderen / het welcke moeste wesen indien de Weerelt / van welcke de menschen een gedeelte zijn / soo uyt seeckere beginselen / als saden was gemaeckt; maer volwassen zijn geschapen. 4. Soo verre is hy daer van om dat tegen te spreecken / dat hy betuyght dat dat een Artikel van het Christelijcke Gelove is; ja dat het licht der nature dat niet tegen spreeckt / maer dat het self

door

door de natuurlijcke reden wort bevestight. 5. Hy stelt rondt uyt dat hy gelooft en bekent/ dat de Weerelt op sulcken wijse als het Artikel stelt/ niet en is gemaeckt. 6. Al het geene dat hy doet/ en daer dit leugen-artikel op gesmeedt is/ is dit/ dat hy alleenlijck om de nature van de saecken en haere oorsaecken wel te vatten/ en beter uyt te leggen/ stelt hy een Hypothesis, die hy self bekent dat noyt en is geweest, dat indien Godt, die stoffe en materie hadde gelieven te scheppen, en daer ontrent gebruyckt die macht door welcke Godt noch alles onderhout, het welcke de Godt-geleerde gemeenlijck noemen een gedurige scheppinge, dat door invloeyinge van die kracht, de schepselen allenskens soude hebben konnen voort-komen; die hy nu bekent dat sy in haer volkomentheyt van Godt geschapen zijn. Dit te ontkennen/ is Godts Almachtigheyt bepalen; maer hier uyt te willen bewijsen/ dat Descartes heeft geleert/ dat de Weerelt uyt seeckere beginselen als saden voort-gekomen is/ is een bewijs dat niet alleen het Saedt van valsheyt in de Acker van sijn Herte leydt; maer dat heele Boomen/ vol van leugenen en lasteringen/ daer in op-geschooten zijn: de minste van de Klercken soude dese Advocaet wel leeren konnen/ dat *à posse ad esse non valere consequentiam*; dat'er geen gevolgh is datmen soo besluyten soude; dat kan soo zijn, ergo het is soo. Hulsius kan oprechtelijck handelen in het schrijven tegen Coccejus; ergo hy doet het/ dit sluyt niet.

Maer laet ons oock besien/ hoe geluckigh dat hy hier met Wittichius omspringht. Hoewel (het zijn de woorden die door onse man Wittichio worden toe-geschreven/ Theol. pacif. p. 49. uyt Descartes) Godt in den beginne aen de Weerelt geen andere form hadt gegeven, als het Chaos; als hy maer sijn in-vloet om te wercken, gelijck hy nu gewoon is, daer by voeghde, men soude mogen geloven, sonder eenigh ongelijck te doen aen het mirakel van de Scheppinge, dat daer door alleen alle natuurlijcke dingen, soo als sy nu zijn, met der tijt voort-gebracht hadden konnen worden.

Hier sien wy wederom de onbeschaemtheyt en valsheyt/ als met malkanderen strijden om de overhandt: want onse man heeft konnen sien uyt Allinlinga, van de Voldoeninge Christi in sijn voor-reden, tegen Rijssens rechtsinnige waerheyt pag. 25. daer dese selve stellinge wort Wittichio te last geleydt; gelijck meest alle dese Articulen daer uyt (als mede uyt het Bericht en het geschrift wat is Coccejanery) zijn gehaelt/ hoe schendigh dat dit op Wittichii reeckeninge wert gestelt/ wat valsheyt gepleeght in het citeren/ even als of het de woorden waren van Wittichius, daer het zijn de woorden van Descartes; maer even of dat noyt aengewesen was/ en als of de Weerelt blint en doof was/ men derft dit al wederom Wittichio in het aengesichte werpen; hier zijn dan verscheyde valsheden begaen. 1. Datmen dese woorden als Wittichii ter neder stelt/ daer hyse duydelijck citeert uyt Descartes, Dissert. de Method. pag. 41. daer hy Marezius onderricht/ en toont wat de meeninge van die Philosooph in die woorden is geweest. 2. Hy vilt'er in het midden van de woorden uyt/ het geene de sin vervullen en verklaren kan: want soo staet'er by Descartes. Hoewel Godt in den beginne aen de Weerelt, geen andere form hadt gegeven, als het Chaos, als hy maer zijn in-vloedt om te wercken daer by voeghde; hier laet hy listigh uyt/ dese woorden *post natura leges constitutas*; na dat hy de wetten der nature hadt gestelt; namelijck, gelijck deselve

nu in alles haere kracht vertoonen; die laet hy daer uyt/ daer nochtans de kracht der gantsche redene in bestaet: want indien door de in-vloeyinge van Godt/ volgens de gestelde wetten der nature/ alles uyt haer saden voort-komt/ gelijck wy dagelijcks voor onse oogen sien; soude Godt niet hebben konnen als het hem behaeght hadde/ die wetten hebbende gestelt/ alle dingen so allenskens voort-brengen? 3. De Autheur van dese woorden/ supponeert het mirakel der Scheppinge; en onse man dat hy het ontkent. 4. Wittichius wort beschuldight met dese elfde stellinge; de Weerelt enz. en Wittichius sullende afhandelen dat capittel/ uyt welcke dese woorden zijn genomen/ begint het met dese woorden. Dat Godt de Weerelt uyt niet geschapen heeft, en hoe dat hy verscheyde wercken, uyt die stoffe, die hy op de eerste dagh uyt NB. niet hadde voort-gebracht, in de volgende dagen heeft gemaeckt, en hoe lange tijdt dat hy heeft gebruyckt, om de Weerelt met allerhande slach van Schepselen te çieren en te volmaecken; geen Christen sal ontkennen/ dat ons dat in de Schrifture wort geleert. Hoe accorderen dese snaren; is dat nu drijven dat de Weerelt uyt seeckere beginselen enz. Dit zijn de eyge woorden van Wittichius; de andere die onse man hier stelt/ zijn de woorden van Descartes: woorden daer in hy duydelijck sijn gevoelen volgens de Schrifture stelt/ verswijght hy/ en dicht hem op een gevoelen dat eygentlijck het gevoelen van Descartes is: en daer in niet alleen/ niet het geene te bewijsen is/ maer het tegendeel daer van bewesen wort; sou dese man wel Borger konnen zijn van die Stadt/ die Zach. 8. 3. genoemt wort/ een Stadt der waerheyt? die soo onbeschaemdelijck de leugens maeckt tot sijn hoogh vertreck?

De 12 Stellinge is, dat de Weerelt is oneyndigh van uyt-breydinge, soo dat het onmogelijck sy, dat daer meer Weerelden soude konnen zijn.

Dese stellinge is twee-ledich. 1. Dat de Weerelt is oneyndigh in uytbreydinge. 2. Dat het onmogelijck is/ dat'er meer Weerelden souden konnen zijn.

Wat het eerste belanght/ dat seydt hy is te vinden in de Theol. pacif. p. 65. wie sou niet dencken dat het daer te vinden was? maer wanneer Advocaten dickwils aller-luydst roepen/ en op het stoutste spreecken/ zijn sy gemeenlijck aller-meest verlegen: soo spreeckt dan de Professor in sijn 89 afdeelinge. Soo dunckt my dat wy niet en konnen, noch bewijsen noch begrijpen, dat'er eynd-palen zijn aen de materie uyt welcke de Weerelt is gemaeckt.

Dese man derft spreeckende van het tweede lidt gewach maecken van het Bericht, en weet hoe hy en sijn medtgesellen gevaeren zijn over dese stellinge in het Tegen-bericht, daer sy deselve stellinge Wittichio te laste leggen/ en met dese selfde woorden dat getracht hebben te bewijsen/ daer immers de Tegen-berichter pag. 357. de schandelijcke naecktheyt van dese beschuldigingh/ en de valsheyt van 't bewijs/ voor de oogen van de geheele Weerelt heeft ten toon gestelt: en echter even of dat noyt gebeurt en was; derft men noch in sulcke stinckende klederen te voorschijn/ ja onder de oogen van aensienlijcke Heeren komen. Het sal nodigh zijn/ om voor die geenen die het Tegen-bericht niet hebben/ of geen lust en hebben om het na te sien/ so niet alles/ immers het voornaemste uyt te trecken/ en hier ter neer te stellen/ om de Weerelt/ (het welcke ons oogh-wit is) de onbeschaemtheyt van dese mensche te vertonen. Dus dan, het zijn de woorden des Berichters, Wittichii woorden citerende seydt

feydt Descartes, en wy met hem philosopherende, van de grootheyt des Weerelts; heeft gewilt, datmen echter de Weerelt liever soude seggen NB. onbepaelt als oneyndigh te zijn, op dat het woort oneyndig, NB. alleen voor Godt wierde bewaert. princ. p. 1. art. 27. en wederom in de negen-en-t'sestigste Brief aen Morus. Ick segge daerom dat de Weerelt is onbepaelt, NB. om dat ick daer in geen palen en erkenne; maer ick soude niet derven seggen dat sy NB. oneyndigh is: en in de ses-en-dertighste Brief, om te seggen dat een saecke oneyndigh is, soo is het betamelijck dat wy reden hebben, die ons de selve voor soodanigh doet erkennen, welcke wy nochtans NB. van niemant anders en konnen hebben als van Godt: maer om te seggen dat iet is onbepaelt, soo is het genoegh dat wy geen reden hebben, waer mede dat wy bewijsen dat het palen heeft. Daer op volgen nu de woorden / die onse man heeft geciteert. Soo dunckt my dat wy niet en konnen, noch bewijsen noch begrijpen, dat'er eynd-palen zijn aen de materie, uyt welcke de Weerelt is gemaeckt: daer op volgen dese woorden; die onse man mede met voor-bedachte raedt uyt laet. Maer NB. ick en kan daerom niet lochenen, dat sy mogelijck Godt bekent zijn, hoewel sy my NB. onbegrijpelijck zijn.

De Tegen-berichter gaet voort / en voeghter by dese plaetse uyt Wittichii Appendix quæst. 31.

Maresius seght dat ick segge, dat de Weerelt absoluyt en dadelijck oneyndigh kon en moet begrepen worden; het welcke ick segge NB. ten hooghsten valsch te zijn, noch ick kan my niet genoegh verwonderen, dat ick dit volmondigh ontkennende Theol. pacif. §. 89. geseght te hebben in mijne aenteyckeninge, en dat dese woorden nergens voor-komende in mijn Theol. pacif. dat hy my dit echter derft toe-schrijven; ick segge dan dat ick vast stelle, dat Godt alleen NB. moet geseght en gestelt worden oneyndigh te zijn, om dat ick van hem alleen reden hebbe, om hem oneyndigh te erkennen, het welcke is de hooghste volmaecktheyt die ick van Godt kan begrijpen, daer ick geen reden hebbe om de Weerelt voor oneyndigh te erkennen: maer in het tegendeel, daer ick in de selve vinde veele onvolmaecktheden, die een saecke die louter eyndigh is, niet en konnen worden toe-geschreven; maer of nu de Weerelt oneyndigh is, segge ick van my niet bepaelt te konnen worden, en noeme hem daerom liever NB. onbepaelt. Dit is immers noch Waisch noch Hooghduyts; maer goet en plat Nederlandts / en duydelijck en wel verstaenelijcke woorden. Dit alles heeft onsen Advocaet buyten alle twijffel wel geweten; is het dan niet een groote moetwil / en onverschoonelijcke onbeschaemtheyt / soo volmondigh Wittichius met dese stellinge te beschuldigen / en de Weerelt dat gevoelen in te willen drucken / dat hy sulcks in sijn schriften verdedight en gedreven heeft / daer in dese vals-heden zijn begaen. 1. Hy laet de voorste woorden uyt / daer hy tot vijfmael toe dese stellingh en de oneyndigheyt des Weerelts tegen-spreecht; niet oneyndigh kennende als Godt. 2. Gelijck de voorgaende woorden / daer een gantsche deductie van dese saecke in te vinden is / en daer den Leeser een grondige onderrichtinge des Autheurs / ontrent deselve kan bekomen / uytgelaten worden; soo oock de volgende / daer hy genoeghsaem eynd-palen van de Weerelt stelt / die Gode misschien bekent zijn;

maer daer hy van seydt te bekennen / dat sy hem zijn onbekent; die nu seyt dat hem een saecke is onbekent / ontkent hy daerom datse is / of zijn dit gelijck-luydende woorden; de Weerelt heeft geen eynd-palen / en haere eynd-palen zijn my onbekent. Kan onsen Advocaet soo pleyten / dat hy de Weerelt wijs sal maecken / dat dit een en de selfde saecke is; hy sal veel te doen krijgen / om allerhande kromme saecken recht te maecken. 3. De afgeschroeyde woorden self / die konnen hem van onbeschaemtheyt overtuygen: want hy moet dese stellinge uyt Wittichio bewijsen / dat de Weerelt is oneyndigh in uyt-breydinge; hy heeft belooft niet alleen de Autheuren, maer oock de Boecken; niet alleen de Boecken, maer oock de woorden aen te wijsen; nu wat is hier sijn bewijs. Dit, dat Wittichius schrijft; soo dunckt my dat wy niet en konnen, noch bewijsen noch begrijpen, datter eynd-palen zijn aen de materie, uyt welcke de Weerelt is gemaeckt. Seydt nu hier de Professor / dat dese stellingh seght: zijn hier die woorden in te vinden? de stellinge seydt absolutelijck, de Weerelt is oneyndigh: Wittichius niet, die derft alleen in nederigheyt niet vast stellen, daer hy geen, of ten minste geen vaste kennisse van heeft; hy meent alleen datmense, noch bewijsen noch begrijpen kan. Kan onse man deselve bewijsen of begrijpen / hy toonen sijn geleertheyt; Wittichius en wy alle / sullen hem daer over dancken: hy beschrijve ons dan waer dat de Weerelt eyndight / waer dat de *spatia imaginaria* beginnen / hoe verre sigh die uyt-breyden: hy maecke sigh gereedt om dan te antwoorden op de vragen / die hem van de Tegen-ber: in sijn Antwoort op het Nader-bericht hier over worden voor-gestelt p. 327. Segh my eens hoe datse eyndigh is, waer ghy haer eynde begrijpt? of ghy meyndt datse rondt, vier-kant, hondert-kant, of duysent-kant, met wat voor een dack dat sy van de *spatia imaginaria* is afgescheyden, of dat dack een vloeyend of een hardt lichaem is, hoe veel na u gissingh de spatie is, tusschen de circul der Sterren, en de salige wooninge Godts, hoe hoogh die oppersalen zijn? en wat voort het onmetelijcke niet? 4. Dit alles heeft hy wel geweten / en nochtans is men soo onbeschaemt / datmen derft dese beschuldigingh op sulck een wijse Wittichio te laste leggen.

De andere bewijsen zijn dese: 't Is dan van noden, dewijle wy inde *idea*, het denckbeelt van de Weerelt, soo grooten uyt-breydingh vinden, dat wy geen grooter konnen begrijpen, dat wy die aen haer oock toe schrijven, en dien-volgens en moeten wy geen eynden aen de Weerelt begrijpen: want als wy sulcks deden, wy souden een uyt-breydinge begrijpen grooter als die van de Weerelt Theol. pacif. p. 62. Uyt het voorgaende kan oock dit woorden wederleyt / en blijckt wat de meninge van den Auteur is; te meer / dewijle de titel van dit capittel uyt welcke dese woorden zijn genomen / en dewelcke vertoont de materien die daer in verhandelt sullen worden / expresselijck betuygt dat de Weerelt is van een onbepaelde uyt-breydinge *indefinitæ extensionis*: het komt hier op het concept aen datmen van de Weerelt heeft / en dat dewijle de Professor van gevoelen is / dat soodanigh te zijn / dat wy geen lichaem van grooter uyt-breydinge begrijpen konnen / als zijnde het *universum*; soo moet noodsaeckelijck dit volgen / dat wy geen eynde daer aen begrijpen konnen / en daerom oock niet moeten. Misschien is hier Wittichius verstandt te engh / om sulcke groote saecken te bevatten; en onsen

onsen Advocaet heeft lichtelijk gelijck van Salomon getuygt wort/ seer veel verstants en een wijt-begrip des herten 1 Reg. 4. 29. Hy sal licht verder in de nature door gedrongen hebben/ en konnen sien/ dat door hem niet gesien en is; wy sullen dan afwachten/ dat hy ons een *merite cosmographie*, met alle haere eynd-palen en advenuen tot de selve/ ter handt sal stellen. Wy willen hem eens in bedenckingh geven de woorden Godts Job 38. 18. Sijt ghy met u verstandt gekomen tot aen de breete der Aerde; geeft het te kennen, indien ghy dit alles weet. Salomon self leght hier de hant op de mont Proverb. 25. 3. aen de hooghte des Hemels, en aen de diepte der Aerde, en aen de Herten der Koningen en is geen door-gronden; en by Jer. 31. 37. hooren wy dese woorden/ uyt de mondt des Heeren: Indien de Hemelen daer boven gemeten, en de Fondamenten der Aerden beneden, door-grondt konnen worden.

Overweeght hier Christelijcke Leeser/ wie aen dese waerheyt nader komt/ of Wittichius die de Weerelt niet bepalen durft/ of sijn partijen die het tegendeel soo drijven; en Wittichius van nieuwigheyt beschuldigen/ om dat hy hier Godts taele spreeckt: Maer in alle gevallen/ is al weder niet bewesen dat te bewijsen was.

De derde plaetse is al mede uyt dat selfde capittel/ daer Wittichius soo duydelijck het tegendeel betoont/ gehaelt/ en bestaet in dese woorden: ick segge dat het niet en strijdt, soo de Weerelt oneyndigh genoemt wort.

Is dit nu al wederom een en het selve te seggen, de Weerelt is oneyndigh, en te seggen dat het niet en strijdt, dat deselve oneyndigh wort genoemt? of kan uyt dese woorden dese absolute stellinge bewesen worden?

Het tweede deel van dese stellinge is, dat het onmogelijck zy dat'er meer Weerelden souden konnen zijn.

Hy bewijst het met een *corollarium* by seecker Philosooph gedisputeert/ met dese woorden; Godt kan geen meer Weerelden maecken, sonder den Auteur/ of het dispuyt te noemen/ daer men dan lichtelijck sijn gewoonelijcke ontrou sou uyt vinden; en derhalven hier niet noemende Auteur noch Boeck, noch pagie, gelijck hy pag. 11. heeft belooft, so komt hy immers hier wederom te kort: maer in alle gevallen/ soo dit al was gedisputeert/ gelooft/ geventileert/ was dit al een saecke om daer door/ als wegens een gevaerlijcke dwalinge van de professorale staet gebonst te worden? daer Maresius, die als een nieuwe Reformateur van dese menschen wiert aengesien; niet tegen-staende dat hy dit volmondigh tegen Voetius gedreven heeft/ tot de Theol. Professie tot Leyden beroepen is geweest; gelijck te leesen is in sijn Theol. parad. pag. 81.

De derthiende positie is: Dat de Ziele van de mensche niet dan een gedachte is, en dat die wech genomen zijnde, de mensche nochtans soude konnen leven en beweeght worden.

Dese stellinge is tweederley. 1. Stelt dat de Ziele maer een gedachte is. 2. Dat de menschen sonder Ziele soude konnen leven.

Beyde soo voor-gestelt/ konnen niet anders als seer vreemde gedachten verwecken by eenvoudige menschen/ die de selve soo rauw/ en soo archlistelijck gestelt/ voor-komen.

Wat het eerste belanght/ dat wort soo voor gedragen/ als of de Ziele niet

niet anders was geweest / als een losse vliegende / en voor-by gaende gedachte / gelijck daer duysenden in een ure / in het herte van de menschen vallen; so vlieght de mensche van het Oosten tot het Westen / in een oogenblick; soo bouwt hy wonderlijck Kasteelen in de Locht / en rolt van het eene op het andere. Wat is dwaser als soodanigh een gevoelen; dit sou eer en meer na droomen van koortsige herssenen / als na gedachten van geleerde lieden lijcken / en daerom niet als met soo grooten ongelijck als onbeschaemtheyt / kan dit de Heeren Professoren van Leyden worden op-gedragen / en op-gedicht.

Dit heeft oock onse man seer wel geweten / als dewelcke seer wel weet / wat schriften hier over verwisselt zijn / tusschen de Berichters en Tegen-berichters, daer dese saecke tot nadeel van de eerste is voldongen en uyt-gepleydt; als mede so / soodanigh verhandelt door Philal: Eliezer en Timoth: Verinus, dat alle breedsame en verstandige ondersoeckers van de waerheyt / haer voldoeninge en vergenoeginge ten vollen in konnen vinden.

Wy sullen den Leser maer kortelijck voor-dragen / wat den Tegen-berichter in sijn Antwoort op het Nader-bericht heeft voor-gestelt; kortelijck verhalende / wat dien-aengaende in het brede was gededuceert / Tegen-ber. pag. 307. daer de Nader-ber. niet met eenige schijn van reden hebben weten tegen in te brengen. Soo spreecken dan de Berichters uyt Timoth: Verinus. Al de swarigheyt die hier gemaeckt wort, komt voort uyt de verscheydene spreeckwijsen, die by sommige als bequaemst gebruyckt worden, om te vertonen, waer in eygentlijck de nature van een geestelijck weesen bestaet; en dit verklaren wy aldus. De nature van een geestelijcke substantie bestaet daer in, dat sy NB. een substantie is. Als men nu let op het geene in de Geesten is, in alle Geesten en NB. alleen in de Geesten, soo bevinden wy dat het dit is: NB. datse verstaen, willen, begeeren, overleggen, oordeelen &c. en daer toe uyt haer selven wercksaen zijn, onder en door Godt; dese wercksaemheyt, en konnen wy niet anders, als met der daedt werckende begrijpen, en die werckinge geen beter naem geven, als NB. Dencken, om dat alle werckinge van de Geest daer toe gebracht worden; en aldus begrijpen wy een geestelijcke substantie als wercksaemheyt, diens NB. weesen dencken is, en haer werck gedachte. Maer die hier uyt nu besluyten soude, dat de substantie van de Geesten daer door onseecker en verganckelijck is, om dat met het op-houden van de gedachten, het wesen schijnt op te houden, die is licht te helpen: want al is 't dat de gedachten van dese en geene saecke op kan houden, nochtans NB. en kan niet op-houden het dencken in 't gemeen, altijt denckt de Ziele: want sy is een *Actus*, een wercksaemheyt; maer niet altijt de selve in bysondere saken, en sulcks isset, datse noyt op-houdt, noch kan op-houden van dencken, en hier in wort een Geest alleen van een lichaem onderscheyden: dat heeft niet anders als breette, diepte, lenghte, en kan oock van sijn selven niet wercken, en daerom geen werckelijckheyt zijn, nochte de minste gedachte maecken &c. Antw: op het Nader-ber: p. 252.

Het geheel dispuyt komt hier voornamelijck op aen / om het wesentlijcke onderschept tusschen een Geest en lichaem aen te wijsen / en niemant van alle Philosophen / heeft dat soo geluckigh als Descartes uytgevonden / die

ons

ons toont/ dat het wesen van een lichaem alleenlijck in uyt-breydinge bestaet/ soo de Ziele in dencken / dat is gelijck te vooren is getoont / in verstaen/ willen / begeeren / overleggen enz. welcke alle besondere soorten van dencken en gedachten zijn ; gelijck geen lichaem onder onse gedachten en begrip kan komen / sonder eenige uyt-breydinge / soo oock geen Ziele buyten het begrip / van eenige van alle die soorten van gedachten. Of schoon dese of geene soorte van uytbreydinge wort wech genomen / nochtans daer blijft altijt uytbreydinge ; een ronde kloot wasch blijft een lichaem / of haer ronte verandert in vierkant / langh / breedt / hoeckigh / of in duysent-derley figuren ; soo oock de Ziele blijft een denckend wesen / schoon dat deselve van de eene particuliere gedachten en overlegginge tot een andere over gaet : en indien het wesen van de Ziele niet bestaet in gedachten / laet onse man bry Hulsius en alle de Berichters te hulpe nemen / en ons eens leeren waer in het wesen van de Ziele bestaet / en wat het is / het welcke het dencken in de Ziele voorgaet / haer subject en oorsaeck is / en nochtans geen dencken self is ; wat gelt het / sy sullen haer vinden verviert tot lichamelijcke gedachten van de Ziele / en seer licht te brengen zijn tot het gevoelen der Mennoniten , die drijven dat de Zielen na het afscheyden van de lichamen / slapen.

De Auteur die hy citeert / om dese stellingh soo hatelijck voor-gestelt / te bewijsen / is wederom Wittichius, die het voornaemste object van dese raserye is : die na sijn voor-geven seght / dat het weesen van de Ziel bestaet in een gedachte ; de plaetse daer uyt dese woorden zijn geruckt / is Theol. pacif. pag. 89. §. 121. Indien hy uyt dese plaetse hadde willen bewijsen / dat Wittichius van gevoelen was / dat de Ziele is een denckend wesen , dat was waerheyt : want dat toont hy daer in de voorgaende afdeelinge met de eyge woorden van Descartes , daer hy de Ziele noemt *substantia cogitans* ; en in dese afdeelinge / voorstellende de beschrijvinge Maresii , de Ziele noemende / een geestelijcke denckende selfstandigheyt , soo erkent hy die beschrijvinge / alleenlijck oordeelende / dat het woortje geestelijck daer niet van noden was / alsoo het noodwendigh in-gesloten is / in het woortje denckend , en belient derhalven dat de Ziele is een denckend wesen / en niet konnende wesen sonder gedachten / dat sy derhalven moet zijn *actuosa cogitatio* , een altijt werckende ofte werckfame gedachten / of dencken.

Indien onse man / als een eerlijck man en na conscientie / Wittichii gevoelen in het voorstellen en uyt-schrijven van die woorden / hadde willen voorstellen ; waerom het voorgaende uyt-gelaten ? waerom die tegen het ooghwit van den Auteur geciteert ? dewelcke is een ondersoeck of die gedachten / dewelcke oock genoemt worden een denckend wesen / of die oock een actio een werckinge genoemt konnen ofte mogen worden ; daer op seydt hy onder anderen : Alle gedachten kan genoemt worden een werckinge , voor soo veel de Ziele door de selve wort gewrocht , doch soo dat hy op een andere wijse wort bewrocht , door die goede gedachte , die hy tegenwoordigh heeft , als door een andere die hy te vooren heeft gehadt , blijvende echter altijdt de gedachte of het dencken , ofte onmiddelijcke bewustheyt van sijn self ; daer op den Auteur laet volgen de geciteerde woorden , *quæ propterea essentiam mentis constituit* , het welcke hy overset / nademael het wesen van de Ziel bestaet in een gedachte : ick laet hier wederom de Leeser van sijn trouwe oordeelen. Wittichius spreeckt

van het dencken / het wesentlijck dencken / onderscheyden van die bysondere gedachten / het welcke hy noemt een onmiddelijcke bewustheyt van sijn eygen self; onsen Advocaet set het over een gedachte / als of de Ziel maer was een vliegende en verby vliegende gedachte: Wittichius stelt dat de Ziele een denckend wesen is; soo het dit nu is / dat op de verbeurte van sijn professie niet geleert mach worden / soo overwege de Leeser of in desen de waerheyt niet van de Academie wort gebannen.

Dit geseyde is genoegh / om daer mede te doen verstuyven sijn andere citatien; de eerste uyt de 88. afdeelinge van Wittichii Theol. pacif. daer van getoont is / in wat sin Carthesius en de sijne seggen / en met waerheyt konnen seggen / dat al de nature en het weesen van de Ziele in enckele gedachte is gestelt, en die sulcks niet en doet, dat die noyt distincte concepten van Ziel en lichaem formeren. Wy seggen daer op alleen met Wittichius, soo sy dat konnen doen en ons beter konnen leeren, dat wy het met danckbaerheyt erkennen en aen-nemen sullen, Wittichii Theol. pacif. pag. 89. Wat hy verder van seecker dispuyt verhaelt / alsoo hy den Disputant niet noemt / om niet nagesien of na-gesocht te worden / soo is hy niet te geloven; in alle gevallen / sal al weder op de selve voet gevat moeten worden / en wy afwachten of hy dat voor een dwalinge sal derven uyt de Schoolen en Academie bannen.

Het tweede in dese derthiende stellinge aen te mercken / dat is dit; dat de Ziele wech-genomen zijnde, de menschen nochtans soude konnen leven en beweeght worden.

Hier wort gestelt een lichaem sonder redelijcke Ziele, die door de Doodt daer uyt verhuyst moet zijn, en geseght dat evenwel de mensch noch soude konnen leven en beweeght worden: het was wel de pijne waert geweest / dat sy hadden uyt-gedruckt wat soorten van beweginge dat het zijn / die sulcke doode lichamen of menschen konnen doen / of sy konnen niet alleen gaen en staen / maer oock eeten / drincken en vrolijck zijn? of sy oock konnen spreecken en philosopheren? Is het niet even of men dese Professoren die dit tot laste wort geleght / voor de grootste narren van de Weerelt / voor al de Weerelt wilde uytmaecken; maer wie sou het geloven / soo men niet met eyge oogen sagh / dat de Heeren Curateuren, beschuldigingen van sulcke enorme sotheden / hebben willen aen-nemen / sonder de beschuldighden of ten minsten gesuspecteerden eens ter verantwoordinge / gehoor te willen geven?

Wie heeft oyt geseydt / dat een mensch de redelijcke Ziele van hem wech-genomen zijnde / het welcke de Doodt vast stelt / heeft geleeft? dat is so veel als of men stelden / dat een Doodt mensch leefde: het welcke een loutere contradictie is. Wie heeft oyt geleert dat iemant een mensch is sonder Ziele? daer Ziel en lichaem met malkanderen vereenight zijnde / een mensch uyt maeckt.

Wittichius evenwel / die heeft het al wederom gedaen; en beschuldight men hem van dese sotterny / doch die man is te wijs / om sulcke dwaesheden te drijven / en derhalven de vuyligheyt van onsen Advocaet / sal al wederom hier blijcken. Siet het / seydt hy in Theol. pacif. p. 118. en p. 119. soo men het daer sien sal / soo moet het oock daer zijn: evenwel ick kan het daer niet sien / hy diende ons sijn Bril te leenen / daer de Berichters soo van roemen;

of

of het misschien aen mijn oogen schort / geef ick het oordeel aen den Leeser over ; soo spreeckt dan Wittichius na sijn eygen seggen.

Dat alleen volght uyt het gevoelen van Descartes, en het onse, dat in het menschelijcke lichaem, in het welcke de beweginge des bloets, en der geesten, nevens andere voorname deelen NB. wel gedisponeert zijn, soo dat het NB. in sich selven levende is, alle lichamelijcke bewegingen konnen geoeffent worden, schoon het geen redelijcke Ziele en heeft.

En pag. 118. Het leven des lichaems bestaet in de beweginge des bloets, en der geesten; maer het leven der Ziele in de gedachten.

Vergelijckt nu eens het bewijs / met dese derthiende stellinge ; de stellinge stelt dat de mensch kan leven / wanneer de redelijck Ziele wech-genomen is ; 't welck immers soo veel te seggen is / wanneer het lichaem Doodt is. Maer Wittichius spreeckt van een lichaem / in het welcke de beweginge des bloets en der Geesten / nevens andere voorname deelen wel gedisponeert zijn / soo dat het in sich selven levende is / het welck volgens de wetten der nature niet geschieden kan / wanneer de redelijcke Ziele van haer is genomen: wat lijckt dit malkanderen ? te meer / dewijle Wittichius in de selve plaets uytdruckelijck en volmondighlijck getuyght. Niemant van de onse heeft oyt geseydt, dat een mensche levende werckinge kan doen, na dat de Ziele van het lichaem afgescheyden is. 't Welck immers regel aengaet tegen dese stellinge ; en wederom: Niemant heeft oyt geseght, dat het lichaem levendigh blijft na de Doodt.

Wittichius maeckt alleen onderschept tusschen tweederhande leven / het welcke in den mensche is te vinden ; het eerste afvloeyende van de redelijcke Ziele / bestaende in redelijcke actien: het andere lichamelijck zijnde / vloeyt af van de ordentelijcke beweginge van het bloet / en van haer geesten in haer vaten. Hy merckt aen dat dese twee vereenight zijnde / een mensch uytmaecken ; hy toont dat die twee soorten van levens / niet als van een oorsaeck afhangende / oock niet onder een gemenght moeten worden / en derhalven dat die lichamelijcke actien niet eygentlijck afvloeyen van de Ziele ; en so spreeckt hy met Godts Woort / dewelcke getuyght dat de Ziele van alle vleesch is sijn bloedt Levit. 17. 14. En soo dit niet soo moet begrepen worden / wilde ick wel van onsen grooten Rabbi leeren / hoe dat de menschen kan sterven ; indien ons leven enckel hanght aen de redelijcke Ziele / hoe komt het / dat daer de Ziele soo graegh sou blijven in het lichaem / en het leven daer doen blijven / dat echter de Doodt tegen wil en danck der selve daer in komt dringen ? geeft oock de redelijcke Ziele sijn kracht en bevel aen alle die naturelijcke functien / de omlopinge des bloedts / de concoctie in de maegh enz. die ons de dagelijckse bevindinge leert / dat de selve buyten onse kennisse geschieden / en dickwils heel anders als de Ziele wenscht ; waer komt doch die werckinge van daen / sooder niet is een natuurlijcke Ziele / die dat lichaem volgens de wetten der natuur beweeght ? dit hebben voor Wittichius meer andere soo Philosophen als Doctoren so gevadt / en daerom oock niet nieuws veel min een gevaerlijcke nieuwigheyt.

De veerthiende stellinge is dese: Dat de nature van de menschen alleen maer in gedachten bestaet.

Tot hier toe ontrent in de verhandelinge van dese extracten gekomen

zijnde /

zijnde/ zijn in het licht gekomen die geleerde en krachtigh overtuygende Consideratien van de Heer Professor Heydanus, over het geene onlanghs in de Academie van Leyden voorgevallen is/ daer de onrechtmatige procedúren van de Heeren Curateuren, en de vuyl en valsheyt van dese extracten soo levendigh vertoont/ en soo krachtigh worden wederleght/ dat het de Son een lampe was aensteecken/ dese Articulen op nieuw te willen wederleggen: ick sal derhalven de overige stellingen maer overloopse wijse aenraecken/ en alleen maer voor de Weerelt de onbeschaemde stoutigheyt van onsen Advocaet ontdecken; de verhandelinge van de saecke self/ in die heerlijcke en onverbeterlijcke deductie van de Heer Heydanus latende berusten.

Den Auteur dan die onsen man citeert/ is Descartes: Maer hy moest bewijsen dat dese stellinge eenige Jaren herwaerts in de Academie van Leyden is gedoceert; 't welck immers door de Heeren Professoren alleen geschieden kan/ ofte ten minste door eenigen die van de Heeren Curatoren; *jus legendi & disputandi*, recht om te mogen lesen en disputeren bekomen hebben; is nu Descartes onder dat getal/die over veel Jaren/ van de Koningin Christina, om sijn weergalose geleertheyt en verstandt in Sweden ontboden zijnde/ daer is overleden? Dit is een schoone demonstratie/ daer Euclides de muts voor af sou lichten. Te Leyden is geleert/ dat de nature van de menschen alleen maer in gedachten bestaet: bewijs daer van; Descartes die noyt te Leyden heeft geleert/ die over veel Jaren in Sweden is gestorven/ die heeft dit geschreven princ. pag. 3. Isser dan noch eer noch schaemte meer in dese mensch te vinden? behoorden de Heeren Curateuren haer niet gevoeligh te vertonen ontrent desen schrijver/ die soo sottelijck en spottelijck dese stellingen verdedight/ even als of hy met voor-bedachte raedt/ quansuys haer verdedigende/ haer voor de Weerelt ten toon wilde stellen. Maer schoon Descartes self dat niet tot Leyden heeft geleert: 't Is bekent; daer zijn verscheyde Carthesiaensche Professoren/ die hebben derhalven buyten twijffel dat geleert; was dat buyten twijffel? het moeste aengewesen worden/ door wie/ waer/ en wanneer; was dat mogelijck/ onsen Advocaet en sou dat niet verswegen hebben. Of sou dit wel wederom een goet gevolgh zijn? Descartes is van dat of dat gevoelen; ergo/ oock alle Carthesianen zijn van het selve gevoelen? Leert ons niet de dagelijckse bevindinge/ dat iemant wel een Leeraer in het gemeen en sijn voornaemste gronden volght/ dat hy echter op alle particuliere gevoelen geen amen seggen sal; het loopt al te vlack tegen de gronden van Descartes aen/ soo pedants *jurare in verba magistri*. Soude ick niet op de selfde grondt mogen besluyten/ dat onsen Advocaet, dat Hulsius, dat Spanheym &c. die haer roem daer in stellen/ dat sy Aristotelici zijn; dat sy ontkennen de Scheppinge der Weerelt/ de onsterffelijckheyt der Zielen/ de eenheyt van het Goddelijcke wesen enz. om dat haer meester Aristoteles dat heeft ontkent: Maer neemt/ men stonde toe de Carthesiaense Professoren; ware het eens in desen met Descartes? moest echter niet bewesen worden/ dat dese stellinge door haer op de Academie was geventileert? Het geene dat men wel gevoelt en van welckers waerheyt datmen in sijn gemoedt is overtuyght/ is niet altijdt/ of tijdigh of nodigh om van stonden aen voort-geset/ en alsoo dat goede saedt door de doornen/ (van voor dese tijt ongeneeselijcke prejudicien,) verstickt

te

te laten worden; alle dingen zijn mijn geoorloft, seyde Paulus 1 Cor. 10. 23. maer alle dingen zijn niet oorbaer; alle dingen zijn my geoorloft, maer alle dingen stichten niet. Hy moeste dan bewijsen dat dese stellinge te Leyden is geleert; en daer van de woorden / de Auteuren / de Schriften en haere pagien aenwijsen / gelijck hy met so grooten valsheyt als onbeschaemtheyt roemt p. 41. dat hy heeft gedaen.

En wat aengaet de plaetse selve die hier wort geciteert / daer is wederom het oude bedrogh in te sien: want daer Descartes spreeckt alleen van de Ziele en van haer nature / dat die alleen maer in dencken bestaet / gelijck dat inde plaets gesien kan worden / en dat breder door de Heer Heydanus is vertoont; soo wort dit van onsen man / de nature van de geheele mensch / die uyt lichaem en Ziel bestaet / toe-geschreven; ô valsheyt!

De vijfthiende positie: Dat des menschen wil, vry en onbepaelt is, en ten aensien van de voor-werpen, soo wel oneyndigh als de wille Godts.

Dit seydt onse man / is de leeringe van Descartes en sijn navolgers: hier schuymt hy driesins sijn eyge schande op. 1. Dat hy wederom Descartes aentreckt om te bewijsen dat dese stellinge / eenige Jaren herwaerts op de Academie is geleert; 't welck immers gantsch niet sluyt / als om sich self onder het getal van Falsarissen te sluyten. 2. Dat hy Descartes navolgers derft noemen / en ondertusschen daer het alleen op aenkomt / niet machtigh is een eenige op de Academie te noemen; soo dat hy hier is een valsche aen-klager van sijn Broederen / het welcke waerlijck een bedroefde name is; Openb. cap. 12. vers 10.

3. Hy verminckt al wederom de woorden van Descartes: dewelcke na sijn oversettinge princ. pag. 9. dese zijn. Het begrip des verstandts is seer bepaelt; maer de wille kan eeniger mate oneyndigh geseght worden / vermits wy nooyt iets bemercken / het welcke het object / ofte voorwerp van eens anders wille / ja self van de oneyndige wille die in Godt is / zijn kan; of onse wil kan sich daer toe uyt-strecken.

De stellinge siet de Leser wel dat twee-ledich is. 1. Dat de wille absoluyt vry is. 2. Dat sy ten aensien van de voorwerpen / soo wel oneyndigh is als de wille Godts.

Van het eerste wort in dese plaetse niet een woort gerept; een onwedersprekelijck bewijs / dat het hem aen bewijs manckeert / dat hy sijn belofte niet machtigh is te voldoen / en valschelijck in het eynde roemt / dat hy alles heeft bewesen.

Het tweede belangende / seydt Descartes, dat de wil kan eeniger mate oneyndigh geseght worden; is dan nu eeniger mate oneyndigh? even soo veel / als / soo wel oneyndigh te wesen als de wille Godts; de Leeser oordeele hier van: en hoe dit kan / en sonder aenstoot mach en moet begrepen worden; vertoont den Heer Heydanus seer klaer en krachtigh p. 109.

De sesthiende stellinge: dat Godt sou konnen bedriegen indien hy wilde.

Dese stellinge staet voor de reeckeninge van de Heer Wolzogen, tegenwoordigh Predikant in de Waalsche Kerck / en Professor in de Hooge Schole tot Amsteldam; doch Predikant en Professor tot Uytrecht, doen dit door hem geschreven is.

Hier openbaert sich wederom een schandelijcke onbeschaemtheyt / en dat veel-

veelsins: 1. Soo raeckt dit wederom de Professoren nochte de Academie van Leyden niet; wat iemant ofschrijft of leert / die buyten deselve leeft / en derhalven haere wetten is ontwassen; of hy moest bewijsen / dat die selfde stellinge mede tot Leyden is gedreven / het welcke onsen Advocaet / noch toont noch toonen kan. 2. 't Is immers bekent / dat Wolzogen na dit schrijven / en na dat hy over dese stellingen door den scheursiecken Labadie, soo lelijck was uyt-gemaeckt / tot de Professie in de Theol. tot Leyden, door meest de selfde Curateuren is beroepen; was dat doen ter tijdt een dwalinge die depor-tement verdienden? en beroeptmen sulck een dwael-geest tot soodanige Pro-fessie? 3. Onsen Advocaet weet seer wel / dat de Heer Wolzogen in dit ge-voelen soo als hy het geschreven / gedreven en verdedight heeft / is gerecht-veerdight tegen Labadie, door de Walsche Synode gehouden tot Naerden, gelijck kan blijcken uyt de eyge woorden van het slot-vonnis / hier over door het gemelte Synode geveld: want wort daer in verhaelt / het rapport van de Kercken van Breda en Delft, gecommitteert om het Boeck van Wolzogen, het welcke swaerlijck door Labadie van veele dwalingen en ketteryen was be-schuldight / te examineren; dat sy NB. niet hadden in het selve gevonden ee-nige heterodoxie. Maer Labadie met de zijne hier mede niet te vreden zijnde / en eyschende andere gedeputeerden / heeft de Synode om (gelijck sy spreeckt) haer de mate vol te meten, gedeputeert de Heeren Gallé, Bruyn, en Sourin, dewelcken rapporteerden dat sy de remarques van Labadie, tegen het Schrift van Wolzogen, naukeurigh overwogen hadden, en eenparighlijck verklaerden, de selve ongegrondt te zijn; en niet te bewijsen, eenigh punt van de ingebrachte beschuldigingh. Maer Labadie met de sijnen noch niet wesende vergenoeght / is hem toe-gestaen / hier over in conferentie voor de volle Synode, met de Heer Wolzogen te mogen komen; het welcke geschiet / en daer mede twee sessien zijnde door-gebracht / heeft eyndelijck de Synode dit vonnisse geveldt. De Vergaderinge heeft na rijpe overweginge, geoordeelt over de punten der be-schuldigingh, dat het soo verre daer van daen is, dat de Heer de Labadie en sijn Kerck, eenige rechtvaerdige reden soude hebben, om het Boeck van de Heer Wolzogen van de voorgemelte dwalinge te beschuldigen, dat sy eenparighlijck verklaert, het selve, sonder eenige uyt te sonderen, rechtmatigh te zijn; is dit nu sulcken dwalinge die deportement verdient? soo wordt hier de heele Sy-node in Wolzogen veroordeelt / en alle de Leden van de selve / haere respecti-ve diensten onwaerdigh geoordeelt. 4. Onsen Advocaet weet seer wel / dat Hulsius sijn groote vrient / doenmaels præses van die vergaderinge / met welcke hy sijn grootste secreten gemeen heeft / dat die doen heeft geyvert voor Wolzogen; en gelijck ick wel bericht ben / dit gevoelen voor seer orthodox erkent en aengenomen; of was dat *in isto tempore*, en woep doen de wint wat uyt een andere hoeck? maer dat is niet de waerheyt / maer de tijdt ten dienst te staen / en niet Christi, maer sijn eyge interesse soecken. 5. Onsen man weet immers wel / dat dese saecke soo menighmael is op de toets geweest / soo krachtigh is verdedight / en getoont dat noch Godts heyligheyt noch Godts macht / hier door in het minste niet vermindert wort; terwijl dat den Auteur met een adem getuyght / dat Godt niet kan willen, bedriegen, om dat dat tegen sijn Heyligheyt aenloopen soude: sulcke conditionele stellinge seydt Marezius self, die gaen vast; niemant sal of kan dat tegenspreecken, fascic.

Myrrhæ.

Myrrhæ. pag. 85. hy weet wat dat tot verklaringe daer van is geſchreven/ door Allinga ſedig: Verded. pag. 34 daer hy onder anderen ſeer geleerdelijck bewijſt/ dat de wille Godts is de wortel van alle mogelijckheyt en onmogelijckheyt; en derhalven die na die grond ſal ſpreecken, moet oock ſeggen, Godt kan alles dat hy wil, en by gevolgh, Godt kan bedriegen ſoo hy wil, dat dit nu niet en geſchiet; waer komt doch dit van daen? van de wille Godts, om dat hy niet en wil; en waerom wil hy niet? om dat hy dat niet willen kan; en dat alleenlijck wegens de heyligheyt en volmaecktheyt van ſijn wil: hy bewijſt dat dit niet nieuw is/ maer van Urſinem Tom. 2. operum. pag. 778. geſchreven; als mede van Marezius mantiſſa ad facic. pag. 179. quæſt. 6. Siet oock Allinga Bedenck. pag. 31. het was eenighſins onſe man te vergeven/ indien hier niet tegen was geſchreven/ de waerheyt niet opgeheldert/ en van alle miſt van dwalinge bevrijdt; maer nu ſoo tegen ſijn weten en geweten aen te gaen/ hoe is dat van een ſchandelijcke onbeſchaemtheyt te verſchoonen?

De ſeventhiende ſtellinge is: Dat wy macht hebben om ons te wachten dat wy noyt dwalen, en dat de dwalinge maer in de wil beſtaet.

Deſe ſtellinge is wederom twee-ledich. 1. Beſtaet daer in/ dat een menſche ſoodanigen macht ſou hebben/ om ſich van alle dwalingen te wachten: 2. Dat de dwalinge maer in de wil beſtaet.

De eerſte ſtellinge die op Wittichius rekeninge ſtaet/ is daer toe ingeſtelt; om deſelve voor de Weerelt als ſchuldigh/ niet alleen aen Arminiaenſche dwalingen/ maer ſelf grove Pelagiaenſche ketterye ſwart te maecken: gelijck die opper-baes in het laſteren en beſchuldigen van ſijn Broederen; Mareſius, volmondigh doet/ in ſijn Indicul: Controverſ: quæſt. 9.

Onſe man weet ſoo wel/ dat Wittichius hier ſoo ſuyver is als eenigh Theologant; niet gemeens/noch met Arminius, noch Pelagius en heeft; en dat hy in deſe/ de Leere der waerheyt krachtiger vaſt ſtelt/ als oyt door hem en door de ſijnen is geſchiet; en evenwel: dit moetmen daer ſoo ten toon ſtellen voor de oogen van de Weerelt; hoe wel ſou hy te vreden zijn/ indien met ſijn Schriften of gevoelen ſo wiert gehandelt: maer hy ſie toe/ die ſoo ſchandelijck vertreedt die gulde regel van de Zalighmaker/ alle dingen dan dat ghy wilt, dat u de menſchen ſullen doen, doet ghy hen oock alſo: dat hy niet met Adonibeſeck ſal moeten ſeggen/ gelijck als ick gedaen hebbe, ſoo heeft my Godt vergolden, Richt. 1. 7.

Maer laet ons de woorden Wittichii die hier worden aengetrocken/ eens beſchouwen; en in de ſelve de gewoonelijcke bittere ontrouw/ van onſen Advocaet.

Dit ſeydt hy is de Leere van Cartheſius en ſijne navolgers, leeſt medit. 4. pag. 25. geciteert door Wittich: Theol. pacif. pag. 24. Ick bevinde in my een ſeeckere macht om te oordeelen, dewelcke ick gelijck oock andere dingen, van Godt gekregen hebbe; en alſoo hy my niet en wil bedriegen, ſoo en heeft hy my voorwaer deſe macht niet gegeven, (indien ickſe recht gebruycke,) dat ick oyt ſoude konnen dwalen, ſoo dickwils, als ick mijn wille in het oordeelen bedwinge, dat ſy tot die dingen alleen ſich uyt-ſtrecken, die haer van het verſtant, klaerlijck en diſtinctelijck worden voor-geſtelt, ſo en is 't niet mogelijck dat ick ſoude dwalen.

1, Soo heeft onſen man wel geweten/ dat Wittichius heeft geklaeght over

de bitterheyt van Marezius, die dese stellinge / die alleen maer siet op de kennisse van Philosophische saecken / en die waerheden die door het licht der nature te bekomen zijn / uyt gaet recken self tot de practijcke van ons leven / en in onse geestelijcke wandelingh met Godt / 't welck soo niet een schandelijcke verdraeyinge van woorden is / so sullen wy verwachten wat voor een nieuwe naem / in de genoemde oude rechtsinnige Theol: van dit volck / dit bekomen sal.

Soo spreeckt Wittichius.

Hy, te weeten Marezius, uyt wiens Schriften de Berichters al haer gal gesogen/en op welckers Bericht de Curateuren, na allen schijn sonder ondersoeck van saecken / dese 20 Articulen hebben gesmeedt: Schrijft my toe, dat ick in het gemeen, en NB. sonder eenige bepalinge stelle, dat wy in ons selven, die vryheyt en die faculteyt bevinden, waer door wy ons altijdt konnen af-houden, van te geloven die dingen, die niet vast en seecker zijn; en derhalven, dat wy ons konnen wachten, dat wy noyt en dwalen, en over sulcks oock noyt en sondigen, daer in dat hy my dan wederom verongelijckt: dewijle ick uytdruckelijck Theol. pacif. §. 41. die vryheyt bepael, en verstaen, van de kennisse van de Philosophische saecken, en vertoon dat die woorden van Descartes princ. 1. §. 6. verstaen moeten worden, na de voorgestelde materie van welcke dat daer gehandelt wort, so dat die stellinge geen andere bepalinge van noden heeft.

2. Onsen man weet oock seer wel / hoe dese saecke is verdedight door de Tegen-berichter pag. 380. 381. daer wy hem hooren seggen / getoont hebbende dat de Aristotelici, hoedanigh de Berichters zijn onderscheyden in de Ziele / haere selfstandigheyt en faculteyten van haere werckingen.

Al heeft iemant de faculteyt om niet te dwalen, soo volght daerom niet dat hy heeft de uytwerckinge, en het gebruyck van die faculteyt en macht, soodanigh, dat hy noyt en dwaelt; en dit komt voort uyt de verdorventheyt des menschen, die hem van nature aengeboren is.

En voorder gestelt hebbende de woorden van Descartes, gaet hy voort en seydt: sien de Berichters op die woorden, soo vertoonen sy wederom een lasterlijcke ontrouw, en nemen wech alles wat in haere aenmerckinge voortkomt: want wat quaedt steeckt hier in, dat een redelijck mensche (niet een natuurlijcke mensche, dat is een mensche by haer, die geheel bedorven is, en na sijn verdorventheyt oordeelt) redenerende na de rechte reden, en soo langh hy daer na oordeelt, belijdende de selve na de ordre na welcke dat Godt wil dat wy sullen oordeelen, niet en dwaelt noch dwalen kan.

En wederom dese stellingh zijnde voor-gestelt, seggen sy. Dit is dubbelsinnigh; verstaen sy daer door een macht om niet te sondigen, dat is bequaemheyt en vermogen, om sich te wachten van sondigen, soo is haer gevolch onwaerachtigh, en haer ongerijmtheyt die sy hier uyt trecken, enckel laster; want dan trecken sy de woorden Carthesii en Wittichii buyten sijn ooghmerck: maer nemen sy het alleen voor een macht die NB. wel gebruyckt zijnde voor het sondigen een mensche bevrijdt, soo seggen sy niets; want NB. het wel gebruycken van die macht, heeft de mensch verlooren door de sonde, en de natuurlijcke verdorventheyt. Tegen-bericht pag. 385. 386. De Leeser oordeele nu self / de saecke soo zijnde uyt-gebreydt / en dit

zijnde het ooghwit beyde van Descartes en Wittichius; wat dwalinge steeckt daer in? en is het wel te dencken/ dat de Curateuren soo gesonden gevoelen hebben willen met de geenen die de selve leerden/ van haer Academie bannen? die lust heeft om dese saecke krachtigh te sien uytgebreydt/ die overwege de Consideratien hier over van de Heer Heydanus pag. 113. 114. &c. daer hy onder andere dese opmerckelijcke woorden vinden sal: wie derft ontkennen, dat wy van Godt een macht om te oordeelen ontfangen hebben? wie soude durven seggen, dat wy oock dan, wanneer wy dese macht wel gebruycken, konnen dwalen? wy dwalen wanneer wy dese macht niet recht gebruycken, dat is, wanneer wy ons oordeel vellen over dingen, die wy niet en verstaen, als wy dit doen, konnen wy niet alleen dwalen, maer wy dwalen dan wel seeckerlijck: maer indien wy oock konnen dwalen, als wy dese macht wel gebruycken, soo isser immers niet voor ons overigh, als altijts te dwalen.

Wat nu het tweede deel van dese stellinge belanght/ namelijck: dat de dwalinge maer in de wil bestaet; daer is immers niet een letter van in dese aengetoge plaets te vinden/ en derhalven laet hy dese saecke onbewesen sacken/ en evenwel van beyde derft hy seggen/ dit is de Leere van Carthesius en de sijnen; en dat bewijst hy met een plaets daer van het laetste/ het minste gewach niet wort gemaeckt/ en is dit bewijs niet een hayr krachtiger als dat die Roomsche Paus/ uyt Gen. 1. 16. Godt maeckten die twee groote lichten/ namelijck Son en Maen/ bewees dat de Paus boven de Keyser was.

Het achtiende is: Datmen van alle dingen, oock van het weesen Godts moet twijffelen, soo datmen die dingen daer men aen twijffelt voor valsch houdt.

Dese stellinge soo als sy daer te pronck staen/ is een enckeld Atheistis monster/ die noyt uyt het hert/ de mondt/ de penne van een Christen schrijver is gevloeyt; soo ick moet twijffelen oock aen Godts wesen of daer is een Godt/ en dat ick de dingen daer ick aen twijffele voor valsch moet houden/ soo gaept het als een oven/ dat ick dan voor valsch moet houden datter is een Godt: ô grouwel! en dit sou op de Academie van Leyden geleert worden/ en sulcke Godt-vergete Leeraers souden door de Curateuren geleden worden/ en maer verboden/ dit quaedt niet meer te doen; is dat niet wel *curare Academiam*? maer indien dit eerlijcke en Godt-vreesende mannen te laste wort gelecht/ sonder ondersoeckinge of de saecke waer of leugen is/ sonder haer oyt of oyt daer over gewaerschuwt te hebben/ sonder haere ontschuldigingh te willen hooren: is dat niet de onbillickheyt self? of missehien D. Lantman (Predikant in den Hage) daer billickheyt in sal konnen sien/ om dat het met sijn gedachten accordeert/ die al over langh sich heeft ontvallen laten/ datmen met die menschen niet moet disputeren, maer haer alleen reglementen voor de neus leggen: soo soecktmen de geregeltheyt in het midden van de ongeregeltheyt.

Dat of onsen Advocaet, of Hulsius in sijn vergiftige Spinne-web, met dese stellinge de Carthesianen beswaerden/ dat was niet wonder: want het vat kan niet anders uyt-geven als het in heeft/ en een soete stroom van en Marawell te verwachten/ is de dwaesheyt self: maer dat de Heeren Curateuren, haer selve soo laten vervoeren/ dat sy als kinderen na spreecken/ dat haer voor gesproken wort/ is niet te begrijpen of daer moet wat anders achter schuy-

schuylen / dat noch wy / noch onse partijen niet begrijpen / en daer ontrent de gedachten bepliger als de woorden zijn. Dit derven wy volmondigh seggen / dat noyt Christen Leeraer soo gesprooocken of geschreven heeft; doet daer by dat wy niet anders konnen sien / of daer doet sich op een merckelijcke tegenstrijdt / tusschen dese en de volgende stellingh: hier salmen leeren datmen moet twijffelen van het wesen Godts / en daer dat wy geloven moeten een denckbeelt Godts in ons te hebben / die volkomelijck Godts wesen uytdruckt; hoe kan dit met die twijffelinge bestaen? voorwaer de Curateuren moeten haere Professoren wel voor onwetende bloeden aensien / die sulcke ongerijmde gedachten haer opdichten.

Evenwel onsen Advocaet / (die geen kooren van de meulen wijst,) derft het opnemen / en sal toonen / dat het te Leyden van tijdt tot tijdt geleert is: maer hoe en door wie? Door Descartes en sijne navolgers.

Descartes is soo veel Jaren doodt / en noyt Professor op de Leydsche Universiteyt geweest / gelijck oock te vooren aengewesen is: ergo / dit kan door sijn getuygenisse niet bewesen worden / soo moet het door anderen geschieden. Onsen man spreeckt hier van twijffelingen / maer sal door dit sijn doen / gelijck my / soo oock den Leeser buyten twijffel een noodsaeckelijckheyt op-leggen / om te twijffelen of hy eenige conscientie heeft / daer hy weet wat over die saecke / en wat tot verklaringe van de selve geschreven en gewreven is / dat hy noch soo onbeschaemt is / even als offer noyt dies-aengaende letter op pampier en was gestelt / dit getuygenisse uyt Descartes voor den dagh derft brengen. Hy weet immers 1. dat Descartes rondelijck betuyght / dat hier niet gesien wort op het leven en handel ofte wandel van den mensch / even of dat wiert vast gestelt / dat een mensch mocht ja moest om Godtsaligh te leven / twijffelen of daer was een Godt: want wanneer sijn vyanden hem by sijn leven als nu noch na sijn doodt beschuldighden met dese grouwel / so antwoort hy *in notis ad program*: pag. 189. ick hebbe noyt geleert datmen van alle dingen moet twijffelen, welcke saecke my van sommige lasteraers worden te last gelecht; en hy wijst daer breder aen / hoe qualijck hem dat uyt eenige plaetsen sijner schriften wort na-geduydt / *in obt. & resp. sept.* pag. 83. noemt hy die twijffelingen *metaphysicam & hyperbolicam*, en geensins over te brengen tot de practijcke van het leven; en *sept. resp.* seght hy duydelijck, dat hy van dese twijffelinge uytgesondert heeft, en uytsondert al dat tot de godtvruchtigheyt en de seden behoort. 2. Hy weet dat Descartes door twijffelen niet anders en verstaet / als opschortinge van sijn oordeel / tot datmen seeckere gronden uyt-gevonden heeft / om de waerheyt toe te stemmen. Of wilmen nu de menschen doen geloven sonder fundament / of uyt hooren seggen / gelijck de Sociniaense Oostorod seyde van de kennisse Godts / dat men die uyt hooren seggen hadt / of gelijck de Papisten geloven / alleen om dat het de Kerck gelooft: Sal ick de aller importantste waerheyt geloven moeten sonder fundament? soo neen / soo moet ick immers mijn oordeel ontrent de selve soo langh op-schorten / tot dat ick van die waerheyt / of uyt de nature of Schrift ben overtuyght; hy weet wel dat dese saecke genoeghsaem is uyt-gedisputeert / tusschen Allinga en Witzius, de laetste tegenwoordigh Professor Theol. tot Franeker, als dewelcke daer in accorderende / met Allinga heeft geoordeelt / datmen geen saecke van gewicht sonder grondt moet toe-stemmen, allerminst in 't Goddelijcke: segh dit

dit slechts, en datelijck sullen wy het eens, en het plydoy ten eynde zijn. Witz: aenstoot: nieuw: pag. 26. Daer op Allinga dit antwoort heeft gevoeght/ dit seggen wy duydelijck eerw: man, leest onse verdedigingh pag. 15. 16. 17. en ghy sult het menighmael vinden. 3. Hy weet wel dat Descartes handelt en spreeckt niet van de practijck des levens/ wat datmen daer ontrent doen of laten moet; maer alleen van het middel/ het welcke een Philosooph/ als een Philosooph van noden hadt/ om seeckerheyt van kennisse van alle dingen te bekomen. 4. Hy weet wel dat het soo verre daer van daen is/ dat Descartes dese twijffelinge sou leeren/ dat hy het wesen en de existentie Godts/ boven allen krachtelijck bewijst/ en tot een grondt van sijn gantsche Philosophie heeft geleght/ en deselve daerom de eerste en voornaemste waerheyt noemt. 5. Hy weet wel/ dat Descartes disputerende tegen een Scepticus, die waerlijck leerden twijffelen van alles/ sijn beste doet om deselve/ uyt sijn eyge gronden en twijffelinge krachtigh t'overtuygen; hy voert dan een Scepticum in/ doet sich op als twijffelende van alles/ en besluyt endelijck daer uyt/ dat'er iet seeckers is/ waer op men voort kan gaen/ tot onderscheydinge van andere waerheden/ dit hadt hy uyt Tim: Verin: Bedenck: pag. 50. konnen leeren. 6. Hy weet dat niemant grooter vyant van twijffelinge als Descartes is geweest/ als wiens Philosophie genoeghsaem op demonstratien gegront-vest is. 7. Soo weet hy het oock wel/ soo hy het weeten wil/ dat hy Descartes kracht en gewelt aen doet/ hem met dese stellinge/ die in een loutere contradictie bestaet/ so als de letter luydt/ te beswaren: want daer Descartes door twijffelen verstaet het opschorten van sijn oordeel/ en geen oordeel vellen/ daer is immers na de gemeene tael voor valsch houden/ sijn oordeel vellen/ en een uytspraeck doen en een saeck veroordelen; 't welck te gelijck is ja en neen: soo onnosel was in de oogen van dese menschen die schrandere Descartes.

Maer laet ons eens de plaetse self besien: leest seydt hy sijn princ. p. 1. en 2. Alsoo wy door veel voor-oordelen, van de kennisse der waerheyt worden afgeleydt, soo en schijnt'er anders geen middel te zijn, om van de selven verlost te worden, als dat wy eens in ons leven ons bevlijtigen, om aen alle dingen te twijffelen, daer wy de minste suspicie hebben van onseeckerheyt; ja is oock dienstigh dat wy die dingen daer wy aen twijffelen, voor valsch houden, om alsoo dies te klaerder uyt te vinden, 't geene seecker is en licht om te verstaen. Over sulcks verwerpende alle die dingen daer wy eenighsins aen konnen twijffelen, en de selve voor valsch opnemende, soo supponeren wy lichtelijck, dat'er geen Godt en is, geen Hemel, geen lichamen; oock dat wy noch handen, noch voeten, noch een lichaem hebben.

Siet nu hier Leeser of dese woorden/ dit uyt en mede brengen dat in dese stellinge soo hatelijck is voor gestelt: want het Artikel spreeckt sonder eenige bepalinge van tijdt; men moet van alles twijffelen. Descartes bepaelt het en seydt eenmael in sijn leven. Het Artikel spreeckt even als of het de mensche wilden in twijffelinge houden: Descartes om de selve uyt het war-garen van alle twijffelingen te ontwarren. Het Artikel spreeckt van twijffelen van alles: Descartes spreeckt van soodanige dingen daer men eenighsins aen kan twijffelen. Het Artikel spreeckt soo dat niemant dat anders kan opnemen/ dan dat die twijffelinge altijt en ontrent alle dingen plaetse hebben moet/ en

over sulcks mede in de practijcke van ons leven / 't welck waerlijck de open-deure tot Atheisterye was. Descartes sluyt dit wel expressselijck van de practijck van ons leven uyt: want seydt hy in even de volgende woorden die onse man listelijck uyt laet, om sijn laster wat meerder schijn te geven, dese twijffelinge is alleen tot de beschouwinge of ondersoeck der waerheyt te bepalen; daer van hy dese reden geeft / om dat in de practijcke van ons leven, de occasie om wat te doen verlopen soude en passeren, eer wy van onse twijffelingen ontlast souden zijn. Ende dit deel besluytende / soo seydt hy §. 76. Boven al moeten wy onse memorie als een voornaemste regel indrucken, dat die dingen die van Godt ons geopenbaert zijn, datmen deselve, als de allerseeckerste geloven moet &c. wat gemeynschap heeft dit met dese stellinge? Die nu de saecke self / krachtigh en gantsch ernsthaftigh wil sien gededuceert / leese Heydanus Consider: pag. 116. &c.

Dit dan gelijck aengewesen is / uyt Descartes voor-gestelt / en kan de Professoren van Leyden niet beswaren / als dewelcke Descartes niet en zijn / of men moest bewijsen / dat sy het selve openbaerlijck geleert en haere discipulen hadden in-geplant; en daerom tracht oock onsen man dit te doen / maer hoe ellendigh / daer hy belooft Auteurs, Boeck, en pagien te noemen, daer komt hy alleen te voorschijn met een dispuyt / gehouden den 6 Juny 1671. maer dewijle hy den Auteur noch het dispuyt niet noemt / waer van dat het is geweest / soo snijdt hy ons de wegh af / en neemt ons de moeyte wech / om sijn gewoonelijcke buyligheyt te ontdecken.

De negenthiende stellinge is: Dat wy een denckbeelt hebben van Godt, dat sijn weesen, soo als het in sijn selven is, uytdruckt.

1. Hier schijnt onsen Advocaet noch eenige schaemte overigh te hebben; want hy derst de stellingen van sijn Meesters niet voor-stellen / soo als sy in het Latijn zijn uyt-gedruckt: want het Latijnsche Artikel luydt aldus. *Homines habere ideam adæquatam de Deo.* Dit is niet te seggen / dat wy een denckbeelt hebben / dat Godts wesen soo als het is uytdruckt; maer dat het selve volkomelijck uytdruckt, eeven als of de swacke en onvolmaeckte mensch / de nature van de oneyndige en volmaeckte Godt / kan volkomelijck bevatten en begrijpen; wie heeft oyt sulcke onsinnigheyt geleert? Soo iets so loope dit rechtdraets aen tegen de gedachten die Descartes, van Godt en van sijn wesen heeft. Soo dit nu soo in de Academie gedreven is / soo moet men sien door wie? de Soon van Hulsius, heeft dit in een oppositie / in een dispuyt onder de Professor de Volder, sijn party soecken op te dringen / die het volmondigh heeft verworpen / en ontkent dat'er was sulcken *adæquata idea Dei*; soo nu ontkennen is bekennen / soo is dit in de Academie geleert / en een oppositie van Hulsius, en een *argumentum ab absurdo* dat verworpen is / wort in een Thesis van den *Defendens* verandert; soo moet men handelen om de oude rechtsinnige waerheyt vast te stellen.

2. Waer mede bewijst nu onsen man / dat dese stellinge in de Academie van Leyden is geleert? uyt Descartes Medit: 3. gedruckt tot Amsteldam 1658. pag. 28. de *idea* van Godt is in my, hebbende alle die volmaecktheden, die ick wel niet en kan begrijpen, maer evenwel op allerley manieren, met mijne gedachten (zijnde geen gebreecken onderworpen) kan bereycken. Hier strijdt de ontrouw tegen de onbeschaemtheyt / onseecker welcke van beyde de grootste

wesen

wesen mach; hoe is het mogelijck / dat een mensch sich soo verre laet vervoeren door sijn on-Christelijcke passien? valsch is de oversettinge / valsch de citatie / door afscheuringe der woorden van haer samen-hangh / valsch door haer schendige verdraypinge. Valsch is de oversettinge: want *quocunque modo* wort hier overgeset op allerley maniere / even als of Descartes leerden / dat hy de volmaecktheden Godts op allerley wijse bevatten konden; daer het moet overgeset worden / eenighsins / dat hy Godts volmaecktheden eenighsins bereycken konde / het welcke is die *cognitio* gelijckmen in de Scholen spreeckt *apprehensiva*, en niet *comprehensiva*, waer door men na de mate van een eyndige nature het oneyndige bevadt / niet omvadt / of volkomelijck begrijpt. Niet min valsch is de citatie: want dit zijn de woorden van Descartes; de gantsche kracht van mijn argument is hier in gelegen, dat ick erken onmogelijck te zijn, dat ick soude konnen zijn van soodanigen nature als ick ben, een denckbeelt Godts in my hebbende, ten sy dan Godt met der daedt was, die selfde Godt segh ick, (daer op volgen nu de geciteerde /) wiens denckbeelt in my is; dat is, die alle de volmaecktheden heeft, die ick niet omvatten of begrijpen, maer echter eenighsins met mijn gedachten kan aenraecken, of bereycken, en die gantsch geen gebreecken onderworpen is. Al dat voorige het welcke de sin geeft aen de woorden / wort hier met voor-bedachte raedt uyt gelaten / om niet alleen de meeninge van den Auteur niet te verstaen / maer om de selve een andere sin / tegen de sin van Descartes op te dringen / en dat men soude meenen datter sulck een *idea* wort gestelt / in dewelke al die onbegrijpelijcke en oneyndige volmaecktheden Godts gevonden worden / die in Godt te vinden zijn; en daerom soo wort op de *ideam* verdraeyt / het gene Godt eygen is en alleen van God geseydt wort: onse man die seydt dat de *idea Dei* dat begrip dat men van Godt heeft en in ons is / dat dat heeft alle die volmaecktheden / en Descartes seydt alleen / dat hy heeft een *ideam* een begrip van die Godt / die alle volmaecktheden die voor ons onbegrijpelijck zijn / besit. En wat Christen / of wat mensch die eenige kennisse van Godt heeft / sal of kan dit tegen-spreecken? Het laetste die geen gebreecken onderworpen is, duyt hy mede op een soo onbeschaemde als belacchelijcke wijse / voor die geenen die de Latijnsche tael verstaen / op het denckbeelt; daer Descartes op Godt alleen siet / en daer het niet anders kan verstaen worden; hoe schoon luydt dit *idea nullis planè defectibus obnoxius.* Maer boven al is dit aenmerckelijck / dat onsen Advocaet / Descartes te laste leydt het geene / daer van hy het tegendeel / niet alleen in andere plaetse / maer self in dese plaets / met uytgedruckte woorden stelt. De Vrage is / of de mensche sulck een begrip van Godt kan hebben / datmen hem volkomelijck begrijpt / met dat ongerijmde gevoelen / dat met een contradictie swanger gaet / beschuldight hy Descartes, en om sijn seggen goet te maecken / bewijst hy het met dese woorden / daer hy volmondigh seyt / dat hy Godts volmaecktheden niet begrijpen kan; kan hy nu hier uyt bewijsen / dat Godts volmaecktheden niet te kunnen begrijpen / is konnen begrijpen? dat neen is ja; dat wit is swart; hy moet dan al wonderlijcke kunsten kennen / die onkenbaer aen de meeste macht der menschen zijn; wy bekennen gaern / dat wy in die wercken der duysternisse niet het minste konnen sien.

Op dit schoon bewijs voeght hy / dat seecker Philosooph in sijn dispuyt 27 Jan. 1671. Coroll. 41. heeft gestelt: Die de in-geboorene *idea*, of denckbeelt van Godt verwaerloost of verwerpt, die stort sich noodtsaeckelijck in de Atheistery. Dewijle hy den Auteur niet noemt / noch oock het dispuyt om het na te sien / soo sullen wy daer niet van spreecken: alleen dit aenteeckenen. 1. Dat dese plaetse ter saecke niet en doet; het coroll: spreeckt van de noodtsaeckelijckheyt van het denckbeelt / en de negenthiende stellinge / of daer in den mensch is *adæquata idea Dei*, en of de mensch daer door bekomt een volkome begrip van Godts oneyndige volmaecktheyt: soo wort dan hier al weder niet bewesen dat te bewijsen was / en schermt onse man met sijn eyge schaduwe. 2. Soo siet hier de Leeser / dat dewijle de Carthesianen het denckbeelt Godts / so noodtsaeckelijck stellen / en drijben dat het verwerpen van het selve den mensch in Atheisterye stort / dat sy dan geen Atheisten konnen zijn / veel min de wegh daer toe banen / gelijck onse vriendelijcke Advocaet vast stelt dat sy doen. p. 12.

De twintighste stellinge is: Dat de Philosophie is een uyt-lechster van het Woort Godts.

Hier gaet nu voor het leste de onbeschaemtheyt alle pael en pijl te boven: want dit sou van tijdt tot tijdt zijn op de Academie geleert / dit moest de Leere van de Leydsche Professoren zijn; en nu hoe wort dit nu bewesen? hier mede. Dat seecker onbekent Philosooph een heel Boeck geschreven heeft / genaemt *Philosophia Scripturæ interpres*; wie hoorden opt heerlijcker demonstratie? daer is seecker onbekent Philosooph die heeft geschreven / dat de Philosophie is de uyt-leghster van de Schrift: ergo / dit is van tijdt tot tijdt eenige Jaren herwaerts op de Academie van Leyden geleert. Christelijcke Leeser / soudt ghy sulcke ongerijmtheyt hebben konnen gelooven / indien ghy het niet sach voor uwe oogen? Is het een onbekende Philosooph / soo kan men niet seggen dat het een van de Leydsche Professoren is / als dewelcke alle zijn bekent: hy bekent dat den Auteur is onbekent / so kan hy niet sonder lasteringe daer mee belasten iemant wie het oock mach zijn. Of hebben de Leydsche Professoren dese schoone Leere voor de haere aen-genomen? dat derft hy / die by na alles derft / evenwel niet seggen; immers de Heeren Coccejus Zal^r. en Heydanus zijn hier van vry: want in het Jaer 1666. hebben beyde die Professoren op de ordre van de Heeren Staten van Hollant, over dat gemelte Boeck haer oordeel schriftelijck gegeven / en het selve volkomelijck veroordeelt / gelijck dat te lesen is in haer advijs in het 6 deel van de wercken Cocceji, daer het in het Nederduyts staet uyt-gedruckt / onder de *consilia* p. 21. onderteyckent Abrahamus Heydanus: Joannem Coccejus. Die twee Heeren behoorden immers daer van vry gekent te zijn; maer hoe staet het met Wittichius, daer men soo gaern een Jonas van sou maecken? hoort hem spreecken van dit Boeck / in sijn voor-reden van sijn Theol. pacif. gesproocken hebbende van de Carthes: Philosophie / voecht hy daer op dese woorden. Nochtans is niet te ontkennen, of gelijck alle andere, self de beste dingen, soo oock dese Philosophie, grootelijck misbruyckt kan worden, waer van wy een voor beelt erkennen in die paradoxe Schrijver; van de Philosophie de uytleghster der Schrifture: die soo spreeckt toont immers dat hy dat boos gevoelen niet toestemt; en

wie

wie zijn doch die aller-eerst en meest tegen dat schrift geschreven hebben/ als die de Carthes: Philosophie zijn toegedaen; gelijck Wolzogen, Velthuysen en andere meer: en dat niet sonder reden/ dewijle dat gevoelen directe aenloopt tegen het gevoelen van Descartes, die doorgaens de natuurlijcke reden onder de Schrifture buyght/ gelijck in menighte van plaetsen in sijn schriften is te sien; en dit alles niet tegen-staende/ is men soo stout en onbeschaemt/ dat men de Leydsche Professoren/ met dese stellingen/ by de eenvoudigen soeckt verdacht te maecken.

Uyt dit alles siet nu den onpartijdigen Leeser/ de trouloose onbeschaemtheyt en menighvuldige valsheden/ door desen Advocaet van quade saecken gepleecht tegen sijne Broederen/ die niet anders als Godts eere/ verdedigingh van de waerheyt volgens de aengenome Leere in de confessie/ Catechismus en canones van het Nationale Synode vast gestelt/ en rust en vrede van de Kercke beoogen. Wy derven ons in desen volkomelijck aen het oordeel van den Christelijcken onpartijdige Leser overgeven; en noch moet men hooren/ datmen de Kercke in troubel en onrust stelt pag. 41. Doch gelijck wy de Leeser onse rechtsinnigheyt hebben in het voorige getoont/ soo is niet anders overigh als dat wy onse vredelieventheyt aenwijsen/ in het dragen en verdragen van menighte van nieuwigheden/ die door Voetius, Marezius, en nu door Hulsius gedreven worden/ en diemen vredes-halven niet heeft willen tegen-spreecken/ niet tegenstaende verscheyde van de selve rechtdraets aenlopen tegen de aengenome Formulieren van eenigheyt: de Leeser sy hier wederom de rechter van.

Ende op dat den Leeser niet soude dencken/ dat dit van ons opgeraepte en vercierde dingen waren/ die nu eerst uyt-gevonden zijn/ soo sullen wy ons voor eerst dienen/ met de Authoriteyt van den vermaerden Marezius, die tot Professor in de H. Theol. in de Academie tot Leyden is beroepen geweest; alleen gelijck men riep en voor-gaf/om alle inbreeckende nieuwigheden in de Leere/ niet alleen te keeren en te weeren/ maer oock uyt de Scholen en Kercken te werpen/ en deselve alsoo tot haer voorige suyverheyt te brengen/ met een woort/ die van onse partijen aengemerckt wort als een groote Reformateur, soo niet in de seden/ ten minste in de Leere/ en wiens Authoriteyt en getuygenisse soo weynigh van haer/ als Pythagoras van sijn discipulen/ kan tegen-gesproocken of verworpen worden; dese vermaerde man/ klaeghden in sijn tijdt over de gevaerlijcke nieuwigheden die door de Professor Voetius wierden gedreven en geleert/ daer van hy voor eerst 100 staeltjens en bewijsen van voort-brenght/ met beloften van noch eenige honderden des noodts zijnde (so vruchtbaer is Uytrecht, als een tweede Africa van wat nieuws/ tot allen tijdt geweest) daer by te doen.

De eerste stellinge van Voetius en de sijnen/ die nu alle dese beroerte verwecken in Godts Kerck/ is dese.

Datter kan gegeven worden een Schepsel, dat over-al-tegenwoordigh is.

Wat heeft men al water vuyl gemaeckt over die stellinge/ die Wittichius en Descartes worden toe-geschreven/ dat sy in de Weerelt geen eyndpalen begrijpen of aenwijsen konnen, niet tegenstaende sy niet absoluyt oneyndigh bekennen te kennen als Godt alleen. Men heeft dit als een schadelijcke

lijcke nieuwighept verboden en verbannen / gelijck in de twaelfde positie is te sien; en ondertusschen wat is dat hier by te gelijcken / dat een Schepsel soude konnen gegeven worden, dat over-al-tegenwoordig soude konnen zijn. Marezius die toont dat het selve een Jesuits concept is gehaelt upt de schriften van die bittere Becanus, upt-gevonden om de transubstantie daer mede goet te konnen maecken: want kander een schepsel gegeven worden dat overal / waerom niet dat in verschepde plaetsen tegenwoordigh is? hy toont wat voordeel hier de Ubiquitisten door gegeven wort: want indien een enckel schepsel over-al-tegenwoordigh weesen kan / sal het dan so vreemt zijn / dat het lichaem Christi upt kracht van de personele vereeniginge met de Soone Godts / een over-al-tegenwoordighept wort toe-geschreven. Marezius Myrrhæ. p. 92.

2. Dat Godt de toekomende gebeurlijcke dingen, noch in haere gedenckbeelden, *in suis ideis*, noch in haer oorsaecken, noch immediatelijck in haer selven kent of weet. Voet: Syll: probl.

Dit is een heterodoxe stellinge / die t'eenemael Sociniaens is / en tegen de oneyndige volmaecktheyt Godts aenloopt / strijdigh met de analogie des Geloofs / en derhalven met de confessie en met Catechismus en Canones van het Syn: van Dordr: Art. 11. die uytdruckelijck de alwetentheyt Godts vast stelt. siet Marez: fascic. pag. 97. Indien iets diergelijcke / of Coccejus of Wittichius was ontvallen / hoe soumen hebben geschreeuwt; en echter / dit heeft men al vredes-halven in dese menschen verdragen en gedult.

3. Dat Godt een mensche kan verwerpen, sonder eenige sonden in hem te sien, en voor alle besluyt om de sonden toe te laten. Marezius fascic. pag. 103.

Wie schrickt niet voor sulck een harde stellinge / soumen dit wel soo konnen in de formulieren van eenighept vinden? wat loopt daer tegen aen soo het dit niet en is? die en diergelijcke stellingen zijn de oorsaeck van al die lasteringen / die de Remonstranten tegen de waerhept van onse Leere hebben upt-gebraeckt.

4. Dat het voorwerp van de verkiesinge niet is een ellendigh en gevallen mensch. fascic. p. 104.

Dit loopt regel-recht aen tegen het 16 Artikel van onse Nederlantsche confessie; tegen de 7 Canon: van het Syn: Nationael; tegen onse ondertepckeningen / waer mede de Leeraers in den aenvangh van haer dienst beloven getrouwelijck te sullen blijven / by de Leere die in die schriften ter neder is gestelt: hier gaet Voetius, en meest al de sijnen tegen aen; dit is een nieuwighept die in de Kercke niet geleert en is / een aenstootelijcke nieuwighept / niet alleen om dat sy de partijen / en veel eenvoudige en swacke menschen groote aenstoot geeft / maer oock om dat sy soo geweldigh stoot tegen de Canones van Dordrecht; en niet alleen tegen de Nederlantsche, maer oock tegen de Engelsche, Paltzische, Geneesse, Hessische, Switsersche, Breemsche, en Embdersche confessien aen loopt.

5. Dat Christus als Middelaer, niet mach aengebeden worden.

Dit is bekent / hier over heeft Voetzius scherp genoegh tegen de Heer Triglandius, die met de Kercke het tegendeel beweerden / een heel tractaet

geschreven. Marezius noemt dat een schandaleuse schadelijcke en Anti-christische stellinge; en toont met hoe veel swarigheden en schandelijcke ongerijmtheden dat dit gevoelen swanger gaet / en berst daer over uyt in dese woorden: en hoe ellendigh zijn dese onse tijden! in welcke, den ten Kercken-dienst geheylighde jeucht, soodanige leerstucken in de Scholen worden ingedruckt, dewelcke sonder aenstoot van Godvruchtige ooren, en sonder publicque ergernisse, niet konnen op de Predick-stoelen worden voor-gestelt: en ondertusschen wort dit gevoelen van Voetzius en sijn discipulen noch even hart gedreven; siet Marez: fascic. pag. 113. &c. Christen Leeser sulje dit wel in de formulieren van eenigheyt vinden / sal een eenvoudigh belijder anders als met droefheyt konnen aen-hooren / dat hy sijn Jesus als Jesus niet aenbidden mach / en derhalven sich besondigen soude / indien hy hem soo quam aen te bidden? dit zijn noch de menschen die soo derven roepen van schadelijcke nieuwigheden.

6. Dat de uytverkorenen met recht geseght mogen worden, eerder gerechtverdight als gebooren te zijn.

Wat nieuwe en vreemde Theologie is dit / wat sou Hulsius monsteren van gevolgen hier uyt weeten voor den dagh te brengen / indien iemant van de genaemde Coccejaensche of Carthesiaensche Predikanten / sulcken ongerijmde stellingen ontvallen was. Marezius fascic. pag. 117. teyckent onder anderen aen / dat het zijn *mera monstra* enkele monsters / dewelcke hier omtrent van Voetzius worden by-gebracht; en toont dat dit zijnde vast gestelt / dat Paulus al gerechtvaerdight moeste zijn / doen hy Christum en sijn gemeynte so wredelijck vervolghden / en dat hy op dat fundament moeste geroepen en verheerlijckt zijn geweest eer hy was gebooren: dit strijt met de Catech: in de 60 en 61 Vrage / als dewelcke geen andere rechtvaerdighmakinge erkent als door het gelove / of men moeste seggen konnen / dat oock een uytverkorene / heeft gelooft eer hy heeft geleeft / eer gelovigh als gebooren was. Is dat nu de oude rechtsinnige Theologie daer dese menschen so van roemen / soo sal de waerheyt verre te soecken vallen; en gelijck dit strijdt met de Catechismus / soo oock met het drie-en-twintighste Art: van onse Nederlantsche confessie / dewelcke beleydt / dat wy alleen op Christi gehoorsaemheyt steunen, en daer rusten, dewelcke de onse is, wanneer NB. wy in hem geloven; ergo / niet voor wy zijn gebooren.

7. Dat de Kinderen der geëxcommuniceerden, niet gedoopt en mogen worden.

Marezius toont dat dit de dwalinge van de Brouwnisten is. 2. Dat een Kint niet moet dragen de ongerechtigheyt van sijn Vader. 3. Dat de discipline van de Gereformeerde Kercke mede brenght / dat de Kinderen der Christenen in 't gemeen gedoopt moeten worden / en dat het ongehoort is / dat een geëxcommuniceerde / onder de on-Christenen soude te tellen en te stellen zijn. 4. Dat een geëxcommuniceerde kan wesen / en een verkorene en gelovige / schoon dat hy door de verruckinge des vleesch / en verleydinge des Sathans / in soodanige sonden kan vervallen / welckers ergernissen van de Gemeenten niet als op sulcke wijse kan worden wech genomen. Marezius fascic. pag. 121.

8. Dat de goede wercken, zijn door haer selven, de natuurlijcke en eygentlijck

lijck genoemde oorsaecken van het eeuwigh leven Voetz: Thersites. sect. 2. cap. 2.

Marezius noemt dat fasc: pag. 127. een Pharisaische, Socin: en meer als Paepsche stellinge: een insolentie en meer als Jesuitische Leere, opentlijck nadeligh aen Godts genade, Christi verdienste, en onse rechtvaerdighmakinge door het gelove: en seydt hy verder / Indien onse Disputant, of Voetzius, niet met een eerlijcke schult bekentenisse afwischt het schandael, het welcke hier mede Christi Kercke aengewreven is, soo kan en sal hy niet alleen voor een paradoxus, die vreemde gevoelens in sijn boesem voedt, maer met recht voor een heterodoxus, een mensch, die valsche en andere Leeringe als de Kercke leert, gehouden moeten worden. Immers dit loopt recht aen tegen de Leere van de Catechismus en confessie / gelijck te sien is in de 62 en 63 vragen: en het 24 Artikel van de Nederlantsche confessie.

9. Dat de Magistraet met een goede conscientie, saecken die in haer natuur en weesen, geheel quaet en schandelijck zijn, mach uyt vrees van meerder quaet, toe-laten.

Siet dit wederom by Marezius fascic. p. 139.

Dese stellinge is 1. strijdigh met het uytgedruckte woort Godts / die daer seggen, laet ons quaet doen, op dat daer goet uyt komen, der sulcker verdoemenisse is rechtvaerdigh Rom. 3. 8. strijdigh met het gevoelen van meest alle rechtsinnige Theologanten / dewelcke oordeelen / dat tusschen 2 quaden / die men noemt *mala tristia* droeve quaden / hoedanigh waren die oordeelen die David voor-gedragen wierden 2 Sam. 24. dat daer wel het minste mach verkooren worden: maer dat dat ontrent het sondigh quaet geensins plaetse heeft. 2. Hoe salmen op dese grondt konnen tegen-spreecken het toe-laten van de publicque hoere-huysen tot Romen, 't welck gelijck men voor geeft geschiet met een goedt eynde / om de menighvuldige overspelen / en andere onkuysche grouwelen te weeren. 3. Den Advocaet van de Curateuren / beschuldight de genoemde Coccejanen, dat door haer de vreese Godts uyt sijn Kercke wort verdreven: maer wat is dit? is dit de vreese Godts in de herten van de menschen planten; hoe souden sy schreeuwen / indien sy op iemant van de onsen sulck een vadt hadden. 4. Het strijdt al weder tegen onse Catechismus / in de een-en-tnegentigste vrage: wat zijn goede wercken? Antw: alleen die uyt ware gelove, na de wet Godts hem ter eeren geschieden; en niet die op ons goedt duncken, ofte menschen insettingen gegrondt zijn. Kan nu onsen Advocaet soo wel pleyten / dat hy ons vertoont / dat saecken die in haer nature en door haer nature sondigh zijn toe te laten / om daer door een grooter quaedt voor te komen / is sulck een werck dat die eygenschappen heeft / wy sullen dat afwachten en hem met groote aendacht hooren voor de sonden en de sondaers pleyten.

10. Dat de mensche door de sonde geen macht altoos verlooren heeft, noch de eerste, gelijck men in de Schoolen spreeckt / noch de tweede.

Siet dit by Marezius fascic. pag. 171. wat is dit anders als een Pelagiaens en Arminiaens gevoelen / rechtdraets aenlopende tegen de Leere van de Catechismus: Vr: 7. van waer komt dan sulcken verdorven aert der mensche? Antw: uyt de val en ongehoorsaemheyt onser eerster voor-ouderen

Adam

Adam en Eva in het Paradijs, daer onse nature alsoo verdorven is geworden dat wy alle in sonden ontfangen en gebooren worden. En gelijck dese stellingen strijdigh is met de Catechismus / soo oock met de confessie en Canones van het Nationael Synode van Dordr: met het eerste: want so spreeckt onse confessie Art: 14. Het gebodt des levens het welcke hy, te weten Adam, hadt ontfangen, heeft hy overtreden, en heeft hem van Godt, die sijn ware leven was, door de sonde afgescheyden: hebbende sijne geheele nature verdorven, waer door hy hem schuldigh gemaeckt heeft, des lichamelijcken en geestelijcken doodts: en in alle sijne wegen NB. godd'loos verkeert en verdorven zijnde, heeft hy verloren NB. alle sijne uytnemende gaven, die hy van Godt ontfangen hadde, en heeft niet over-gehouden dan kleene overblijffselen der selven: niet min loopt dit aen tegen de Synode van Dordr: Art: 1. van de verdorventheyt. De mensche heeft door ingevinge des Sathans, en door sijn vrye wil, afvallende van Godt, sich selven van die heerlijcke gaven berooft; en daer-en-tegen in de plaetse van de selven, blintheyt, schrickelijcke duysternisse, ydelheyt, verkeertheyt van oordeel in het verstandt, boosheyt, wederspannigheyt en hertheyt in de wil en het herte, eyndelijck onreynigheyt in alle affecten behaelt. Dit luydt alles heel anders als dese Voetziaensche stellingen: indien soodanigh iets / of Coccejus of iemant van die geene / die men tegenwoordigh soo bitterlijck vervolght was ontvallen / men sou niet rusten / voor en al eer die uyt de Kercke / als een heterodox Leeraer / dwael-geest / soo niet ketter / uyt-geworpen was; daer dese partye / die men nu soo gaern als de oorsaeck van dese beroeringe / aen de haet van de Gemeente op sou offeren / noyt den Heer Voetzius quellinge daer over heeft aen-gedaen / insiende de explicatien / die hy in andere plaetsen ontrent dat Artikel heeft gedaen; was die billickheyt en sachtmoedigheyt van de andere partye / mede gepractizeert geweest ontrent de genaemde Coccejanen en Carthesianen, de Kercke was in volkome vrede en rust gebleven: maer Godt betert! het heeft dese menschen niet geliest.

II. Dat Godt voor de Scheppinge der Weerelt ergens is geweest.

Dit bewijst Marezius fascic. pag. 1. dat Voetzius mede heeft geleert / en noemt het een Marcionitische, Sociniaensche, en Vorstiaensche dwalinge; en toont daer met veele redenen de ongesontheyt en ongerijmtheyt van die stellinge / en voorwaer dit te drijven is de ongerijmtheyt self: want dat *ubi*, daer Godt geweest sou zijn / was of geschapen of ongeschapen: soo ongeschapen / of onderscheyden van Godt of niet; soo niet / hoe was het een *ubi* daer in Godt was; soo onderscheyden / soo is van eeuwigheyt iets geweest dat Godt niet was; accordeert dit met de formulieren van eenigheyt: soo men nu seght dat dat *ubi* was geschapen / soo wasser iets geschapen voor de Scheppinge des Weerelts / en een ander begin als dat / van welcke Moses spreeckt Gen. 1. 1. Soo was dan oock Godt niet oneyndigh volmaeckt / als dewelcke tot sijn existentie sulck een *ubi* hadt van noden; heel anders heeft dat de Christelijcke Kercke tot allen tijt gehadt: als dewelcke op de Vrage waer Godt was / voor de Weerelt was / met dit bekende veersje heeft geantwoort.

Tunc ubi nunc, in se, quoniam sibi sufficit ipse.

Toen daer nu in sich self, nadien hy genoeghsaem en in sijn selven en voor sich selfs is.

Doet daer by dat ergens te zijn / is de eygenschap van een schepsel: maer over-al-tegenwoordigh van Godt / so moet dan Godt met en door de Scheppinge een meerder volmaecktheyt bekomen hebben / of is Godt voor de Scheppinge oock over-al-geweest: maer wat en waer was dat over-al / doen niets behalven Godt en was? dit zijn niet anders als te samen-geschakelde ongerijmtheden / die noodtwendigh gestelt moeten worden / indien dese Voetziaensche nieuwigheyt standt sal grijpen.

12. Datmen de genaemde Feest-dagen van Paesschen, Pinxter, Christi geboorte, besnijdenis en Hemel-vaert, in Christi Kerck niet houden ofte vieren mach.

Hoe scherp dat Voetzius daer tegen heeft gedisputeert / is doorgaens in sijn schriften te leesen / insonderheyt Disp. select. Pars 3. Het is bekent immers aen die geene / die niet moetwillens de onwetende willen speelen: wat bewegingen dat hier ontrent gemaeckt zijn in verscheyde Kercken van ons Vaderlant door verscheyde van sijne discipulen / die wel expresselijck het volck bestraffen dorsten / dat dan in meerder getal ter kercke quamen als wel op gewonelijcke en ordinaire tijden / tot soo verre dat veele eenvoudige yveraers / wygerden als dan ter Predicatie te komen; anderen voor superstitieus dorsten uyt maecken / haere huysen als op ordinaire werck-dagen open stellen / en alle viele en vuyle wercken in 't gesicht en de oogen van alle menschen doen / om alsoo opentlijck te toonen / dat sy geen gemeynschap met het houden van die dagen wilde hebben / veroordelende alsoo / niet alleen de Kercke van haer Vaderlant daer sy nochtans de eerste saden van haer Geloof en Godtsaligheyt bekomen hadden / maer oock van geheel Christenrijck regel-recht tegen de ordre van het Synod. Nationael van Dordr: als dewelcke uytdruckelijck belast in het seven-en-tsestighste Artikel. De gemeenten sullen onderhouden, beneffens den Sondagh, oock den Christ-dagh, Paesschen en Pinxteren met den navolgenden dagh: en dewijle in de meeste Steden en Provincien van Nederlant, daer-en-boven noch gehouden worden, den dagh van de Besnijdenisse en Hemelvaert Christi, sullen de Dienaers over-al, daer dit in het gebruyck niet en is, by de Overheden arbeyden, dat sy sich met de andere mogen conformeren: Maer in de plaetse van daer na te arbeyden / niet tegenstaende haere eyge onderteyckeningen / soo spannen doorgaens de discipulen van Voetzius al haer krachten in / om die Feest-dagen in het voet-sandt te helpen / in verachtinge / en alsoo tot afschaffinge te brengen. Ende indien het ons lusten / van dit soort van nieuwigheden / dewelcke men niet sonder onrust en onlust in de Kercke heeft soecken in te voeren / verder te spreecken / wy souden hier een groote menighte van wonderbaerlijcke stellingen den Leeser konnen onder d'oogen stellen: maer wy sullen voor tegenwoordigh Voetzius vaeren laten / om oock den Leeser te laeten sien / dat Marezius die eerst Voetzius soo swaerlijck beschuldight heeft / soo veel Jaren met hem tot geen kleyne ergernisse van de Kercke / over-hoop gelegen / en nu de grondt van dese openbare onlust heeft geleeght aen geen kleyne nieuwigheden schuldigh staet / die men echter so wel in hem als in Voetzius verdragen heeft / alleen om de Kercke in vrede en rust te houden / en om datmen heeft geoordeelt / in de liefde die geen quaedt en denckt / dat die stellingen misschien van den Auteur beter gemeent als geschreven zijn: daerom oock met het decksel van liefde zijn bedeckt gebleven. Als daer

daer zijn dese stellingen / wy sullen maer eenige, weynigen uyt veele stellen / wy souden anders het getal hier konnen vergrooten op die voet die hy tegen de Professor Wittichius hout / die hy 344 dwalingen opticht / daer de selve voor Godt en voor de Weerelt sal betuygen / dat hy niet aen een eenigen van die allen schuldigh is / of ten minsten dat het niet minder als een dwalinge is / dat hem als een dwalinge te laste wort geleght.

De Heer Marezius dan schrijvende tegen Athiam de Jode, over de titel van sijn nieuw-gedruckte Hebreeusche Bybel / stelt daer over dese woorden ter neder / die van een Godtvresende Ziele / en liefhebber van Godts woort / niet sonder schrick te leesen zijn.

1. Hy noemt het valschelijck met de naem van Bybel, daer het maer is een gedeelte van de selve, en dat wel een NB. onnut gedeelte, en by na nergens meer toe dienende, als tot overtuyginge der Joden, of haer buyten alle onschult te stellen, indien daer van afgesneden en verworpen wort, het NB. voornaemste en heylighste gedeelte, het welcke in de Boecken van het N. Testam. bestaet: op dat niemant dencke dat dese woorden buyten of tegen de sin des Auteurs over-geset zijn / sullen wy de Latijnsche woorden self daer by voegen. *Falso inscripsit, editionem suam Hebraicam V. Testam. nomine Bibliorum, cum tantum sint pars illorum, eaque inutilis, nec alio fere magis inserviens, quam judæorum in excusabilitati, si resecetur, & rejiciatur potior & Sanctior eorum pars, quæ ex libris N. Testam. exsurgit.* Ick bidde den Leeser dat hy dit staeltje met aendacht overwegen; indien dit iemant van de genaemde Coccejanen ofte Carthesianen was ontvallen / hoe soumen hebben opgeschreeuwt? wat monsteren van ketteryen waeren hier niet wel uyt-gehaelt / op het minste waeren sy vyanden en lasteraers van Godts woort / Wederdoopers, Socinianen, die de ketteryen van Simon Magus, de Manichæen, en Arthemonianen, weder uyt de grave haelden / als dewelcke / met verachtinge van de Boecken des O. T. spraecken / en die onder het N. Testam. onnodigh keurden. En voorwaer het is soo een onbeschaefde tael / dat niet geloof diergelijcke zedert de tijden der Apostelen / of uyt de penne of uyt de lippen van een rechtsinnigh Leeraer afgevloeyt te zijn: de Leser gelieve maer kortelijck te overwegen / of met waerheyt en met die heylige eerbiedigheyt die wy aen de Boecken van het O. Test. zijn schuldigh / geseght kan worden.

1. Dat sy zijn een onnut gedeelte sonder de Boecken van het N. Testam. accordeert dit wel met die heerlijcke getuygenissen / die de Apostelen van de schriften van het O. Test. gegeven hebben? Rom. 15. 4. en cap. 16. 25, 26. 2 Tim. 3. 15. 2 Petr. 1. 19. Actor. 26. 22. hoe veel heyliger hebben de ouden hier van gesprooken / seggende / Dat het N. in het O. Test. verborgen, en het O. in het N. is geopenbaert.

2. Dat het O. Testam. by-na nergens toe bequaem is, als tot overtuyginge der Joden: wat wort hier geseght / dat niet met soo groote waerheyt van de Joodsche Talmud geseght kan worden / in welcke seer veel dingen zijn waer mede de hedendaeghsche Joden konnen worden overtuyght / isser dan geen voor recht van de schriften des O. Testam. boven de Talmud, een geen meerder Goddelijckheyt in desen / als in die? is dan nu de Schrifture van het O. Testam. onbequaem / om geloofs-articulen / of gronden van Godsaligheyt / daer uyt vast te maecken? anders oordeelt Paulus 2 Tim. 3. vers 16.

Indien Godt niet hadt belieft de Kercke te segenen met de Schriften der Evangelisten en Apostolen? soude dan het Prophetische woort hebben upt gedient gehadt? of dat daer by gekomen zijnde/ is de selve als de Maen in het op-gaen van de Sonne onder gegaen/ en heeft daer door haer kracht verlooren? dit schaemt zijn selven: en kan niet gelooven dat den Auteur (schoon hem dit in sijn haestighept en toorn is ontvallen) die gedachten heeft gehadt.

3. Is het N. Testam. het voornaemste deel van de H. Schrifture? hoe/ in groote? neen: want hier overtreft het O. het N. Testam. in saecken? neen: want Christus die heden gisteren en in der eeuwigheyt de selfde is Hebr. 13. 8. die is de uyterste hoecksteen der Propheten en Apostelen Ephes. 2. 20. gelijck de schriften des N. Testam. ons tot niemant lepden als tot Jesus om den Evangelio te geloven/ en door het gelove in sijnen naem de Zalighept te ontfangen; dit en niet anders is geweest de Leere van het O. Testam. desen septe Petrus, geven alle de Propheten getuygenisse, dat een iegelijck die in hem gelooft, vergevinge der sonden ontfangen sal, door sijnen naem Hand. 10. 43. Is het dan voornamer ten opsicht van noodsaeckelijckhept? wie kan dat seggen/ daer het N. T. al haer kracht van en upt het O. T. ontleent/ gelijck Paulus heeft betuyght Hand. 26. 22.

4. Is het N. Test. hepliger als het O.? dit is in de Kercke een ongehoorde tael/ strijdigh met alle confessien der Gereformeerde Kercken; waer sal doch die meerder trap van heplighept te soecken zijn? niet in de Auteur/ niet in de saecken die geleert/ niet in de Zalighept die belooft en gelooft wort: want dat alles is wedersijdts het selve. Godt: Christus het eeuwigh leven. Siet sulcken ongesouten en ongesonden tael heeft men vredens-halven in desen geleerden man gedult. Maer hem is oock dit ontvallen/ dat hy trachtende sijn Collega de Professor Altingh, in de enghte van ongerijmthept te dringen/ over sijn gevoelen/ van de herstellinge der Joden in het Landt van Canaan/ door dien na sijn meeninge Godt niet alleen verschepde beloften daer van in het O. Testam. gegeven heeft/ die hy met eeden heeft bevestight: soo knelt hy sich self met dese ongehoorde en schrickelijcke stellinge; dat 2. Godt niet altijdt en absolutelijck een sijn eedt-sweeringe gehouden is: siet sijn Boeck genaemt *aud. & alteram partem* p. 1. pag. 102.

Wat Christen heeft opt soo gesprooken? rechtdraedts aen tegen het geene dat ons Paulus leert Hebr. 6. 17, 18. Godt willende de erfgenamen der beloftenisse, overvloedelijcker bewijsen, de onveranderlijckheyt sijnes raedts, is met een eedt daer tusschen gekomen, op dat wy door twee onveranderlijcke dingen, in welcke het onmogelijck is dat Godt liege, een vertroostinge soude hebben: maer hier wort die vertroostinge niet alleen verswackt/ maer genoegsaem verpdelt/ en Godt in het aller-onveranderlijckste veranderlijck gemaeckt; hoe veel scheelt dit van Jacobi seggen Cap. 1. vers 17. dat by Godt niet alleen geen veranderinge is, maer oock self geen schaduw van omkeeringe. Wat Ziele in welcke een vonckje van Godtsalighept te vinden is/ heeft opt de waerhept Godts/ en die noch versegelt met een eedt in twijffelingh getrocken? wat hoop/ wat troost/ wat verseeckeringe kan een Ziele en voornamelijck een bekommerde en bestrede Ziele hebben/ indien men op de belofte Godts niet mach rusten? hoe groote kracht wort hier door aen de ver-

soeckinge

soeckinge des Sathans toe-gebracht / indien hy met fundament een benaut gemoedt sich versterckende met de belofte Godts en met sijn eedtsweeringe voor kon houden / dat Godt niet absolutelijck en voor altijdt aen sijn beloften en eeden is gehouden ; indien iemant van sijn parthyen soo gesproocken of geschreven hadde/ soumen die niet voor volslage Atheisten hebben uyt-gemaeckt? daer men nu so gereet is om te roepen dat sy een deure tot Atheisterye openen: indien men acht geeft op het gewicht van dese twee stellingen / salmen niet bekennen moeten dat sy swaerder als dese vercierde 20 Articulen te samen wegen ? Hoe heeft men geroepen van de stellinge die de Heer Wolzogen wort toegeschreven /dat Godt kon liegen indien hy wilde ; daer hy met een adem daer by doet / dat hy dat wegens sijne heyligheyt niet kan willen : en hier wort geseght dat Godt aen sijn beloften en eeden niet absolutelijck en altijt is gehouden : wat moet hier uyt volgen ? ick late de conclusie maecken aen een ander / mijn Ziele schrickt daer voor.

3. Marezius begrijpt de over-al-tegenwoordigheyt Godts / geheel op een lichamelijcke wijse / *per modum diffusionis* by maniere van uytstortingh of uytbreydinge , het welcke met de onheylige gedachten van den dwael-geest Vorstius ten vollen accordeert : want

Hy teeckent aen als een dwalinge / dat de Carthesianen ontkennen dat Godt op eenigerley wijse uytgebreydt is, in sijn Boeck van het misbruyck van de Carthes: Philosophie §. 79. soo moet dan Godt eenighsins wesen uytgebreyt/ eenighsins dan lichamelijck : want de uytbreydinge gelijck die den lichame eygen en daer van onafscheydelijck is / soo is sy strijdigh met een geestelijck wesen.

Ten anderen soo blijckt dit uyt §. 81. van het selfde Boeck. Daer hy de nature Godts begrijpt als een subtiel lichaem : want soo spreeckt hy daer. De Theologanten hebben beslooten, dat Godt over-al is ; vervullender wijse *repletive* het welcke oock met sijn geestelijcke nature accordeert : want hoe de saecken subtielder zijn , en meerder aen de geestelijcke nature naderen, hoe sy meerder spatien vervullen , gelijck wy bevinden, in licht, reuck, klanck ; daer-en-tegen dicke lichamen beslaen liever plaetsen, met andere lichamen daer uyt te drijven , 't welck noch geheugen by Sennertum gelesen te hebben. Waer uyt onfeylbaer moet volgen / dat Godt alle plaetse beslaet / om dat hy een seer subtiele saecke is / die om sijn subtielheyt alle spatien vervult. De Leeser gelieve eens te overgeven / of dat niet gevaerlijcker is te stellen als het achtste Artik: daer geleert wort dat de Al-om-tegenwoordigheyt Godts, is de allerkrachtighste wille Godts, waer door hy alles onderhout en regeert &c. een wille die men een en het selfde met het wesen Godts erkent.

4. Datter een derde plaetse na de verhuysinge van de Zielen uyt de lichamen der menschen , behalven Hemel en Helle , wort gegeven : namelijck , daer die Zielen zijn bewaert der geener , die in het O. en N. Testam. zijn , of door de Propheten , of door Christum of sijne Apostelen opgeweckt , gelijck dat door hem wort verdedight in sijn Tractaet van de plaetse van de Ziele Lazari. Dit loopt aen tegen de gemeene Leere van de Kercke / en tegen de 57 vrage van de Catech: daer gelooft wort / dat de Ziele van een Christen van stonden aen tot Christus haer hooft sal opgenomen worden , sulcke gevoelens te drijven ; wie en siet niet wat een voet daer door gegeven wort aen de droomen der

Mennoniten van het slapen der Zielen / aen het Paepsche Dagebier en voorburg der Kinderen / en dat immers een groote krack krijgen die argumenten/ die genomen worden gemeenlijck daer van datter maer zijn twee wegen / twee eynden/ twee uytgangen Matth. 7. maer na dit seggen isser noch een derde plaets.

5. De Professor Nethenus die maeckt hem schuldigh aen een schandelijcke Pelagianisterye, door dien hy drijft / dat de Prædestinatie der Engelen is geschiet uyt haer voorgesiene gehoorsaemheyt of ongehoorsaemheyt: waer mede in der daet ontsenuwt worden een groot gedeelte van die argumenten dewelcke wy tegen de Remonstranten gebruycken / om de dwalinge van de verkiesinge uyt het voor gesien gelove te wederleggen. So spreeckt hier van de Professor Nethenus in sijn voor-reden van sijn *necessaria defensio concordiæ*. p. 14. Ick wil nu niet alle sijne dwalingen in de Leere des Geloofs naukeurlijck op soecken, maer ick segge met een bedaert gemoet, Godts vreese hebbende voor oogen, en sal voor alle rechtsinnige Kercken betoonen, dat Marezius of uyt een schendige onwetenheyt, of uyt twistgierigheyt en boosheyt, van een schandelijcke en verfoeyelijcke Pelagianisterye, niet duystere, maer baerblijckelijcke gronden leght, self aen onse Kinderen en Catuchemenen bekent: want 1. soo leert hy, dat de Prædestinatie der Engelen is geschiet uyt haer voorgesiene gehoorsaemheyt of ongehoorsaemheyt en goede ofte quade wercken: want dit zijn sijn woorden *System: loco* 4. §. 33. Die verkoren zijn uyt de Engelen, zijn aengemerckt, als staende door Godts genade, die verworpen zijn als gevallen door haer eyge schult: want de mogelijckheyt van vallen, is aen allen gemeen geweest, als dewelcke te samen valbaer zijn geschapen, nochtans voorsien met een genoeghsame hulpe om te konnen staende blijven, en sonder welcke dat sy niet staende konnen gebleven hebben: nochtans alleen de valbaerheyt en heeft haer, die uyt die staet zijn uytgevallen, niet verworpelijck gemaeckt, maer de val self: het selfde toont hy oock in sijn verklaringe van de Nederlantsche belijdenisse, over het 16. Art. §. 5. Kan onse man dit in Marezio verdouwen die soo nauw van keel / en swack van mage ontrent de Carthesiaensche Predikanten / soo als sy hatelijck genoemt worden / sich vertoont?

6. Dat de gevalle mensche door sijn natuurlijcke kennisse die hy van Godt heeft, niet en kan een natuurlijcke Godts-dienst uyt-vinden, niet NB. die ter Zaligheyt genoeghsaem is; dat wijst sijn selven / en sal geen Gereformeert tegen-spreecken: maer oock self niet soodanige, die niet genoeghsaem is om den Sondaer Zaligh te maecken *de Abusu Philosophiæ* Carth: pag. 83. §. 110. Dit loopt directelijck aen tegen het geene Paulus leert Rom. 2. 14. daer hy getuyght dat de Heydenen doen die dingen die des Wets zijn / en wat is de gront? eenige uytwendige openbaringe door Propheten of andere mannen Godts? dat sy verre: maer door dien sy toonen het werck Godts geschreven in haer Herten; en waerom sijn sy overgegeven in een verkeerden sin, om te doen dingen die niet en betamen Rom. 1. 28. als om dat sy Godt kennende, hem als Godt niet en hebben verheerlijckt ofte gedanckt Rom. 1. 22. Sou dit wel in de Formulieren van eenigheyt te vinden zijn? voorwaer dit is noch de oude noch rechtsinnige Theologie: maer wat nieuws / en niet alleen ongehoort / maer strijdigh met 't gevoelen van alle oude rechtsinnige Theologanten.

7. Dat

7. Dat de oprechte liefde Christi niet en is een wesentlijcke daedt des Geloofs, ofte niet en behoort tot het weesen des Geloofs. *Abusus Philosophiæ Carth.* p. 101.

Dit is een wonderlijcke Theologie: daer Paulus het Geloof ons voor draegt als werckende door de liefde Gal. 5. 6. derft Marezius, om Wittichius tegen te spreecken / sich tegen den Apostel aen gaen setten: want behoort de liefde Christi niet tot het wesen des Geloofs / soo kan het daer van als maer zijnde accidenteel afgescheyden worden / soo soude een mensche sonder Christum te beminnen / ja een prophane hater Godts konnen voorsien zijn met het ware Zalighmakende Gelove / hoe souden onse Gemeenten toe hooren / indien men sulcken tael begoste te voeren op de Predickstoel / die gewoon zijn te hooren dat de goede wercken zijn de onafscheydelijcke eygenschappen en proeven van het Gelove Jac. 2. 18. tot soo verre / dat hy dat capittel besluyt met dese woorden / gelijck het lichaem sonder geest doodt is, alsoo is oock het Gelove sonder de wercken doodt: en immers / konnender geen goede wercken zijn dat niet wercken der liefde zijn / en uyt die salige Fonteyne vloeyen. Wie kan het vatten of begrijpen / dat iemant in Christum sal geloven / hem aennemen en op hem vertrouwen als sijn eenige en volkome Zalighmaecker / door wiens genade dat hy is het geene dat hy is: en uyt wiens volheyt dat hy ontfanght genade voor genade &c. dat hy met Paulus niet uyt sal roepen de liefde Christi dringht ons, maer dat hy echter sonder eenige liefde ontrent de selve soude konnen zijn; is het mijn onverstandt ick weet het niet: immers my dunckt dat een onmogelijcke saecke te zijn / en is dat de oude Theologie / soo houd' ick het in dese met de nieuwe / soo als die smadelijck op sijn Paeps genoemt wort / die groote en vermaerde Chamier, die spreeckt hier Marezius opentlijck tegen Tom. 3. pag. 194. dat gelove, dat waerachtigh en rechtvaerdigh-makend is, dat en kan niet gescheyden worden van de liefde, met der daedt self *reapse*, maer kan alleen daer van met gedachten onderscheyden worden: Dit luydt heel anders / daer wy gaern onse zegel oock aen hangen; wy moeten hier noch by voegen het getuygenisse Hulsii in sijn Catech: pag. 122. daer hy sijn Marezius, misschien buyten kennisse rechtdraets tegen-spreeckt / seggende; Alle liefde is een daedt der wille, 't gelove NB. is liefde: want het waere Geloof is geloven in Godt, maer in Godt te geloven is NB. Godt lief hebben.

8. Hy meent en leert / dat in Godts woort / is een inwendige kracht om de menschen te bekeeren / gelijck daer is een voedende kracht in Broodt / en een inwendige kracht ter genesinge in de Medicijnen; datter soo oock is een inwendige kracht ter bekeeringe in het woort Godts: want soo spreeckt hy Syst: Theol. gedruckt Anno 1673. pag. 85. lit: B. *ipsi verba Dei quod annunciatur, sua vis & efficacia physica in est*: dat is / in het woort Godts self dat verkondight wort, daer in is een inwendige of natuurlijcke kracht en vermogen: en wederom op het eynde van dese aengetoge plaets.

Soo iemant seydt, dat alle het geene reëel is, in het werck der bekeeringe, dat dat alleen Godt moet toe-geschreven worden: dat moetmen verstaen, alleen in tegenstellinge, van menschen of Dienaren die planten en nat maecken; maer NB. niet in tegenstellinge van Gods woort self, het welcke door de Dienaers, in sijnen name wort verkondight; en waerom niet? door dien

door

door haer eygen inwendige ingeplante kracht *insitavi*, Godt sijn werck gewoon is uyt te voeren.

Dit is een louter Remonstrants gevoelen / waer van het tegendeel tot allen tijden in de Kercke is geleert / die noyt andere als een morale kracht in Godts woort heeft erkent / en altijdt naukeurigh heeft onderscheyden / de werckinge van Godts Geest van de werckinge van het Woort / indien men dit den Remonstranten hadde willen / konnen / of mogen toe-geven / men hadt in desen light met haer in een en de selve schuyt geraeckt: het was de pijne waert / dat de Heer Marezius ons eens vertoonden hoe verre sich dese *vis physica* uyt-breyden in de bekeeringe / en of sy onderscheyden is van de werckinge van Godts Geest / dewelcke Christus een treckingh noemt Johan. 6. en of daer in de bekeeringe van Lydia, dese *vis physica* wat anders was (Hand. 16. 14.) als de openinge des herten? en

9. Hy stelt dat'er is en kan gegeven worden een middel-staet / tusschen weder-geborene en onweder-geborenen ibid. p. 591. litt. B.

Dit is een nieuwe en ongehoorde tale in de Gereformeerde Kercke / soo moet dan oock gestelt worden dat de mensch kan wesen / noch gelovigh noch ongelovigh / noch heel levend noch heel doodt / noch vrienden noch vyanden van Godt: maer neutralisten / rechtdraets aen tegen Christi betuyginge Matth. 12. 30. die met my niet en is, die is tegen my, en wie met my niet vergadert die verstroyt. Indien sulcke menschen komen in die staedt te sterven / waer sal doch haer plaetse zijn? den Hemel is te goedt voor haer / die noch gelove / noch het geestelijcke leven der genade hebben: de Hel misschien te quaedt / als die niet doodt zijn in de sonden; misschien sal daer toe bequaem zijn een derde plaets / of salmen het dienen te vinden gelijck sommige Munnicken eertijts Salomon hebben uyt geschildert / half in den Hemel / half in de Hel: hy moet al een gauw soecker zijn / die dit gevoelen in de Formulieren van eenigheyt sal vinden.

Hier mede sullen wy ons voor tegenwoordig vergenoeght houden / en laten de Leeser oordeelen of in desen de partyen van Marezius niet immers so groote reden wiert gegeven om hem van nieuwigheden te beschuldigen / als hy en de sijnen / haere opgenome partyen / tot soo groote ontsteltenisse en droefheyt van de Kercke doen / en nochtans men heeftse in rust en vree gelaten.

Wy gaen over tot Hulsius, die wel niet en is een man die sulcken crediet heeft in de Kerke / dat sijn woelerye veel indruck in de gemoederen van menschen maecken sal / en die geensins by die twee voorgaende Heeren in geleertheyt te gelijcken is / als dewelcke naulijcks in ons Landt met sijn name is bekent / doch sich bekent maeckt / met sich op te werpen als een voor-vechter tegen den Zaligen Coccejus en sijne discipelen / benevens de Carthesiaensche Philosophie / waer van hy de eene soo weynigh als de andere verstaedt / hy schreeuwt en roept van dwalinge / ketterye enz. maer wy sullen den Leeser laten sien wat nette gedachten in sijn Theologizeren, dat dese nieuwe Professor heeft en hout / en met wat voor een heerlijck licht dat de Theologische faculteyt tegenwoordigh is voorsien / daer de Heer Heydanus in sijn negen-en-t'seventighste Jaer / soo onrechtvaerdighlijck en soo onwaerdighlijck / tot belooninge van onbelonelijcke diensten is uyt-geschopt / alleen maer om dat hy de waerheyt gesprooken en de ongehoorde proceduren der Curatoren van

de

de Leydsche Academie aen de Weerelt heeft bekent gemaeckt. Door tegenwoordig sullen wy voornamelijk uyt een schrift/ nameiijck sijn Catechismus/ daer immers boven al/ een nethèyt en beschaefthèyt van gedachten/ in behoorden vertoont te worden: eenige staeltjens van gevaerlijcke nieuwigheden en dwalingen/ onder de oogen van den Leeser brengen.

1. De Schepselen hebben het beelt alleen van Godts wesen pag. 18. Wat is dit voor een tael? is die niet ongehoort in Godts Kerck; spreeckt of Confessie of Catechismus alsoo? is dit van redelijcke of onredelijcke Schepsels te verstaen? soo van onredelijcke/ sijn die dan geschapen na Godts beelt? onse Confessie Artikel 14. en Cathismus vrage 6. erkent dit met de H. Schrifture Gen. 1:26. als een bysonder voor-recht van de mensche/ waer van alle redenloose schepselen zijn uyt-geslooten. Verstaet het onse man van de mensche/ hoe kan hy het beelt hebben van Godts wesen/ het welcke onderscheyden wordende van sijn eygenschappen/ moet aengemerckt worden als geestelijck en volmaecktelijck eenvoudigh; soo bestaet dan het beelt Godts niet in gerechtigheyt en heyligheyt tegen het getuygenisse Pauli Ephes. 4. 24. en de uyt-gedruckte Leere van de Catech: vrage 6. daer geseght wort/ Godt heeft den mensche goedt en na sijn eeven-beelt geschapen, dat is, NB. in ware gerechtigheyt en heyligheyt: Soo moet dan na sijn seggen/ het beelt Godts bestaen alleen in de geestelijckheyt en onsterffelijckheyt van de Ziele, de welcke niet verloren zijnde door de sonde/ so heeft den mensche door de sonde geen schade aen het beelt Godts geleden; is dit niet nieuw? is dit niet schadelijck? sou Pelagius daer niet op amen seggen?

2. Dat de Ziele suyver en onbesmet is, schoon sy van de oorspronckelijck gerechtigheyt berooft is pag. 37.

Is dit de oude rechtsinnige Theologie daer men soo van roept en roemt? Dit is in mijn oogen goedt Paeps/ dewelcke ontkennen de oorspronckelijcke gerechtigheyt der menschen in sijn Scheppinge natuurlijck te zijn/ en maer als een toom om de begeerte van de Ziele in goede ordre te houden/ op dat die niet kome uyt te spatten. Sietmen in dese stellinge niet uyt schijnen de *pura naturalia* van Episcopius, Socinus en diergelijcke die de erf-sonde lochenen? na dese stellinge kander suyverheyt in de Ziele zijn/ sonder gerechtigheyt/ en suyverheyt/ die niet recht en is noch heyligh; ergo/ een onsuyvere suyverheyt. Indien de Ziele suyver was/ of wesen kon sonder gerechtigheyt/ kon hy dan oock Godt niet lief hebben sonder de selve? soo ja/ so was die gerechtigheyt onnodigh; soo neen/ soo kan een suyvere Ziele Godt niet beminnen.

3. De Ziele bekomt haere onreynigheyt van het lichaem: want sy wort besmet in dat oogenblick, wanneer sy met het lichaem wort vereenight, dan NB. treckt sy de smette na sich, gel: NB. wanneer suyver water in een vuyl vat gedaen wort. *ibid:*

Hier wort het lichaem van de mensch gestelt tot een onderwerp voor de sonde; hier heerst het lichaem over de Ziele/ en wort die verontreynight door dese/ regel-recht aen tegen het getuygenisse Christi Matth. 15. 19. uyt het herte komen voort boose bedenckingen, doodtslagen &c. maer hier komt de boosheyt niet uyt het herte dat is de Ziele/ maer uyt het lichaem; Godt klaeghden Gen. 6. 5. dat de boosheyt des menschen menighvuldigh was op der

aerde: maer wat was de oorsaeck en grondt daer van? het was die / om dat alle het gedichtsel der gedachten sijnes herten, t'allen dage alleenlijck boos was. Hier wort het verderf / uyt die verdorvene Fonteyne van de Ziel gehaelt; maer onse man sou seggen / de eerste oorsaeck is / het verdorve en sondigh lichaem die de Ziele heeft besmet. Immers de leden van het lichaem / zijn maer instrumenten van de Ziele / en niet de Ziele van het lichaem / dan worden onse ledematen wapenen der ongerechtigheyt Rom. 6. wanneer de sondige Ziele die misbruyckt; en soo de Ziele wort verontreynight door het lichaem: is dat niet of tegen de wille van de Ziele / of met de wille: soo met de wille / hoe was deselve suyver / die sich met sijn wil van sijn suyverheyt laet beroven: so neen / hoe is de Ziele sondigh geworden / die tegen sijn wille van het lichaem is verkracht: zijn dit gedachten die een gesonde Theologie / ja gesonde hersenen betamen?

4. De minste straffe der verdoemenisse, is voor sommige Kinderen, die wy niet NB. door pijninge beschrijven pag. 64.

Hier is een verdoemenisse sonder pijn / een Hel sonder Hel / en nochtans hy noemt het *pœnam sensus* een straffe des gevoelens: voorwaer dit is een nieuwe-modische verdoemenisse die Godts woort noch Kercke niet en kent. Christus wijst de vervloeckte, ick meen dat dat verdoemde zijn / na het eeuwige vyer, dat de Duyvel en sijne Engelen bereydt is: maer onse man weet misschien een plaetsje in de Hel / daer men van pijne is bevrijdt; de Papisten sullen seggen hy siet op onse *limbus puerorum*, de plaetse die sy in de Helle voor de ongedoopte Kinderen hebben afgesondert.

5. Het verbondt des Wets met Israël in gegaen, is het selfde dat Godt voor de val, met Adam heeft aen-gegaen, en is beyder-zijdts het verbondt der wercken pag. 85.

Soo moeste dan Israel door dat verbondt / dat is door de wercken gerechtvaerdight worden: want de eysch van dat verbondt is / doet dese dingen en ghy sult daer door leven; de eyge Leere van de Joden / de grondt des Pausdoms en van alle vyanden der genade. Hoe kan Godt een verbondt der wercken oprechten / met een volck dat alrede onder de verdoemenisse leght / wegens het verbroocke verbondt der wercken? Hoe kan Godt (van welcke David getuyght Psalm 5. 5. dat hy geen lust heeft aen godloosheyt, en dat de boosen voor hem niet verkeeren sullen,) echter tot haer seggen / ick ben de Heere uwen Godt Exod. 20. Dit Volck was onder het verbondt der genade of niet; soo niet / soo waren sy eeven als andere Heydenen / sonder Christo, vervreemt van het Borgerschap Israëls, en vreemdelingen van de verbonden der beloften, geen hoop hebbende, en sonder Godt in de Weerelt Eph. 2. 12. wie sal dat geloven / daer Godt voor de wetgevinge het selve so meenigmael sijn Volck genoemt en daer voor gekent en erkent heeft Exod. 3: 7. 5: 1. 7: 4. Soo hy dan bekent / dat dit Volck alrede stondt in het verbondt der genade; waer toe opgerecht een verbondt der wercken? of was de genade des verbondts niet krachtigh genoegh om de Zalighеyt uyt te wercken / dat de wercken daer by moeste komen? een andere taele voert den Apostel Rom. 11. vers 6. indien het door genade is, soo en is het niet meer uyt de wercken, andersins en is de genade geen genade meer; en indien het is uyt de wercken, soo en is 't geen genade meer, andersins en is het werck geen

werck meer. Maer dese gedachte accorderen seer wel met de dwalingen der Papisten / die de Wet met het Evangelium, de wercken en de genade met malkanderen trachten te vermengen. Een derde verbondt te verciere / dewelcke onmachtig is om de Zaligheyt toe te brengen / is wat nieuws in-voeren in de Kercke / die geen andere verbonden met de H. Schrifture en kent / als van wercken en genade: het eerste is verbroocken / en noyt weder opgerecht / en het laetste is dat eeuwige en onveranderlijcke verbondt Esai. 54 10. Jer. 32. 40.

6. Het gelove was al onder de Wet, maer de Leere des geloofs was'er noch niet pag. 96.

Indien dit Coccejus was ontvallen / hoe sou hy geroepen hebben / dat men de Vaderen des O. Testam. van de Zaligheyt beroofden; was daer niet de Leere des geloofs / soo was'er oock niet de Leere der Zaligheyt: want daer is geen andere Leere der Zaligheyt / als de Leere des geloofs / door dien Christus Jesus is gisteren, heden en in der eeuwigheyt de selfde Hebr. 13. 8. dit strijdt met de Leere van de Catech: Vrage 19. of ick moeste daer in misse / dat de Leere des Evangeliums is de Leere des geloofs: want daer wort getuyght / dat Godt het Evangelium self eerst in het Paradijs heeft geopenbaert, en namaels door de H. Patriarchen en Propheten laten verkondigen, en door de offerhanden en andere ceremonien des Wets laten voorbeelden, en ten laetsten door sijn eenigh-gebooren Soone vervult: Ja hy drijft in de gemelte plaets dat Christus daer niet en is geweest; door wie zijn dan de Vaderen Zaligh geworden? of is de Joodsche Kerck geen Christelijcke Kerck geweest? en dit is de man die Coccejo te last derft leggen / dat gelooft en geleert sou hebben dat de Zaligheyt haer met der daedt niet geopenbaert sou zijn geweest: Die hier volmondigh drijft / dat de Leere des geloofs / of Christus na sijn uytlegginge noch niet en was onder de Wet.

7. Godt was een Vader der gelovigen in het O. Testam. hoewel hy eerst in het N. Testam. onder die titul heeft willen bekent worden, als dewelcke niet en paste met de *œconomie* van de Wet pag. 98.

Onse partyen veroordeelen Coccejus en de sijnen van nieuwigheyt / om datse het geestelijcke kintschap / en aenneminge tot Kinderen / volgens de taele van de H. Schriftuur, by uytmuntentheyt en in een hooger graedt opdragen aen den gelovigen des N. Testam. als dewelcke niet gelijck Godts oude Volck / onder voochden en versorgers zijn gestelt Gal. 4. 2. en hier derft hy drijven dat Godt als Vader niet heeft willen bekent staen / so hebben dan die gelovigen / Godt onder die titul en benaminge niet mogen aenroepen; hoe accordeert dit met het geene dat wy leesen Deut. 32. 6. Sult ghy dit den Heere vergelden ghy dwaes en onwijs Volck? is hy niet u Vader die u verkregen heeft, die u gemaeckt en u bevestight heeft? en Esai. 63. 16. ghy zijt doch onse Vader: want Abraham en kent ons niet &c. of soude hier Moses die getrouwe Dienaer Godts / of de Kercke wel gesondight hebben / Godt aenspreeckende met een titul onder welcke hy in die dagen niet heeft willen bekent zijn? Ende is het gevoelen van Coccejus, namelijck / na het wort gestelt in het 3 Articul / dat de H. Geest in de gelovigen des O. Testam. niet voort-gebracht heeft, werckingen die Godt als Vader pasten;

wel deportementen waerdigh / soo dit de beugel mach passeren? is dat al een werck dat Godt als een Vader past / een Vader te zijn / en daer voor niet bekent te willen zijn? 't welck immers is sijn Kinderen ontblooten van die troost die uyt die kennisse vloeyt.

8. Het wort te vergeefs aen iemant ter aenveerdigingh aengeboden, dat voor hem niet gedestineert en is. pag. 102.

Die niet wiste wie het was die hier spreeckt / souden niet dencken dat het was een volslage Armiaen en drijver van de vrye wil / soo wort dan te vergeefs de bekeeringe en het gelove den verworpelingen aengeboden / dewijle het haer niet en is gedestineert / en over sulcks worden hier gebillijckt alle die lasteringen der Remonstranten, dat Godt spodt enz. met die sondaers die hy gebiedt te bekeeren / dewijle haer noch bekeeringe noch gelove noch Zaligheyt is gedestineert; dit loopt aen tegen de Catech: daer vrage 9. wort gevraeght, doet dan Godt de mensche geen onrecht, dat hy in sijn Wet van hem eyscht dat hy niet doen kan? en is het Antw: neen hy: want Godt hadde den mensche soo geschapen dat hy het konde doen &c.

9. Wort de formele daedt des geloofs, (sonder welcke dienvolgens het gelove geen gelove is /) gestelt in die toepassinge der belofte, daer door de mensche seecker stelt, dat die niet alleen anderen, maer oock hem toe-behooren. p. 116.

Dit is een gevaerlijcke stellinge / waer door een bedroefde Ziele die in geestelijcke strijdt zijnde / en niet konnende haer selven Godts beloftenisse toe passen / buyten het getal der ware gelovigen geslooten en in een afgront van wanhoop wort gestooten: dit loopt aen tegen het gemeen gevoelen van alle oude Theologanten / en is een nieuwe en ongehoorde Leere in de Kerck.

10. Godt soude van sijn zijde konnen remitteren, toegeven of afstaen van sijn recht, met de sonden niet te straffen p. 298.

Dit is suyver Sociniaens, die om te beter de fundamenten van de voldoeninge Christi los te maecken / leeren dat Godt NB. de sonde sonder voldoeningh vergeven kan: in onse Kercke is tot noch toe het tegendeel geleert / gelijck blijckt uyt de veertighste Vrage des Catech: waerom heeft Christus hem tot in de Doodt NB. moeten vernederen? Antw: daerom, dat van wegen der gerechtigheyt en waerheyt Godts, niet anders konde voor onse sonden betaelt worden, dan door de Doodt des Soons Godts.

11. Een soen-offer, ontfingh gantsch geen heyligheyt van den Altaer, maer den Altaer van het offer p. 506.

Dit is waerlijck niet alleen een ongesoute / maer gantsch ongesonde reden / die nauwlijcks in een jongh Student, ick late staen in een Professor Theologie te verdragen is; indien sulcks sijn partijen was ontvallen / wat al vlaggen sou hy voeren / en met recht vragen of hy wel opt de Bybel met aendachtigheyt gelesen hadden; en niet sonder reden: want Exod. 29. 37. wort met ronde woorden het tegendeel getuyght: want soo staet daer; 7 dagen sult ghy versoeninge doen voor den Altaer en sult hem heyligen, als dan sal den Altaer een heyligheyt der heyligen zijn :: NB. wat den Altaer aenroert sal heyligh zijn. Dit strijdt met de kant-teyckeninge van onse Bybel over de aengetoge plaets / daer die geleerde mannen seggen: De Altaer

hey-

heylighden de gaven die daer op geoffert wierden, en ten dien aensien was de Altaer grooter als de offerhande. Ja hier wort Christus in het aengesichte tegen-gesproocken / die derhalven met reden hem magh vragen / ghy dwase en blinde: wat is meerder de gave, of den Altaer die NB. de gaven heylight: woorden die wy leesen Matth. 23. 19.

12. Schrijft hy Christus onder de aughsten van Godts verlatinge toe, een knagende worm, en het bijten van een quade conscientie.

Ick weet niet diergelijcke rouwe tael opt by eenigh Godts-geleerde geleesen of gesien te hebben / en vertrouwe / dat soo die van de Predickstoel de Gemeynte voor-gedragen wiert / dat sy dat hoorende daer over schricken en beven souden; ick soude dese stellinge niet derven van blasphemie bevrijden: en die hier sulcken taele derft gebruycken / schreumt noch schaemt sich niet D. vander Waeyen als onrechtsinnigh te beschuldigen / om dat hy de plaetse Psal. 18. 24. ick wachtede my voor mijne ongerechtigheyt, van Christus heeft uyt-geleydt.

13. Hy vraeght of de Kercke kan deficieren en op-houden? en hy Antwoort ja, en dat uyt kracht van dese schoone reden: Om dat de Kercke heeft op-gehouden in het Paradijs p. 869.

Soo dit de oude en rechtsinnige Theologie is / soo moet die by Pelagius en Arminius te vinden zijn / als dewelke de afval der Heyligen drijven / maer niet by de Gereformeerde Kercke en het Synodus Nationael van Dordr: die het tegendeel leert / en die Leere als een dwalinge heeft veroordeelt.

14. De Kercke kan bestaen uyt enckelde godd'losen / uyt onwedergeborene / ongelovigen / uyt menschen die buyten en sonder Christo zijn; dit moet een wonderlijcke Kerck zijn: wie of het hooft daer van wesen magh? Christus acht ick dat het niet kan zijn: want sijn ledematen zijn sijn Geest / heylighept en het leven der genade deelachtigh; Christi Kerck is niet alleen heyligh in het N. Test. gelijck ons onse Geloofs-articulen dat leeren / maer oock soodanig in het O. T. geweest / gelijck te sien is Deut. 14. 21. en Exod. 19. 6.

Godts Kercke is geroepen uyt de Weerelt / met een heylige roepinge / en derhalven niemant als gelovigh en weder-geboren / kan eygentlijck een levend litmaet van de Kercke zijn ofte daer toe behooren: maer de Kerck van dese man kan uyt enckele ongelovige bestaen; ick gelove dat de Sathan een sonderlingen welgevallen in sulcken Kercke hebben sal / Godt beware alle de sijne om uyt daer Ledematen van te worden. Maer soude het wel waerheyt zijn? is het wel te glooven dat Hulsius sulcken sinneloose saeck soude derven op het pampier stellen? Die het niet voor sijn oogen sach / sou dit op het seggen van een ander swaerlijck geloven konnen: soo spreeckt hy dan met ronde woorden p. 69.

Wanneer Adam en Eva dan gevallen waeren, so hadde Godt geen Kerck: 't is een tegenwerp / dewelcke hy self tegen sijn eyge stellinge maeckt. Het antwoort is. Hy hadde evenwel een Kerck: want Adam en Eva waren Godts onsichtbare Kercke, voor soo veele als sy verkoren waren, oock de ware sichtbare Kercke, voor soo veel sy na de val in genade aengenomen zijnde, het gelove in het beloofde Saedt der Vrouwen beleden hebben. Hier zijn soo veel dwalingen en dwaesheden by-na als woorden: hier zijn

Adam en Eva / leggende onder de macht en heerſchappye van de Sathan/ evenwel de Kercke Godts. 2. Daer het bekent is in de Schoole dat door de onſichtbaere Kercke / niet anders wort verſtaen als de Kercke der ledematen Chriſti, die wegens haer geloof / wedergeboorte enz. onſichtbaer zijn / wort hier Adam en Eva niet opgerecht zijnde niet bekeert/niet geroepen / maer doodt in de ſonde en miſdaden / genoemt de onſichtbaere Kerke. 3. Hy doet'er wel by voor ſoo veel ſy verkore waren: maer de verkieſinge maeckt geen menſchen tot leden van de Kercke / hoewel dat niemant als ſodanigen anders als verkooren kan zijn / en na de verkieſinge der genade litmaten van de Kercke worden / ſoo maeckt echter de verkieſinge de Kercke niet; maer de krachtige roepinge/de bekeeringe/het geloof is de oorſaek/dat een menſche van een kint des Sathans wort een lidtmaet van Chriſtus en van ſijn Kercke / van welcke dat hy is het hooft; na deſe man ſijn ſeggen ſou Paulus voor ſijn bekeeringe / de Moordenaer voor dat hy Jeſus aen het Kruyce beleden hadde / in het midden van ſijn roven / moorden / ſteelen / die ſondareſſe Luc. 7. doen ſy noch wentelden in hare vuyle luſten / en ſtinckende onreynigheden: Manaſſe eer dat hy door ſijn banden en boeyens in Babel was tot ſijn Godt bekeert; de verlore Soon voor dat hy tot ſijn ſelve gekomen en doen hy noch doodt was in ſijn ſonden / die alle en duyſenden diergelijcken / waren in ſijn oogen / in die ſondige ſtaet al de ware Kercke Godts / om dat ſy van Godt verkoren waren; wie hoorden oyt in Godts Kercke diergelijcke ongerijmde ſtellingen? 4. Adam en Eva in haer ſonden leggende waren / de ware ſichtbare Kercke voor ſoo veel ſy kort daer na in genade zijn genomen, en het gelove in het beloofde ſaedt beleden hebben; eerſt de onſichtbare nu de ſichtbare Kercke: maer de ſichtbare Kercke beſtaet uyt goede en quaden / gelovige en ongelovigen / en wort genoemt ſichtbaer / wegens de uyterlijcke belijdeniſſe en bedieninge van de genade-middelen; hier worden van Adam en Eva op de ſelve tijdt / doen ſy niet goedt konden zijn / maer alleen quaedt waren en van Godt afgevallen / aengemerckt als goedt en quaedt / als gelovigen en ongelovigen / en immers het geene ſy ſouden worden uyt kracht van Godts Geeſt en door het verbondt der genade / dat waren ſy noch niet / doen ſy vluchten van Gods aengeſichte / en bekenden naeckt te zijn: maer alle deſe ongerijmtheden / ſal onſe nieuwe Profeſſor met ſijne doctorale diſtinctien (ſoo wy het maer op ſijn ſeggen geloven willen /) meenen goet te konnen maecken: wat wonder daer hy 5. Adam en Eva kan aenmercken voor de geheele Kerck / en voor een gedeelte van de ſelve; maer het geheel is meerder als ſijn deelen / of ſijn oude rechtſinnige Philoſophie moeſt hier het tegendeel konnen bewijſen/ dat wy gaern willen leeren / wanneer nu het geheel beſtaet in 2 Perſonen / en de deelen nader-handt in vieren: nader-hant in de Arcke in 7 of 8. nader-handt in 100. in 1000. in 100000. en noch veel meer / ſoo moeten dan 2 menſchen meerder weſen als dat groot getal: want Adam en Eva ſeyt hy op de ſelve plaetſe / waren een gedeelte van de Kerck, ten aenſien van haer nakomelingen die haer ſouden worden toe-gevoeght, maer ſy waren ſelve de geheele Kercke, ſoo langh als ſy alleen in de Weerelt waren. Menſchen die in een koorts leggen die haer de herſens heeft ontſtelt / revelen gemeenlijck en ſpreecken van allerhande ſinneloose redenen: maer ſoumen niet denc-

dencken dat onsen nieuwe Theol: Professor/ met sulcken soorte van phrenesie bevangen was/ doen hy deese dingen schreef? wat een lust sullen verstandige Ouders hebben om haer Soonen na de Leydsche Academie te senden/ om deselve van sulcke hooghverlichte Meester te laten onderwijsen. De geheele Kercke was gevallen na sijn seggen/ doen Adam en Eva sijn gevallen/ maer de Kercke is evenwel niet geheel gevallen om de nakomelingen/ die hem souden worden toegevoeght/ en die noch niet in wesen waren/ en in welckers opsicht hy een gedeelte van de Kerck was: een schoone Theologie/ daer onse Kercke niet weynigh by al die geene die buyten zijn/ door ten toon gestelt wort.

15. In driederhande staten zijn de Vaderen aen te mercken. 1. In de staet voor het gelove. 2. In de hebbelijckheyt van het gelove *in fidei habitu*. 3. In de Daedt des geloofs. In het eerste en tweede hebben sy met een erfgenaem die een Kint was vergeleecken konnen worden: maer niet in het derde. *Disp. de hærede infante Thesi* 11. en wederom: De vergelijckinge van een Kint die erfgenaem is, past op de staet voor het gelove; wat nieuwe en vreemde Theologie is dit? daer geleert wort dat iemant als ongelovigh, voor het geloof *ante fidem* kan een erfgenaem Godts zijn/ en een Kint voor de weder-geboorte: dit is de rechte Leere van Pelagius, gelijck Augustinus leert lib. 1. *contra duas Epistolas* Pelag: cap. 21. daer de Vader aldus spreeckt. Voor de Wet seght ghy dat de menschen Zaligh zijn geworden door de nature, daer na door de Wet, ten laetste door Christus; even als of de menschen, van die twee voorige tijden, voor de Wet, onder de Wet, Christi bloedt niet noodtwendigh was geweest. Voorwaer na de gronden die dese man hier leght/ soo kan daer Zaligheyt buyten Christus gegeven en gevonden worden: indien iemant een Kint Godts kan zijn buyten Christus, en buyten Christus moet hy een Kint Godts zijn/ indien hy voor het gelove een Kint kan zijn: want soo veele als hem aengenomen hebben/ heeft hy macht gegeven/ om Kinderen Godts te worden/ namelijck die in hem geloven Johan. 1. 12.

Het sou veel te langh duyren/ indien wy al die ongekoockte gedachten/ gevaerlijcke spreeckwijsen/ vreemde gevoelens van dese man/ die soo tegen de gewaende gevaerlijcke nieuwigheden krijt/ en de Kercke daer mede soo onrustigh maeckt/ souden op-tellen; ick sal hier mede afbreecken/ en alleen noch maer een staeltje geven van sijn groot en deftigh oordeel/ dat hy daer in heeft betoont/ dat hy handelende van Noachs Arke opentlijck heeft gedisputeert/ gelijck van oogh en oortuygen is verhaelt/ dat'er in de Arcke geen Leeuwen zijn geweest; maer wat is de reden/ daer op sulck een uytspoorigh gevoelen is gegrondt? 't was dese: Om dat de Leeuw door sijn wreetheyt al het ander gedierte sou verslonden hebben. Dese reden is soo krachtigh/ datmen daerom niet heeft te geloven het geene duydelijck te lesen is/ dat van al het onreyne vee twee zijn in de Arcke geweest, het mannetje en sijn wijfje Gen. 7. 2. doet daer by/ dat de Beeren/ de Luypaerts/ de Wolven/ in sijn oogen vriendelijcke dieren moeten zijn/ en gantsch vreedtsaem/ die daerom misschien de privilegie van behoudenisse in de Arcke bekomen hebben: wie hoorden opt sot'er gedachten?

Wyt dit alles laten wy den Leeser oordeelen/ en willen ons gaern sijn oor-

oordeel onderwerpen / wie dat aen gevaerlijcke nieuwigheden schuldigh zijn/ of wy die by de Weerelt soo worden / doch tot onsen onschult uyt-gekreeten / of sy welckers schriften met de aengetoge en menighte van diergelijcken expressien / spreeckwijsen en saecken zijn vervult. Wy laten alle onpartydige oordeelen / by wie de schult van dese ontsteltenisse en beroerten is / by ons of haer? daer de genaemde Coccejanen en Carthesianen noyt eerst aengevallen / ofte dese strijdt aengevangen hebben: maer altijdt genoodsaeckt zijn geweest de wapenen tot verdedigingh van haer eer en Leer in de handt te nemen; de schriften wederzijdts hoeven maer ondersocht te worden. Allinga heeft moeten verdedigen / de eere van verscheyde Leeraers door Witzius beschuldight; de Tegen-berichter heeft getracht de aengesteecke brandt der Berichteren te blusschen; Eubulus Philometor, de scheur-sucht van Rijsen ontdeckt: Timotheus Verinus, Philaletius Eliezar, Gamaliël Conradmus zijn niet als door de valsheyt en onbeschaemtheyt van hare aenvallende partijen geterecht zijnde / in dit ongeluckigh strijdt-perck getreden / en soo voort sal blijcken dat doorgaens onse party de Bal heeft op-gegeven. 2. Daer deselve alle die rauwe en vreemde stellingen / om de vrede noch te kreucken noch te krencken / in hare Broederen gewillighlijck gedragen en verdragen hebben; wie is daer over onder haer als een dwaelgeest / of als een drijver van gevaerlijcke nieuwigheden aen-geklaecht? behoorde dan die goedaerdigheyt / met diergelijcken / aen haer kant niet beantwoort te worden? Seggen sy dat dese genaemde Coccejaensche nieuwigheden swaerder wegen: sien sy dan niet dat sy rechters in haer eyge saecke zijn? souden haer partye niet het tegendeel vast houden? en waerom sal haer oordeel / meer als deser gelden: indien den onpartijdigen Leeser / het oordeel vellen sal / wy twijffelen niet of het sou anders uyt vallen als onse partijen dencken. 3. Indien men de Overigheden in Steden en Dorpen / 't geheele Landt door vragen wilde / en die na waerheyt geliefden getuygenis te geven / sy souden seecherlijck die geenen die men nu voor beroerders van ons Israël uyt maeckt / die eer-kroon op de hoofden setten / dat sy haer tot aller tijdt / als vreedsame mannen en gehoorsame onderdanen gedragen hebben / daerom sy oock in meerder achtinge by de respective Magistraten als haer partijen zijn geweest / 't welck nu buyten twijffel een van de voornaemste oorsaecken is / datmen haer soeckt te onderdrucken / en om daer toe te komen / haer eerst swart moet maecken by de gemeenten / als schuldigh staende aen gevaerlijcke nieuwigheden en vyanden van den Heere Prince van Oranje, even als of niemant konde weesen een liefhebber van de vryheyt van sijn Vaderlant / of hy moeste weesen een vyant van dat Doorluchtigh Huys / daer ons Landt onder Godts bestieringe / so heerlijck door gesegent is: foey sulcke gedachten! 4. In alle dese bewegingen / maecken en smeden van nieuwe ordres / reglementen / acten van onderteyckeningen / niet tegen-staende de genaemde Coccejanen wel sagen / datmen haer daer door meenden / en trachten by de gemeenten verdacht te maecken / nochtans voor haer hebbende een goede saecke; binnen haer een geruste conscientie; boven haer een alwetend' en rechtvaerdigh Richter / soo hebben sy om vredes-wille / alles over haer laten gaen / misschien meer als haer partijen gehoopt hebben en verwacht.

Maer indien wy nu onse oogen wenden op de daden / op de handel / en al

het

het geene dat door onse Broederen van tijdt tot tijdt eenige Jaren herwaerts is gepleecht; soo laten wy wederom den Leeser hier over het oordeel aen-bevolen zijn.

Den Leeser gelieve maer wederom eens sich in gedachtenis te brengen wat te vooren aengemerckt is / hoe dat op en in dat bedroefde Jaer van 1672. dat vreesselijck tonneel van Godts straffende gerechtigheyt / over de ongerechtigheyt van ons sondigh Vaderlant / in welcke een schrickelijcke tuymelgeest / de Staet met het uyterste verderf dreyghden; dat onse Broederen doen ter tijdt hebben gelieven de gordijnen van dit treurspel op te schuyven: immers in sulcken algemeen gevaer / wanneer of ballinghschappen of vervolgingen / of ruïnen die allen staen te treffen / of andere diergelijcke swarigheden ons worden gedreyght; de ervarentheyt sal ons leeren / dat menschen die anders noch seer vreedsaem / noch Godtvresend zijn / dan alle particuliere haedt en vyantschap af-leggende over het algemeen / en dreygende verderf bekommert sullen zijn. Maer onse Broederen / hebben daer toe die aller-ongeluckighste tijden gelieven te verkiesen / als of den Oorlogh van buyten niet genoegh en was / dat'er noch een Broeder-strijdt / die wel in een Burger-strijdt kan veranderen / moeste worden by gedaen; wat kanmen anders dencken / als dat sy de swackheyt van de Staedt hebben willen gebruycken / om haer desseynen te meerder kracht te geven: men badt vast / en men riep den Heere aen om hulpe / en men terghden den Hemel / met sijn bitterheyt en scheur-sucht; Godt wil datmen tot hem heylige handen op sal heffen sonder toorn en twistinge 1 Tim. 2. 8. en men hief sijne scheursiecke handen tot Godt op in toorn, bitterheyt en twistinge, het welck buyten twijffel geen van de minste oorsaecken is te achten / dat den Allerhooghste soo roockt tegen onse gebeden en smeeckingen. Het zijn onse Broederen die de gemeenten hebben ontrust gemaeckt / de selve van de Predick-stoelen waerschuwende voor gevaerlijcke nieuwigheden, die soo sy voor gaven in de Kercke begosten in te dringen / sonder die te noemen / die dit listelijck hebben in haer aenspraecken en bysondere discoursen weeten in te mengen / met betoninge en betuyginge van bekommerthept / onder een diep versuchten / over de toestandt van de Kerck / en het gevaer dat de rechtsinnige oude waerheyt liep / waer van datmen eenige staeltjes na haer gewoonelijcke trouwe / gelijck in dese extracten is te sien / sonder allerhande hatelijcke consequentien / die sy daer uyt wisten voor te brengen / te vergeten / voor de oogen van de eenvoudige menschen / die dese of diergelijcke saecken noyt gehoort en hadden / quamen uyt te breyden: eyndelijck oock niet schroomende Predikanten hare mede-broederen en Collegien / die haer noyt / met haer weten / schijn of schaduwe van misnoeginge gegeven hadden / te noemen / maeckende soo veel als in haer is / de diensten der selver onnut: doch haer achtinge rees daer mede by die misleyde menschen soo veel / als die van haere Broeders daelden: en dat was het datmen socht. Eersucht gaet gemeenlijck met een vervloeckte scheursucht swanger / en wanneer eens ons breyn met die dampen is vervult / men sal niets ontsien en alles wagen / om de bovensangh te hebben; op dese gronden is het Anti-christendom gebout / en die / of kerckelijcke ofte andere Historien maer een weynigh hebben in gesien / konnen daer in sien / dat eersucht beswachtelt of met een voorgewende sucht tot waerheyt en Godtsaligheyt / of van vryheyt

P op

en welstandt van het Vaderlant / alles dickwils 't onderste boven heeft geworpen / en het verderf beyde van Kerck en Politie is geweest.

Het zijn immers onse Broederen die dese boose Articulen door den druck het heele Lant door verspreydt / geruste gemeenten ontrust gemaeckt / en de brandt-klock van oneenigheyt / sonder eenige de minste noodsaeckelijckheyt getrocken hebben / en alsoo geen kleyne ontsteltenisse veroorsaeckt; daer andersins dese Articulen souden hebben konnen verstrecken / alleen voor een order de Heeren Professoren voor-geschreven / die noch Kercken noch Predikanten raeckten / die onder haer Kercken-raden / Classen en Synoden staenden / daer van daen haere straffen te verwachten hadden / by aldien sy haer ergens in quamen te vergrijpen; doch wettelijcker wijse was / noch niemant of onder de Synode of Suydt- of Noort-Holl: of aengeklaeght of veroordeelt / en daerom moest men de gemeenten (die gemeenlijck meer door driften als door reden geregeert wort) op haer aen schennen / om in de rechtsinnigheyt van de Leere geschonden zijnde / haer dan voort te schande te maecken: gelijckmen om een hondt aen kant te helpen / maer hoeft of eenmael heeft te roepen dat hy dol is.

Het zijn immers onse Broederen / die noch voorlede Jaer in het Synodus van Haerlem, die salutaire clausul van het Synode van Zuydt-Holl: gevoeght by die 10 Articulen / dewelcke de Heeren Staten van Hollandt en West-Vriesl: hebben in een Staedtsche Resolutie verandert en tot een Wet gemaeckt / waer na sich alle Leeraers te richten en te schicken hadden / geweygert hebben aen te nemen / daer door dan de gemaeckte wonde seeckerlijck sijn genesinge / en de Kercke haere rust bekomen soude hebben: dit was het geene die van Zuydt-Holl: in de haere hadden aen-genomen. Datmen soo doende (het welcke siet op het reglement van die 10 Articulen) om te beter ruste in de Kerke te bevorderen, malkanderen noch in Schrijven, noch in Prediken, noch Catechiseren, ontrent saecken die in de Formulieren van eenigheyt niet gedecideert en zijn, sal verdencken, van iets tegen de Formulieren van eenigheyt te hebben, directelijck of indirectelijck, of daer van het sy in het openbaer, 't sy in het bysonder verdacht te maecken: Ware dit aengenomen geweest / geblust was geweest dese bedroefde vlamme van oneenigheyt; maer dit heeft niet mogen zijn / dat vier was in Noort-Holl: aen-gesteecken / men socht geen water om te lessen / maer wel olie om het met meerder kracht te doen ontbranden: en wat was hier anders uyt te dencken / als datmen de vrede niet en socht / datmen met die Articulen niet beooghden de vast-stellinge der waerheyt / die de minste gevaer niet en liep; maer wat anders: want met het verwerpen van die clausel / wert nu dit reglement der 10 Articulen t'eenemael verkracht / en stonden de arme genaemde Coccejanen, even soo wel open voor de lasteringen / beschuldigingen / veroordeelingen van haer Broederen als te vooren / als dewelcke niet tegenstaende / dat sy sonder eenige bepalinge die absolutelijck hadden aen-genomen / evenwel niet bevrijdt en wierden van de suspicien / ja beschuldigingen van ongesontheyt in de Leere; een droevige toestandt / wanneer men met soodanige menschen heeft te doen: men dringht haer sonder noodt op eenige nieuwe reglementen / sy nemen die vredens-halven aen: en dat gedaen zijnde / is het noch niet genoegh en voor haer het minste niet gewonnen; sy moeten blijven sitten en suchten onder de voor-

voorgaende suspicien / beschuldigingen / lasteringen; wie hoorden oyt onbillicker handelingen? en wat staet haer soo doende anders open / als de deure van de Kercke om daer uyt te gaen / en voor haer bittere partye plaets te maecken? 't welck gelijck sy met een goede conscientie niet konnen / soo oock niet sullen doen: is haer echter verbolginge beschooren / sy sullen Godt om gedult en wijsheyt bidden / dat harent-halven de name Godes niet onthey-light worden / en haer soo trachten te dragen / dat vierige koolen op de hoofden van haere partijen sullen hoopen, haere vyanden overtuygen / alle onpartydigen doen als met handen tasten haere vredelieventheyt / rechtsinnigheyt / Godtsaligheyt / met die verseeckeringe dat Godt die Rechter is / haer goede saecke en het licht van haer onnoselheyt met kracht sal doen door breecken / en dat de posteriteyt de selve met een ander oogh en oordeel aen sal sien.

De Leeser gelieve nu uyt dit alles te oordeelen by wie de schult van dese twisten en oneenigheden zy / en by wie het staet dat de Kercke niet in volle vrede / en met vreuchde beschouwe haere Kinderen in liefde malkanderen omhelsen: daer toe wy alles presenteren / dat van vreedsame en eerlijck lieden is te eyschen / te hoopen / te verwachten. 't Is immers niet te dencken dat onse Broederen ons sulcken slaeffsen jock op soude willen leggen / dat wy altijdt als leer-jongers souden onder haer plack en roede moeten staen / om van geen saecken andere gedachten te hebben/als sy/niet anders mogen spreecken / als sy/ geen Schriftuur-plaets anders uyt leggen / als die met haer gedachten accordeert. Den Apostel leert ons, dat wy alle maer ten deele kennen en propheteren, en dat het geene wy hier sien, dat wy dat sien als in een Spiegel en duystere reden 1 Cor. 13. geen onvolmaeckt mensch kan dan oock sijn gedachten maecken tot een Wet en regel voor een ander: moet men niet trachten toe te nemen en op te wassen in de kennisse Godts? verbiedt niet den Apostel den Geest uyt te blussen? hoe sal dan eenigh mensch tot die verwaentheyt komen / om alles te veroordeelen dat juyst van hem soo niet begrepen wort. Het was voorwaer een wenschelijcke saecke / dat wy alle de selfde waerheyt / de vorderinge van de selfde Godtsaligheyt /de stichtinge van de selfde Kercke / de eere van de selfde Godt beoogende / oock in alles het selfde spraecken / en het selfde gevoelden: maer noyt heeft de Kercke dat geluck gehadt / altijdt zijnder verschillende opinien geweest / die sonder twistinge / het fundament ongeroert / ongeraeckt blijvende / tusschen Leeraers en Leeraers / zijn gedreven en gedisputeert geweest / waer door dan dickwils de occasie gebooren is geworden / om de Goddelijcke waerheyt met meerder kracht tegen de dwaelgeesten vast te stellen en te verdedigen; dit weten onse Broederen soo wel als wy: bekent is de vereenigingen van de Heeren Voetzius en Marezius, die so veel Jaren/ niet sonder groote ergernisse der Gemeente / en bespottingen der partijen / in openbare schriften malkanderen schandelijck geschonden hebben; maer hoe is dat toe gegaen? heeft de eene of d'andere partijen sijn gevoelen afgestaen / schult bekent / of sijn partye gelijck gegeven? niet minder als dat / al die geschillen zijn open gebleven / en die heeftmen in malkanderen gedult: waerom het selve hier niet geypracti-zeert? daer wy bereydt zijn aen onse sijde / de Broederen in haer geheel te laten / haer in haere stellingen geensins te willen / of te sullen veracht maecken of verdacht / indien het haer maer belieft soo met ons te handelen; daerom

wy haer bidden / om de eere van Godts naem/ en om de stichtinge van Gods Kerck: te meer / dewijle sy wel weeten / soo sy het weeten en bekennen willen / datter niets fundamenteels tusschen ons en haer in geschil en is / daer wy willen leven en sterven by de Formulieren van eenigheyt. Mogen wy niet/ ja moeten wy niet gelijck Abraham tegen Loth seggen Genes. 13. 8. wy zijn mannen en broederen, waerom souden wy twisten? is het niet onse plicht nu als de Cherubinen op het versoendecksel / de aengesichten soo na malkanderen te hebben / dat wy die eenparighlijck wenden na onse Jesus die onse versoeninge is / om te letten wat tot sijne eere en vorderinge van sijn Rijck behoort / en niet als Simsons vossen / met een fackel van oneenigheyt / van malkander afloopende / hoewel door de geestelijcke bandt van de selfde dienst aen malkanderen gebonden / het staende / en het wassend' koorn van de Kerck aen brandt steecken: ô hoe sullen wy onse meester reekenschap konnen geven/ wanneer wy met onse onderlinge twistinge de Kercke ontstichten in de plaetse van stichten; de vromen bedroeven / en de swacken ten proye van den dwaelgeest stellen/ die niet sal versuymen/ in dese troubel-wateren te vissen. Wanneer de Schapen tegen malkanderen stooten / zijn sy niet selden door de Wolf die haer onversiens op de hals komt beyde verslonden: men beelt sich somtijts eenigh voordeel over sijn partye in / dat dickwils in schade en verderf eyndight / wanneer men door de ervarentheyt geleert wort dat de winst verlies / en dat die geenen die men als onder leggender verguyst verre de geluckighste bevonden worden. De Broederen sien toe / wat sy doen ; blinden yver / en heete driften / hebben menigh mensch gedreven tot het geene dat hy in sijn Ziele haete / men helpt dickwils draeyen aen een radt daer men de uyt-slach niet van weet / en datmen wanneer het te laet is / sijn selven over sijn begaene onversichtigheyt beklagen en verfoeyen sal. Dat sommige die andersins niet gewoon zijn veel werck van de Religie te maecken/ ontrent dese geschillen haer soo heet en yverigh vertonen / is op het allerhooghste bedenckelijck. Broeders indien wy malkanderen byten, siet toe seght den Apostel (Gal. 5. 15.) dat ghy niet verteert en wort. Hoe wenschen wy om de vrede met den Franschen Koningh/ en sullen wy niet wenschen na de vrede in de Kerck/ die soo licht is om te bekomen / en welckers missen ons Landt een swaer verderf dreyght / en soo wy die met ernst wenschen / waerom dat niet met der daedt getoont / ist u ernst ghy hebt rust / ghy hebt vrede/ ghy hebt liefde ; mogen wy niet met Abner van dese broeder-strijdt seggen 2 Sam. 2. 26. weet ghy niet, dat het in het eynde bitterheyt sal zijn, en hoe lange en sult ghy den volcke niet seggen, dat sy weder-keeren van haer Broederen te vervolgen? en neemt men quam soo verre / dat de Coccejanen wierden uyt de Kercken / door louter gewelt en door een vleeschelijcken arm uyt gedreven: was het dan gewonnen? is dan nu de stichtinge van de Kerck in scheuringe te vinden? is dat Christi Koninckrijck uyt-breyden / duysenden van menschen van de Kercke te vervreemden? want datmen denckt / dat dat werck door het uytwerpen van eenige Predikanten sal konnen worden afgedaen / daer in sal men sich schandelijck bedrogen vinden / en dan salmen eerst ter degen sien als het te laet sal zijn / in wat swarigheyt datmen / en sijn self en de gantsche Kerck heeft gebracht; hebben wy geen voorbeelden tot waerschouwinge genoegh / in de scheuringe dewelcke in Duytslant tusschen de Protestanten ontrent het

Avont=

Avontmael is voor gevallen / en in onse Vaderen dagen in onse Kercke door de Remonstranten / en wat nadeel en onvergoedelijcke schade daer door de Kerck is toe-gevoeght; weet men niet hoe veel moeyten te vergeefs is aengewent om die gemaeckte scheuren te heelen / die soo lichtelijck in haer beginselen hadden konnen voor-gekomen worden: is het dan niet over tijdt dat wy wijs worden door / en uyt een anders dwaesheyt. Och dat wy alle wisten wat tot onse vrede dienden! Broeders doet doch eens de schellen van prejudicien van uwe oogen wech / die u beletten de saecken aen te sien / gelijck sy in der daedt en waerheyt zijn: meenje dat'er dan wat tot voordeel van die gemeene saecke sal gewonnen zijn / wanneer men vast siet dat de politijcke arm een wet in het Theologizeren maeckt / en veroordeelt de gedachten van Coccejus, die noyt van een wettelijcke kerckelijcke vergaderinge veroordeelt is? is dit het recht van de Kercke te bewaren daer men anders soo van roept? denckt ghy niet / dat dese wint die u nu soo gewenscht schijnt in het zeyl te waeyen / by veranderinge van tijden en saecken / (het welcke immers in dese veranderlijcke Weerelt seer licht gebeuren kan /) het scheepje van de Kerck lichtelijck aen de leger-wal sou konnen jagen / om daer eyndelijck een deerlijcke schipbreuck te lijden / beyde van haer vryheyt en haer waerheyt.

Indiender dan eenige vertroostinge is in Christo / indiender eenige troost is der liefde / indiender eenige gemeynschap is des Geestes / indiender eenige innerlijcke bewegingen en ontfermingen zijn / soo laet ons daer na trachten / om van een en het selfde gevoelen en gemoedt te zijn; laet ons doch geen dingh doen / door twistinge en ydele eere / maer veel eer door ootmoedigheyt / den een en den anderen uytnemender achten als sijn eygen selve; laet in een vier van liefde dese en diergelijcke twist-schriften / die niet en zijn als de druckinge des melcks die boter / maer als de druckinge der neuse die bloedt voort-brenght / gelijck de wijste onder de Koningen betuyght Spr: 30. 33. geworpen / en in een put van een eeuwige vergetinge begraven worden / al wat in desen onbroederlijck is voorgevallen / en daer van niets in gedeugenis gehouden / als het geene tot een waere verootmoedinge voor Godt en waerschouwinge voor ons self / tot meerder voorsichtigheyt in het toekomende / behoort. Och dat Leeraers die anderen soo menighmael opwecken tot liefde nu Pauli vermaningh trachten naer te komen / om op malkanderen acht te geven tot opscherpinge van liefde en goede wercken: laet ons dan de vrede na jagen met allen / en de heylighmakinge sonder welcke niemant Godt sal sien: toesiende dat niet iemant verachtere van de genade Godts / dat niet eenige wortel der bitterheyt opwaerts spruytende / beroerte en maecke / en door de selve veele ontreynight worden: de Heere nu de Godt des vredes selve / geve ons vrede / alle tijdt in allerley wijse.

Wy hadden gemeynt hier mede een eynde van dit onvermaeckelijck werck te maecken / maer vernemende dat'er soo onbeschaemde menschen gevonden worden die den eenvoudigen derven wijs maecken / dat de Heer Professor Heydanus afgeset sou wesen van sijn dienst / om dat hy die 20 Articulen / die hy versoeyt en enorm noemt / geleert sou hebben en gedreven; heeft het ons goedt gedacht / tot een onderrichtinge der geenen / die waerheyt en gerechtigheyt beminnen / eenige korte aenmerckingen hier by te voegen op de resolutie der Heeren Curateuren / waer door het haer Eed: heeft gelieft den

Heer Heydanus, om het uytgeven ſijner conſideratien van ſijn profeſſie af te ſetten / verwachtende dat eens de penne van een deftigh rechts-geleerde aen de Weerelt uyt de regelen der rechten / de onrechtmatigheyt van deſe procedùren aen ſal wijſen. De order die wy in deſen ſullen houden ſal deſe zijn / dat wy eerſt het geene ſy ten laſten van den Heer Profeſſor hebben / ſullen op gaen tellen / met betoningen hoe ongegrondt dat is; ten anderen / haer aengewende devoyren / om de diſſenſien in de Academie opgereſen te ſtuyten / en hoe ydel dat dit voorgeven is; ten laetſten de ſententie ſelf: hoe onrechtmatigh dat die is.

Het eerſte dat den Heer Heydanus te laſte wort geleght, is dat hy heeft met opſet geexpoſtuleert tegen het decreet van den 5 May 1676.

Deſe woorden ſmaecken vry wat na bitterheyt / ſcherper kan het niet wel werden uytgedruckt: indien ſijn eere en de geſchonde waerheyt te defenderen / is expoſtuleren; ſoo is deſe ſtellingh waer / anders niet ſijn opſet is geweeſt ſijn eere en de eere van de Academie te verdedigen / en dat ooghwit is goedt en prijſelijck / maer niet minder als te expoſtuleren met de Heeren Curateuren: die hem kennen / konnen hem niet anders kennen als voor vreedſaem in de hooghſte graedt / die noyt luſt tot twiſten heeft gehadt / veel min met die geenen / die hy erkenden van Godt over hem geſtelt te zijn; daer-en-boven laet ick aen het oordelen der recht-geleerden / of het een miſdaedt is ſijn grieven te openen tegen een decreet / waer door men ſoo ſwaerlijck in ſijn eere is geraeckt.

2. Dat hy tegen het verbodt van het leeren, diſputeren, ſchrijven, of in eenige manieren directelijck of indirectelijck, verhandelen der 20 Poſitien ſich vergrepen heeft.

Dit ſiet op de Academiſche exercitien, en daerom wort hier met voor-bedachte raedt het woort Academie, dat in het verbodt ſtaet / uytgelaten. 2. Wort dit wel rondelijck ontkent: want die voor de heele Weerelt betuyght dat hy niet ſchuldigh aen die Articulen en is / die de ſelve verwerpt en voor enorme Articulen verklaert / gelijck Heydanus in ſijn conſideratien doet / die leert die niet noch ſet de ſelve eenighſins voort / nochte met ſulck ſchrijven wort het gebodt niet gecontravenieert: maer veel eer verſterckt.

3. Dat hy ſtelt dat de Curateuren, door inductie van ſijn partijen, tot het neder-ſtellen van die poſitien; als mede, door de ſelven in haere handen gekomen waren: 't welck geſeght wort buyten de waerheyt te zijn.

Souden de Heeren wel durven ſeggen als voor de ogen Godts / dat ſy die poſitien / hebben binnen Leyden hooren ventileren / of dat ſy die ſelf / uyt de ſchriften van die Auteuren die daer mede worden ſwart gemaeckt / hebben op-geſocht? ſouden ſy wel konnen ſeggen dat de ſelve haer niet van iemant die buyten het Collegie van de Curateuren is / zijn ter handt geſtelt? miſſchien door iemant die ſy voor geen partye van die verongelijckte Heeren keuren: kan die het niet weder van een ander hebben / en eyndelijck van die partijen komen? paſt hier al het woort dat dit abſolutelijck buyten de waerheyt is? en ſou hier niet wel een andere onwaerheyt onder konnen ſchuylen? maer neemt / de Heer Heydanus hadde een misverſtant / gelijck wy vertrouwen van neen: was dit oock al een deportement van ſoo waerdigen Profeſſor waerdigh?

4. Dat

4. Dat hy sijn partijen beschuldight, van meesterschap, geweld, en genegentheyt om factie en scheuringe te maecken &c.

Hier pleyten de Heeren Curateuren voor de partijen van de Heer Heydanus, en maecken meer pampier vuyl met die eene / als met die drie voorgaende beschuldiginge / gelijck de Leeser in het extract van de resolutie der Heeren Curateuren kan met sijn eygen ogen sien: Soo dat Heydanus moet afgeset worden / niet alleen om dat hy tegen de Curateuren, maer oock tegen sijn partijen heeft geschreven; is dit buyten partyschap zijn / gelijck sy de Weerelt trachten wijs te maecken?

5. Dat hy de Curateuren heeft geinsimuleert van onwetentheyt, eensijdigheyt, partyschap; waer mede? dat hy niet konde sien of geloven, dat de selve eens de moeyten hadden genomen om de schriften na te sien, (gelijck wel hadde behoort) om van alles recht te konnen oordeelen.

Is dat insimuleren, datmen seght dat niet te konnen geloven of sien: dit is een nieuwe letterkonst. 2. Roept niet haere eensydigheyt met luyder keele het voorgaende Artikel uyt. 3. Hebben sy niet geweygert de consideratien van de geloedeerde persoonen eens te leesen? is dit seggen mede al een depoztement van een man van 79 Jaren waerdigh?

6. Dat politijcken afsonderlijck van de Ecclesiastijcken haer een oordeel over die positien hadden aen-gematight, en die gedetermineert, eer sy seeckerlijck wisten, of sy in natuur of weesen waren, en getrouwelijck of niet geallegeert.

Is dit een crimen, soo is de suyvere waerheyt een crimen die met depoztement gestraft moet worden: want hier worden waerheden veroordeelt die tot het forum Ecclesiasticum behooren; weeten sy nu noch wel of die positien in wesen zijn? dat is / of die door eenigh mensche in de Weerelt gelooft en geleert worden / ick ben verseeckert / dat geen levend mensch hier sal konnen aen-gewesen worden: sy hebben immers de gegraveerde partye daer over noyt gehoort / en soo sy niet moetwillens blint willen wesen / sy konnen uyt de Heer Heydanus consideratien leeren / dat die positien by niemant van de Leydsche Professoren geleert / en met de grootste valsheyt van de Weerelt geciteert zijn.

7. Dat hy beschuldight wert die positien in de Academie geleert te hebben &c.

Wat is dit te seggen? wiert hy niet daer voor met Wittichius gehouden? dit te seggen is dat nu sulck een capitalen crimen, met depoztement te straffen? dit schaemt sijn selven.

8. Dat hy op die 20 positien niet eens was gehoort.

Dit is de suyvere waerheyt / wie kanse tegen-spreecken: is dit voor de Weerelt te bekennen / sulcken strafbaer quaedt?

9. Dat hy op het bloote seggen van sijn partijen die hy niet en kenden was veroordeelt.

Is hy oyt gehoort; is hy oyt gewaerschuwt; is hy met sijn weeten oyt beschuldight; hoe is dan dese klachte onwaerachtigh?

10. Dat hy dese procedure noemt een snode inquisitie, meer na Romen en Spanje rieckende, als na de Nederlantsche aerd.

Soo men de saecke sal haer eyge naeme geven / geen naeme past haer beter.

11. Dat

11. Dat daer op echter was gegrondt, die swaere sententie.

Is dit niet waer? waer op is anders dit vonnisse gevelt?

12. Datter niemant in het Decreet genoemt en wert, en hy misschien niet gemeendt &c.

Wat misdaet is hier in? of het moeste alleen daer in zijn/ dat hy op het eynde seydt/ dat die Artikulen gebruyckt wierden om iemant in het net te krygen/ welck seer waerschijnelijck is ingesien/ zijnde alle die restrictien die hier worden gebruyckt/ die by-na niet zijn te ontgaen: in alle gevallen is dit weder sulck een swaeren misdaet?

13. Dat hy traduceerd voorder de sincere intentie, mitsgaders, respect der Curateuren op een seer irreverente wijse.

Dit is de grondt van alles/ en die capitale sonden die sulcken depoztement verdient; de Curateuren zijn besorght voor haer eer/ en dencken niet hoe swaerlijck de eere van de Kerck/ van de Academie/ van de Professoren/ door dese 20 Artikulen geschonden wort. 2. Ick ontken het crimen, laet sy toonen waer in; de Leeser sy getuyge/ die kan sien met wat respect Heydanus van haer spreeckt/ meer als haer onvoorsichtigheyt en partijdigheyt verdient. 3. Misschien is het klagen over/ en ondecken van haer misslagen irreventelijck haer traduceren: hebben sy dan oock de Geest van onfeylbaerheyt/ of zijn sy de souverain van het Landt/ datmen tegen haer noch reppen/ noch spreecken/ noch schrijven mach? 4. So dit een crimen is/ so is het (dat wel is aen te mercken) een nieuw crimen, als het welcke in het reglement niet is verbaet: daer over dat hy dan oock niet en is gehoort/ noch hem sijn fouten aengewesen zijn. 5. Neemt het was/ gelijck het niet en is een misdaet/ zijn alle misdaden tegen de Curateuren depoztement waerdigh? en dat van een Man die noch tegen de Academie/ noch tegen de Kerck/ noch tegen de Republijck gesondight heeft/ maer aen allen ongemeene diensten gedaen? dit krijt tot in den Hemel; tot depoztement van een Professor te komen/ is immers de allerswaerste straf die door Curateuren kan worden uyt-gesproocken? en behoorde men met sulck een oude en eerwaerdigen Persoon/ soo op het aller-rigoreuste te handelen/ niet eens aen of insiende sijn grijse hayren/ die in de dienst van Kerck en Academie zijn wit geworden/ en die altijt tot een bysondere luyster en eere van haer Academie is geweest? mochte daer niet wat sachter zijn gehandelt om daer door dit ingebeelt affront te repareren?

14. En dewijl den Autheur toestaet, dat het geene men met die positien voor hadde niet nieuw was, maer een tijt herwaerts was *pro & contra* gedisputeert. 2. Dat hier niet getwist wiert over eenigh hooft-point in de Religie, maer over eenige uytlegginge van sommige Schriftuur-plaetsen, in de Academie-lessen en disputen geventileert. 3. Dat het niet ongerijmt was, dat die gedoemde positien self in de Academie geventileert soude zijn geweest. 4. Dat hy die enorm noemt, 5. En datmen sich daer over moest bedroeven, en datmen die geenen diemen die overstrijden wilden, sochte tot ketters te maecken.

Gelijck het geheele vonnisse noch recht noch reden heeft/ is oock in dese reden/ noch slot noch sin te vinden/ ende en is niet te vatten wat sy daer door meenen/ veel min dat hier in is een grondslach van die swaere slach/ waer door Heydanus van sijne Professie en de Academie van sijn luyster wort berooft. 2. Wie sou niet dencken dat dese woorden soo in Heydani consideratien nevens mal-

malkanderen te binden waren / om hem by de Leeser met eenige soorte van ongerijmthept en contradictie in sijn schrijven te beswaren / daer dit alles zijn afgebroocken redenen / hier en daer in het gemelte schrift verspreyt: het eerste staet pag. 15. het tweede pag. 42. het derde pag. 4. het vierde pag. 47. het vijfde pag. 23. 31. 39. Het schijnt dat de Heeren Curateuren het kunsje van haer Advocaet gepractizeert in sijn noodige aenwijsinge, door het afscheuren van eenige redenen van haer t'samenhangh / hebben goedt gekeurt / om Heydani woorden wat gerabraeckt voor te stellen / en een anderen als de ware sin op te dichten / 't welck niemandt minder past dan die geenen die als Rechter een vonnisse sal vellen. In het eerste toont de onderdruckte Professor dat het niet nieuw was het geene men met die positien voor hadde / namelijck die geenen die men voor Auteuren van de selve hield / met sulcke ongesonde gevoelens / tegen haere iteratibe betuyginge te beswaren. Het 2. dat niet getwist wiert over eenige hooft-punten in de Religie: immers dit is waer / of laet dese Rechters het contrarie aenwijsen / en soo sullen sy haere eyge schanden opschuymen / die soo langh fundamentele dwalingen hebben in haer Academie laten inwortelen / en soodanige gevaerlijcke Professoren noch dulden / en alleen het leeren van deselve verbieden. 3. Dat ooch niet was ongerijmd / dat die gedoemde positien in de Academie NB. souden zijn geventileert geweest; mach men dan op de Academie geen twijffelachtige saecken ondersoecken / ofte valsche stellinge / met aenwijsinge der valshept en het gevaer dat daer in steeckt wederleggen: dit is een ongehoorde saeck / in wat banden wil men de Academie leggen? en wat sal men so doende van haer maecken? 4. Dit moeste so staen/om aen eenige schijn contradictie wat schijn te geven / dat hy namelijck positien die men ventileren mach / enorm noemt; is dit nu een crimen die enorm te noemen / soo sy dat niet zijn / waerom worden den Professoren op cassatie die verboden te leeren. Het vijfde is straetkundigh / waer door men heeft soecken by de Gemeente uyt te maecken / die geenen die men met dese genoemde nieuwigheden bekladden / getuygen zijn de Berichters en Nader-berichters, Rijsen in sijn menighvuldige laster-schriften / Hulsius in sijn *Filo Ariadnæ* &c. maer het schijnt dat de Heeren dit niet weten willen / en echter souden niet gaern willen / noch voor onwetend noch voor onpartydigh gehouden worden.

15. Dat hem die positien, soo als sy daer lagen, tegen sijn meninge en wil wierden opgeduydt, dat hy die noyt of in Schole of in Kerke hadt geleert of leeren soude.

Christen Leeser wat crimen leydt hier in? mach hy dan niet seggen / dat hy ten onrecht met die valsche positien wort beswaert / het schijnt dat hier een schuld wort onschuldigh te zijn / en dat voor de Weerelt tot verdedigingh van eer en Leere te vertonen.

16. Dat hy besluydt, niet sonder reden beducht te zijn, dat de voorschreve proceduren een merckelijcke opschuddinge en commotie soude veroorsaecken in de Kercke van ons Vaderlant, en menigh van de begaefste en geleertste Predikanten, die mede aen dit Schip reden, soude treffen.

Dit te vreesen is dat sulcken deportabelen crimen? heeft niet de ervarentheyt dit krachtelijck bevestight? Schuyten en Wagenen gewaegen van dese 20 Positien; Kerck en Politien zijn daer door ontroert / geen kleyne verbit-

 teringe

teringe tusschen partyen / die de selve of genegen of ongenegen zyn / daer door veroorsaeckt : waer van dese Curateuren door haer dristigheden de eenige oorsaeck zyn. De Kercken hebben dit soo opgenomen / dat noch in dit Jaer de Classis van Dordrecht daer over een gravamen heeft gelieven uyt te schryven / op de Synode die tot Dordrecht sal gehouden worden.

Tot hier toe hebben de Heeren Curateuren haer hert wat opgehaelt met het verhalen van de crimina Heydani, die hem in haer ogen de professie onwaerdig maecken / die hy so waerdighlyck als iemant / 28 Jaren bekleedt heeft: maer nu komen sy pronckien / met hare sachtmoedigheyt / wysheyt en voorsichtigheyt / in het bestieren van de Leydtsche Academie.

Sy roemen onder anderen / dat sy niet alleen middelen, of eenige middelen, maer alle middelen hebben geadhibeert / om de stryddigheden tusschen de Professoren door minnelycke wegen te accommoderen / om aen de Weerelt te doen sien haere groote sorge over de Academie / en datse met recht de naem van Curateuren verdienen ; soo steltmen hier vast dat'er discrepantien tusschen Professoren en Professoren zijn geweest, dat sy groote moeyten, doch te vergeefs tot beslichtinge daer van hebben aengewent : men sou meenen dat het waer was.

1. Wat discrepantien zynder geweest tusschen Professoren / daer de Curateuren tusschen beyden zyn gegaen ? isser wel wat anders als het geene dat tusschen Spanheym en Cranen voor-gevallen is / daer de laetste niet seer hoeft op de sachtigheyt der Curateuren te roemen / en daer mede die saecke ten vollen is afgedaen. 2. De vrage is hier over dese swevende quæstien / en bysonderlyck over dese 20 positien, daer over wy seggen dat het noyt bewesen sal worden of kan / dat daer over soodanige disputen souden zyn ontstaen / dat de Heeren Curateuren de discreperende Professoren souden hebben getracht tot vrede te brengen : 't is noyt getracht / 't is noyt geschiet / oock hebben die drie Heeren Professoren Heydanus, Wittichius, Spanhemius, tot noch toe in vrede met malkanderen geleeft : alle de quæstien zyn buyten de Academie geweest / gelyck uyt alle de gedruckte twist schriften wederzydts te sien is. Hulsius is de eenighste geweest / en die was doen noch buyten de Academie / die de brandt daer in door syn niet min onverstandige als oproerige disputen / heeft soecken te brengen / die men hadde behooren te corrigeren / doch die in de plaetse van straffen / met een Professorale Tabbert is vereert.

2. Sy seggen, dat siende, dat alle haer sachtmoedigheyt te vergeefs was, sy genoodtsaeckt zijn geworden, te komen tot de resolutie van den 16 January.

Om de quæstien in dese 20 Artikelen vermelt / voornamelyck die de Theologie raecken / is noyt iets by haer gedaen / zyn noyt de gepretendeerde discreperende Professoren gehoort ; hoe dat dan met waerheyt geseght kan worden dat sy hebben gesien dat alle haere sachtmoedigheyt te vergeefs was / is niet te begrypen. Het eenighste daer op gesien kan worden / is het geene de Heer Heydanus aenteyckent pag. 3. dat ontrent anderhalf Jaer verleden, de Heeren Curateuren de Theol: en Philos: faculteyten, hebben op het Stadthuys ontboden, en haer te verstaen gegeven, haere bekommeringe over de swevende geschillen NB. in de Kercke, als mede over eenige onlusten in de Academie, door de ongebondentheyt eeniger Studenten verweckt : waerschuwende de Professoren, dat sy haer wel wilde wachten, om geen oorsaeck van ongelegentheyt te

geven ;

geven: maer doen isser van geen particuliere sententien gewach gemaeckt, over welcke haer Ed: Achtb: eenige onlust souden geschept hebben: en op sulcken generalen voorstel, konden wy niet anders als een generale antwoort geven. Ick laet den Leser oordeelen of hier mede getoont wort dat sy de discrepantien hebben tusschen Professoren soeken wech te nemen/ die niet eene discrepantie noemen? wat noodtsaeckelijckheyt daer was/ laet ick de Leser uyt haer eygen seggen oordeelen/ als dewelcken even in de volgende woorden bekennen/ dat NB. beyde de partijen, de voorsz. positien so, en in die sin als de deselve in het voorsz. decreet ter neder zijn gestelt, improbeerden en verwerpen: is dit soo? soo wasser immers geen vreese dat die dwaesheden en dwalingen souden op de Academie worden voort-geplant/ waer toe die dan verboden? waer is nu de noodsaeckelijckheyt? men verbiedt het geene datmen vreest te sullen geschieden/ maer niet het geene daer geen vreese voor en is: en echter moeste de Academie en haer Professoren/ als aen sulcke dwalende opinien schuldigh/ soo gebrantmerckt worden.

3. Sy stellen hier, dat de eene partye seyde, dat de voorsz. positien werden geventileert en gedoceerd, in die sin, als de selve in 't voorsz. decreet zijn geëxpresseert; en de andere het selve wel hertelijck ontkenden.

Wie sou hier niet meenen dat die 20 Articulen bekent waren geweest/ eer dat sy hier veroordeelt worden/ en dat daer over *pro & contra* was gedisputeert: wie kan andere gedachten hebben/ dit lesende/ of partijen zijn hier op gehoort/ en dat daer over haer gevoelens respectivelijck geuytet hebben? daer geen van beyden is geschiet: daer de genaemde Coccejanen en Carthesianen noyt sulcke Articulen hadden gesien/ gehoort/ gelooft/ geleert: wat is de Weereldt abuseren/ so het dit niet en is? soo hier iets aen is/ soo moet het dit zijn/ dat die Articulen de Heeren zijn ter handt gestelt/ en dat die Berichters van de selve soo gesproocken hebben; en dan vertoont sich hier een groote eensijdigheyt/ datmen een party hoort en gelooft/ en de andere onverhoort veroordeelt.

4. Sy bekennen nu, dat sy so nauw geen reguard genomen hebben, of die juyst alle specialijck in de voorsz. Academie waren geventileerd.

Dit is wederom een krachtigh bewijs van die voorsichtige en vaderlijcke voorsorge der Heeren Curateuren, voor de eere en luyster van haer Academie: datmen eerst gaet 20 sulcke enorme positien opstellen/ en dat genoeghsaem vast stelt/ dat die van tijdt tot tijdt eenige Jaren herwaerts in de Academie tot Leyden zijn geventileert: en als men van onwaerheyt in desen wort overtuygt/ dan meent daer mede te konnen volstaen/ datmen seght/ so nauw reguard niet genomen hebben of sy alle daer zijn geventileerd, sonder nochtans te seggen welke daer zijn geventileerd of niet/ latende haer Academie onder dat voor-oordeel/ dat misschien so niet alle/ immers de vooste daer zijn geventileerd geworden.

5. Sy hebben niemant die positien opgeticht, niemant genoemt, niemant directelijck of indirectelijck genoteert of gedesigneert.

Die lust heeft dit te geloven/ die kan het doen. Sy hebben te vooren gestelt datter partijen waren/ *pro & contra*: zijn sy/ die so van hare kennis roemen/ so onwetende/ dat sy niet kennen souden/ die geenen die hier gelijck men voorgeeft moeten in ordre gebracht of gehouden worden/ dat is onmogelijck; worden die dan niet indirecte gedesigneert/ daer de minste Student op de Academie,

mie, de minste lidtmaedt in de Kercke die maer eenige kennisse van saecken heeft/ kan sien en seggen dat onder de Professores Theol: niet Spanheym, maer Heydanus en Wittichius, wierden wel bitterlijck genoteert en gedesigneert: of het woort indirectelijck/ moeste een andere beteyckenisse als de gewoonelijcke verkregen hebben.

6. Dat sy haer alleen hebben willen houden binnen de palen van de Universiteyt, en derhalven dat haer notoyr ongelijck wort aengedaen, dat haer wort opgeduydt dat sy haer handen oock soude willen hebben slaen aen het Kerckelijck.

Zijn de importantste quæstien niet die de Theologie raecken? is dit niet sijn handt in het Kerckelijcke slaen? wanneer verboden wort niet te mogen leeren dat de 10 woorden in alle haere omstandigheden zijn het verbondt der genade; en soo oock van andere Theol: materien, is dit niet de Kercke en Synoden welckers werck dat dit is voor komen/ en sijne hant in het Kerckelijcke slaen? soude de Curateuren wel hebben vermogen in de tijden van Arminius de 5 Articulen/ onder pretext dat sy ordre op de Academie stelden/ of Authoriseren, gelijck sy doen daer meest na helden, of verbieden?

7. Sy roemen van haer oprechtigheyt en groote kennisse van saecken, en dat sy sonder eenige de minste partyschap gehandelt hebben.

Wat van haer oprechtigheyt is/ daer laten wy Godt van oordeelen: immers in dese proceduren/ hoe naerstigh dat wy soecken/ konnen wy die geensins vinden. Men roemt hier van sulcke groote kennisse van saecken; de Leser gelieve hier eens weynigh met sijn gedachten stil te staen/ en te overwegen/ wat en hoedanigh dese kennisse kan wesen/ immers de Heeren Curateuren hebben selve dese stellingen noyt hooren ventileren/ dit geloof ick niet dat haer Ed: sullen met waerheyt konnen ofte derven seggen/ als dewelcken haer selden in de Academie laten sien/ en by-na niet anders als wanneer eenige solemnele oratien/ by introductie van Professoren/ afegginge van het Rectoraetschap/ ofte eenige andere bysondere voorvallen/ worden door eenige Professoren gedaen/ daer dan niet minder als diergelijcke saecken worden verhandelt. Soo moet het dan de Heeren door anderen zijn aengedient/ 't welck dan immers moet wesen/ of de gesuspecteerde self/ of haer partijen/ of andere die voor geven buyten party en passien te zijn/ dat het de gesuspecteerde Professoren niet en zijn/ dunckt ons boven en buyten alle tegenspraeck te zijn; zijn het dan de partijen geweest/ wat seeckerheyt konnen de Heeren uyt sulcke gepassioneerde menschen haelen/ die vol van bitterheyt zijnde/ niet als gal en alsem braecken/ en met de grootste valsheyt en onbeschaemtheyt van de Weerelt gewoon zijn haer partijen op te dichten/ dingen die sy noyt gedacht en hebben. Soo het dan zijn menschen die voor-geven/ met die geschillen niet gemeyns te hebben/ en buyten die quæstien te zijn: wat verseeckeringe konnen daer van de Curateuren hebben als haer bloote seggen? souden sy niet wel heymelijck door de partijen daer toe wesen opgemaeckt? souden sy oock niet wel de saecken hebben verkeerdelijck/ of door een ontijdigen yver/ of door onkunde/ van de rechte geschapentheyt der dingen/ die onder de Geleerde en op de Academie verhandelt worden/ konnen op nemen? kan sulcken kennisse so groot/ en so genoeghsaem zijn/ om daer op/ sonder de beswaerde Professoren gehoort te hebben over de swevende geschillen/ ofte te willen hooren/ sulcke resolutien/ Artikulen en condemnatoire sententien te funderen? ja te

komen

komen tot de executie daer van / in een man die in sijn tachtentigste Jaer getreden zijnde / soo groote diensten aen Godts Kerck en de Academie heeft gedaen? wy leggen dit op haer gemoet / en op het oordeel van de Leeser.

Wat dat dan van dese groote kennisse van saecken wesen kan / laten wy het oordeel van de bescheyde Leser (en voor-al aen Godt) aenbevolen; maer wat haer onpartijdigheyt belanght / daer was vry wat van te seggen: is dat onpartijdigheyt datmen de saecken van de partijen opneemt / gelijck geschiet in de derde beschuldigingh? 2. Is dat onpartijdigh / datmen iemant onverhoort veroordeelt? 3. Is dat onpartijdigh / datmen die geenen die met sijn ontijdige disputen / de Kercke en Academie tracht in vier en vlam te stellen / en sijn disputen lardeert met het garstigh speck van ontelbare valsheden / met een Theol: Professie beloont? namelijck / die onheusche Hulsius, die veel eer deportement verdienden: 4. Is dit onpartijdigh / dat een Borgemeester van Leyden een van de Curateuren den Heer Heydanus in de tegenwoordigheyt van twee Predikanten uytmaeckt voor een oude hondt? met die schoone expressie / wy hebben die oude hondt nu onder onse kluyven / hy heeft ons langh genoegh gedruydt / nu sullen wy hem weer druyen: ick schaem my dit te stellen / doch het is te Leyden by een yegelijck bekent: is dit noch onpartijdigheyt / Godt wil dan te hulpe komen die dese Heeren tot partijen hebben; doet by dit alles noch / dat de Heeren Curateuren niet hebben willen hooren de verantwoordinge van de gegraveerde party / noch te sien of leesen / het geene sy tot betoninge van haer onschult te seggen hadden. Maer ten laetsten / soo sal nu voor de heele Weerelt haest blijcken / wat van dese onpartijdigheyt daermen soo breedt van spreeckt te houden zy: want is de Heer Heydanus met recht afgeset / om dat hy na haer seggen / dit sijn haer eyge woorden: heeft gecontravenieerd en sich schuldigh gemaeckt aen de pæne, by de voorsz. resolutie klaerlijck uyt-gedruckt; namelijck door het uytgeven van Consideratien; soo moet Hulsius nu de selve gangh noodwendigh gaen / als dewelcke / niet indirectelijck alleen maer directelijck, dese Articulen / soo niet alle / ten minste de 5 eerste en gewichtigste / heeft in een openbaer schrift geventileert, en getracht met de uyterste onbeschaemtheyt en onverstandigheyt den Heer Heydanus in het ongelijck te stellen: soo dit nu in hem door de vingeren gesien wort / soo is het met handen te tasten / dat hier niet anders als partijschap domineert.

8. Sy noemen die heerlijke Consideratien van den Heer Heydanus met grote verachtinge een libell.

Even als of die wijsen Heer en Moderate Theologant een pasquil-maecker was. Sy mogen het noemen soo als het haer behaeght / maer den onpartijdige Leeser die sal hier over het oordeel moeten vellen / en al de vyanden Heydani sullen met droefheyt wel bevinden dat het niet minder als voor een libell gehouden wort.

Hier op volght nu die ongehoorde en onrechtvaerdige Sententie / dewelcke eyndelijck alleen op dese twee crimina gegront-vest is. 1. Dat hy heeft gecontravenieert haer genome resolutie van den 16 Jan: 2. Dat hy de Curateuren en Borgermeesteren met de voorsz. invectiven voor al de Weerelt opentlijck verongelijckt hadde. Daer by dan als een derde komt sijn ondanckbaerheyt over veele considerable weldaden, successivelijck van Curateuren en Borgermeesteren genoten.

Wat het eerste belanght / wy seggen nochmael dat dit onwaer is: de Professor heeft niet gesondight tegen het decreet / wat? wort daer in verboden sijn eere te verdedigen? sich selven te ontlasten van die laster met welcken dat hy wiert beswaert? waer staet dat in het decreet? die voor de Weerelt betuyght dat hy die positien niet leert / niet sal leeren / niet heeft geleert / diese als enorme stellingen verwerpt / leert / doceert / ventileert die deselve / directelijck of indirectelijck? soo men dit hier uyt kan haelen / salmen oock wel leugen uyt de waerheyt / en duysternisse uyt enckel licht te voorschijn konnen brengen? dit crimen dan nul en van geener waerden zijnde / kan oock voor soo verre dese Sententie die daer op gebouwt is / niet anders als onrechtmatigh zijn.

Het tweede is / dat hy de Heeren Curateuren en Borgermeesteren met de voorsz. invectiven voor al de Weerelt opentlijck verongelijckt. Wy ontkennen wederom het factum, en refereren ons aen het Antwoort op de derthiende criminatie.

2. Indien dit was geschiet als neen / hoewel het niet wel sou zijn / het soude echter geen eygentlijck crimen tegen het decreet wesen: want onder die dingen die daer in verboden worden / is niet uyt-gedruckt invectiven te gebruycken tegen de Heeren Curateuren, hoewel wy gaern bekennen dat quaedt en ongeoorloft te zijn; soo kan het daer niet op genomen worden; so was het in alle gevallen een nieuwe crimen, en is hy daer wel op gehoort; is hem iets anders afgevraegt als dit / of hy dat Boeck voor het sijne aen nam en erkenden? hebben dan die Rechters wel het minste misnoegen daer over getoont? zijnse oock getreden met hem in verhandelingh van saecken? hebben sy hem wel sijn irreventien en invectiven aengewesen? het allerminste niet; of heeft hy geweygert reden of rekenschap van sijn doen te geven? het is hem noyt gevercht; hier is dan dese vrome Leeraer wederom onverhoort veroordeelt: dit moet de mode van dese Vierschaer zijn; waer uyt dat wy dan wederom de nulliteyt van dese Sententie besluyten.

3. Sy beschuldigen hem van ondanckbaerheyt, die hem indirectelijck hebben als een

dwael-geest voor-gestelt/ stellen hem als een ondanckbaer mensch directelijck voor de oogen
van de wijde Weerelt ten toon: ô bitterheyt! wist men iets meerder uyt te vinden/ om de
luyster van dese eerwaerdige oude Predikant en Professor te verduysteren/ men sou het niet ver-
borgen houden; men weet wat een monster in de nature een ondanckbaer mensche is/ *ingra-*
tum dixeris, omnia dixeris, profaenheyt van leven/ pasten al te wel by profaenheyt in Leere/ en
daerom oock in desen moest'er iets opgesocht worden tegen dese man: maer in alle gevallen/ *contra*
ingratum non datur actio: ick en mach niemant in 't gericht betrecken/ om dat hy ondanckbaer is/
dat is *casus reservatus* een saecke die bewaert wort voor de Rechter-stoel van Christus, voor welcke
dese verwesene eenmael sijn hooft in glorie tegen dese sijne Rechteren opheffen sal.

Maer wat moeten dit doch voor weldaden zijn? het was te wenschen dat sy hadden belieben te
toonen waer in/ op dat de Leeser van sijn danckbaerheyt het oordeel mochte vellen: de Koninck
van Vranckrijck beoorloght dese Landen/ onder anderen om dat sy niet danckbaer genoegh zijn
geweest ontrent hem en sijn voorsaten over de genote weldaden die sy van tijdt tot tijdt ontfangen
hadde; of dit soo mooy in haer oogen is dat sy de selfde reden hier gaen stellen/ om Heydanus soo
onwaerdighlijck uyt de Professie te schoppen? ick moet eens sien of ick raden kan wat weldaden
dat dit zijn/ daer beyde Curateuren en Borgermeesteren op roemen.

Sou het dit wel zijn/ dat Heydanus, die met sulcken verwonderinge in de kracht van sijne Jaren
placht gehoort te worden en de Leydsche gemeynte soo heerlijck heeft gesticht/ veele Jaren achter
een tot tractement genoten heeft 980 Guld: daer sijn andere Collegen 1400 of 1500 Gulden had-
den? of sou het dit wel zijn dat hy als Professor minder heeft gehadt als andere Professoren/ en
dat de Heeren Curateuren die genereusheyt in hem hebben erkent/ dat hy niet minder als geltgie-
righ zijnde/ sy noyt de minste extraordinaire erkentenisse van sijn getrouwe 28 jarige dienst hem
hebben goedt gevonden op te dragen? Of sou het dit oock zijn/ dat wanneer de Heer Professor
Horenbeeck Zalig: gedachtenisse wiert tot de Theol: Professie tot Leyden beroepen en difficulteer-
den dat beroep aen te vaerden/ indien niet mede hem den dienst van het Predick-ampt wiert op-
gedragen/ daer toe de Heeren Curatoren en Borgermeesteren van Leyden, voor-gaven geen tracte-
ment te konnen uyt vinden/ dat hy de helft van sijn Predikants tractement hem genereuselijck
heeft overgelaten/ het welcke niet tegenstaende dat het na de Doodt van de Heer Horenbeeck bil-
lijck weder tot de Heer Heydanus moeste keeren/ sy echter aen haer behouden hebben: of misschien
is het te vinden in de familie Heydani, in sijn Kinderen/ doch dat is soodanigh dat die goede Heer
daer over seer menighmael heeft moeten suchten/ is het dan niet wonder datmen hier derft spree-
ken van weldaden successivelijck van de Curateuren en Borgermeesteren van Leyden genoten/ en op
sulcken ingebeelde ondanckbaerheyt/ oock onder anderen/ dit al te ondanckbaer deportement/
tot loon van sijn onbeloonelijcke diensten te derven gronden/ misschien is het daer in dat sy hem
de Professie hebben opgedragen; maer ingesien zijnde sijn diensten en de luyster die hy aen de A-
cademie heeft gebracht/ sou misschien bevonden worden dat de Heeren Curateuren meer aen Hey-
danus als hy aen haer gehouden was: maer dit soumen met waerheyt konnen seggen/ dat een van
haere grootste weldaden is/ dat sy hem in sijn vernederinge hebben verhooght/ en gemaeckt van
Professor tot Confessor, hem doende om de waerheyt lijden.

Hier siet dan de Christelijcke Leeser/ met wat onrecht een Professor/ uytmuntende in Leer
en leven/ die 53 Jaer Godts gemeynte met ongemeene stichtinge heeft gedient/ in het negen-en-
tseventigste van sijn leven/ wanneer hy van sijn meester Jesus een andere ontslaginge alle dagh
verwachten/ op sulck een onwaerdige wyse/ buyten kennis van de staedt/ daer nochtans de
Professoren door een bysonder privilegie alleen staen onder de Judicaturie van het Hoff/ uyt de
Professie van de H. Theol: wort geschopt; hier over zijn alle onpartijdigen bedroeft/ hier over
zijn niet weynigh suchten en tranen uyt-gestort tot Godt/ die wy bidden dat de Heeren Cura-
teuren de ooge geliefe te openen/ op dat sy buyten passie en eygen interest mogen sien wat sy
hebben gedaen/ en die oude en getrouwe dienstknecht Christi/ wederom tot eere van Gods naem/
tot stichtinge en ruste van sijn Kerck/ en vreuchde van de vromen/ in sijn voorige bedieninge her-
stellen: so niet/ sullen wy onse Zielen in lijdtsaemheyt besitten/ en hebben dat vertrouwen/ dat
hy die Godts saecke soo heerlijck tegen de mensche verdedight heeft/ dat Godt oock weder sijns
saecken tegen dese menschen/ die hem soo verdrucken en vervolgen/ sal verdedigen/ en eyndelijck de
waerheyt doen over de leugens triumpheren: 't welck wensche dat mach zijn het

E Y N D E.